

ДАН МИЛМАН
ПЪТУВАНИЯТА НА СОКРАТ

Превод от английски: Калина Стойчева, 2008

chitanka.info

ПРЕДГОВОР КЪМ БЪЛГАРСКОТО ИЗДАНИЕ

ОТ АВТОРА ДАН МИЛМАН

Сърдечен поздрав към моите български читатели!

С вашето географско разположение и история, свързана с тази необятна, многонационална страна, наричана с общото име Русия, вие имате уникалната възможност да оцените по достойнство сърцето и душата на тази история. За онези от вас, които вече са прочели моята първа и най-известна книга, „Пътят на мирния войн“ (за първи път публикувана през 1980 г.), настоящата творба ще даде поглед навътре към предисторията — едно по-дълбоко разбиране на характера и духа на служителя в старата сервизна бензиностанция, когото срещнах през 1966 г. в Бъркли, Калифорния.

По онова време той не пожела да ми разкрие името си, но по един странен начин ми напомни за древногръцкия философ Сократ — както и започнах да го наричам.

Тъй като съм роден под знака Риби, за мен границата между будната реалност и сънищата е малко размита — така че както аз, така и човекът, когото наричах Сократ, имаме два живота — единият действителен, а другият литературен. Прототипът на Сергей Иванов (*Сократ*) наистина е реално съществуващ човек, когото срещнах в една звездна декемврийска нощ преди много години. Въпреки това е по-добре читателят да възприема тази книга, както и по-ранните ми публикувани истории, като художествени романи, за да бъдат избегнати всякакви догадки относно съотношението на фактите и творческите измислици в тях. И все пак, дори измислицата разкрива скрити факти. Или ако се изразя с думите на Пабло Пикасо, „Изкуството е лъжа, която ни помага да видим истината“.

Когато пишех тази история, целта ми беше тройка: първо, да отговоря на многобройните въпроси за Сократ, задавани от читателите; второ, да засвидетелствам своята благодарност и уважение към част от

предшествениците в рода си; трето — да проверя дали съм способен да напиша един приличен литературен роман. Но в крайна сметка всъщност исках да разкажа една история, актуална и за нашата съвременност, да опиша как едно момче се превръща в мъж, защо един мъж става войн и как един войн постига вътрешен мир.

Малко неща днес са толкова важни, колкото наличието на ярък пример, демонстриращ как може да бъде разкъсан омагьосаният кръг на насилието и отмъщението, които продължават да измъчват нашия свят. Както ще прочетете по-нататък, Сергей (Сократ) имал съвсем основателна причина да търси мъст, но чрез божествената намеса на един духовен учител открива пътя към мира и се превръща в онзи мирен войн, който напътстваше живота ми, а чрез мен — и живота на милиони мои читатели.

Тази книга е една от поредицата творби, които постепенно представях на читателите в течение на годините. Всяка от книгите ми има различно съдържание и цел. Някои, като например тази, която държите в ръцете си, са повествования; други са практически наръчници без никакви елементи на художествена измислица. Заедно те съставят пълен курс на обучение в „Пътя на мирния войн“ — един подход към живота с мирно сърце и воински дух, защото за да живееш и обичаш в този свят, се изисква смелост.

Този път не е само мой, това е нашето общо, съвместно човешко търсене на разбирането, равновесието и мира — на смисъла, целта и взаимовръзката (със самите себе си, с другите хора и Трансцедентното).

Изпълнен съм с надежда и упование, че ще изпитате истинска наслада от това вглъбяване в живота на Сергей Иванов — един човек, чийто жизнен път може би значително се различава от вашия или моя, но е изпълнен с изпитания и трудно достигната мъдрост, разкриващи пред нас какво можем да постигнем. Този човек е блестящ пример за сила на духа и на характера и ни напомня, че всички сме част от това общо пътуване.

Дан Милман,

април 2008 г.

Посвещавам тази книга на човека, когото наричах Сократ, и на вас, моите читатели, които ме помолихте да разкажа тази история.

Да бях съзнавал изпитанията, които моят стар наставник е посрещнал, и агониите на страданията, които е изживял, бих се вслушвал по-добре и бих ценял дори повече споделеното с него време.

Надявам се, че съм му отдал своята почит и правдиво съм пресъздал неговия образ, споделяйки с читателя това пътуване навътре в живота на един любящ мъдрец, в душата на един мирен войн.

Дан Милман

Всяко пътуване има таен смисъл, който пътуващият не осъзнава.

Мартин Бубер

ПРОЛОГ

„Аз убих Дмитрий Заколев“.

Тази мисъл, тази сурова действителност се въртеше отново и отново в ума на Сергей, който лежеше по корем, яхнал един мъхнат дънер, и гребеше възможно най-тихо в мразовитите води на езерото Круглое на двадесет и пет километра северно от Москва. Той бягаше от Военното училище „Невски“ и от своето минало — но не можеше да избяга от истината за смъртта на Заколев.

Като следваше курс, приблизително успореден на бреговата линия, Сергей се взираше в мрака към гористите хълмове, които ту се появяваха, ту изчезваха в леката мъгла. Черната повърхност на езерото, осветена от снопове слаба лунна светлина, трепкаше при всяко загребване. Плисъците на водата и пронизващият студ отвличаха за кратко вниманието на Сергей, преди в съзнанието му отново да изникне тялото на Заколев, лежащо в калта.

Сергей вече не усещаше дланите, нито краката си — трябваше да се добере до брега, преди подгизналият дънер да потъне под него. Още съвсем малко, помисли си той, още един километър, преди да се насоча към брега.

Този начин за бягство беше бавен и опасен, но езерото имаше едно явно предимство: по водата не остават никакви следи.

Най-после той зави към брега, свлече се от дънера и започна да газии през стигащата до кръста му вода, просмуквайки се с кал; после се провря между острите тръстики край сушата, изкачи песъчливия бряг и навлезе в тъмната гора.

Сергей бе само на петнадесет години, а вече беглец. Той трепереше не само от студа, но и от някакво чувство за съдбовност, сякаш всички събития в живота му го водеха до този момент. Докато си проправяше път през боровите и брезовите гъсталаци, той мислеше за думите на своя дядо и за това как започна всичко...

Онази есен на 1872 година мразовити ветрове духаха на запад през покритата с мъх сибирска тундра, като профучаваха над планината Урал и на север, пресичайки тайгата и обширните брезови и борови гори, лишеи и шубраци около град Санкт Петербург — скъпоценния камък в короната на Майка Русия.

Точно пред Зимния дворец телохранителите на Александър II маршируваха с вълнени шапки покрай река Нева (една от общо деветдесетте реки и канали, минаващи под осемстотинте моста на града), а после и покрай редиците малки жилищни сгради и заострените църковни кубета, увенчани с православни кръстове. Недалеч от реката имаше градски паркове със статуи на Петър Велики, Екатерина и Пушкин — цар, царица и литературен майстор — всички изправени като часовои на пост с наредени покрай тях улични лампи, току-що запалени в отиващата си дневна светлина.

Пронизващият вятър отнасяше последните жълти листа от оредяващите клони, развяваше вълнените поли на ученичките и рошеше косите на двете малки момчета, които се бореха в предния двор на един двуетажен дом близо до Невски проспект. Един порив на вятъра надипли завесите в спалнята на втория етаж, където силуетът на Наталия Иванова се открояваше в рамката на прозореца. Тя придърпа шала над раменете си, притвори малко прозореца и впери поглед надолу към дворчето, където нейният малък син Саша играеше с приятеля си Анатоли.

Анатоли се затича към Саша, опитвайки се да го нападне. В последния миг Саша отстъпи встрани и прекатури Анатоли над хълбока си, точно както го беше учил баща му. Горд от себе си, Саша изкукурига като петел. Такова силно момче, помисли си Наталия — също като баща си. Как ѝ се искаше да има и тя такава енергия, особено сега, когато чакаше второ дете и през повечето време бе уморена. Изтощението на Наталия не беше изненада. Яна Васлакова, нейна съседка, приятелка и акушерка, беше я предупредила: „Жена с твоята крехка натура не трябва да ражда второ дете.“ Въпреки това в нея растеше този нов живот и тя всеки ден се молеше за силата да износи детето до края на бременността — особено откакто започнаха периодите на отпадналост и голямо изтощение бе проникнало чак до костите и.

Наталия обгърна тялото си с ръце и потрепера, чудейки се как малки момченца могат да играят навън в мразовита вечер като тази. Тя се провикна през прозореца:

— Саша! Анатоли! Скоро ще вали. Прибирайте се, момчета!

Умореният ѝ глас едва ли бе успял да се пребори с вятъра. Освен това шестгодишните уши чуваха само каквото си искат.

Наталия се отправи с въздишка към малката кушетка, където бе разговаряла с Яна. Седна и въздъхна отново, разресвайки дългата си черна коса. Сергей скоро щеше да се прибере у дома. Тя искаше да изглежда колкото може по-красива.

Васлакова каза:

— Ти си почивай, Наталия. Аз ще изляза и ще подгоня момчетата да се прибират.

Докато приятелката ѝ слизаше по стълбите, Наталия чу как дъждът затрака по перваза, а после, точно над главата си — тропането на бягащи детски крачета и палави крясъци. Пак са се покатерили по решетката за цветя на стената, помисли си тя. Със смесица от гняв и безпокойство, присъща на всички майки на малки момчета, които си въобразяват, че са неуязвими, Наталия извика към тях:

— Момчета, моментално слизайте от покрива! И внимавайте!

Смях и още трополене, докато момчетата се бореха върху покрива.

— Слизай веднага или ще кажа на баща ти!

— Добре, мамочка! — извика мило Саша, за да ѝ се подмаже. — Само не казвай на татко! — Още хихикане.

Докато Наталия се обръщаше, за да остави четката си за коса, всичко се промени в миг от едно внезапно, ужасяващо залитане. Детският смях секна, внезапно сменен от писъците на падащите момчета. А после — тишина.

Наталия изтича към прозореца. За неин ужас, долу лежаха две тела.

Наталия сама не разбра как се озова вън, коленичила в калта. С лице, обляно в сълзи, тя притисна в обятията си своето безжизнено момче, поклащайки се напред-назад във вечния ритъм на майчината агония.

После една рязка, разкъсваща болка в утробата ѝ сякаш я изтръгна от бездната и Наталия смътно осъзна присъствието на

Васлакова и на един изправен до нея мъж. Докато Васлакова помагаше на Наталия да стъпи на краката си, мъжът се опитваше да отнеме товара от ръцете и. Наталия отчаяно се съпротивляваше, но застина, когато чу пронизителен момчешки вик — погледна бързо надолу към своя Саша, но беше извикало другото момче, Анатоли, чийто крак бе счупен.

Васлакова помогна на Наталия да влезе вътре, преди отново да я обхване болката. Тя се преви на две и припадна на прага. Къде е Саша, чудеше се тя. Той трябва да влезе вътре. Студено е, толкова е студено.

Когато се събуди, Наталия се намери в леглото, обгрижвана от акушерката. Изведнъж осъзна: Бебето идва... твърде рано... два месеца по-рано. Или месеците са минали, без да забележа, помисли си тя. Къде съм? Къде е Сергей? Той ще знае дали това е сън. Сергей ще се усмихне и ще погали косата ми, и ще каже, че Саша е добре... че всичко е наред.

Ах! Болката! Какво става? Къде е моят Саша? Къде е Сергей?

Сергей Иванов пристигна у дома и намери съседите в предния двор, изправени в дъжда. Щом видя лицата им, се втурна вътре. Васлакова му съобщи накратко: Саша е мъртъв — падане от покрива. Наталия започна да ражда... кървенето не спира... нищо не може да се направи. Изгубихме и двамата.

Но бебето им бе живо. Един син, роден толкова рано, че вероятно нямаше да оцелее. Васлакова бе виждала много раждания и много смърти. Смъртта е лесна, мислеше си тя, но тежко на останалите живи. Скоро щеше да дойде свещеник, за да изпълни последното опело за Наталия и Саша, а навярно и за бебето.

Васлакова положи мъничкия син на Сергей в обятията му и каза на разстроения баща, че детето е твърде немощно, за да може да суче, но малко козе мляко, изстискано от парче плат, би поддържало момчето, ако преживее нощта.

Сергей погледна надолу към малкото сбръчкано личице на младенеца, здраво повит в пелена, направена от Наталия. Той едва чу как госпожа Васлакова казва: „Последните думи на Наталия, преди да угасне... тя каза, че те обича с цялото си сърце... и те помоли да предадеш сина ѝ на грижата на нейните родители...“

Дори умираща, Наталия бе помислила какво ще е най-доброто за нейното дете... и за съпруга и. Тя знаеше, че Сергей, един от „стрелците“, офицерите от царската гвардия, няма възможност да се грижи за мъничкия им син. Възможно ли бе да е предвидила още и че всеки път, когато погледне момчето, той ще си мисли за този мрачен ден?

Пристигна свещеникът и кръсти пеленачето за спасение на душата му, в случай че умре. Когато попита за името на бебето, обърканият баща отвърна „Сергей“, мислейки, че свещеникът пита за неговото име. Стореното — сторено: детето взе името на бащата.

Акушерката Васлакова предложи да се грижи за детето през нощта.

Сергей бавно кимна.

— Ако доживее до сутринта... моля те, занеси го на баба му и дядо му.

Той ѝ каза адреса и имената им — Хешел и Естер Рабинович. Евреи. Това не го устройваше твърде, но те щяха да обичат детето и да го отгледат благополучно. Така че той направи така, както Наталия го бе помолила. Сергей никога нищо не можеше да ѝ откаже — и в живота, и в смъртта. Този есенен ден беляза началото на залеза на Сергей Иванов към смъртта, докато в същото време мъничкият му син се беше вкопчил с всички сили в живота.

Осем години по-късно, в една тъмна октомврийска вечер, Хешел Рабиновиц седеше сам в третия вагон на влака за Москва. Той гледаше втренчено през прозореца, отпуснат и замислен, в привичната за старците полудрямка, като едва ли забелязваше преминаващите пред погледа му гори и селски колиби, започващи да се открояват в сутрешната виделина. Хешел ту дремеше и клюмаше, ту се взираше отнесено навън. В съзнанието му преминаваха спомени подобно на гледките, прелитащи край калния прозорец на влака: дъщеря му Наталия в червена рокля и светнало лице... снимка на Саша, внука, когото никога не беше срещал... и красивото, въпреки старостта, лице на неговата любима Естер. Сега си бяха заминали, всичките.

Хешел потърка силно очите си, сякаш за да отпъди миналото. После погледът му се успокои и той се усмихна, тъй като се появи друго видение — лицето на тригодишно момче с очи, твърде големи за мършавото му тяло, което протягаше ръчички нагоре към дядо си...

Гласът на кондуктора, обявяващ пристигането на влака, стресна Хешел и го извади от неговия унес. Той се изправи мъчително, като се прозяваше и разтягаше ставите си. Загърна се плътно в старото си палто, почеса белоснежната си брада и нагласи очилата си с телена рамка върху големия си нос. Забързаните пътници блъскаха стария евреин, но той почти не им обръщаше внимание. Държейки грижовно чантата си пред гърдите, както се носи бебе, той слезе на перона и се затътри през облак пара в студения утринен въздух. Погледна нагоре към небето. Скоро щеше да падне първият сняг.

Хешел оправи шапката си и съсредоточи блуждаещия си ум в северна посока. Трябваше да си намери място в каруцата или фургона на някой благосклонен земеделец, за да го закара на половин ден конски ход по хълмовете.

Това нямаше да е лесно пътуване. Гърбът на Хешел, деформиран от безбройните часове на работната му маса, беше извит като цигулките, които оформяше от старо кленово, смърчово или абаносово дърво. Хешел правеше още и точни часовници. Беше научил и двата занаята като момче — единия от баща си, а другия от дядо си. Тъй като не можеше да предпочете единия занаят пред другия, той първо правеше цигулка, а после часовник, като ги редуваше за разнообразие. Дори на неговата възраст, въпреки болките в ставите на пръстите си, той работеше усърдно, оформяйки прецизно всяка цигулка, сякаш е първата в живота му, а всеки часовник — сякаш е последният.

Скоро след като Хешел изучи тези два занаята, неговият баща му остави работилницата и отпътува на изток, за да търгува със скъпоценности. По-късно богатството и щедростта на баща му позволиха на Хешел, един евреин, да продължи живота си в град Санкт Петербург, където той и жена му, Естер, споделяха един апартамент.

Хешел размишляваше върху тези спомени, докато изнасяше чантата си с бавна, накуцваща походка от железопътната гара към главния път извън града.

Няколко часа по-късно той седеше, облегнат на един чувал картофи, докато каруцата на земеделеца се друсаше по тесните, кални пътища, набраздени от колелетата на фургони и осеяни със следи от конски и волски копита; после продължи пеш към училището на брега на езерото Круглое сред хълмовете на север от Москва.

Докато слизаше в долината, Хешел си мислеше за многото писма, които бе написал през последните пет години, и същия брой откази, които бе получил. Преди няколко седмици той бе изпратил едно последно писмо до директора на училището Владимир Иванов: „Не съм виждал Сергей, откакто го заведоха в училището. Съпругата ми почина. Никой друг не ми остана. Това може да е последната ми възможност да видя своя внук.“

Когато пристигна писмото на Иванов, с което позволяваше посещението, Хешел тръгна незабавно.

Сега, смразен от снежния вятър, който духаше във врата му, той вдигна яката на вълненото си палто. Два дни, мислеше си той — толкова малко време, за да влея живота си в едно осемгодишно момче. Тогава в съзнанието му изплуваха думите на Раби Хилел: „Децата не са съдове, които трябва да се напълнят, а свещи, които трябва да бъдат запалени“.

„Не ми е останал много огън“ — измърмори на глас Хешел, докато се провираше между брезите и боровете надолу по студения и каменист склон, посипан със снежинки. Болезнените стави му напомниха за тленното му съществуване — и за тази последна задача. Воят на вятъра заглъхна, щом умът на Хешел се промъкна обратно в процепите на неговата памет, връщайки го пет години назад към деня, в който един млад войник почука на тяхната врата, носейки писмо от бащата на Сергей с наставления синът му да бъде отведен във Военното училище „Невски“...

Час по-късно Хешел приближи главния портал на училището и разгледа двора, ограден като палат с високи близо четири метра стени. Точно пред себе си можеше да види спартански комплекс от дървени постройки. Никакъв жив плет, нито друга украса не смекчаваха каменните зъбери, където, догаждаше се той, изпълнителността и службата формираха живота на младите войници.

Един кадет преведе Хешел през обширния двор към главната сграда и надолу по дълъг коридор към една врата с табелка, на която пишеше: „В. И. Иванов, ДИРЕКТОР“.

Той свали шапката си, разреса назад оредялата си коса и влезе.

ЧАСТ ПЪРВА: ГОРЧИВОТО И СЛАДКОТО

Имам да ви разкажа една тъжна и една щастлива история. Накрая може да откриете, че те са едно цяло, защото и горчивото, и сладкото имат свой сезон, редувайки се като деня и нощта, дори сега, когато преминавам през часовете на здрачаването...

Из дневника на
Сократ

Сергей беше разтревожен през този октомврийски ден, когато го извикаха в кабинета на чичо му. Да бъдеш повикан там — рядко събитие за всеки млад кадет — обикновено означаваше лоши новини или наказание. Затова, като не бързаше да се изправи пред суровото лице и свъсените вежди на директора, Сергей пресичаше бавно училищния двор с подчертано невоенна походка.

От него се очакваше да мисли за Владимир Иванов не като за свой чичо, а като за господин директора. Освен това не биваше да задава лични въпроси, въпреки че имаше много такива — относно родителите си и своето минало. Директорът бе казал твърде малко и по двата въпроса — освен онзи ден преди четири години, когато бе съобщил на Сергей, че баща му е починал.

Всяко място във вътрешния двор, край което Сергей минаваше, носеше спомени за предишните години: първия път, когато бе яздил кон, като буйно отскачаше, стиснал здраво юздите... една от многото юмручни схватки, в които биваше въвлечен поради спривавия си нрав, а после губеше заради хилавото си телосложение.

Той мина покрай лазарета и малкия апартамент на Галина, възрастната училищна медицинска сестра, която бе поела грижата за него още с пристигането му. Тя му беше бърсала носа, когато бе болен, и го бе водила да се храни, докато той започна да се придвижва самостоятелно. Твърде малък, за да живее в общо помещение, той спеше на походно легло точно до крилото на лазарета, докато навърши пет години. Това бяха самотни времена, когато нямаше свое собствено място и не можеше да се впише никъде. Курсантите се отнасяха с него като с талисман на училището или домашно куче — единия ден го милваха, а на следващия го биеха.

Повечето други момчета имаха майки и бащи у дома; Сергей имаше само своя чичо, затова той усърдно се стараяше да се хареса на господин директора. Усилията му обаче спечелиха само негодуванието на по-големите кадети, които го наричаха „момчето на чичо Влад“. Те го препъваха, блъскаха или удряха с юмрук при всеки сгоден случай —

миг невнимание можеше да значи драскотина или нещо по-лошо. По-големите курсанти редовно малтретираха по-малките, а физическият побой беше обичайно явление. Училищните преподаватели знаеха това, но си затваряха очите — освен ако някой не бе сериозно наранен. Толерираха сбиванията, защото те подтикваха по-малките момчета да заякнат и да бъдат бдителни. Това в края на краищата беше военно училище.

Първия път, когато бе нападен от един по-голям кадет, ей-там в ъгъла на двора, Сергей започна яростно да размахва юмруци, чувствайки, че ако сега отстъпи, това никога няма да свърши. По-голямото момче добре го наби, но Сергей успя да вкара един-два хубави удара с юмрук, и момчето никога повече не го обезпокои. Друг път се натъкна на двама курсанти, които биеха едно ново момче. Сергей ги нападна, въоръжен повече с ярост, отколкото с ловкост. Те се отдръпнаха, приемайки цялата случка като шега. Но за новото момче, което се казваше Андрей, това не беше шега, и оттогава то стана единственият истински приятел на Сергей.

Точно след петия си рожден ден Сергей беше преместен в помещенията на момчетата между седем и десет години. По-големите от тях живеяха на горния етаж, а всички над шестнадесет години — в друга сграда. По-големите момчета командваха по-малките. Всеки кадет се ужасяваше от преместването на горния етаж, където отново щеше да бъде най-малкият, а следователно — жертвата. Междувременно Сергей и Андрей си пазеха взаимно гърбовете.

Сергей имаше само смътни спомени от годините преди пристигането си тук — сякаш ги бе прекарал в сън, обвит в пашкул в някакъв друг свят, преди да се събуди за този. Но понякога, когато претърсваше паметта си, той зърваше мимолетните образи на една едра жена с ръце, меки като тесто за хляб, и един мъж с ореол от бели коси. Сергей се чудеше кои ли са те; той се чудеше за доста неща.

Бе разглеждал карти на Майка Русия и на други страни по стените на класните стаи, а с пръста си беше обикалял глобуса върху катедрата на своя учител, проследявайки линии, пресичащи небесносини морета, и земи, оцветени в оранжево, жълто, лилаво и зелено. Ала очакваше да посети такива места не повече, отколкото да отиде до луната или до звездите.

Неговият свят — до този ден през октомври 1880 година — бе ограничен предимно от каменните стени, дървените постройки, спалните помещения, класните стаи и тренировъчните полигони на Военното училище „Невски“. Сергей не беше избрал това място, но го приемаше, така като децата трябва да приемат нещата, и прекара ранните си години в системно и монотонно редуване на теоретична и физическа подготовка: военна история, стратегия и география, езда, бягане, плуване и гимнастика.

Всеки път, когато курсантите не бяха по класните стаи или по работни задачи, те се упражняваха в бойни умения. През лятото Сергей трябваше да плува в студените води на езерото Круглое, дишайки през куха тръстика, да тренира елементарни умения със сабята и стрелба с лък, който едва успяваше да огъне. Когато пораснеше, щеше да стреля с пистолети и карабини.

Това не беше лош или добър живот, а единственият, който му бе познат.

Като се приближи до главната сграда, Сергей запаса своята тъмносиня риза в панталоните със същия цвят и погледна надолу към ботушите, за да провери дали са чисти. За един момент се зачуди дали не трябваше да сложи по-официалното си палто или ръкавиците, но после реши, че така е по-добре. Повечето по-високи момчета изглеждаха спретнати в своите униформи, но върху Сергей всичко стоеше безформено. Когато най-после излезеше от един размер на униформата, му даваха друга, отново износена.

Все още потънал в спомените си, той се влачеше по дългия каменен коридор към кабинета на своя чичо и мислеше за последното си привикване там преди четири години. И досега ясно си спомняше бледото лице и суровото изражение на чичо си, когато му каза да седне. Сергей се покачи на един стол, едвам виждайки над ръба на катедрата, с увиснали във въздуха крака. Думите, които директорът изрече след това, се врязаха дълбоко в паметта му:

— Баща ти, Сергей Борисович Иванов, е починал. Той някога бе офицер от гвардията на цар Александър. Беше добър човек, казак. За да станеш като него, трябва здравата да учиш и тренираш.

Сергей не знаеше какво да почувства, нито как да реагира, затова само кимна.

— Имаш ли някакви въпроси? — попита директорът.

— Как... как умря той?

Тишина. После въздишка.

— Баща ти се пропи до смърт. Голяма загуба.

После директорът го отпрати. Сергей се натъжи, че баща му е починал, но се почувства горд, че и в него тече казашка кръв. И за пръв път си помисли, че някой ден би могъл да стане силен като баща си, когото никога не беше виждал.

Когато Сергей най-после стигна до вратата на чичовия си кабинет и тъкмо щеше да почука, той чу гласа на директора, който идваше приглушено отвътре.

— Аз ще позволя това посещение, но някои други хора не са съгласни... Те никак не обичат евреите, убийците на Христа.

— А аз не харесвам войниците, убийците на евреи — каза един непознат за Сергей старчески глас.

— Не всички войници мразят евреите — отвърна чичо му.

— Ами ти? — каза другият глас.

— Аз мразя само слабостта.

— Тъй, както аз мразя невежеството.

— Не съм толкова невеж, че да се подведа по еврейския ти ум — каза директорът.

— А аз не съм тъй слаб, че да се подплаша от казашкото ти перчене — каза по-възрастният глас.

В последвалата тишина Сергей намери смелост да почука три пъти на тежката дъбова врата.

Тя се отвори, разкривайки пред погледа му директора и един старец. Чичото на Сергей каза рязко:

— Кадет Иванов. Това е твоят дядо.

Беловласият старец се надигна от стола си. Изглеждаше щастлив да види Сергей. После заговори тихо, почти шепнешком — прозвуча като някакво име: *Сократ*.

Хешел протегна ръце да прегърне своя внук; после, осъзнавайки, че момчето не го е познало, ги отпусна и посегна да се здрависа по-официално с него.

— Здравей,... Сергей. Добре е, че се срещнахме. Отдавна трябваше да дойда, но... е, сега вече съм тук.

Директорът Иванов го прекъсна:

— Пригответи си нещата, кадет Иванов — ще ти разреша две нощи отпуск. — А към Хешел добави: — Гледай момчето да се върне до неделя на обед. Очаквам да е готов за обучение. Той има много да учи.

Което и прави — каза Хешел, хващайки Сергей за ръката. — Както и всички ние.

След като директорът освободи и двамата, махвайки с ръка, Сергей побърза към спалните помещения, за да събере малко лични вещи. После те потеглиха, минавайки по тъмните коридори, навън през железната порта, пресичайки полето, и нагоре по една заснежена пътечка към гористите хълмове.

Хешел, някъде в осемдесетте си години — бе престанал да ги брои, когато почина Естер — вървеше, препъвайки се. Сергей, опиянен от чувството за свобода, подскачаше напред, като спираше ту да събори снега от клона на някое дърво, ту да подуши въздуха, докато чакаше стария си дядо да го настигне. Момчето не намираше думи да обясни или изрази въодушевлението си, както и това ново усещане за самия себе си. Сега той вече беше не просто един кадет, а истинско момче, което има дядо. Вече имаше семейство.

Двамата вървяха, криволичейки между дърветата, докато пътеката не ги изведе на камениста полянка, на сред която се извисяваше голяма скала. Хешел извади една карта и я показа на момчето:

— Виждаш ли езерото и училището? Ето тук на картата е отбелязана скалата, а тук е нашата крайна цел — каза той, потупвайки върху едно х, което беше начертал с тъмно мастило. Сергей бе учил

само основите на разчитането по карта, но знаеше достатъчно, за да разбере и запомни.

След като сгъна картата и я пхна в старото си вълнено палто, Хешел се вторачи нагоре към снежната пътека. После погледна джобния си часовник и се намръщи.

— Трябва да стигнем целта си преди мръкнало — каза той. И те поеха нагоре по стръмния склон.

Сергей бе свикнал да изпълнява нареждания и да не задава въпроси. Но докато се изкачваха, умът му преливаше от любопитство.

— В твоята къща ли отиваме? — попита Сергей.

— Моята къща е твърде далеч — отвърна Хешел. — Ще прекараме следващите два дни и нощи при Бенямин и Сара Абрамович. Познавам Бенямин от много години.

— Те имат ли деца?

Хешел се усмихна, тъй като бе очаквал този въпрос.

— Да, две. Аврам е на дванайсет, а малката Лея е на пет.

— Имената им звучат... странно.

— Това са еврейски имена, а довечера посрещаме Шабат...

— Какво е Шабат? — попита момчето.

— Шабат е свещен ден, отделен за почивка и възпоминание.

— Като неделния ден ли?

— Да. Но Шабат започва в петък вечер, когато се появят първите три звезди. Затова ще трябва да вървим в добро темпо.

Докато се изкачваха по стръмния склон, старецът внимателно се концентрираше върху всяка стъпка, а пъргавото осемгодишно момче скачаше от камък на камък като козле. Сергей чу гласа на дядо си, останал без дъх зад него:

— Камъните са хлъзгави — внимавай, Сократ. Отново това име.

— Защо ме наричаш Сократ?

— Това бе нашето специално име за теб още от бебе.

— Защо?

Погледът на Хешел се зарея отнесено, а мислите му отлетяха назад към миналото.

— Когато майка ти, Наталия, беше още момиче, често ѝ четях от еврейския Талмуд и от Тората, както и от други книги на мъдростта, включително коментарите на великите философи. Неин любимец беше

един грък на име Сократ. Той живял много отдавна... и бил един от най-мъдрите и добри хора.

Хешел погледна нейде напред, към хълмовете в далечината и небето над тях, и каза:

— Наричахме те нашия малък Сократ, защото... това ни караше да се чувстваме по-близо до майка ти, до нашата дъщеря.

— Дали майка ми е харесвала Сократ заради мъдростта му?

— Да, но дори повече заради добродетелта и силата на характера му.

— С какво се е занимавал той?

— Сократ говорел на младежите в Атина за висшите ценности, добродетелта и мира. Твърдял, че е най-невежият сред хората, но задавал умни въпроси, които разкривали както лъжата, така и истината. Той бил мислител, но също и човек на действието. Като младеж, Сократ бил борец и храбър войник, докато най-последно оставил войната. Предполагам, би могло да се каже, че той бил един... мирен войн.

Удовлетворен за момента, Сергей се обърна и се загледа надолу към снежния пейзаж. Лъчите на следобедното слънце сипеха отблясъци върху белия склон, искрейки по повърхността на дърветата, мъха и лишеите. Ободрен от свежия, хладен въздух и от това приключение, Сергей отново се понесе напред, а после си наложи да спре, за да може дядо му да го настигне. Докато чакаше, Сергей мислеше върху думата евреин. Той беше чувал да я произнасят в училището, най-вече напоследък в кабинета на чичо си.

— Дядо — извика Сергей надолу по пътеката, — ти евреин ли си?

— Да — каза Хешел, задъхвайки се, като приближаваше бавно. — И ти си такъв... майка ти беше еврейка, а баща ти... е, той не беше... но ти имаш еврейска кръв.

Сергей погледна надолу към ръцете си, почервенели от студения въздух. Значи той имаше и казашка, и еврейска кръв.

— Дядо...

— Ако искаш, можеш да ме наричаш деденце — каза той, докато седнаше на един заснежен камък, за да си почине малко.

— Деденце... би ли ми разказал нещо за моята майка... и за баща ми?

Чувайки това, Хешел спря, избърса снега от друг голям камък и кимна на Сергей да седне до него. Не след дълго Хешел разказа историята за раждането на Сергей — всичко, което бе чул от Васлакова, акушерката, която беше с Наталия в онзи съдбовен ден. После добави:

— Ти беше единственият светъл лъч в този мрачен ден, Сократ. Имаше майка и баща, които те обичаха...

Сергей се обърна и видя как дядо му бърше сълзи от бузите си.

— Деденце?

— Дай ми само един момент, мой малък Сократ — ще се оправя. Тъкмо си мислех за твоята майка, за Наталия...

— Каква беше тя? — попита Сергей.

Погледът на Хешел стана празен; после той продължи с тъжен глас:

— Всяка дъщеря е прекрасна в очите на своя баща, но твърде малко са тъй мъдри и деликатни като майка ти. Тя би била награда за всеки достоен за нея еврейски мъж — тоест, ако няма нищо против леките спорове с нея от време на време. — Той се усмихна, но усмивката му бързо се стопи. — Не зная как точно е срещнала баща ти — може би на пазара — а после го доведе у дома, за да го запознае с нас, и тогава разбрахме, че не е евреин. Дори по-зле — беше казак от гвардията на цар Александър, неприятел на нашия народ.

— Но той е обичал майка ми и е бил добър с нея. Ти нали така каза...

— Да, да — но, разбираш ли... майка ти можеше да се омъжи за баща ти само ако се отрече от еврейската си вяра и приеме... християнството. — Хешел направи пауза, за да може Сергей да проумее колко ужасно е това.

— Тя спря ли да ви говори?

— Не. — Гласът на Хешел секна, а лицето му пак се изкриви от мъка.

— Деденце... добре ли си?

Хешел вдигна глава.

— Аз бях този, който спря да й говори. Отнасях се с дъщеря си така, сякаш бе мъртва. — Той отново заплака, този път открито, а думите му се лееха. — Не очаквам да разбереш как съм могъл да сторя такова нещо, мой малък Сократе — аз самият не разбирам себе си. Но

устните ми избълваха жестоки думи. Обърнах ѝ гръб, тъй като бях убеден, че първа тя е обърнала гръб на своя народ. Не можех да постъпя по друг начин. Баба ти Естер нямаше друг избор, освен да стори същото, въпреки че това разби сърцето ѝ.

Хешел си наложи да продължи.

— Естер отчаяно искаше да говори с дъщеря си, да я прегърне още веднъж. Да не би да си е мислила, че аз не искам същото? — Хешел каза последното повече на себе си, потънал отново в миналото.

Когато отново проговори, звучеше уморено.

— Естер и аз имахме ужасен спор, когато Наталия ни писа за нашето първо внуче — твоя брат Саша. Естер ме умоляваше да ѝ позволя да отиде при дъщеря си, за да види своя внук. Но аз не ѝ позволих... Не разрешавах на любимата си Естер дори да отговаря на писмата на Наталия.

— Така и не можахме да видим малкия Саша — каза той. — Научавахме за детството му само от писмата на Наталия, изпълнени с обич. Самият аз не можех да ги чета... но баба ти Естер ми разказваше тяхното съдържание. Никога повече не проговорихме на майка ти, нито я видяхме. Не и докато беше жива.

Хешел си издуха носа и избърса студените си мокри бузи с ръкава на палтото.

Отново бе започнал да се сипе лек снежец. Двамата се изправиха и продължиха нагоре. Хешел хвана ръката на Сергей и каза тихо:

— Има още едно нещо, което трябва да знаеш, Сократ: акушерката, която те донесе, ни каза... че майка ти е успяла да те подържи за малко, преди да умре.

Все още под впечатлението от тези думи, Сергей попита:

— Защо е умряла, деденце?

— Защо умира всеки човек? Не ни е дадено да знаем.

Хешел отново спря за миг, наведе се бавно и откъсна от снега едно кървавочервено цвете.

— Майка ти беше деликатна, но силна, като това зимно цвете. То е чисто и невинно, и все пак аз току-що го откъснах от снега. Бог прибра Наталия. Дошло ѝ бе времето. Аз бих искал само...

Мислите на дядо Хешел отново се зареяха някъде отвъд този свят, а лицето му придоби едно по-спокойно изражение. — Да, Естер

— каза той на един призрак, когото Сергей не можеше да види. —
Знам... всичко ще се нареди добре.

Хешел прегърна момчето през рамо и двамата продължиха да вървят един до друг мълчаливо, а Сергей все още преживяваше думите на дядо си — как майка му го подържала, преди да умре. За един кратък миг престана да усеща студа.

Сега вече знаеше историята на своето раждане, както и за смъртите, които го съпътстваха. Освен това усещаше, доколкото е възможно за едно осемгодишно дете, че дядо му ще продължи да носи своите скърби също като товар в раницата чак до собствената си смърт, когато ще му бъдат снети всички товари. Но за момента момчето виждаше, че челото на дядо му се е разведрило, и се радваше за това.

После Хешел се върна от спомените си и отново проговори:

— Та ето така стоят нещата, мой малък Сократе — загубих дъщеря си и съпругата си; а ти загуби майка си и баща си. Сега всеки от двама ни е сам, но се имаме един друг. Това е истината, макар че може да боли. Но истината ни прави свободни...

Студеното слънце, едва видимо през тежкия слой облаци, изчезна зад дърветата. Точно когато вълчи вой оповестяваше настъпващия здрач, пред погледа им се откри едно сечище, а после и колиба. Мека светлина струеше от прозорците ѝ с обещание за уют и топлина. Танцуващите снежинки, изглеждащи сиви в полумрака, засияваха ярко в лъчите на тази светлина в един финален миг на слава, преди да паднат на земята.

Колибата изглеждаше здраво построена, с дъсчен покрив и виещ се от каменния комин дим. Хешел се изкачи на верандата, свали си шапката и отърси снега от ботушите си. Сергей направи същото, а в това време Хешел почука решително на масивната дъбова врата.

След едно топло посрещане и тъй необходимата баня, Сергей и Хешел седнаха на масата заедно с първото истинско семейство в спомените на момчето. Майката, Сара, дребна женица с тъмнокестенява коса, покрита почти изцяло с бяла забрадка, завързана под брадичката, започна да сервира вечерята. Тук посетителите бяха рядкост, а още по-рядко се случваше да са приятелски настроени към домакините. Сергей скришом оглеждаше децата. Аврам, високо, стройно момче на дванадесет години, се държеше официално, но дружелюбно; Лея, хубаво петгодишно момиченце с гъста медноруса коса, свенливо му отвърщаше с поглед.

Сергей попиваше с очи всичко в техния спретнат дом. Той се чувстваше опърпан в простото си облекло, седнал до Аврам с неговото сако и акуратно изгладен панталон и до Лея, спретната като майка си, с тъмна рокля и бяла забрадка.

Бащата, Бенямин Абрамович, обясни на Сергей:

— По време на нашия Шабат ние оставяме настрана всичките си ежедневни грижи и се посвещаваме на литература, поезия и музика. Този ден ни напомня, че не сме роби на труда. На Шабат сме свободни от света.

Сара запали две свещи и изрече благословия. След като Бенямин прочете молитва над чашите с вино, той покани Хешел да каже още

една молитва над два хляба, преплетени като въже, които наричаха „хала“. Сергей гледаше ококорено внушителното количество храна, наредено пред него, докато Сара посочваше всяко ястие: гъста ечемичена супа, резени твърдо сварени яйца, пикантна салата от цвекло, бисквити, нарязани зеленчуци от градината, картофени кнедли, ориз с ябълки и меден сладкиш с ябълкова плънка за десерт.

Докато всеки се хранеше до насита, Сара се извини, свивайки рамене:

— При това време навън трябваше да включа и пилешка супа, но не останаха пилета...

Значи така изглежда една майка, мислеше си Сергей, вперил поглед в нея. Той завиждаше на тези деца за възможността да я срещат всеки ден и се чудеше дали собствената му майка е изглеждала като Сара Абрамович.

За него това бе най-хубавата му вечеря, откакто се помни. Имаше смях и леки разговори. Вечерта грееше с особена светлина, излъчвана не само от огъня в домашното огнище и от запалените навсякъде свещи, но и от сърцата на всички в този дом, които го бяха приели като част от семейството. Това беше една нощ, която никога нямаше да забрави.

Следващият ден премина бързо. Аврам научи Сергей да играе на дама. По време на играта Сергей забеляза един белег на челото му, над дясното око. Аврам видя, че той се визира в белега, и каза:

— Катерех се на едно дърво и паднах — навярно съм се ударил в някой клон — каза той, сочейки червената резка. — Мама ми каза, че едва не съм си извадил окото. Сега вече никога няма да ми разреши да се катеря толкова високо.

Този следобед, когато небето се изясни, цялото семейство излезе на разходка в гората, където Бенямин им показа дърветата, от чиято дървесина вземаше за цигулките и часовниците на Хешел.

След разходката, наред един разговор, Хешел неусетно изпадна в дрямка. По-късно се събуди кисел, не твърде сигурен къде се намира. Сара му донесе димяща чаша чай, а после го остави сам да дойде на себе си.

Тази вечер, когато се появиха първите три звезди, дойде и краят на Шабат, с още благословии, изречени над още вино и свещи. Докато Бенямин палеше нов огън в огнището, Хешел бръкна в раницата си и извади подаръци — подправки и свещи за възрастните и бонбони за децата. После Бенямин подаде на Хешел една цигулка, която самият Хешел бе изработил, и старецът започна да свири.

Сергей зяпна с отворена уста. Сякаш дядо му бе оживял по нов начин. Той вече не бе обикновен смъртен, а Творец на Музика. Инструментът ту пееше за скрита тъга, ту в следващия миг повдигаше духа им. Лея танцуваше и се въртеше, докато Аврам и Сергей ѝ пляскаха с ръце.

Когато дядо му спря да свири, колибата бе изпълнена със светлина. Сергей легна пред камината и заспа в прегръдките на едно истинско семейство, и сънува музика.

В неделния ден, скоро след разсъмване, си казаха сбогом. Сергей поглъщаше всяко впечатление, за да може да възстанови тези спомени, когато се върне обратно в училището. В съзнанието му се запечатаха лицето и гласа на Сара... смеха на Бенямин... Аврам, с лице, заровено в една книга... Лея, седнала край огъня...

Чудеше се дали някой ден би могъл да стане като Бенямин Абрамович, с жена като Сара и собствени деца.

Преди да се разделят, Сара Абрамович коленичи и прегърна Сергей; малката Лея също му даде една прегръдка. Аврам и Бенямин разтърсиха ръката му.

— Тук си добре дошъл по всяко време — каза бащата.

— Надявам се да те видя отново — каза синът. Дядо Хешел навлече зимното си палто и праметна раницата си през рамо. Сергей погледна нагоре към Хешел и осъзна, че този мил старец, след като се е хранил съвсем сам в празен апартамент, също е намерил уют в този дом. Махайки за последно с ръка, те се обърнаха и поеха надолу по пътеката навътре в гората.

Тялото може да забравя физическите усещания. След като е преживял студ в продължение на часове, човек може да поседи пет минути край някой огън, и ще изглежда, че студът никога не е съществувал. Колко различни са емоциите, които оставят в паметта

следи, събуждащи се за живот при всяко припомняне. През трудните дни и години, които следваха в живота му, спомените на Сергей за това семейство — за един огън в камината, за аромата на прясно изпечения в каменната фурна хляб, за Аврам и Лея, които не бяха кадети, а нормални деца на неговата възраст — щяха да го подкрепят.

Сергей беше посещавал много богослужения в училищната църква, на които отец Георгий бе говорил за небесното царство. Но Сергей никога не бе разбрал небето — не и преди тия два дни у едно семейство в една горска колиба.

С изключение на ритмичното хрущене на снега под краката им, а от време на време и пукота и свистенето на падащите клони, прекършени от тежестта на затрупалия ги сняг, Сергей и Хешел се спускаха в тишина. Всеки от двамата се наслаждаваше вътрешно на мислите и чувствата си, а думите само щяха да попречат на това. Освен това трябваше да внимават при всяка стъпка; пътеката бе опасна на слизане. Когато в един момент Сергей се подхлъзна и се протегна да хване ръката на дядо си, Хешел каза:

— Ти си добро момче, Сократ.

— А ти си добър дядо — отвърна Сергей.

Скоро училището се появи пред погледа им — твърде скоро, както им се стори. Сергей погледна нагоре към лицето на дядо си, сега изопнато и изтощено. Дълго пътуване очакваше стария човек — обратно към един празен апартамент, населен само от спомени. Сергей почувства внезапен порив да отиде с дядо Хешел до Санкт Петербург, но не събра смелост да проговори. Волята на баща му бе да бъде възпитан във военното училище. Пък и никой нямаше да му позволи да замине.

Те стигнаха до края на училищния двор и се приближиха до главния портал.

Там останаха дълго, докато есенното слънце пресичаше небосклона над главите им. Най-последно Хешел проговори:

— Мой малки Сократе, каквото и да ти донесат следващите години, дори и в най-тежките времена помни, че не си сам. Духовете на твоите родители — и на баба ти Естер, и на дядо ти Хешел — винаги ще са до теб...

Вторачен в краката си, Сергей почувства как раменете му се огъват под цялата тежест на тяхната раздяла. Той осъзна, че може и да не види дядо си отново.

Хешел се наведе и оправи ризата и палтото на своя внук, а после го придърпа към себе си. Сергей се уплаши, че дядо му ей-сега ще го напусне, но вместо това Хешел се усмихна и каза:

— Имам нещо за теб — един подарък от майка ти и баща ти.

Той бръкна в палтото си и извади сребърна верижка, на която висеше овален медальон. Момчето примижа, щом сребърната му повърхност улови един лъч светлина.

— Акушерката ми го даде в същия ден, когато те предаде на нашите грижи — каза му Хешел. — Този медальон принадлежеше на майка ти. Той беше подарък за нея от твоя баща. Акушерката ми каза, че майка ти е пожелала да го получиш, когато пораснеш. Мисля, че вече си достатъчно голям.

Хешел постави медальона и верижката в отворената длан на Сергей. Медальонът беше докосвал кожата на майка му... а сега бе негов.

— Отвори го.

Сергей погледна дядо си в недоумение.

— Ето, ще ти покажа — Хешел отвори закопчалката и вътре Сергей видя малка снимка — лицето на жена с тъмна къдрава коса и млечнобяла кожа и на един мъж с високи скули, силен поглед и тъмна брада.

— Моите... родители?

Дядо му кимна. — Мисля, че това беше най-ценното й притежание, а сега е твое. Знам, че ще го пазиш добре.

— Да, деденце — прошепна Сергей, все още изпълнен с благоговение и неспособен да откъсне поглед от лицата на родителите си.

— А сега бързо, Сократ, слушай внимателно! Има още нещо — не можех да го донеса със себе си — още един подарък, скрит в една ливада близо до Санкт Петербург.

Той отново бръкна в палтото си, извади оттам сгънат лист хартия и го разгърна върху гърдите си, така че момчето да може да го вижда: карта, на която бе обозначена точка до едно дърво в една ливада,

заобиколена от три страни с гора, близо до брега на една река. На картата имаше и други обозначения.

— Помниш ли историята, която ти разказах по пътя към колибата — онази за любимото ми място в гората, за ливадата на брега на река Нева, където се научих да плувам? Ето я тук, точно на север от Санкт Петербург — каза той, следвайки една линия с пръста си. — Ето го и града... и пристана с лодките... и Зимния дворец. Ако следваш реката на десет километра северно от двореца, въвн от града и навътре в гората, ще стигнеш до едно сечище...

Той обърна листа, за да разкрие по-подробен чертеж на бреговата линия, едно дърво, и едно малко х.

— Ето тук е заровена кутията, до едно дърво срещу реката... единственото голямо кедрово дърво, стърчащо самотно близо до центъра на ливадата. Дървото било засадено от собствения ми дядо, когато бил момче. И там, в кутията, която зарових между двата корена, там ще го откриеш.

Дядо му сгъна картата и я постави в ръцете му. — Картите могат да бъдат изгубени или откраднати, Сократ. Искам да я проучиш внимателно насаме. Запомни наизуст всяка линия и всяко обозначение. После унищожи картата. Ще направиш ли това?

— Ще го направя, дядо. Те отидоха до портата.

— Запомни този подарък. Той е... много ценен, и ще те очаква. Когато го намериш, спомни си колко много те обичаме — колко много те обичахме всички ние...

Сергей кимна, изгубил дар слово. Хешел погледна нагоре към небето и пое бавно и дълбоко дъх — както правеше, когато току-що завършеше нова цигулка или часовник, и бе доволен от това, което вижда.

— Добре — каза той. — Добре. После сведе очи. — Искам да знаеш, Сократ... да споделя този Шабат с теб — това беше една от най-големите радости в живота ми.

Като каза това, Хешел Рабиновиц се обърна и пое към хълмовете, мърморейки под носа си: „Да, Естер... да, сега всичко ще се нареди...“ Сергей го гледаше как се смалява, докато се изгуби от погледа му, напускайки живота на момчето и влизайки в неговите спомени.

Скрил добре картата, Сергей влезе през портала.

Закъснял за черква, той изтича през празните коридори към своята стая и пъкна раницата в шкафа откъм долния край на леглото си. Докато се обръщаше на излизане, Сергей забеляза една пътна чанта върху съседното легло, което бе освободено няколко седмици по-рано. Тази чанта можеше да означава, че е пристигнал нов човек.

Напъха бързо медальона и картата в една дупка на дюшека си — най-сигурното скривалище, което можа да намери. После побърза по коридора надолу към църквата. Почти тичайки, той забави походката си до нормален вървеж, щом се сети за своя дядо, който сега, прегърбен, бавно се изкачваше към главния път.

Сергей се прекръсти и помоли Бога да пази дядо му и да му даде сила за пътуването. Откакто се помнеше, това бе първият път, когато се помоли с цялото си сърце, както ги беше учил отец Георгий. Никога по-рано не бе имал причина да го прави.

Надяваше се, че ще получи отговор на молитвата си, въпреки че дядо му Хешел беше евреин.

Докато отваряше вратата на църквата, една мисъл влетя в ума му: „Кой съм аз? Евреин? Християнин? Казак?“

Сергей премина бързо по пътеката между редовете с пейки. Няколко момчета го погледнаха крадешком, като или се усмихваха с приятелски поздрав, или злорадстваха, че ще бъде наказан за закъснението си. Той погледна нагоре към отец Георгий, изправен в черното си расо пред издигнатия олтар и иконите на Христос, Дева Мария с младенеца, Свети Михаил, Свети Гавраил и Свети Георги, пазител на тяхното училище и светец покровител на Русия. Слънцето хвърляше светлинни дъги през прозореца от рисувано стъкло.

Свещеникът бе започнал песнопение; Сергей намери мястото си и се присъедини към другите, но умът му блуждаеше. И отец Георгий, и дядо му Хешел бяха говорили за един Бог, който той не можеше да види. За Сергей, Бог беше една колиба в гората, а небето — майчината прегръдка.

„Дядо“ — беше попитал той при завръщането им към училището — „кой казват евреите, че е пътят към небето?“

Хешел беше се усмихнал, чувайки този въпрос, и бе казал: „Аз не говоря от името на всички евреи, нито пък съм достатъчно мъдър, за да знам това, Сократ. Но вярвам, че един ден ти ще проправиш собствена пътека... и сам ще намериш своя път.“

Докато службата привършваше, Сергей се отърси от своя унес и се присъедини към колоната, изнизваща се от църквата. Точно тогава за първи път се натъкна на новия кадет — висок и неприветлив, три-четири години по-голям от него. Случи се така, че двамата вървяха рамо до рамо по тясната пътека между пейките, докато излизаха под строй след богослужението. Вратата бе толкова тясна, че през нея можеше да мине само един човек, и Сергей тъкмо щеше да се отмести и да пусне новото момче да мине първо, когато по-високият курсант го избута с рамо настрани тъй грубо, че Сергей почти падна върху пейките.

Тази първа проява на надмощие щеше да предопредели техните взаимоотношения.

Оказа се, че чантата върху леглото между тези на Сергей и на Андрей наистина принадлежи на новодошлия. Името му бе Дмитрий Заколев. От този ден насетне Сергей щеше да мисли за него само като за Заколев — едно име, от което щеше да се бои и в същото време да презира.

Имаше мълга, че някакъв човек довел Заколев до входа, подал един плик на кадета при портала и казал: „Ето заплащането“, и без дума повече, нито дори поглед назад, човекът се обърна и заминал.

Бидейки на дванадесет години, Заколев следваше да бъде разпределен в спалня на горния етаж сред единадесет-до четиринадесетгодишните. Но горе имаха временен недостиг на легла — проветряваха дюшеците заради въшки. Така че през първата седмица новият кадет трябваше да спи в „стаята на малките момченца“, както я наричаше той. Той си изкарваше това конфузно положение върху всички наоколо — особено върху Сергей и Андрей, тъй като леглата им бяха най-близо.

През следващите седмици Заколев проправи с лакти пътя си, достигайки определено положение в ученическата йерархия, и си спечели неохотния респект от страна на своите връстници — такъв респект, какъвто човек би отдал на преминаваща змия или мечка.

Всичко у Заколев изглеждаше някак несъразмерно и неестествено голямо. Имаше едри длани с кокалчета, целите в белези и задебели от удряне с юмрук върху дървета и камъни, и големи уши, почти напълно покрити от сламеноруса коса, която оставяше толкова дълга, колкото можеше да мине безнаказано. Заколев мразеше задължителните подстрижки; той мразеше всичко задължително. Останалите му черти бяха съвсем приемливи, разглеждани поотделно, но не си хармонираха твърде. Освен това тенът му бе толкова блед, сякаш в кожата на лицето му никога нямаше приток на достатъчно кръв.

Това, което най-силно поразяваше у Заколев, бяха очите му — сиви като кремък и студени, хлътнали над един силно издаден нос — очи, от които те побиваха тръпки. Когато това странно момче се усмихваше, изразът в очите му никога не се променяше — това бе страховито, безрадостно озъбване, което се появяваше тогава, когато другите биха се намръщили или заплакали, и разкриваше разкривените му зъби. Всеки, който се вторачеше в тези зъби, можеше да загуби няколко от своите. Едва ли някой би дръзнал да зяпа и родилния му белег — червено-бяло петно на врата му, точно под лявото ухо — още една причина той да мрази подстригването.

В едно училище, където силата означаваше респект, Заколев бързо установи надмощие над по-малките кадети, както и над повечето от връстниците си. Той притежаваше самоувереност, предизвикваща възхищението на някои курсанти, които се съревноваваха за одобрението му, което той раздаваше на малки порции като милостиня, така че да изглежда рядко и ценно. Отвратен от това ласкателно демонстриране на раболепие, Сергей правеше всичко възможно да отбягва Заколев — факт, който не остана незабелязан от страна на побойника.

Заколев внушаваше страх не само със своята жестокост, но и с непредвидимия си нрав. Кротък в един момент, а жесток в следващия, той можеше да се нахвърли върху някого по най-малкия повод или изобщо без причина. Веднъж се сприятели с едно по-малко момче,

защитавайки го от няколко побойници; на следващия ден наби нещастния кадет по-жестоко, отколкото биха го сторили предишните му нападатели.

Сякаш Заколев възприемаше всички в училището, безразлично дали курсанти или преподаватели, или като възможни привърженици, или като пречки, и с всеки един се отнасяше по съответния начин. Тънък наблюдател на човешката природа, той беше бдителен по отношение на всички онези, които имаха власт и бяха по-възрастни, по-силни или по-влиятелни от него. Тях той мамеше или манипулираше; останалите можеше да подчини със сила.

Сергей никога не разбра как точно си бе спечелил неприязънта на Заколев. Може би защото прозираше уловките на Заколев и не се съгласяваше да бъде принуждаван със сила. Все пак той избягваше прекия сблъсък, познавайки степента на неговата ярост, ако бъде предизвикан. В училището имаше и други побойници — вероятно една трета от горния курс — но никой не беше толкова опасен, колкото Заколев.

Андрей стана „кучето за бой“ на Заколев — „изтърсакът на котилото“. Андрей изучаваше израженията върху лицето на побойника така, както кучето наблюдава господаря си, за да разбере дали ще бъде нахранено или набито. Сергей също получаваше своя дял от удари и унижения. Той правеше всичко възможно да парира гневните нападки на побойника, но никога не им отвърщаше, защото това би подлудило Заколев.

Сергей наблюдаваше как Заколев си създава свои собствени правила, но не следва ничии други, освен когато се намира под строгия поглед на някой от преподавателите. Тогава се преструваше, че се подчинява, но щом преподавателят се отдалечеше достатъчно, правеше каквото си иска. При една странна случка Заколев безжалостно риташе един паднал кадет, когато иззад ъгъла се появиха двама преподаватели. Заколев тутакси коленичи като ангел хранител и те го видяха спокойно и внимателно да докосва изкривеното, стенещо лице на курсанта. „Мисля, че той получи някакъв пристъп“ — каза Заколев със загрижен глас. Нараненото момче не посмя да му противоречи. Нито тогава, нито по-късно. След като тази история се разчу, Заколев стана кажи-речи неудържим.

Той можеше да манипулира даже и някои от по-старшите кадети. Сергей видя как става това: Първо той молеше само за малки услуги, докато те свикваха да казват „да“, но постепенно молбите му ставаха все по-настойчиви, докато не се превърнеха в изисквания. От време на време, когато на някой старши кадет му идваше до гуша и отказваше да бъде принуждаван, те се сбиваха. Заколев побеждаваше по две причини: първо, той не признаваше никакви правила, никаква честна игра; второ, изглежда, че не го беше грижа какво ще се случи с него самия. Това го правеше труден за побеждаване враг — такъв, какъвто се бие с инстинкт на хванат натясно вълк.

Една атмосфера на страх проникваше сега сред кадетите (особено сред по-малките) и изпълваше коридорите и тренировъчните игрища. Заколев изискваше незабавно подчинение на всяка „молба“, а наказанията му за истински или въображаеми оскърбления бяха безусловни и неизбежни. Той никога не забравяше, нито прощаваше, и в края на краищата всички прегрешили биваха наказвани. Стана по-лесно да му се подчиниш, отколкото да се съпротивляваш.

Последната нощ преди преместването на Заколев на горния етаж, докато завиваше зад един ъгъл, Андрей се сблъска с по-големия кадет, препъвайки го неволно. Вбесен, той стовари юмрук върху корема на Андрей, влагайки цялата си тежест в удара. Андрей падна на пода, като стенеше и се задъхваше, а Заколев го прекрачи и отиде до леглото си, сякаш нищо не се бе случило, и легна по гръб с ръце под главата.

Сергей се втурна към Андрей, стискайки юмруци от гняв, докато му помагаше да се качи обратно в леглото си. Сергей погледна нагоре към Заколев, който го зяпаше отвисоко с онази своя ледена усмивка. Сергей веднага отвърна на втренчения му поглед — един малък акт на предизвикателство.

По-късно същата нощ, докато Сергей се унасяше в сън, той с копнеж си мислеше за онази колиба в гората — за Сара Абрамович, за Бенямин, Аврам и Лея, пожелавайки си да бъде с тях. Сънува, че се е събудил край тяхната камина сутринта на Шабат в компанията на Аврам и Лея, и че е част от тяхното семейство, а училището в края на краищата е било само един сън.

Сутринта дойде като едно голямо разочарование.

През дните и седмиците след преместването на Заколев на горния етаж, в онази късна есен на 1881 година, училището възвърна своя обичаен ритъм на класна работа и бойни тренировки, хранене, църква и спане. Но една ранна сутрин призори един от по-старшите кадети събуди Сергей и съседите му по легло и изведе дванадесетте сънени момчета — които бяха само по гащета, с висящи от кръста им кърпи и вързопи дрехи — надолу по дългия проход под училището.

В мъжделивата светлина беше студено и влажно. Край стените отекваше капеща вода, докато дванадесет чифта боси крака шляпаха по мокрия каменен под. Треперейки, младите курсанти стигнаха до масивна желязна врата. Тя изскърца, щом старшият кадет я бутна, за да я отвори. Сергей пристъпи навън и се намери на брега на езерото, което сега блестеше от първите лъчи на изгряващото слънце. Големи парчета тънък лед и киша, останали от зимата, все още се носеха по плитчините. Източните хълмове се открояваха като тъмни силуети и всичко бе притихнало. Обаче не за дълго.

— Събуйте си гащетата! — заповяда водачът, докато махаше собствените си дрехи, и нагази в мразовитата вода — първо до раменете, а после до врата; след това се гмурна за няколко секунди. Изплува със зачервени бузи и се върна на брега, а кожата му, сега порозовяла, бе настръхнала от студа. Старшият курсант взе кърпата си и енергично се изтърка, а после издаде команда:

— Всички във водата!

Но Сергей забеляза, че старшият се опитва да не се разхили в очакване на техните мъки.

Подобно на другите момчета, Сергей се вмъкна нерешително във водата със задъхване и писъци, следвани от изблици на зъзнещ смях. Студът прониза кожата му, докато той се потапяше във водата, а после бързо излезе пълзешком и се изтърка, докато се изсуши. Момчетата сочеха взаимно покритите си с петна зачервени лица, гърди и ръце. Сергей си припомни прилива на топлина и шеметното веселие — но това не беше преживяване, което би искал да повтори скоро.

Докато той и другите момчета се намъкваха в дрехите си, старшият съобщи:

— Отсега нататък ще извършвате това потапяне всяка сутрин! Никога няма да ви хареса и никога няма да свикнете с него — но то ще направи тялото и духа ви силни. Такава дисциплина ще създаде от вас войници, които могат да защитават царя и Майка Русия от чужди нашественици. А най-добрите от вас ще бъдат избрани за гвардейци на царя.

„Царската гвардия... дали ще последвам стъпките на баща си?“
— чудеше се Сергей.

Няколко седмици по-късно групата на Сергей тъкмо щеше да започва упражнения по езда, когато лейтенант Данилов извика:

— Сергей Иванов, ела с мен!

Сергей предположи, че отиват към кабинета на директора. Когато го привикаха там първия път преди години, той узна за смъртта на баща си; втория път го чакаше дядо му. Затова сега не знаеше дали да изпитва вълнение или страх.

Скоро това му се изясни.

— Току-що получих известие, че дядо ти е починал — каза директорът. Той почака малко, за да асимилира Сергей тази информация, а после добави:

— Сигурно той се е погрижил да разбереш, когато настъпи сетният му час. Можеш да отидеш до църквата, ако искаш да се помолиш за душата му. Това е всичко — каза той.

Сергей не отиде до църквата. Върна се в празното си спално помещение и след като се убеди, че е сам, извади медальона на майка си и се вторачи в снимката. Сега дядо му Хешел се бе присъединил към неговите родители и беше при баба Естер. Този медальон щеше да му напомня за всички тях.

Той сложи сребърната верижка на врата си, решавайки да носи медальона винаги, когато е безопасно.

После извади картата и запомни всяка линия. Сега вече можеше да затвори очи и да я начертае във въздуха с пръст. Когато се почувства уверен в себе си, той я накъса на малки парчета и ги разпръсна на няколко различни скришни места.

Един понеделник следобед през март 1881 година училището беше разтърсено от новини, на фона на които личните безпокойства на Сергей вече изглеждаха незначителни. Тези събития му напомниха, че е част от един по-широк свят — свят на конфликти и смут. В този ветровит ден той и още петнадесетина курсанти тренираха с дървени

саби въвн пред сградата, когато един брадат казак на кон влетя през главния портал. Всички спряха, за да проследят гордото преминаване на конника.

Когато всички кадети бяха свикани в църквата, им беше представен казакът. Името му бе Алексей Орлов. Той някога бе служил с чичото на Сергей, Иванов, в един казашки полк. После директорът съобщи, че Бащицата, цар Александър II, е бил убит при атентат.

Същата вечер преподавателите и курсантите се върнаха в църквата за специална литургия, за да се помолят за душата на царя. Подобно на другите момчета, Сергей беше облечен в най-хубавата си униформа — тъмносиня, с блестящи копчета по самото и със символа на школата — двуглав орел с роза и сабя в ноктите.

Алексей Орлов стоеше изправен, висок, с красиво лице потъмняло от скръб. Той каза:

— Казаците са свободен народ, верни на царя и на Майката Църква. — Той отправи почтителен поздрав с кимване към отец Георгий, преди да продължи. — Аз бях сред тези, които служеха в царската гвардия. Въпреки огромните ни усилия да опазим нашия господар, той бе убит в бомбен атентат. Царят Освободител, който бе пуснал милиони крепостни селяни, реформирал съдебната система и дал по-голяма свобода отпреди, въпреки всичко бе мразен от революционерите, недоволни от своята участ. Съзнавайки заплахата за живота си, Бащицата бе променил пътните си маршрути по наши указания. Аз още не бях застъпил на пост по това време, но един от моите хора ми разказа какво се е случило.

Орлов продължи:

— Щом каретата на царя стигнала горния участък на един от градските канали, един младеж внезапно вдигнал и хвърлил между конете нещо, подобно на снежна топка. Бомбата избухнала, но наранила царя съвсем леко. Негово Имперско Величество настоявал да излезе, за да изрази загрижеността си за един казак и едно момче куриер, които били тежко ранени.

— Щом цар Александър се обърнал към каретата, един друг човек направил внезапно движение към него. Имало експлозия. До един час и атентаторът, и нашият господар починали от раните си. Мъжът, хвърлил първата бомба, предал съобщение на своите другари.

Знаем, че поне един от конспираторите е бил млада жена на име Гелфман — революционерка и еврейка.

Когато Сергей излезе от църквата, той откри, че върви редом с чичо си. Директорът сведе поглед към него и каза шепнешком:

— Ако баща ти беше жив, това нямаше да се случи... не и по време на неговия караул.

Скоро Сергей чу новините за коронацията на цар Александър III — и откъслечни разговори за вълна на жесток погром, заляла Русия и Украйна, след като се разнесла мълвата, че „кадър на евреите“ е убил Бащицата-цар. Този слух се оказа неверен: шестнадесетгодишната, бременна жена на име Гелфман, която по-късно починала в затвора, била единствената еврейка — една наивна, изпълнена с идеализъм приятелка на друг революционер. И все пак, погромите продължиха.

В училището все така негодуваха по адрес на революционерите и евреите, особено сред най-близките на Заколев. Тези слухове накараха Сергей да осъзнае собствената си еврейска кръв. Докато седмиците отминаваха, той ставаше все по-загрижен за семейство Абрамович. В тези опасни времена тяхното уединение в убежището на гористите хълмове би могло да работи в тяхна полза — но също толкова лесно би могло да работи и срещу тях. Какво би могло да се случи, ако скитаща банда разбойници, или дори казаци, се натъкне на еврейско семейство в гората?

Сергей реши, че трябва да ги предупреди.

В онази нощ той се промъкна покрай няколко кадети на стража и мина надолу по дългия тунел под училището до задната врата при езерото. Беше изминавал този коридор толкова много пъти, че можеше да го направи и със забързани очи. Тъй като през нощта в тунела не палеха никакви лампи, преминаването оттам беше почти като да се движиш със затворени очи.

Сергей бутна тежката желязна врата и тя се отвори със скърцане, което го накара да стисне зъби. Препречи вратата с малък клон, за да не се затвори, а после обиколи набързо училището. Обхождайки района, откри камъка, който бележеше началото на пътеката. Сега се налагаше да разчита единствено на паметта и инстинкта си. За щастие

нощта бе ясна и растящата луна му даваше достатъчно светлина, за да намери пътя си.

Въпреки тъмнината му се налагаше да върви с много по-бърза крачка, отколкото последния път. Измъкнал се, без да го хванат, сега той трябваше да се бори с други опасности: гладни вълци или вероятността да се изгуби. Ако изгубеше пътя си, на сутринта би могъл да намери училището, но дотогава щяха да забележат липсата му. Такова отсъствие без разрешение бе сериозно нарушение; щеше да бъде наказан строго.

Две години по-рано неколцина по-големи кадети бяха хванати, след като се измъкнали през нощта. После трябваше да минат между две дълги редици курсанти, които ги налагаха с тежки тръстики. В края на редицата бяха удряни и от преподавателите. После ожулените и кървящи кадети бяха вкарани за три дни в карцера без храна и вода.

След това никой не бе повторил това нарушение — поне досега.

По време на прехода си нагоре по осветената от луната пътека, Сергей състави своя план: щом открие къщичката, ще уведоми Бенямин за атентата, за погрома и за смъртта на дядо си. Щеше да приеме чаша чай, която Сара щеше да настоява да му даде, заедно с още една прегръдка — а после щеше да си тръгне и да се върне в училището преди разсъмване.

Сергей дишаше тежко, но поддържаше своя ход, изкачвайки стръмната пътека. Неговата лека и подвижна натура и голяма издръжливост му помагаша за това. Потопен в авантюристичния оптимизъм на младостта, изведнъж го осени една смела идея: може би в този момент той напускаше училището безвъзвратно. Какво, в края на краищата, го задържаше там? Разбира се, щеше да му липсва Андрей — а може би дори и чичо му Владимир. Вероятно щеше да изпитва известна носталгия и по училищния двор. Но нямаше да му липсва всекидневният живот — и с радост щеше да остави Дмитрий Заколев зад гърба си завинаги.

Сергей носеше медальона на врата си; нямаше други вещи, които си заслужаваше да задържи. Само ако имаше смелост да попита! Дали би могъл да помоли Аврам и Лея да станат негови брат и сестра, а Сара и Бенямин да му бъдат родители? Дали би било възможно? Да, реши той. Щеше да им бъде полезен, и в никакъв случай нямаше да е бремене за тях. Щеше да ги накара да се гордеят с него. Развълнуван от

тази възможност, Сергей продължи усилено напред. Луната бе почти над главата му. Не можеше да е много далече...

В следващия момент гъсти облаци покриха луната, обгръщайки гората в мрак. Сергей едва виждаше дланите пред лицето си. Погледна нагоре и видя обсипаното със звезди небе, простиращо се от двете му страни. Само луната беше затъмнена. Той запристъпя по-нататък пипнешком, с протегнати напред ръце, усещайки, че почти е пристигнал...

Внезапно застина, смразен от осъзнатото: не облаци бяха затъмнили луната. Това беше пушек. Но не пушекът от огнището — беше нещо друго.

Сергей изведнъж осъзна, че тича презглава към колибата, заобикаляйки стремително скалите. Залитайки, той се озова на сред малката поляна и застина онемял, с широко отворена уста. Там, където някога стоеше колибата, сега имаше само овъглени останки. Трепкащи искри от все още горяща дървесина осветяваха кошмарната нощна гледка.

Препъвайки се сред развалините като пиян човек, той не откри жива душа. Сергей се молеше семейство Абрамович да се появят от гората и да го посрещнат. Заедно те можеха отново да построят...

Не, каза си той — истината е, че техният живот и неговите надежди бяха превърнати в пепел. Като кашляше и бършеше почернялото си от сажди лице, той претърси купчините тлеещи отломки и откри съкрушителното доказателство, от което най-много се страхуваше: почернелите кости на една ръка, които стърчаха над тлеещите въглени.

Присвивайки очи от горещината и зловонния въздух, Сергей разхвърля димящите дървени парчета, за да разкрие скелета на един мъж, по костите на който все още лъщеше плът. Смядта и вида му накараха Сергей да повърне върху земята и пепелта. Тялото почти със сигурност беше това на Бенямин Абрамович. Като се насили да копае по-нататък, Сергей откри останките от обувката на малко момиче и от дървена кукла. Той трябваше да се изправи лице в лице с това, което искаше да отрече: останалите от семейството лежаха погребани някъде под димящия нощен кошмар, който някога е бил дом.

С очи, смъдящи от парливия въздух, Сергей се препъна и хукна обратно надолу през гористите хълмове. По някое време се хвърли

напълно облечен в един леден поток, за да отмие миризмата на смърт от косата и дрехите си. Но не можеше да промие ума си, в който бушуваха въпроси: Защо не дойдох по-скоро? Можех да ги спася! Само ден по-рано...

Той дишаше тежко и сърцето му биеше лудо.

Един час преди зазоряване, нямайки къде другаде да отиде, Сергей най-после стигна до училището и влезе през желязната врата, която все още бе открената. Движейки се нехайно, той се довлече до леглото си и падна изтощен в тревожен сън и безплодни видения, които воняха на смърт.

Когато очите му се отвориха за бледата светлина на деня, Сергей за миг си помисли, че всичко това е било един лош сън — но само докато видя ръцете си, все още изцапани със сажди.

Не можеше да разкаже за случилото се на никого — дори и на Андрей.

ЧАСТ ВТОРА: ОЦЕЛЯВАНЕ НА НАЙ-ПРИСПОСОБЕНИТЕ

*За да светиш, трябва да издържаш на
горенето.*

Виктор Франкъл

Дните от десетата, единадесетата и дванадесетата година на Сергей преминаха, марширувайки като добри войници в стегнати редици — всеки един подобен на предишния. В училището той изпадна в една рутина, подобна на транс — вършеше всичко механично, следвайки инструкциите; растеше по сила, на височина и по сръчност. Когато му даваха задание, го приемаше, но без никакво реално усещане за смисъл или цел. Понякога все още мислеше за дядо си и за семейство Абрамович. Но всеки път, щом се появеше мисълта за тях, пред него се изправяше призракт на тлеещите останки.

Много малко неща се бяха променили при курсантите. Прослойките с власт и влияние останаха същите. Заколев, сега на шестнадесет години, живееше в сградата на по-старшите, и в едно сбиване почти бе убил по-голям от него кадет. Сергей чу двама от по-старшите курсанти да негодуват, че Заколев се държал „като луд човек“ и удрял техния приятел със стол. Нараняванията на кадета бяха докладвани като нещастен случай.

Няколко дни след побоя шестима от приятелите на ранения курсант надвиха Заколев и го набиха в собствения му стил. Заколев получи важен урок: можеше да победи един човек, но не и много. След това изглеждаше по-кротък и не толкова деспотичен. Но през следващите месеци всяко едно от тези шест момчета претърпя тежка „злополука“. Едно от тях се препъна в неустойчив камък; друго бе ударено от падащ предмет; трето зави зад ъгъла и се сблъска неясно с какво; четвърто падна по стълбите. Никой от тях не желаше да говори за своята злополука; те се страхуваха за живота си.

В един горещ летен ден през 1885 година, няколко месеца преди тринадесетият рожден ден на Сергей, се завърна казакът Алексей Орлов. Директорът Иванов обяви с известно задоволство, че след преговори с по-висши инстанции той е успял да постигне назначението на учителя Орлов в школата.

— Както скоро ще разберете — продължи чичо му — Алексей Игоревич Орлов е изкусен не по-малко от всеки друг в проследяване, оцеляване на открито, езда и сражение. Виждаше го да стои изправен върху галопиращ жребец, оттам да се премията над клона на едно дърво, а след това леко да се приземява отново върху гърба на коня. Дори нашият учител Бродинов би открил в лицето на Алексей Орлов труден за побеждаване противник в ръкопашния бой.

Сергей погледна учителя Бродинов, който почеса оплешивяващата си глава и кимна.

Оказа се, че тази висока похвала от страна на чичо му е напълно оправдана. В следващите седмици Алексей Казака, както го наричаха курсантите, имаше удобен случай да покаже своите умения. Сергей откри, че наблюдава новия им преподавател така, както преди бе наблюдавал своя чичо. Възхищаваше се на уверената и все пак непринудена походка на казака, а също и на приятелското му отношение — той сякаш нямаше нужда да вилнее, да заема пози или да заплашва, защото съзнаваше, че и без това е опасен.

Сергей се чувстваше така, сякаш се събужда от дълъг сън. Изведнъж поиска да научи всичко от Алексей Орлов; жадуваше да се превърне в него. Сега му изглеждаше мъжествено и романтично да бъде войн — също като баща си.

Сергей бе чувал по-големите курсанти да разговарят за жени, шегувайки се по повод на това, което мъжете и жените вършат заедно, за да правят деца. Тази тема, която по-рано бе пренебрегвал, сега го очароваше. А всички бяха съгласни, че за да спечели една жена, мъжът трябва да умее да я защитава от долните типове — той трябва да се бори срещу бандитите и да закриля слабите. Накратко, трябва да бъде като Алексей, якия казак с вълниста тъмнокестенява коса и добре оформена брада, чието лице светваше, когато се усмихнеше.

Единственият физически недостатък на Орлов — белег от сабя на врата му — само допълваше неговата ярка личност. Той каза на момчетата, че белегът му служи като напомняне за важността на упражненията, върху които интензивно наблегнал след тази злополука. Никога повече не бил раняван от сабя.

За разлика от другите преподаватели, Алексей Казака се отнасяше към Сергей и останалите любезно и с уважение. Той очакваше някой ден да го надминат дори най-бавните ученици, като по

този начин даваше шанс на младежите да повярват, че всичко е възможно.

— Когато сме в гората — каза той на курсантите, — може да се обръщате към мен с малкото ми име, сякаш сме колеги или приятели. Но трябва да работите усилено, за да спечелите това приятелство.

Сергей бе готов да направи всичко за него.

Той научи, че Алексей е израснал в едно село на донските казаци. Когато баща му бил убит в едно сражение, той удвоил тренировките си. Воден от едно по-дълбоко осъзнаване за реалността на смъртта и от желанието да накара своя баща да се гордее, най-накрая бил приет в царската гвардия.

— Вие ще станете най-добрите войници на Русия — каза той на тези млади мъже, — и ще оставите своята следа в света.

Курсантите вярваха на всяка дума, изречена от него.

— Истинските войни — добави казакът — носят смърт само когато е необходимо и бранят живота, включително своя собствен, при всяка възможност. Какво добро има в това да победиш врага в битка, а после да бъдеш сразен от глад или студ? Наполеон и хората му бяха разгромени не само от руските войници, но също така и от руската зима. Затова целта ми е да ви покажа не само как да убивате, а и как да живеете — как да оцелявате само с най-необходимото в живота, разчитайки единствено на себе си и на никой друг. Има обаче разлика между това да знаеш как се прави нещо и това действително да го извършиш. Съвсем скоро ще го разберете.

Откакто се разходи в гората с дядо си преди години, у Сергей се зароди една специална любов към дивата природа. Сега тя отново се разпали, изпълвайки го с дълбок копнеж към пътешествия. Той се хващаше да зяпа планините в далечината. Продължи да се съсредоточава в класната стая и в борбата, ездата, плуването, упражненията със сабя и стрелбата — но тренировките по оцеляване станаха негова страст.

Кадетите направиха камуфлажни заслони от борови клони и усвоиха изкуството на лова, поставянето на капани и риболова. Алексей им показа как да намират ядивни растения — той ги наричаше церове на природата — и как да избягват отровните растения и други опасности на дивата природа, като мечки, змии и

насекоми. Те се научиха как да се приспособяват към различен терен и всякакви атмосферни условия.

— Ние, хората на откритите пространства, не търсим трудностите и бедите — обясни Алексей. — Нито пък се радваме да спим на студената земя или да понасяме ненужни неудобства. Ние използваме своя разум и умения, за да смекчим суровите условия на природата.

Една сутрин преди тренировките Алексей крачеше напред-назад пред внимателно слушащите го курсанти, като жестикулираше, говорейки:

— Ние, казаците, сме мирен и благочестив народ, но ставаме страшни, щом ни предизвикат. Когато се четете евангелието, ние изваждаме наполовина сабите си в знак на нашата готовност да защитаваме църквата и държавата.

— Легендите изобилстват от разкази за почти магическите умения на казаците в ездата и битките. Нашите хора са способни да издават звуци, имитиращи походката и гласа на различни животни; можем да вием като вълци, да викаме като сова или ястреб, за да дадем знак на сънародниците си. Но това не е магия; то идва вследствие на тренировки.

Заинтригувани, по-малките момчета започнаха да го умоляват да покаже, което той направи толкова добре, че не успя да продължи речта си — всички млади курсанти също виеха и издаваха звуци на животни.

— Спрете! — извика Алексей, правейки се на ужасен.

— Звучите като цял обор с животни в размножителен период.

Както можеше да се очаква, това хвърли момчетата в гръмогласен, истеричен смях, какъвто никой друг учител не би допуснал — и точно затова го обичаха. Дори и най-малките момчета утихнаха в очакване да научат още.

— Казаците се кланят само на царя и на никой друг. Ние се сражаваме с враговете му, но отвъд това създаваме свои собствени закони. Например не ще позволим на войници да арестуват избягали крепостни селяни, които сме приели в нашата общност, но убиваме всяка банда мародери и правим една Велика стена като китайската — една жива стена, която може да се движи по-бързо от всеки враг — в

защита на Майка Русия, по всички външни и вътрешни граници на тази обширна земя.

— Няма ли войниците да ви принудят да върнете крепостните селяни? — попита едно от по-малките момчета.

— Войниците не „принуждават“ казаците за нищо — отвърна Алексей. — Ние сме развили ефикасни методи за сражение върху всякакъв терен и при всевъзможни атмосферни условия — върху замръзнали реки, в заснежени гори, по тропически равнини — срещу много и различни нашественици, бойни стилове и оръжия. Аз ще науча най-добрите от вас на тези умения.

Сергей се усмихна, виждайки някои от по-малките момчета да се поизправят, опитвайки се да изглеждат по-високи и да се открият като по-дисциплинирани от връстниците си. Алексей заведе всички още веднъж в гората. Когато някои от по-малките момчета приеха това като игра, замеряйки се един друг с горски плодчета, вместо да внимават, Алексей се правеше, че не забелязва техните лудории, докато в един момент внезапно спря и каза тихо:

— Тези, които слушат, оживяват.

Кадетите замръзнаха, а той добави:

— Ако някой от вас се изгуби или нарани — или ако умрете при тренировка по оцеляване, което би могло да се случи — това ще бъде ваш провал. Но ще бъде също така и мой провал... затова трябва да бъдете бдителни.

След тези думи никой вече не се разсейваше.

Чрез Алексей Казака, Сергей започна да се гордее с потеклото на баща си. Силните страни на Алексей дори спечелиха неохотното възхищение на Дмитрий Заколев. Въпреки всичките си недостатъци, Заколев тренираше най-усилено от всички по някакви свои причини. Когато понякога казакът удостояваше Заколев с одобрително кимване, Сергей още по-ревностно и усърдно се бореше да спечели уважението на Алексей.

Докато минаваха седмиците и месеците, Сергей започна повече да печели двубои по борба, отколкото да губи, дори срещу някои от по-големите момчета. Освен това се научи да стреля с пушка и пистолет, яздейки из близките полета, като си представяше, че е славен казак. През този период Сергей растеше много интензивно и дрехите му омаляваха толкова бързо, че едва смогваха да го снабдяват с по-големи

размери. Униформите вече не му стояха провиснали; той чувстваше нова сила да струи през ръцете, краката и гърдите му.

Една студена сутрин през четиринадесетата година на Сергей, той неволно подочу част от разговора на лейтенант Данилов с един от старшите кадети. При думата еврейин се бе заслушал по-внимателно и доловил още няколко думи: „Константин Победоносцев, оберпрокурор на Светия Синод на Руската православна църква, провъзгласи... една трета от евреите принудени със сила да се покръстят, една трета прогонени... останалите убити... погром... казаци.“ Времената ставаха все по-мрачни за еврейския народ — точно както беше предвидил дядо му.

В петък следобед, след една тренировка по оцеляване, Сергей успя да хване учителя Орлов в един рядък момент насаме и го попита дали може да повърви с него на връщане към главния портал. Усмивката и кимването на Алексей вдъхнаха на Сергей куража да зададе въпроса:

— Казаците убиват ли евреи?

Когато Алексей продължи да върви мълчаливо, Сергей се притесни, че учителят му може да попита: „Защо си толкова загрижен за евреите?“ Но вместо това той рече:

— Твоят чичо ми разказа малко от миналото ти, Сергей. Разбирам твоята загриженост. Но... на въпроса ти дали някои казаци са убивали евреи... ще се наложи да отговоря „да“.

— Казаците изпитват дълбока привързаност към царя и Майката Църква. Начинът на живот на евреите ни изглежда странен. Ала ние сме свободен и толерантен народ. Тези, които тормозят, грабят, плячкосват и преследват евреите като животни, не са казаци, а националисти, озлобени срещу всички чужденци. Истинските казаци имат чест, Сергей. Ние влизаме в сражение с враговете на Русия; ние не избиваме набожните народи дори когато са различни от нас.

Той направи пауза, преди да продължи:

— И все пак дори сред казаците има подлеци, които са изнасилвали жени след битка и са се държали зле. Насилието над евреите без съмнение е нараснало от страна на разярени селяни, на тъй наречената „Охрана“ — тайната полиция — и дори на войници по

разпореждане на царя. А е възможно и една малка част от казаците да са нападнали еврейски селища. Това е безобразие.

Скоро след разговора с Алексей, в едно междучасие, Сергей миеше лицето си в общата тоалетна, когато Заколев влезе, профуча край него и каза:

— Е, и това ако не е Сергей Добричкият!

Сергей беше хванат неподготвен. Това ли си мислеше Заколев за него? Как би трябвало да реагира? Ако пренебрегнеше коментара — ако се престореше, че нищо не се е случило — щеше да пострада за това. Ето защо той сви рамене и измърмори:

— Невинаги чак толкова добър.

После напусна тоалетната възможно най-бързо.

Сергей нямаше никакво желание да се бие със Заколев, който бе с четири години по-голям от него и също толкова отдаден в тренировките. Но си помисли: Алексей Казака никога не би допуснал един побойник да упражнява контрол над него, затова и аз няма да позволя.

След това започна да наблюдава Заколев по време на ръкопашните двубои, опитвайки да открие слабите места на по-големия кадет.

На Сергей никога не му хрумна, че Заколев също го наблюдава.

Няколко дни по-късно учителят Орлов свика курсантите и им каза:

— Утре сутринта по изгрев слънце ще потеглите на седемдневно изпитание по оцеляване. Ще работите по двойки, всяка съставена от един младши и един старши кадет.

После нареди на по-големите курсанти да си изберат партньор сред по-малките.

Заколев избра Сергей. Изразът „изпитание по оцеляване“ придоби нов смисъл.

На следващия ден призори учителят Орлов обясни:

— Сега, след като сте наясно със стратегиите на оцеляването, всеки ще отиде с партньора си пеш до усамотено място в гората, далеч от останалите, до точката, отбелязана върху вашата карта. Всеки двама души, съставлящи един отбор, ще работят заедно, за да оцелеят. А сега свалете дрехите си.

Курсантите не бяха сигурни, че са чули правилно; беше краят на април 1887 година и въпреки че снегът бе започнал да се топи, по земята все още имаше малки островчета от него и бе мразовито, особено на разсъмване.

— Можете да останете по гащета — каза Алексей, — но трябва да вървите боси, за да разберете важността на обувните принадлежности. Всеки от вас може да вземе по едно от тези неща — каза той, давайки нож и ножница на всеки курсант, както и малка войнишка лопатка за всяка двойка.

— Очаквам да се върнете тук до пладне на седмия ден от този момент нататък — добре отпочинали, добре нахранени, в добро здраве и облечени и обути с това, което сами сте си изработили. Някакви въпроси?

Докато Сергей се събличаше, погледна крадешком към Андрей, който му отправи разтревожен поглед по повод прекарването на седем дни в компанията на Заколев.

Сергей трябваше да бяга, за да настигне по-големия кадет, който вече бе взел лопатката и картата и бе поел към гористите хълмове.

Четири часа по-късно, след като бяха вървели нагоре срещу течението на малък поток по гъсто залесения склон, те пристигнаха на мястото, отбелязано върху картата. Или поне Сергей предположи, че това е точното място, тъй като Заколев не благоволи да му покаже картата. Изглеждаше хубаво място — малко сечище на около петдесет метра от потока. Потокът означаваше риба, както и още нещо, също толкова важно: следи от животни, водещи към водата. Една надвиснала

скална стена оформяше плитка пещера, която щеше да им служи донякъде като подслон; можеха да достроят това, което не достигаше.

Сергей огледа краката си, зачервени от студа — вкочанени и вече покрити с пришки — и беше на път да открие материал, от който да изработи различни капани, когато Заколев издаде първата си заповед:

— Запали ни огън!

Така че той намери сух мъх и малки клончета за подпалки. После се опита да удари с ножа си върху няколко различни вида камъни, за да изкара искри, но имаше незначителен напредък, затова за целта одялка една пръчка и започна да я търка, за да я загрее, духайки леко в нея. Отне му повече време, отколкото бе предполагал, но скоро постигна затопляне, после дим, а накрая и малки пламъчета. Въпреки пришките на ръцете си, подобни на тези на краката, Сергей почувства първично въодушевление, когато клонките се разгоряха в пламъци. Той беше палил огън в тренировъчните часове, но това вече бе самата действителност. Това значеше оцеляване.

Междувременно Сергей забеляза, че Заколев е събрал клони, камъни и фибри от грудки, от които можеха да изпредат нишки за своите примки. Затова, след като сложиха няколко по-големи клона в огъня, а после и по-едри цепеници, които бе отрязал с лопатката от едно паднало дърво, Сергей се приближи към Заколев, за да му помогне да изработят капаните си.

— Иди си събери свой материал! — каза Заколев. Този е за моите капани.

Значи такава била работата. Сергей не беше толкова глупав, че да нарече пращящите пламъци „моят огън“.

Той бързо изтича в гората, за да намери материалите, от които се нуждаеше за своите капани. След известни затруднения, хвърляйки по едно око на удължаващите се следобедни сенки, Сергей успя да построи и заложи седем капана на обещаващи места по пътеките на животните нагоре по реката, срещу вятъра спрямо местоположението на лагера им. Изгради два риболовни капана и нагласи примки и смъртоносни клопки — а на едно място близо до потока, където растеше гъвкава млада фиданка, направи два отскачащи капана. Постара се да ги замаскира добре всичките.

Докато се върне в лагера, сумракът бе донесъл студени пориви на вятъра от север. Треперейки, той пошляпваше тялото си и танцуваше

наоколо, за да съхрани топлината си. Завари Заколев да довършва примитивен заслон от брезови клони и листа, подпрян на склона точно до огъня. В него имаше място само за един.

Огънят, от който сега беше останала почти само жаравата, се нуждаеше от още цепеници. Сергей събра няколко и сложи една в огъня, върху който бе предявил претенции Заколев. После събра още клонки и цепеници и стъкми свой собствен огън.

Под светлината му Сергей успя да нахвърля импровизиран навес от преплетени борови клони близо до друга надвиснала гранитна скала. Тъкмо бе привършил, когато започна да слабо да ръми. Булото от облаци служеше като изолиращо покривало и предпазваше нощта да не стане мразовита.

Зъзнец, мокър и гол, с изключение на гащетата, Сергей се намести между пластовете борови клони, които бе насъбрал, и се повъртя, докато успя да се разположи по-топло. Свитата на кълбо фигура на Заколев, едва видима на слабата светлина от неговия огън, разкриваше, че и той е извършил подобни приготовления.

Сергей полежа буден няколко минути, вслушвайки се в дъжда, тъй като му беше твърде студено, за да заспи. Вълна от задоволство го заля въпреки студа и глада, от който стомахът му се бунтуваше. Беше заложил клопки, запалил огън, намерил подслон. Засега бе жив и здрав. На сутринта щеше да провери капаните си, а после щяха да видят какво ще им донесе денят. Тези мисли отстъпиха пред дълбокото изтощение, което привлече Сергей в обятията на съня.

Когато отново отвори очи, дъхът му излизаше на пара в ледения утринен въздух. Изпълзя от импровизираното си легло от борови клони, надявайки се да зърне поне снопче слънчева светлина, но не откри такова в този ранен час. Оставяйки Заколев да спи, той отиде до потока, стъпвайки предпазливо върху разранените си крака, и там отпи, а после напписка лицето, гърдите и раменете си с ледената вода. Изтръсквайки с ръка водата от тялото си, той се нашлапа целия и забяга на място, докато тялото му се стопли. После се върна в лагера, грабна ножа си и се отправи нагоре срещу течението на потока.

Въпреки, че бе маркирал дърветата на нивото на очите близо до капаните, Сергей не можа да открие първата си клопка. Алексей им беше напомнял: „Дивата природа дава трудни уроци и не търпи твърде грешките“. „Защо не внимавах повече?“ — помисли си Сергей,

мъмрейки се за своята разсеяност. Връщайки се по маркировките, той най-после откри втория заложен от него капан. Беше празен.

Но наблизо, в един отскачащ капан, който бе поставил на пътеката, откри изтощена невестулка, която се клатушкаше във въздуха и се бореше унило. Той се приближи предпазливо към животното. Щом се протегна, за да хване невестулката, тя изръмжа приглушено и одраска ръката му, замахвайки внезапно и силно с ноктите си. После се опита да го ухапе.

С първичен прилив на енергия Сергей сграбчи главата ѝ отзад и разреже гърлото на невестулката толкова силно, че почти ѝ отрязва главата — и при това за малко не поряза собствената си китка. Животното ритна няколко пъти с крака, а кръвта пулсираше от врата му. После застина, неподвижно и мъртво.

Задъхвайки се и треперейки, с разтуптяно сърце, Сергей все пак имаше достатъчно присъствие на духа, за да отвори капана, вместо да го среже; щеше да му бъде нужен и друг път. Надяваше се, че за бъдеще убиването щеше да стане по-лесно. Но после си помисли — дали убиването трябва да става по-лесно? Имам ли право да отнемам живота на едно същество? Не, реши той — мога да отнемам само силата. Бе сторил онова, което бе нужно при тези обстоятелства. Не изпитваше никаква неприязън към това животно което се бе опитало да се защити. А Сергей бе убил само за да оцелее. Той благодари на невестулката за живота ѝ, който щеше да подкрепи неговия собствен живот. Нямахше да го пропилене напразно.

Убивайки тази невестулка, той бе оставил част от детството зад себе си. Осъзна, че неговият живот също може да бъде унищожен в един миг. Това нямаше нищо общо със справедливостта, а само със случайността. Като внимаваше, използвайки знанията и уменията си, той можеше да подобри своите шансове. Това беше първият му истински урок сред дивата природа. Докато вървеше тихичко към следващия капан, Сергей се чудеше какви ли клопки може да го чакат по собствения му път към бъдещето.

Третият капан беше празен и непобутнат; такива бяха също четвъртият и петият. В следващия се бе хванала една катерица, която уби колкото е възможно по-бързо и милостиво с един удар на голям камък. Останалите клопки бяха празни, освен последната, в която

откри едър заек. Това означаваше храна за още няколко дни, а също и нови обувки.

Раната от ноктите на невестулката на ръката му започваше да пулсира. Затова той завъртя бързо ръката си в кръг, за да накара порязаното място да кърви и да прочисти раната. После проми, изтърка и изжули плиткия разрез с пясък от потока. Накрая се изпика върху раната, спомняйки си авторитетното твърдение на Алексей, че прясната урина може да подпомогне предпазването от инфекция.

След като Сергей привърза заедно животните с няколко парчета от увивни растения, той заложи отново последния капан и тръгна обратно към лагера. Не очакваше повече улов преди следващата сутрин, но щеше отново да провери в късния следобед. За всеки случай.

Ловът бе събудил инстинктите му и изострил всичките му сетива. Сергей се вслушваше в дъждовната вода, капеща от напъпилите дървета над главата му, и в далечната песен на птиците. Очите му попиваха всяка багра, всяка подробност в гората, докато вървеше обратно към лагера. Там завари един мрачен Заколев да дере кожата на своя улов — само една катерица — едно малко ястие и една обувка.

Сергей знаеше, че нещата няма да се развият добре за него, когато Заколев види трите му животни, но едва ли можеше да ги скрие. Затова не принуди се приближи и стовари катерицата си до тази на Заколев, последвана от невестулката и заека, като каза дипломатично:

— Тези са от останалите ни капани.

Заколев се втренчи в тях. После каза само:

— Добричкият Сергей пак се прояви — след което се залови отново с дрането.

Сергей се постара да разфасова трупове възможно най-добре. Беше мръсна работа, а неговата неопитност влошаваше още повече положението. Когато тренираха, той само бе помагал при разфасоването на един заек и един елен.

Преди късния следобед вече бяха прострели ивиците месо да висят на въже, направено от увивни растения и опънато между близките дървета. Изпънаха кожата върху рамки, направени от гъвкави фиданки. Кожата на невестулката не беше достатъчно голяма, за да покрие раменете на Сергей, но бе добро начало. Когато той подаде на

Заколев кожата на катерицата и каза: „За другата ти обувка“, старшият курсант я взе без коментар.

Двамата сготвиха няколко ивици заешко месо — първото им ядене от близо два дни. Вече с пълен стомах, Сергей донесе още фиданки и борови клони, за да укрепим импровизирания си заслон.

Тази нощ, докато Сергей и Заколев седяха край своите огньовете, като си бяха разменили не повече от няколко думи, Сергей гледаше как се появяват звездите, блещукащи като ледени кристали, разпръснати върху велуреното небе. Белият пушек и искриците от жаравата се издигаха, а после изчезваха в нощта. След един поглед към Заколев, който, дълбоко замислен, се бе вторачил в пламъците на своя огън, Сергей се шмугна под завивката от борови клони. Докато се унасяше в сън, той се чудеше: „Защо Заколев избра точно мен?“

На следващата сутрин Сергей намери катерица, смазана от една негова смъртоносна клопка; друг капан близо до потока беше уловил миешка мечка — същият, в който се бе хванала невестулката. Вместо да се опитва да хване съскащото, ръмжащо животно, той пригоди една тежка цепеница за сопа и удари създанието, за да изгуби съзнание, преди да му отнеме живота.

Преди да се върне в лагера, Сергей откри също и две риби в рибния капан.

Клопките на Заколев бяха уловили само една катерица и един болнав на вид пор — кожата му ставаше, но не и месото. Когато видя изобилието на Сергей, Заколев само се втренчи в него, без да продума нищо.

Сергей непохватно стовари върху една хоризонтална скала двете риби, катерицата и миешката мечка.

— Имах късмет — каза той. — Можем добре да си похапнем.

След ядене, на доволен стомах, Сергей излезе на проучване — беше готов да прави каквото и да е, стига това да го отдалечи от начумерения му спътник. Прекара близо два часа, вървейки в широк кръг около лагера, като проверяваше потоците за риба и се запознаваше с околността. Вече се връщаше към лагера, когато чу далечното потропване от копитата на елен. Застина и изчака, вслушвайки се. Тишина... още няколко потропвания на копита... после тишина. Сергей се намираще по посоката на вятъра спрямо звуците,

което намаляваше вероятността животното да усети неговата миризма. Затова се приведе ниско и започна бавно и тихо да пристъпва напред.

Няколко минути по-късно забеляза на двадесет метра едър мъжки елен, едва различим сред зеленината, който хрупаше стръкчета млада трева. На всеки няколко мига големите му уши се завъртаха и той вдигаше поглед. Сергей остана напълно неподвижен. Еленът се премести още няколко метра в неговата посока. Точно тогава Сергей осъзна, че стои върху пътека на елените, между самец и потока.

Хрумна му една щура идея: щеше да залови елена. Нямаше време да се върне и доведе Заколев. Трябваше да се случи сега или щеше да изпусне този шанс. Само това животното щеше да им осигури достатъчно храна и облекло, за да посрещнат всичките си нужди. Затова, тласкан от първичен импулс, Сергей бавно се изкатери на едно дърво точно до пътеката на елените.

Щом стигна до един дебел клон точно над пътеката, Сергей се намести стабилно и зачака. Вече не виждаше елена, но щеше да чака колкото е нужно, с надеждата той да мине под него.

Петнайсетина минути по-късно еленът се появи, пристъпвайки и хрупайки под него. Сега или никога, помисли си той. Едва дишайки, с ножа в ръка, Сергей скочи от клона и се приземи върху самец с глухо тупване, здраво обгърнал врата му с една ръка. Докато животното бясно риташе, Сергей се протегна и преряза гърлото му — веднъж, а после още един път. Самецът, изпаднал в паника и обилно кървящ, ритна с подновена ярост. Сергей разбираше, че ако падне долу, еленът най-вероятно ще го промуши с тези рога, преди да му е изтекла кръвта. Затова, като проява на ловджийско милосърдие, без да чака да бъде хвърлен, той се прицели точно над предния крак и заби ножа си дълбоко отстрани на самец, между ребрата — право в сърцето.

Животното се строполи и остана да лежи неподвижно.

Дишайки тежко, с разтуптяно сърце, Сергей изпитваше някаква смесица от въодушевление и дълбоко съжаление за смъртта на този великолепен елен.

По пътя обратно към лагера той си спомни нещо, което им бе казал Алексей: „Когато сте сред дивата природа, самите вие трябва да станете диви“.

Излизайки на поляната, пропит с кръв и останал без дъх, Сергей разказа какво е сторил. Изпълнен със скептицизъм, Заколев се върна

заедно с него — и намери гордото животно да лежи мъртво.

Сергей наблюдаваше как изражението върху лицето на Заколев се променя от изненада към сдържана ярост. Старшият кадет извади ножа си и започна да изкормва елена.

— Ела тук! — нареди той на Сергей. — Недей просто да си стоиш там — свърши нещо полезно!

Те оставиха повечето от вътрешните органи на мършоядните животни, а после направиха носилка и дотътриха с нея трупа обратно в лагера. Останалата част от деня им премина в разфасоване на животното, разпъване на кожата и приготвяне на ивици месо. Беше толкова едър елен, че сега имаха достатъчно храна за останалата част от престоя си в гората. А още по-важно бе, че заедно с другите животни, повечето заловени от капаните на Сергей, двамата имаха достатъчно за подплатени с козина обувки от заека, както и ризи и гамаши от кожата на елена. Сергей имаше още и шапка от кожа на миеща мечка.

Тази вечер преди здрачаване Сергей изми кръвта от голите си гърди и крака. После закрачи из гората и развали капаните си. Нямахше смисъл да се убиват повече животни.

Изработването на панталони и риза от твърда еленова кожа отне на всеки от тях значителна част от последните два дни. Трябваше да оставят кожата да кисне с часове в потока, преди да остържат козината и плътта, и да я измият още няколко пъти, за да отстранят всичката мазнина. Не можеха да я ощавят както трябва, тъй като нямаха нито сол, нито вар. Но натриха парчетата кожа с мозъка на елена, а после и с пепел от огъня, както бяха обучени.

Накрая, след като отрязаха кожени каишки — тесни ивици, с които да свържат в едно кожената риза и панталоните — те бяха облечени като истински горски хора. Този последен ден мина бързо. Заколев говореше със Сергей само когато бе нужно, като всяка негова забележка беше или груба, или обидна. Накрая по-големият кадет се отдалечи от лагера с тежки стъпки и остави Сергей на мира.

Тогава, час преди здрачаване, на Сергей му се стори, че чува далечния рев на животно. Пак се залови да наглежда огъня. После го

чу отново. Това бе Заколев, който викаше името му. Втурвайки се да провери, той чу вика по-ясно:

— Иванов!

Сергей намери Заколев в подножието на стръмна каменна дига край потока. Мъхът по дигата я правеше толкова хлъзгава, че Сергей също без малко да загуби обувката си. В угасващата светлина той едва-едва виждаше как Заколев се бори да освободи глезена си, заклещен между два камъка.

Вбесен — като че ли самият Сергей по някакъв начин бе отговорен за това — Заколев изръмжа:

— Недей просто да си стоиш там, идиот такъв! Донеси един клон! Бързо!

Сергей бе взел ножа си, но не се беше сетил да донесе и войнишката лопатка, която служеше също и като брадвичка.

— Ей-сега ще се върна! — извика той и побягна колкото може по-бързо в сгъстяващия се сумрак, за да донесе сечивото. На връщане от лагера съзря прав и як клон, който можеше да се употреби като лост. Започна да сече клона, докато го отрязва.

Когато Сергей се върна, Заколев вече беше толкова разярен, че едва ли можеше да продума. Това беше върхът на позора и Сергей го знаеше. Не само че превъзхождаше Заколев по улов в капаните и бе хванал и убил големия елен, но сега Сергей Добричкият го избавяше — може би спасявайки живота му.

Сергей знаеше, че ако успее да освободи Заколев, нямаше начин да предвиди какво би могло да се случи след това, но то едва ли щеше да бъде смирена благодарност или дружеско ръкостискане. Той почувства порив да остави Заколев там. Но поривът отмина.

Щом Сергей пхна тежкия клон под един от камъните, не му беше нужно много време, за да го премести достатъчно, така че Заколев да издърпа крака си навън. Глезенът беше навехнат, но не и счупен. Сергей не бе така глупав, че да предложи по-нататъшна помощ. Мълчаливо му подаде якия клон, за да се подпира при ходене, и го остави сам.

Един страх обзе Сергей, докато вървеше обратно към лагера. Осъзна, че спасявайки Дмитрий Заколев, си бе създал враг за цял живот.

Когато Заколев най-после се върна в лагера, Сергей се зае да прибавя клони към своя навес, страхувайки се, че дори само една дума или поглед биха могли да възпламенят Заколев. Нуждаеше се от още клони над главата си, защото натежалите облаци предвещаваха дъжд, а се надяваше да спи добре през тази последна нощ в гората.

Както се оказа впоследствие, почти не можа да спи.

По едно време през нощта, след като се бе унесъл в сън, Сергей се събуди, стреснат от блясъка на светкавици в далечината — а после и от внезапния тътен на гръмотевиците. Очите му рязко се отвориха и през него премина странно усещане, подобно на предчувствие. Нещо не беше наред. Точно тогава светкавиците отново проблеснаха, и той видя — или поне си помисли, че видя — един силует току пред заслона си. Едва-едва завъртя главата си, почти вцепенен от страх. Светкавицата пак блесна и за миг той зърна Заколев, приклепнал наблизо, вперил поглед надолу. В ръката на Заколев имаше нож. Сергей имаше чувството, че ще умре.

Светлината внезапно угасна. Без да може да диша, нито да издаде дори звук, Сергей се вглеждаше в мрака. Още един проблясък разкри, че фигурата вече я няма.

Възможно ли бе да е сънувал всичко това? Или да си го е въобразил? Той не можеше да каже със сигурност. Сергей легна по гръб, дишайки плитко и на пресекулки, докато пороят продължаваше, а гръмотевиците заглъхваха в далечината. Лежа буден в продължение на часове, внимателно заслушан във всеки звук, който се открояваше сред трополенето на дъжда...

Следващия път, когато очите му внезапно се отвориха, беше призори. Бе преживял нощта. Бързо се надигна и видя Заколев, все още спящ под своя навес.

Докато Сергей разтуряше заслона и огнището си, Заколев се надигна, взе своя нож и напусна лагера, без да продума.

По-късно, проправяйки сам пътя си обратно през скалистия, горист терен, Сергей мислеше за това, което бе преживял през последните седем дни. Сега знаеше, че е способен да оцелее сред дивата природа, също като Алексей и другите преди него.

Той се върна на мястото на срещата преди пладне, както бе наредил Алексей Орлов. Скоро след това се бяха завърнали и повечето от потеглилите двадесет и двама курсанти. Сергей съзря Заколев,

застанал на известно разстояние наред групичка полуголи по-малки момчета. Заколев също го видя — той посочи Сергей и каза нещо на момчетата. Те се засмяха.

Без да им обръща внимание, Сергей се огледа за Андрей, чудейки се как е минало при него, но приятелят му още не се бе върнал. Когато Сергей мина отново край Заколев и неговите почитатели, някои от по-малките момчета — се изкикотиха. Един от по-смелите кадети, вероятно стараейки се да се хареса на своя идол, каза със саркастичен тон:

— Намери пътя си обратно, а?

Сергей се втренчи в младшия кадет; можеше само да гадае какво им е наговорил Заколев.

Докато групичката момчета отминаваше, един от тях извика през рамо:

— Имал си късмет, че Дмитрий ти е дал част от елена, иначе щеше да си гол като някои други!

После изприпка да настигне своя вожд.

Най-после Сергей забеляза уморения, но видимо доволен Андрей да приближава заедно с по-големия си спътник. Те бяха съшили дълги, груби на вид ризи без панталони, а за ходилата им, с помощта на дебели каишки, бяха пристегнати парчета кожа. Сергей огледа всички тези полуголи курсанти, облечени в разнородни кожи от заек, миеща мечка, земеровка, пор, лисица и катерица, и се усмихна с нова увереност в себе си.

Това беше едно от най-интензивните преживявания в младостта на Сергей. Надяваше се да не му се налага друг път да остава толкова дълго насаме със Заколев.

След седмицата на оцеляването Сергей се върна към ежедневната рутина в училището, долавяйки промени не само в своя вътрешен свят, но също и в тялото си. Сега се поглеждаше в огледалото и виждаше мускулест младеж, с косми, които растяха под мишниците, а и на други места. Започна по-често да мисли за жени — за техните тела и тайни, целият обхванат от смущение и копнеж.

Забеляваше още недостатъците и лицемерието у възрастните около себе си: Бродинов все ги поучаваше, наблюдайки колко са важни усилените тренировки и поддържането на форма, докато самият той натежаваше с всеки изминал месец, а Калишников се навеждаше над катедрата в класната стая и се произнасяше авторитетно за това как трябва да се говори истината, докато самият той разказваше лъжи за евреите.

Животът на Сергей сега изглеждаше по-сложен и объркан от всякога. Отново започна да си мисли какво би било да напусне това място, да намери дом и хора, с които има по-голямо сходство.

Сергей почувства подтика да бъде свободен в един свят, където съществуваше твърде малко свобода — освен сред дивата природа. Но дори природата имаше своите строги правила и последици. В него бушуваха въпроси и дилеми. Никога преди не бе мислил за бъдещето; сега то поглъщаше вниманието му.

Когато директорът позволяваше, Сергей правеше по-чести посещения в библиотеката му. Владимир Иванов притежаваше впечатляваща колекция от книги и Сергей четеше произведения, чиято тематика варираше от религиозна философия и военна наука до трудове на древни философи като Платон, описващ живота и учението на Сократ и на други мъдреци, и държавници.

Скоро Сергей направи удивително откритие: изглежда, че определени фрази отключваха вътре в него необятна съкровищница, пълна с прозрения относно теми, по които никога преди не бе размишлявал — въпроси, които дотогава не си бе задавал: Какъв е смисълът на живота? Какво представлява добрият живот? Дали хората

са по рождение добродетелни или егоистични? Понякога изпитваше нужда да затвори книгата, да притвори очи и да държи главата си в ръце, докато сърцето му препускаше от вълнение — не само вследствие на думите, които бе прочел, но и заради вратите, които те отключваха и разтваряха пред него. Беше като да открива непознати земи вътре в своето съзнание.

После дойде петнадесетият рожден ден на Сергей, в края на лятото на 1887-ма. Както всяка година на тази дата, той мислеше за майка си — макар мисълта за нея да не го напускаше никога. Сергей нахлузи верижката на медальона около врата си и я пъкна под ризата. Носеше я почти всеки ден, поемайки този риск заради простата наслада, която му доставяше в едно място, където имаше тъй малко удоволствия, независимо дали обикновени или някакви други. След мръкване — или преди тренировките и потапянията в студена вода — той я скриваше вътре в дюшека си.

През декември същата година директорът Иванов се появи по време на сутрешните упражнения в училищния двор, а това бе необичайно за него. През последните месеци Сергей рядко бе виждал чичо си — потаен и резервиран човек, който стоеше зад кулисите. Ето защо присъствието му говореше за важността на последвалото съобщение. Без предисловие или обяснение той каза:

— Пристъпете напред, ако чуете името си.

После зачете от един списък. Сергей чу имената на няколко старши кадети; после бе извикано неговото име, заедно с имената на неколцина от по-усилено трениращите момчета на неговата възраст, включително това на Андрей. Сергей пристъпи напред заедно с останалите. Защо ни избират, чудеше се той. Накрая чичо му извика последното име в списъка:

— Кадет Дмитрий Заколев. После директорът обяви:

— Вие дванайсетте сте избрани за специална подготовка и служба като елитни войници и вероятни бъдещи гвардейци на царя. Трябва да бъдете поздравени.

Тези думи бяха най-близкото нещо до насърчението, което някога бяха чували от директора.

С угълчето на окото си Сергей успяваше да зърне как по лицата на някои от другарите му се появяват горделиви усмивки. Той се радваше да види Андрей също да се усмихва. Но Сергей нямаше за какво да се радва; това означаваше само, че животът му още веднъж се бе променил според прищявката на други хора. А най-лошото от всичко бе, че щеше по-често да вижда Заколев.

След като директорът Иванов разпусна всички освен избраните дванадесет, той започна бавно да крачи и да говори с внимателно премерен тон, сякаш издаваше тайни само за техните уши.

— Досега — каза той, — вие сте научили това, което всички млади войници трябва да научат — основи на борбата и бокса, езда, сръчност във водата; основните оръжия, военна тактика и оцеляване сред дивата природа. Останалите момчета ще продължат да усъвършенстват тези умения. Но елитните войници, гвардейците на царя се нуждаят от елитна подготовка.

Той закрачи мълчаливо, преди да продължи.

— Много преди рождението на Христос, нашия спасител, гръцки търговци развивали своята дейност по крайбрежието на Черно море. Докато вековете отминавали, сарматите били прегазени от германските готи, които били превзети от азиатските хуни, а последните по-късно били разгромени от тюркските авари. Тогава, преди дванадесет века, наследниците на викингите отстъпили пред източните славянски народи, които се заселили в земята, сега наричана Украйна — домът на Киевската Рус. Тези разнолики народи, които говорели сто и четиридесет различни езика и диалекта и които възникнали на фона на история, пълна със знамения и саможертви, с борби, кръв и мъка, създали най-голямата държава в света, позната на нейните народи като „Родина“... Майка Русия.

Сергей имаше ярък спомен за тази реч — не само защото чичо му говореше тъй рядко, но и защото видя как директорът прави пауза и изтрива сълзите, появили се в очите му при споменаването на Родината — тази земя, която толкова обичаше. Все пак той бързо се овладя и каза:

— В историята на Русия нейните хора — не само казаците и войниците, но също и селските стопани, търговците, както и други, призовани на служба, — са били принуждавани да отблъскват нашествениците от север, юг, изток и запад. Ние сме се сражавали

върху пясъчни равнини, замръзнали реки, в кални мочурища и гъсти гори. Различните врагове са ни заставяли да развиваме гъвкава военна организация. Като на елитни войници, ще ви бъде разкрит един подход към воденето на битки, който е по-натурален и по-смъртоносен, отколкото всичко друго, което сте учили.

После директорът извика:

— Алексей Орлов!

Казакът пристъпи напред. Директорът Иванов отново се обърна към дванадесетте момчета.

— Трябва ни доброволец — каза той.

Анатолий Камаров, един от старшите курсанти и шампион по борба, пристъпи напред. Чичото на Сергей каза с любезен жест:

— Моля, атакувай учителя Орлов.

Кадет Камаров се приведе и започна да обикаля Алексей, който само се усмихваше и стоеше отпуснат, без дори да си прави труда да се обърне право към курсанта. Когато на кадета му се стори, че вижда пролука в неговата защита, той го нападна и ритна фронтално.

Алексей едва се помръдна, но курсантът внезапно загуби равновесие и тупна тромаво на земята. Сякаш кадетите наблюдаваха магьосник, а не боец. Това представление се повтори още няколко пъти, преди чичо му да благодари на Камаров за смелостта и на Алексей за демонстрацията.

— Царят има много верни войници — продължи той, — но тези, които го защитават и служат в специални мисии, трябва да са способни да надвият и най-добрите бойци. Затова на този етап вашите тренировки ще се усилят до точката на пределно напрежение, а понякога и отвъд нея. Всеки, който пожелае да се оттегли, може да го направи с достойнство. За да останете в редовите помещения, крачка напред. Ще имате нашето позволение да попълните редиците на храбрите редници. Директорът изчака. Никой не пристъпи напред.

— Няма нищо срамно в това да бъдеш редник — повтори той. — Изисква се мъдрост, за да познаваш границите на собствените си възможности, и кураж, за да говориш открито.

Сергей стоеше застинал, както всички останали.

— Така да бъде — каза чичо му. — Влиза в сила незабавно: редовите курсанти ще продължат да се обучават при учителя

Бродинов. Елитната група ще тренира под ръководството на Алексей Орлов.

На следващия ден започна елитното им обучение. Щом кадетите се строиха в две прави редици, Алексей им разкри ръководния принцип на казаците: „Животът на твоя приятел е по-важен от собствения ти живот. Твой дълг е да рискуваш живота си, за да спасиш своя другар, и да защитаваш царя и църквата.“

Той направи пауза, докато те асимилираха казаното — Сергей се почувства издигнат над обикновения си свят — а после атмосферата рязко се смени при следващите думи на Орлов:

— Сега всеки един от вас трябва да премине през посвещение. Може да изглежда жестоко, но то е в услуга на редица полезни цели. След малко вие ще бъдете наранени и ще изпитате болка. Всеки от вас трябва да избере дали да получи дълбок прорез от нож или ръката му да бъде ударена от чук със сила, която може да я счупи.

— Ти ще си първият, кадет Иванов — обяви той. — Другите ще те последват.

Сергей пристъпи напред, но се поколеба, преди да проговори. Изправен пред две болезнени възможности, кой беше по-добрият избор и кой е по-лошият?

— Е, — каза казакът. Гласът му бе тих и търпелив, но настойчив. — Кое да бъде?

Сергей помисли още миг. После каза:

— Избирам острието.

Веднага след това, но без наслада или озлобление, Алексей разряза ръката му и в нея зейна рана. За момент Сергей не усети никаква болка, а само шок, виждайки кожата на ръката му да се отделя и да разкрива тънкия бял слой подкожна мазнина. После раната се изпълни с кръв и се появи дълбоката, пулсираща болка, а кръвта потече надолу по ръката му и покапа по земята.

— Вие двамата — каза Алексей, посочвайки двама от по-големите кагети. — Искам единият от вас да зашие раната на кадет Иванов, а другият да постави полева превръзка. Свършете добре работата — скоро ще дойде и вашият ред.

Той посочи една маса с различни превръзки, шини и материали. Галина, възрастната медицинска сестра, стоеше отстрани, за да ги напътства. Тя нареди на Сергей да изпие две малки чашки водка, за да помогне на болката да се притъпи. Той го направи — искаше и трета, но не се реши да помоли.

След като сестрата поръси някакъв прах върху зейналата рана, тя подържа ръката му, наблюдавайки как един по-голям курсант непохватно зашива кожата му с помощта на закривена игла. Сергей се извърна, стиснал зъби, и се опита да не пъшка, нито да вика всеки път, когато иглата пронизваше плътта му.

Пулсиращата болка се бе усилила, а пробожданията от иглата го караха да потрепва, но той запази самообладание, докато кадет Евгений опъваше тънката бяла връв, събирайки плътно краищата на раната. След няколко минути, изглеждащи като безкрайни, раната на Сергей бе покрита с превръзка, а болката се притъпи.

— Ти си храбро момче — каза тя.

Той едва ли я чу, тъй като вниманието му бе отвлечено от продължаващите изпитания на няколко метра от него. Поне за него най-лошото бе отминало.

Сега всички курсанти се втренчиха с болезнен интерес, щом следващото момче избра чука, след като видя Сергей да кърви. Когато Алексей го удари с чука, то простена, а после изхленчи, но не припадна. Всички чуха едно хрус!, но не можаха да разберат дали костта е счупена. Курсантът дойде, дишайки учестено, обхванат от силна болка. Други двама кадети му сложиха шина, а останалите курсанти наблюдаваха.

Продължиха все така, като някои избираха ножа, а други чука. Андрей мразеше кръв и избра чука. Той извика, но се стегна, щом приключи всичко. Заколев избра ножа и дори не трепна. В действителност, той през цялото време се усмихваше.

Един от кадетите бе отказал да мине изпитанието. Алексей му каза със сдържана любезност да се върне в групата на Бродинов. Скоро в медицинския пункт останаха единадесет измъчени от болка курсанти, изправени в редица. Повечето изпиха водката, и подобно на Сергей, искаха още.

Накрая Алексей ги привика всичките и с голяма официалност и уважение, сякаш са прескочили пропаст, разделяща ги от останалите

курсанти, им каза:

— Понякога само думите не могат да ни научат. Всеки от вас получи рана, както би могло да му се случи в битка. Раните ще зараснат. Междувременно се учете от своето тяло. Внушавайте си да оздравеете бързо. Продължете да изпълнявате своите задължения въпреки раните си, както би ви се наложило по време на сражение.

— Това не беше леко упражнение — продължи той, — нито пък на мен ми е приятно да наранявам другите. Но то бе необходимо. Сега сте изпитали в малка степен болката, която вие, като войници, ще причинявате на врага, когато това се налага. Това е грозната действителност на битката. Никога не забравяйте, че е по-добре да раните десет души, отколкото да убиете един. Ранените изискват повече грижи и забавят врага; това ви го казвам още и заради повъзвишени мотиви.

— Раните могат да зараснат и войникът да се завърне при семейството си, но смъртта е безвъзвратна, а душата на един неприятел ще тежи на съвестта ви. Затова убивайте враговете само когато няма друг изход. Сега се върнете по стаите си и до следващите занятия мислете за това, което ви казах.

На курсантите бяха раздадени панталони с червена лента от двете страни, също като на офицерите. Докато единадесетте се връщаха към съответните си помещения, Сергей забеляза известно другарско отношение между тях, предизвикано от обединяващата връзка на издържания заедно болезнен урок. Само Заколев вървеше отделно — пред всички останали.

Един от по-големите кадети бе взел бутилка водка от един преподавател — дръзка постъпка. Сега, демонстрирайки своето доверие, а и за да се изперчи, той я сподели с другите. Бутилката ги обиколи и Сергей се напи, стана му весело и му се догади. По-късно установи, че копнее за още, но нямаше повече. Тогава Сергей си спомни, че баща му се е пропил до смърт, и се зачуди дали и в неговата кръв не се е предало нещо.

Раната му зарасна за няколко седмици, но щеше да му остане белег, който да му напомня за деня, в който е станал един от елитните войници.

Скоро след това тяхната специална част трябваше да изкара седем дни без храна, а последните два от тях и без вода. Целта на това,

според учителя Орлов, била многостранна.

— Първо — каза той, — ще надмогнете инстинктивния страх, че нямате какво да ядете, така че дори и да сте изолирани по време на битка, за вас ще е от нищожно значение дали имате храна или не.

— Второ, гладуването от време на време пречиства тялото и усилва характера.

— Трето, — прошепна един от курсантите — като не ни хранят, училището си спестява пари.

Няколко от останалите кадети сподавиха смеха си. Но към края на първия ден вече никой не се смееше. Всички усещаха вълчи глад, а не бяха в особено добро настроение и на втория ден, когато се отказа още един кадет, така че останаха десет. През този период им бе възложена допълнителна работа и тренировки — липсата на храна не беше извинение, за да си почиват или да се отпускат.

През тези седем дни Сергей и останалите преживяха периоди на отпадналост, редуващи се с усещане за лекота и повишена енергия. Последните два дни без вода бяха най-тежките. Завършиха поста с ритуали на пречистване, включващи един вид второ кръщение.

— Вие ставате елитни войници чрез елитна подготовка — напомни им Алексей. — Един ден някои от вас може от войници да се превърнат във войни, подобно на онези триста спартанци от древността, наречени Скиритаи, които удържали прохода при Термопилите в продължение на три дни срещу триста хиляди персийски нашественици.

— Какво станало с тях? — попита едно от останалите момчета.

— Всички загинали — рече казакът.

Сергей усещаше как всичко у него става по-динамично — мислите, желанията, умът и тялото му. Той се премести в помещенията на мъжете, където Заколев, сега на деветнадесет, беше старши кадет. Междувременно продължи обучението на Сергей и Андрей в областта на огнестрелните оръжия, маскировката, полевата медицина, оцеляването през зимата и ръкопашния бой.

Няколко седмици по-късно ръководителят на елитната част обяви:

— Днес ще се упражняваме в задушавачи хватки и освобождаване от тях. Когато вашият партньор се опита да ви задуши, направете всичко възможно да се освободите, без да причините сериозно нараняване на съученика си. Проучете възможните варианти. Открийте какво върши работа и какво — не. Когато задушавате партньора си в упражнението, той няма да е в състояние да говори, затова ще плесне с ръка по бедрото си в знак незабавно да отпуснете хватката. Иначе той ще припадне... а ако го стискате твърде дълго, може направо да го убиете. Затова не задържайте задушавачата хватка след като партньорът ви е плеснал с ръка!

Към края на деня Заколев избра за партньор Сергей. В мига, в който ръцете на Заколев обгърнаха врата му, Сергей вече не бе в състояние да диша, нито да говори. Докато хватката се затягаше, Сергей имаше чувството, че главата му се взривява. Пред очите му заплуваха петна. Той плесна по бедрото си веднъж, а после още един път, усещайки как го засмуква водовъртеж от паника и го обгръща мрак.

Най-после Заколев отпусна хватката. Сергей рухна до седнало положение, изпаднал в полусъзнание. Погледна нагоре и срещна тренчения поглед на Заколев.

— Какво е това на врата ти? — попита старшият кадет.

— Н-нищо — отвърна Сергей, ядосан на себе си, че е забравил преди това да махне медальона. Момент на разсеяност, който щеше скъпо да му струва.

— Дай да го видя — каза непринудено Заколев. Заколев имаше един подход да моли за разни неща, при който изглеждаше безсмислено, дори глупаво да му се откаже. Сергей се усети как ръката му вече посяга за медальона, но в този момент дойде на себе си.

— Не — каза той. — Това е нещо лично.

Заколев сви рамене и се отдалечи, за да работи с друг курсант.

С няколко финални коментара, Алексей завърши урока и излезе. С изключение на неколцина, които все още се упражняваха, всички курсанти се изнизаха един по един от залата за тренировки. Нетърпелив да остане за малко насаме, Сергей тъкмо се обръщаше, за да ги последва, когато чу смразяващия глас на Заколев плътно зад себе си:

— А сега можеш да ми покажеш своето малко съкровище.

Сергей моментално разбра, че Заколев не просто иска да го види; той желаше да го притежава.

— Както казах, лично е. И искам да си остане такава.

Докато Сергей се обръщаше, за да излезе, дясната ръка на Заколев отново обгърна врата му; другата му ръка се склочи зад главата му. Сергей си заповяда да се бори с паниката, да диша, но не му бе останал дъх, а само агонията от напрежението, което щеше да пръсне главата му. През обгръщащата го тъмнина той успя за последно да зърне няколкото изостанали кадети, които погледнаха в тяхната посока, ала после се обърнаха и отдалечиха, мислейки, че двамата все още тренират. Но това не беше никаква тренировка — Заколев можеше да го убие.

Докато светлината изчезваше от съзнанието му, Сергей изпита мимолетно предчувствие — видя образа на безжизненото си тяло, проснато на пода. После — тъмнина.

Когато дойде на себе си, Заколев го нямаше. Нямаше го и медальонът.

От този момент нататък Сергей бе обсебен от мисълта да си го върне. Не, Заколев не можеше да отнеме единствената осезаема връзка на Сергей с неговите родители — нямаше да му го позволи.

Двамата не бяха разпределени да тренират заедно в продължение на няколко дни. Затова Сергей го търсеше в помещенията на старшите курсанти, на двора и зад класните стаи, където Заколев често пушеше и пиеше — но не можеше да го открие.

От това концентрацията на Сергей пострада; той не можеше да мисли за нищо друго, освен как да си върне обратно това, което му принадлежи.

Три дни по-късно той откри старшият кадет и се изправи срещу него.

— Върни ми го! — изкрещя Сергей, а гневът го изгаряше отвътре.

Неколцина рано пристигнали кадети ги наобиколиха, привлечени от разгръщащата се драма.

— Да върна какво? — спокойно каза Заколев, който очевидно се забавляваше.

— Знаеш какво.

Заколев се усмихна с отвратителната си усмивка.

— О, ти имаш предвид онази момичешка дрънкулка, която носеше на врата си?

— Дай ми го... веднага! — каза Сергей с ръмжащ глас.

— Казах ти... не е у мен.

— Ти си лъжец!

Заколев го изгледа, сякаш бе някаква буболечка, заинтригуван как така Добричкият Сергей, почти четири години по-малък от него, толкова се бе побъркал, че да иска нещо тъй настоятелно. Все пак, момчето трябваше да се накаже...

Ритникът на Сергей свари Заколев неподготвен и прасна коляното му отстрани. Заколев остави коляното си да поддаде и усука своето тяло така, че да заклеци крака на Сергей, притискайки го към земята. После мускулестият старши кадет седна върху гърдите му и започна методично да го удря по лицето.

Сергей вдигна ръце, за да се защити от сипещите се удари, и успя веднъж да им отвърне. Използвайки пръстите си като копие, той ги заби в окото на Заколев, с което го разяри.

Точно тогава се появи Бродинов и ги разтърва. Но не и преди Заколев да счупи носа на Сергей, да му разклати няколко зъба и да пукне костта на скулите му, с което го изпрати в лазарета.

На следващия ден Сергей съзря с отеклите си, почти затворени очи Андрей, който бе коленичил край леглото му. Шепнейки развълнувано, Андрей докладва:

— Заколев има насинено око и накуцва. Това беше храбра, но глупава постъпка, Сергей. Чух го да казва на някои от по-големите курсанти, че ако пак го обезпокоиш, може да претърпиш сериозна злополука.

— И това не е всичко; носи се слух, че един от останалите курсанти е видял Заколев да те души след занятията и да взема медальона. Преподавателите някак са чули за това — добави Андрей усмихнат. — Бродинов изиска от Заколев да върне медальона, но Заколев настояваше, че не е у него. Те знаят, че вероятно лъже, но никой нищо не може да докаже, а и никой от курсантите няма да се изправи срещу него и да го обвини. Заколев ще трябва да прекара в ареста цялото си свободно време, докато ти си в лазарета. Сега той е наказан като всеки друг кадет; всичко излезе наяве. Някои казват, че ще го изключат от училището.

После въодушевляването на Андрей внезапно се изпари.

— Мисля, че си спечели опасен враг, Сергей. Но аз ще ти пазя гърба.

— А аз ще пазя твоя — успя да отговори Сергей. Той не чувстваше никакво въодушевление по повод наказанието на Заколев, нито задоволство от позора му. Всичко това само щеше да влоши нещата; сега той никога нямаше да си върне медальона.

Сергей прекара остатък от деня в сън и мечтания. Но същата нощ се събуди от дълбок сън, откривайки Алексей Казака да стои наблизо, скрит в сянката. Той не бе облечен в училищната униформа, а в казашките си одежди — така, както се бе появил за първи път преди години, когато влезе на кон в двора, за да донесе новината за смъртта на цар Александър II. За миг Сергей си помисли, че му се привижда.

После Алексей проговори и Сергей разбра, че е буден.

— Тренирай да задържаш дъха си, за да не се обезпокоиш от недостиг на въздух. Не липсата на въздух причинява загуба на съзнание, а налягането от намаления приток на кръв. Така че, ако някога пак те задушат — прошепна той — отпусни се напълно — това ще ти даде още двадесет-тридесет секунди.

Алексей за миг вдигна очи и се загледа в далечината, сякаш търсеше точните думи.

— Животът може да бъде корав, Сергей, затова ти трябва да си още по-корав. Но помни още и че мекотата може да победи твърдостта.

Реката може да пробие скалата. Трябва ѝ само време. Всичко, от което се нуждаеш, е още мъничко време...

Алексей добави:

— Ти постъпи храбро, като се изправи срещу Дмитрий Заколев. Баща ти също бе смел човек... добър човек, какъвто ще станеш и ти... И все пак аз не мисля, че си предопределен да бъдеш войник.

Чувайки последните му думи, Сергей изпита дълбоко разочарование, но после Алексей се усмихна, както човек се усмихва на приятел. И преди Сергей да успее да каже нещо или да благодари на казака за неговите наставления, Алексей Орлов се оттегли отново в сянката и изчезна.

На следващата сутрин Андрей се върна при леглото на Сергей с новините:

— Алексей Казака е заминал! Трябвало незабавно да се яви в двореца и тръгна преди разсъмване. Учителят Бродинов ще продължи нашето обучение. Директорът Иванов ни предаде прощалните думи и поздравите на учителя Орлов. После каза — чакай да видя дали ще мога да си спомня, — каза: „Това е животът на войника. Хората се появяват и изчезват. Другарите до нас може да паднат в битка, но ние трябва да продължим, без да пропускаме нито една крачка“. След това ни разпусна до следобеда — ето как успях да дойда и да те видя. — Андрей направи пауза. — Знаеш ли, мисля, че на господин директора ще му липсва учителят Орлов.

Не толкова, колкото на мен, помисли си Сергей.

В един ужасно студен ден през януари 1888 година Сергей бе изписан от лазарета. Все още с намерение да си върне обратно медальона, той обмисли своите възможности. Съзнаваше безсмислието на още един сблъсък; ако отново предизвикаше Заколев, най-вероятно пак щеше да бъде набит. Или можеше да извади късмет и да нарани поголемия кадет. И в двата случая Заколев нямаше да му каже къде е скрил медальона.

Най-разумното, което можеше да направи, бе да наблюдава и да чака. Както беше казал Алексей, някои неща изискват време и търпение. Но нямаше да забрави. Сергей разбираше, че си е създал ужасен враг. Ала същото бе направил и Заколев.

Откакто Алексей го бе посетил онази нощ, беше настъпила още една промяна. Част от всеотдайността на Сергей си бе заминала с казака. Сега той изпитваше нарастващо усещане за изолираност, сякаш бе по-скоро наблюдател, отколкото участник в живота край себе си.

През следващите месеци той прекара повече време насаме в покоя на чичовата си библиотека. Често завърташе глобуса върху бюрото му, оставяйки пръстите си да се носят на север, юг, изток и запад.

Веднъж, скоро след пролетното затопляне, Сергей седеше в библиотеката, четейки диалозите на Сократ, когато се случи нещо изключително странно: в съзнанието му сякаш от нищото се появи един жив образ — недодялано лице с нос, който изглеждаше така, сякаш е бил чупен, брадичка и бузи, покрити с брада, и буйна къдрава коса. При все това, лицето му излъчваше сила, нравствена чистота и цялостност, с очи, напомнящи на Сергей за светкавици и гръмотевици.

После Сергей чу думите: „Аз съм гражданин не на Атина или Гърция, а на света...“ В едно внезапно прозрение Сергей осъзна, че този образ не е нищо друго, освен самият Сократ. Видението изрече само шест думи, преди да изчезне: „Един нов свят... там на запад.“

После всичко утихна. Сергей се озова отново в библиотеката на чичо си във Военното училище „Невски“. Нямаше никаква представа

какво се бе случило, нито защо. Не вярваше, че духът на гръцкия философ действително го е посетил и му е говорил. В края на краищата, думите не бяха на гръцки, а на собствения му език. И все пак тези думи идеха отнякъде... Какъв нов свят? Къде на запад? Сергей си спомни нещо, което Андрей му беше казал преди години, след като се запознаха: „Аз не съм роден в Русия, а в една страна на запад, отвъд океана... на едно място, наречено Америка.“

Може би собственият ми ум е сътворил това лице и е предизвикал тези думи. Но защо ли, помисли си Сергей. Той пак надникна в книгата, надявайки се да получи още едно видение. Накрая върна книгата обратно на лавицата и тъкмо се обръщаше, за да излезе, когато нещо привлече погледа му — едно писмо, лежащо напреко върху бюрото на чичо му. Любопитен да види, Сергей погледна крадешком:

НАРЕЖДАНЕ

До Владимир Борисович Иванов, Директор,
Военно училище „Невски“

До една седмица през Вашето училище ще мине гарнизон войници на път за мисията си при евреите в техните колонии на юг. Всички старши и елитни курсанти следва да се присъединят за три месеца към този гарнизон. Тази полева опитност ще подготви Вашите кадети за бъдещата им служба. Напомнете им, че те действат в името на царя, Светата църква и Майка Русия.

Василий Александрович Артъмов,
Полеви командир

Мисия при евреите. Тези думи потресоха Сергей. Като един от елитната група, от него щеше да се очаква да измъчва невинни хора — такива като дядо му, като семейство Абрамович. В съзнанието му отново изплуваха овъглените останки от тяхната колиба, а въздухът замириса на смърт...

Той нямаше да го направи. Нито за чичо си, нито за самия цар.

Сергей беше стигнал до кръстопът, а изборът му бе очевиден. За него бе дошло времето да изчезне в нощта. Щеше да замине за Санкт Петербург, за да намери подаръка, който дядо му бе оставил за него. Това заровено съкровище можеше да даде шанс на Сергей да си купи билет за голям параход. После щеше да замине за Америка, където не пращаха войниците да убиват хора само защото са евреи.

Докато решението проникваше в съзнанието му, той размисли върху това какво несъмнено би последвало: Щяха да изпратят преследвачи, така че той трябваше да отпътува бързо и надалеч. И никога нямаше да може да се върне. Сергей почувства пристъп на чувство за вина, мислейки си за решението на баща му да го изпрати тук и за готовността на чичо му да го приеме, осигурявайки му дом и начин на живот. Щеше да им обърне гръб. Но това бе един живот, който вече не можеше да понася. Той беше син не само на баща си, но и на майка си. И сега го призоваваше нейната кръв.

Сергей се почувства така, сякаш отново ще скочи от онова дърво върху дивия елен. Не можеше да знае какво има в бъдещето, но поне щеше да е едно бъдеще, което сам си е избрал.

Веднъж взел това решение, той знаеше, че трябва да тръгне скоро — още същата нощ. Но не и преди да остави писмо за чичо си. Дължеше му го. Сергей грабна един празен лист от бюрото на своя чичо, а също и автоматична писалка, и написа:

Уважаеми Господин Иванов,

Поднасям Ви своите извинения за това, че напускам по този начин. Отивам да търся нов живот. Взех една карта, компас и някои припаси, които ще са ми необходими за пътуването.

Под Вашите грижи аз станах по-силен и научих много. Някой ден се надявам да направя така, че да се гордеете с мен. Вярвам, че имате добро и милостиво сърце. Иска ми се да можех да Ви познавам по-добре.

Винаги ще Ви помня и ще пазя място за Вас в своите молитви.

Сергей подписа писмото, сгъна го и го пхна в джоба си. Преди да напусне кабинета, той огледа набързо и откри това, което търсеше: карта, която можеше да се окаже полезна, а от едно чекмедже бързо грабна няколкото документа от своята папка.

Онази нощ Сергей се пхна в леглото все още облечен. Раницата му беше опакована с всякакви вещи от първа необходимост, каквито можеше да събере, в това число и документите, които беше загърнал в мушама, за да ги предпази. Беше опаковал суха храна, отмъкната от кухнята, заедно с ножа за оцеляване и малката универсална войнишка лопатка, както и рибарска корда, карта и компас.

По време на вечерята Сергей се огледа наоколо из залата за хранене и мълчаливо се сбогува с Андрей и съучениците си. Преди лягане отиде до прозореца на спалното помещение и погледна навън към централния двор, виждайки там себе си като момче, вкопчен неистово в гривата на коня по време на първата си езда.

След вечерния час се престори, че спи, докато не чу познатите звуци на лекия сън; после пхна писмото до чичо си под своята възглавница. Скоро някой щеше да го открие и чичо му щеше да изпрати най-добрите преследвачи от курсантите, а може би дори и един от преподавателите. Но те нямаше да го открият; бяха го обучили прекалено добре.

Отново обмисли плановете си за бягство. Първо трябваше да се промъкне край часовете — знаеше маршрутите им достатъчно добре. А по време на последното им потапяне в студена вода бе видял един дънер да се носи из плитчините...

Сергей се сепна и се събуди. Кое време е, помисли си той. Дали не съм се успал? Измъкна се от леглото, надникна през тесния прозорец и видя почти над главата си все още издигащата се луна. Времето бе дошло. Той вдигна раницата си и излезе от стаята с леки, безшумни стъпки, босоног, с ботушите в ръка, движейки се като сянка покрай стената, за да избегне всякакво скърцане по стълбището, а после надолу по дългия коридор, където видя светлина в процепа под вратата на чичовия си кабинет. Мина през стария дъбов портал и слезе надолу по каменните стъпала. След като завърза ботушите си, той бързо премина цялата дължина на тунела — сто метра под главната сграда и дворовете, следващи надолу леката извивка на склона.

С разгуптяно от вълнение сърце, Сергей най-после пристъпи навън в лунната светлина на брега на езерото. Той бавно затвори огромната желязна врата. Звуците от плискащите се вълни по ръба на езерото звучаха неестествено силно сред цялата тази тишина, нарушавана единствено от далечното пеене на гмурците отгатак водата. Докато стоеше там — един млад мъж, сам в нощта — меланхоличната песен на птиците предизвика в гърдите му вълна от чувства.

Поемайки дълбоко дъх, Сергей отиде до мястото, където бе зърнал плаващия дънер. Беше изчезнал. Ботушите му пошляпваха, докато се придвижваше по посока на вятъра, търсейки дънера сред тръстиките и високите до кръста треви.

Сергей коленичи сред тръстиките под прикритието на падащата мъгла. Най-сетне забеляза стария дънер, но сега той изглеждаше твърде подгизнал, за да се задържи на повърхността...

Точно тогава Сергей чу стъпки наблизко. Все още приклепнал, той застина и се втренчи през високата трева. В гърлото му се надигна гняв от това, което видя. Беше Заколев — побойникът, тиранинът, крадецът. Дали беше проследил Сергей? Или това бе само някакво странно съвпадение?

Заколев, също понесъл раница, бе вперил поглед право напред, вирайки се през мъглата, като че ли търсеше нещо... или някого. Сергей разполагаше само с един миг, за да реши дали да остане скрит, оставяйки го да отmine или да се изправи и да се срещне с него лице в лице. Първото изглеждаше много по-разумно; щеше да избегне сблъсъка и да остане незабелязан. Но тогава никога нямаше да научи намеренията на Заколев. Докато Сергей се колебаеше между предпазливостта и любопитството, Заколев се приближи и Сергей мярна слабия отблясък на лунната светлина върху една верижка около врата на Заколев. Взел своето решение, той се изправи и изсъска достатъчно силно, за да бъде чуто от по-големия кадет:

— Дмитрий Заколев!

Заколев завъртя рязко глава, но не изглеждаше изненадан.

— Така значи, — каза той — разхождаш се навън и се наслаждаваш на вечерния въздух?

Сергей се втренчи в това призрачно лице, докато скъсяваше дистанцията помежду им.

— Дай ми медальона, а после върви, където си искаш, ако щеш и в ада — все ми е едно.

Той го каза по-силно, отколкото бе възнамерявал, но през мъглата гласът му едва ли щеше да се чуе надалеч. Заколев поклати глава, сякаш бе разочарован.

— Добричкият Сергей... един бой не ти ли стигна?

И двамата знаеха, че ако се сбият, може да привлекат вниманието на часовите — така че бяха стигнали до задънена улица. През ума на Сергей внезапно преминаха няколко мисли: Какво щяха да си помислят другите за двама курсанти, изчезнали в една и съща нощ? Дали чичо му щеше да допусне, че са заминали заедно? Едва ли. Те можеха да предположат какво ли не...

Тогава си спомни писмото до чичо му. Да — поне директорът щеше да разбере...

Сякаш прочел мислите на Сергей, Заколев измъкна сгънат лист хартия от ризата си.

— Такова мило прощално писмо до чичо ти Иванов — каза той самодоволно, усмихвайки се за миг с онази отвратителна усмивка. Кръвта пулсираше в слепоочията на Сергей, докато гледаше как Заколев бавно къса писмото на малки парченца и го захвърля във водата, блискаща се в краката им.

Наслаждавайки се на изражението на Сергей, Заколев каза:

— Трябва да знаеш, че аз имам шпиони навсякъде, Иванов. Как може да си толкова глупав?

„Медальонът“, каза си Сергей. „Съсредоточи се върху това — за останалото нищо не може да се направи“.

— Дай ми медальона, и няма да вдигна тревога — каза той.

— Хайде, давай — отвърна Заколев. — Викай като прасе, дето го колят, хич не ме е грижа.

— Толкова ли си сигурен, че няма да го направя?

— Както казах — давай.

Умът на Сергей търсеше изход.

— Тогава задръж медальона. Искам само снимката на родителите си, Дмитрий. Върни ми само това, и няма да се разделим като врагове.

В последвалата тишина Сергей вече знаеше отговора. Той се нахвърли върху Заколев с фронтален ритник към диафрагмата му. Кракът му уцели по-голямото момче право в слънчевия сплит; Сергей

чу как въздухът излита със свистене от дробовете на Заколев, докато той се превива на две. След това Сергей замахна с коляно към главата му, но Заколев успя да отклони удара, и Сергей усети как се завърта, губейки равновесие. После Заколев обви ръце около врата на Сергей, на когото всички инстинкти подсказваха, че този път Заколев наистина възнамерява да го убие.

Мигновена паника заля Сергей, последвана от хладна яснота. Първоначалният му импулс беше да препречи ръката на Заколев с брадичката си, бързо да се наведе напред от кръста нагоре и да хвърли противника си — но разположението на тежестта на Заколев подсказа на Сергей, че опонентът му е подготвен за това. Така че той направи неочакваното: завъртя глава към извивката на лакътя на Заколев. Това бе грешка — Заколев го знаеше и напълно се възползва от нея. Но той не знаеше, че секването на въздуха не тревожеше Сергей, който сега можеше да задържа дъха си за повече от две минути. Докато стоеше отпуснат, Сергей можеше да спечели малко време...

Той усети познатото напрежение да нараства и видя първите черни петна. За кратко симулира неистова борба, изчакайки колкото му бе възможно, а после напълно се отпусна, сякаш загубил съзнание. Сега Заколев трябваше или да го пусне, или да го държи като безжизнен товар над земята. Преструвайки се на мъртъв, Сергей спечели още няколко скъпоценни секунди. Появиха се още черни петна. Ако Заколев не освободеше скоро хватката...

Изведнъж Заколев го пусна и Сергей почувства как гърбът му тупва върху калната земя. Неподвижен, със затворени очи, той усещаше противникът му да стои изправен точно над него, с ботуши от двете страни на главата му. Остана да лежи като мъртъв в продължение на секунда... две... три. После рязко и бързо сграбчи изотзад глезените на своя противник. Същевременно надигна коленете си към гърдите на Заколев и заби единия си крак нагоре и назад, право към слабините му. Беше як удар. Заколев издаде звук, нещо средно между грухтене и дълбоко стенание, и падна, без да може да се помръдне.

Докато Заколев повръщаше върху калната земя, Сергей се претърколи и стъпи на краката си. Грабвайки една къса, подобна на сопа цепеница, той замахна с внезапен прилив на сила и удари Заколев отстрани по главата, събаряйки го в безсъзнание. Отново вдигна сопата

високо над главата си, готов да строши черепа на копелето, когато нещо го спря.

В конфликт със собствените си импулси, Сергей си заповяда да пусне цепеницата. И в пристъп на неутихнала ярост, той грабна раницата на Заколев и я запрати колкото може по-надалеко в езерото. Приглушеният плисък не бе по-силен, отколкото звука от влизането на патица в тихите води.

Заколев може скоро да се събуди, помисли си Сергей. Затова приклепна и бързо махна медальона от шията му. Закопча го на собствения си врат и вдигна раницата си, бързайки да тръгне. За последен път погледна назад към Заколев — той лежеше накриво, съвсем неподвижен. Сергей не виждаше гръдният му кош да се повдига и спада. Точно тогава се появи въпросът: Може ли да съм го убил?

Сергей го бе ударил силно — може би твърде силно. Даже в бледата, забулена в мъгла, лунна светлина, той можеше да види тъмната влага по скалпа на Заколев и очите му, полуотворени, втренчени и невиждащи. Сергей сложи ръка на гърлото на по-големия курсант. Никакъв пулс.

Сергей отстъпи заднишком от тялото, изтръпнал от ужас. Махай се, далеч, далеч, далеч, казваше умът му. Той се промъкна по обратния път надолу през тръстиките и със сила, родена от отчаянието, успя да избута огромния дънер отново във водата. Дънерът все още се задържаше на повърхността. С раницата си, здраво пристегнатата на гърба, Сергей легна по корем, яхнал дънера, и се отгласна от брега. Студът, който сковаваше ръцете и краката му, засега изправваше съзнанието му от мисли. Клатейки се несигурно, той чу само един слаб плисък на водата, когато започна да гребе, отдалечавайки се от брега. Един-единствен момент на разсеяност щеше да го преобърне в езерото заедно с раницата му.

Той гребеше нататък сред плътна пелена от мъгла. Сега никой от часовете не можеше да го забележи; но пък и той нямаше да може да види брега. Ако отидеше прекалено навътре в езерото, можеше да се изгуби завинаги сред ледената водна шир. Дори само това кратко излагане на студа го караше да трепери неконтролируемо, а също и поради шока от стореното.

Аз убих Заколев. Вече не съм дезертър, а беглец, помисли си той. Няма значение, че е било случайно. Няма да изглежда като такова. Всеки знае, че бях озлобен срещу Заколев заради медальона си.

Помисли си да се върне, да обясни — да обясни какво? Че е бягал от училището, също както и Заколев? Писмото вече го нямаше. Не можеше да предложи никакво доказателство, никакво извинение, което би задоволило чичо му. Стореното — сторено. Заколев бе мъртъв, а Сергей трябваше да живее с това през остатъка от живота си.

Наблизо нещо цопна в ледената вода и Сергей дойде на себе си. Миналото е зад мен, помисли си той. Концентрирай се върху настоящето. Той гребеше, отдалечавайки се от Военното училище „Невски“, натискайки с всички сили, опитвайки се да надвие студа, който сега се промъкваше чак до костите му. Гърдите му се повдигаха от усилието, а истинското значение на положението му тегнеше върху него с цялата си сила...

Още няколко минути, а после към брега...

Целта на Сергей беше устието на една рекичка, която се вливаше в езерото Круглое на около шестстотин метра на изток от училището. Като пресметна, че вече е пропътувал приблизително такова разстояние, той загреба навътре в плитчините, остави дънера и закрачи през стигащата до кръста му вода, кал и тръстики, нагоре към брега. Треперещ, с тракащи зъби, доволен, че отново е стъпил на твърда земя, той тръгна с внимателни, отмерени крачки върху каменистата почва.

След като бе извървял енергично още сто метра на изток покрай брега, кръвта на Сергей започна да се затопля. Но се разтревожи, че е пропуснал рекичката. Спря и напрегнато се заслуша — ето го, звукът от стремително течаща вода точно пред него. Запълзя на четири крака през гъстата зеленина, докато я откри.

Сергей зашляпа нагоре по плиткото корито на потока, а после извървя още сто метра на юг. След като стигна до една камениста зона, където следите му се изгубваха, той се върна обратно по същите стъпки, които бе оставил, и се върна при потока, оставяйки за всеки случай тази фалшива диря зад себе си. Продължи нагоре срещу течението на потока, преди най-послед да се насочи на изток. Неговите преследвачи можеха само да се догаждат за посоката му на движение.

Ако беше само дезертър, те скоро щяха да се откажат от търсенето. Но сега всичко се бе променило: смъртта на Заколев означаваше, че той вече не може да отиде на север в Санкт Петербург; щяха да уведомят властите там. Търсенето на дядовото му съкровище

трябваше да почака, а също и пътешествието му до Америка. Една-две години или по-дълго...

Сега той трябваше да бяга към планините далече на юг и да остави зад гърба си своите преследвачи, както и призрака на Дмитрий Заколев.

Сергей направи кръг в обратна посока на разстояние около хиляда метра от училището, преди отново да завие на изток, а после на юг през гората и залесените хълмове. Той чу далечен вълчи вой, докато напредваше решително в нощта, като обръщаше на бяг винаги, когато му позволяваха лунната светлина и теренът.

Веднъж беше чул за някакви хора от Монголия или Тибет, които можели да пробягат стотици километри върху неравен терен в мрака на нощта, гледайки право нагоре към небето. Но очите на Сергей не бяха вперени в небето; той се вираше напред, докато бягаше през мъгливата тъмнина.

Надяваше се, че зората ще хвърли нова светлина върху пътя му през гората и през живота му. Как се случи всичко това, запита се той. Преди седем часа всичко бе наред; животът течеше в обичайното си русло. Аз бях елитен курсант, ползващ се с достатъчно уважение от страна на преподавателите и съучениците си. Аз сега... Дали взех правилното решение или направих най-голямата грешка в живота си? Не, реши той. Направих това, което бе необходимо.

Алтернативата — мисията при евреите — беше немислима. Само дето не бе възнамерявал да оставя труп зад себе си.

Хайката щеше да започне само след няколко часа. Той щеше да пътува бързо към далечните планини на Грузия, хиляда и двеста километра на юг.

Там щеше да намери сигурност и убежище.

Така започна пътуването на Сергей през пролетта на 1888 година. То го заведе на югоизток, по протежението на река Клязма.

През тези първи дни на своето бягство той поглеждаше често назад, обзет от чувството, че е преследван. Всяка нощ в сънищата си се бореше със сенки; всяка сутрин се потапяше в реката, отмивайки спомените от последната нощ. Разполагаше бивака си в късния следобед, като или намираше, или построяваше заслон, а после отиваше на лов, риболов или търсеше храна, според както възникнеше нуждата.

Няколко седмици по-късно, когато Сергей стигна до великата река Волга, той откри изоставена малка лека лодка в едни храсти на брега. На дъното ѝ имаше няколко малки дупчици, които запълни с мъзга от дърветата. Скоро вече гребеше по пътя си надолу по течението на реката.

Докато времето минаваше, Сергей измерваше дните си според ритъма на въртящите се весла. Животът му се сля с реката и с едно усещане за вечността. През по-топлите дни той се хвърляше в чистата, дълбока вода, за да се изкъпе, завързал единия край на парче канап към глезена си, а другия към лодката. След като реката отмиеше потта от тялото му и успокоеше сторещените му, покрити с пришки длани, Сергей се покатерваше обратно в лодката и лягаше да се пече на слънцето, докато тя се носеше надолу по разширяващия се воден път, покрай постоянно сменящия се пейзаж.

Дните се удължиха, а раменете му придобиха бакърен тен. В някои от дните той ядеше твърде малко или никак; в други пируваше. Изработи си примитивно копие от стъбло на бамбук, който растеше край реката; после си оформи лък от гъвкавите клони на едно тисово дърво, а стрелите направи от дебели тръстики с набучени на тях пера от пядпядък и върхове с прикрепени за тежест камъни, които бяха достатъчно остри, за да пронизват як елен. Ловеше с лък онези зайци, които бяха твърде далеч, за да се уцелят с копие.

По този начин, в протежение на лятото и ранната есен, Сергей пропътува хиляда километра надолу по реката, докато стигна до Каспийско море, и продължи на юг покрай бреговата линия. На около сто километра южно от Махачкала той неохотно изостави малката си лодка и тръгна пешком на запад към Кавказките планини в Грузия.

Докато вървеше на югозапад към планините, Сергей случайно зърна една „станция“ — укрепление, в което се бяха разположили казаци. Сергей се съмняваше новините за смъртта на Заколев да са пропътували толкова надалеч, но не можеше да забрави, че е беглец; той реши да избягва контактите с военните. Щеше да изчака благоприятен момент високо в планината в продължение на един или два пълни цикъла на сезоните, а може би и по-дълго, докато стане възможно да се завърне безопасно в Санкт Петербург, където би могъл да намери ценния подарък, който дядо му бе заровил.

Сергей не спази решението си само веднъж, през първите мразовити дни на есента. От усещане за самота, което идваше заедно със сезона, той рискува да мине през едно село на свободни казаци земеделци. Докато се взираше с копнеж в пушека, който се издигаше от топлите камини, погледът му случайно попадна на една млада жена на път обратно към колибата ѝ. Тя го погледна, кимна и се усмихна, пораждайки у него силно желание да стане част от една общност, да намери дом. Сергей никога не беше лягал с жена, за което също жадуваше, чудейки се дали някой ден би могъл да има свое собствено семейство.

Изкачването му в планината отне няколко седмици. Щеше да бъде една студена зима високо горе, но все пак планината обещаваше уединението, от което се имаше нужда.

Потърси място за по-постоянен лагер и закрила от природните стихии. Преди да дойде късната есен, откри това, което диреше: пещера недалеч от един водопад със съомга и пъстърва, а наблизко и бент на бобър. Построи здрав навес на входа на пещерата, която имаше отвор над вдлъбнатината за огнището. Облепи навеса с дебел слой глина, за да държи навън задаващите се ветрове и снегове. А преди да замръзнат реките и дивечът да стане оскъден, той налови и изсуши колкото може повече храна. Това, заедно с малко уловена под леда риба, трябваше да му стигне до пролетното затопляне.

В ясните дни Сергей проучваше близките околности, като ловеше или хващаше в капан, каквото можеше, но по-голямата част от времето прекарваше в летаргия подобно на мечките, спеше и сънуваше. Сгушен в дупката си, докато ветровете виеха отвън, той си уши кожено палто и ръкавици, подплатени с вълма козина, които да предпазят ръцете му от измръзване. Подплати също и износените си ботуши.

През повечето сутрини Сергей търкаше голото си тяло със сняг, а после правеше упражнения, за да поддържа активната си форма. След това се намъкваше обратно в кожата си и пак се скриваше в пещерата. Беше дълга зима на уединение.

Пролетта на 1889 година си струваше чакането. Сергей зърна една мечка с малките ѝ на една поляна далече в ниското. По-късно,

малко преди здрачаване, забеляза един плах леопард да минава като сянка по протежението на покрит със сняг хребет. Сергей рядко говореше на глас, а когато го правеше, това бе, за да се увери за пореден път, че все още има такъв. Но понякога се упражняваше в птичи крясъци, а през нощта виеше заедно с вълците.

По този начин преминаха сезоните чак до втората година на неговото отшелничество в планината. Отново дойде есента и една сутрин Сергей беше поразен от мисълта как се бе променило всичко — как той вече не принадлежеше към никое училище, общество, религия, група или дори култура. Беше горски човек. Той едва се позна, когато спря да пие от едно езерце високо в планината и съзря набразденото отражение на своето брадато, загоряло от слънцето лице. Дори очите му се бяха променили и бяха някак по-дълбоки. Той беше на осемнадесет години, но лицето, което видя, бе лице на зрял мъж — на скитник планинар.

Веднъж станал гост на дивата природа, той се бе превърнал в част от нея.

Една сутрин през пролетта на 1891 година, близо три години след като започна своето бягство, Сергей гледаше право към изгряващото слънце, присвил очи, докато проправяше пътя си през един тесен каньон. Вертикалните му стени бяха на четири метра една от друга, оформяйки тесен коридор. Той стъпваше внимателно върху камъните, станали хлъзгави след скорошния дъжд. Сетивата му бяха изострени по необходимост, но явно не достатъчно — защото, заобикаляйки един огромен камък по пътя си, Сергей едва не се сблъска с най-голямата мечка, която някога бе виждал.

Тя беше с гръб към него, но само за миг. Докато мечката се обръщаше, Сергей отстъпи заднешком възможно най-бързо, а животното душеше въздуха, решавайки какво да прави. Току-що излязла от зимната си бърлога, добре отпочинала и обзета от страшен глад, мечката виждаше в него не човек, а храна.

Всъщност Сергей не знаеше дали мечката, която се канеше да го изяде, беше женска или мъжка. Но когато създанието се надигна и се извиси над него, тази разлика вече изглеждаше маловажна. Изведнъж се случиха няколко неща: мечката падна на четирите си крака и се понесе с тежък тътен към Сергей, който смъкна раницата си, хвърли я долу и се изкатери по най-близката скална стръмнина. До този момент

не знаеше, че може да се катери толкова бързо — че изобщо някой може да се катери толкова бързо.

Хвърляйки раницата, той спечели ценни секунди, а скоростното покатерване му бе спасило живота — поне засега. На разстояние малко отвъд обсега на мечката, той стоеше плътно прилепнал към отвесната стена.

Мечката се протегна и замахна силно с остриите си като бръснач нокти на сантиметри от ботушите на Сергей. Краката му трепереха толкова силно, че имаше опасност да изгуби опората си.

Разочарованата мечка запристъпя насам-натам, ръмжейки, а после разкъса раницата му. Подуши за храна, но не намери никаква и тромаво се отдалечи, изчезвайки през долния край на тясната пътека. Сергей слезе няколко стъпки надолу, послушвайки се, докато секундите минаваха, а после скочи. Приземи се тежко и се претърколи, стъпвайки на краката си. Поглеждайки бързо назад, той грабна разкъсаната си раница, ножа, лопатката и други предмети от първа необходимост и хукна да бяга.

Знаеше, че ако мечката се върне, щеше без затруднение да го повали; тази мисъл му придаде внезапно ускорение, което го изведе надолу по неравния път през тази планина.

В късния следобед Сергей спря да си почине. Седна под една надвиснала скала, подреждайки останките от разкъсаната си раница и съдраното одеяло. Стъкми два огъня, по един от двете си страни, за да съхрани топлината си. Едва по-късно, когато размишляваше върху неочакваната си среща със смъртта, Сергей напълно осъзна колко близо е бил до жестока гибел. Тази случка му помогна да осъзнае ценността на собствения си живот и възможностите, които той му предоставяше, по начин, по който думите не биха могли да го направят.

Същата нощ Сергей потъна в тревожен и неспокоен сън, в който съзнанието му отново и отново се връщаше към епизода как едва бе успял да се спаси от мечката; след това мечките станаха две, после три; тази сцена се смени от хора-хищници, бродещи из степта, и горящи села... а после овъглената колиба на семейство Абрамович, писъците на невинни хора, докато конниците ги събаряха на земята с камшици и саби...

Щом бледата светлина на зората огря покрития със сняг връх на планината Елбрус, Сергей отиде до потока, за да прочисти съзнанието

си.

Скоро след това той започна дългото си и трудно пътуване пеша на север, извън планините и нагоре през Украйна. Беше време да се върне в Санкт Петербург — да потърси заровеното съкровище, което можеше да го заведе до нова земя отвъд океана.

ЧАСТ ТРЕТА: ПРИДОБИВКИ И ЗАГУБИ

*От самото начало любовта бе моята
гибел... и моето спасение.*

Из дневника на
Сократ

Докато Сергей Иванов поемаше на дълъг път в северна посока, един съвсем различен от него човек, яхнал откраднат кон и понесъл казашка сабя, следваше друг курс на движение. С увереност, присъща само на мъдреците и фанатиците, Грегор Стакос възнамеряваше да поведе хора след себе си. „Предводителите създават свои собствени закони“ — каза той гласно, упражнявайки речи, които очакваха да бъдат изнесени, докато яздеше през южна Русия в района на донските казаци.

Планът му беше прост: щеше да се присъедини към някой казашки отряд, който впоследствие щеше да оглави. Още като момче бе чувал за запорожките казаци, а също и за кубанските, терските и донските казаци, както и за хитрата им тактика и бойни умения. Знаеше още и че те често приемат радушно външни хора, проявили храброст в битките. Щеше да намери своето място сред тези войни; после щеше да се издигне над тях.

Щяха да го наричат Атаман — вожд — както казаците се обръщат към човека, който ги управлява. Извън тази праволинейна амбиция, той нямаше никаква друга цел, освен една: да прочисти земята от евреи. Презираше евреите по причини, които не бяха съвсем ясни дори на него самия.

Грегор Стакос ни най-малко не бе притесняван от неувереност. Той не се страхуваше от нищо, освен от писъците, които го тормозеха почти всяка нощ. Мразеше да заспива. В света на будните Грегор нямаше равен; срещу царството на илюзиите бе напълно беззащитен. Неспособен да извърне глава, той не можеше да избяга от насечените писъци и разкривените, окървавени образи, които се появяваха нощем. Беше силен физически, но съвсем безпомощен в опитите си да пропъди тази зловеща сцена от деветата година на живота си, когато за една нощ бе изгубил и двамата си родители — убити от едно чудовище.

Бащата на Грегор беше бивш офицер от царската армия. Откакто една злополука го остави сакат, той все миришеше на водка.

Полковникът, както го наричаше Грегор, живееше с жена си и момчето в задната част на малък военен склад близо до град Кишинев.

Една студена нощ през декември, подобно на много други нощи, полковник Стакос седеше, пушейки, в лошото си пианско настроение. Потърси причина за своя гняв, но не намери такава — докато Грегор не влезе тичешком, бягайки от снежната виелица, и се отпрати към камината, за да седне тихо и да си дялка, опитвайки се да оформи флейта от поредната куха тръстика. Това бе всичко, което вършеше нощем — дялкаше тихичко и не се пречкаше на баща си.

Полковникът, сепнат от хлопването на вратата, намери обект за стаената си ярост. Което значеше, че Грегор трябваше или да избяга навън в студа, докато полковникът се напие до припадък, или щеше да му се наложи да понесе още един побой.

Такива побои не бяха нито редки, нито кратки. И всеки път, когато тежкия колан на полковника се стоварваше върху гърба на Грегор, майката на момчето ужасена извъръщаше поглед, заемайки се с чистенето, като никога не вдигаше ръка, нито продумваше в защита на своя син.

Стакос старши се изправи и се заклатушка към Грегор, препречвайки му изхода.

— Малко коп'ле — изломоти той. — Ела д' си 'земеш л'карството, ти, кучи сине...

— Но аз съм *твой* син, татко — каза момчето.

— Ти с' мислиш тъй — изпелтечи полковникът. — Веч' е време да научиш. Приббрахм'те к'гато те оста'и баща ти... няк'во еврейско хл'пе... майк'та избяг'ла ил' умряла, не знаа точно... — Полковникът непохватно се бореше с катарамата на колана си, докато накрая успя да издърпа тежкия колан и го освободи от нея. — А с'га ела и си пон'си боя! Н' съм искал ник'во прр'клето хл'пе... Ж'ната каза, че ш'помагаш в къщи... мрръсно евррейче... де д' знаехме... за нищо не ставаш... ням' полза от тебе... дължиш ни твойто...

Полковникът така и не довърши изречението си. Защото, чувайки тези думи и научавайки, че е евреин, Грегор се завъртя около оста си и с учудваща лекота хвана колана и го дръпна рязко от ръката на стария си баща.

— Махни се от мен! — извика Грегор, замахвайки с всичка сила; после момчето видя ножът за дялкане в ръката му да проблясва в

червено, а баща му да залита назад с широко отворени очи. Падайки, полковникът инстинктивно се вкопчи в масата, прекатури стола и удари главата си със злокобно тупване върху чугунената печка. Така си остана да лежи там, без да помръдне, вперил поглед в нищото.

Грегор се извърна и срещна лицето на майка си, която ахна с разширени очи.

— О, Божичко, Божичко! — извика тя.

Най-сетне привлякох вниманието ѝ, помисли си Грегор, а ръката му лъсна окървавена, и тогава тя отново започна да пици — но този път извика:

— Чудовище! Чудовище! Ти го уби!

Ето тогава се появи чудовището и Грегор видя едно острие да потъва дълбоко в корема на жената, а тя пицеше, и звукът го пронизваше, и той видя ножът отново да проблясва, и чудовището я ръгаше, докато остана без сили и виковете утигнаха до скимтене, а после тя остана да лежи, безмълвна и неподвижна.

Грегор сънува пожар, пламъците му се издигаха високо във въздуха, а димът се смесваше с падащия сняг. Съседите дойдоха и намериха останките и момчето, което бе сънувало всичко това, да седи в снега, и го подслониха.

До средата на лятото Сергей бе заобиколил източните краища на еврейските колонии — тази област в Русия, простираща се от Балтийско до Черно море, където бяха задължени да живеят повечето евреи. След още няколко седмици щеше да мине западно от Москва по пътя си на север. Сега, почти на деветнадесет, с дълга коса и брада, той вече не можеше да бъде разпознат като равно подстригания младеж, избягал от училище „Невски“, затова рискува да върви по открития път, като от време на време дори се возеше в каруцата на някой земеделец или търговец.

По време на дългия си път в лятната горещина, Сергей се връщаше мислено към всичко, което му бе казал, неговият дядо. Надяваше се, че спомените му за картата на дядо Хешел биха могли някак да го водят по пътя. Беше запаметил картата десет години по-рано. Знаеше, че нещо ценно е заровено на север от Санкт Петербург... в една ливада... на брега на река Нева... на десет километра северно от Зимния дворец.

В края на септември 1891 година, в един задушен летен следобед, пред погледа му най-сетне се появи Санкт Петербург. Сергей влезе в града, вървейки по калдаръмените улици. Няколко минувачи, свикнали да виждат повече аристократични граждани, отколкото горски скитници, облечени в еленова кожа и с износени ботуши, го заобикаляха отдалеч. Техните втренчени погледи накараха Сергей да се смути по повод външността си за първи път от доста време насам; той реши да се приведе в чист и спретнат вид, за да се слее по-добре с новото си обкръжение.

Гледката на градските хора в техните карети, както и фенерджиите, вършещи своята работа пред помещенията на магазини и компании, напомни на Сергей колко дълго бе живял без никаква необходимост да плаща за храна, облекло и квартира. В джоба си нямаше нито копейка, но ако откриеше подаръка, тогава навярно би могъл да си позволи стая, гореща баня и бръснар. Това, както и други неща.

Той стигна до река Нева, недалеч от Зимния дворец, и се насочи на север с нарастващо вълнение. Сега виждаше картата ясно в съзнанието си: реката, а близо до нейния бряг, заобиколено с гора от трите страни, едно Х, бележещо мястото под голямо кедрово дърво. Това дърво, спомни си той, било посадено от дядото на неговия дядо, когато Хешел бил още момче. Сергей вървеше в сгъстяващия се мрак в тази влажна нощ и накрая легна на земята върху постеля от листа в една гориста местност точно на север от града.

Рано на следващата сутрин Сергей отиде до голямата ливада на десет километра северно от двореца и започна издирването.

Търсеше самотно кедрово дърво, бележещо мястото, но не намери такова — нямаше никакво дърво.

Точно тогава един внезапен повей на вятъра зад гърба му — или може би инстинкт, развит сред дивата природа — го накара да се обърне. Съзря в далечината, на двеста метра разстояние, четирима ездачи, които бързо приближаваха. Можеше да не означава нищо, но когато конници препускат към сам човек, това рядко е добър знак. В това открито поле Сергей нямаше накъде да бяга, затова пое дълбоко дъх и се постара да се отпусне. Нямаше как да не се запита: Дали още ме преследват? Какво е станало с инстинктите ми? Толкова ли самодоволен съм се станал, че съвсем да не усещам опасностите?

Отдалеко изглеждаха като казаци, с черни рунтави кожени шапки и къси наметала, които се ветрееха. Щом се приближиха, вече можеше да види техните червени куртки, широки черни панталони и черни ботуши. После видя сабите им, висящи отстрани, и пушките, пристегнати с каишки през рамо.

За момент си помисли, че ще го съборят на земята, но в последния миг дръпнаха юздите на конете си, спряха, разделиха се и го обградиха, сякаш те бяха ловците, а той — дивечът. Космите по врата на Сергей настръхнаха. Наложил си да диша бавно и дълбоко, заповядвайки си да запази спокойствие въпреки разтуптяното си сърце. Бойните му умения бяха стабилни, но срещу четирима тренирани мъже със саби...

— Привет! — каза Сергей, налагайки си самоуверено поведение.

— Вашето име? — запита водачът им.

— Сергей... Воронин — отвърна той, тъй като не бе склонен да употреби своята фамилия. Двама от мъжете се спогледаха

подозрително, но само толкова.

— Наблизо ли живеете? — попита го водачът.

— Не, както виждате — отговори Сергей. — Аз съм само пътник, дошъл да посети Санкт Петербург. — После каза по-смело: — Всеки гост на града ли разпитвате?

— Водачът отговори рязко:

— Търсим нелегални евреи, скитащи се наоколо. — Той отправи тежък поглед към Сергей, търсейки някакви признаци на страх у него. — Не си видял такива, нали?

— Не, не съм — каза той с целия кураж, който успя да събере, чудейки се дали те знаят за смъртта на Заколев...

Сергей изчака мълчаливо. После всички се обърнаха при звука от приближаващи каруци по близкия път. След малко водачът изглежда реши, че Сергей би могъл да им създаде повече неприятности, отколкото си струва.

— Да потегляме! — извика той, и те заминаха. Казаци или не, язدهха добре — а можеха и да се бият добре, допусна Сергей. Така, както бяха въоръжени, ако се опитаха да го задържат, нещата можеха да се развият зле.

Тази случка остави Сергей в тревога — нещо, свързано с начина, по който се бяха спогледали двамата ездаци...

И все пак, инцидентът се разреши доста добре от само себе си — а сега Сергей имаше по-спешна работа. Не намирайки никакво кедрово дърво в ливадата, той повървя още по-нататък край брега на Нева, а после се върна обратно по същия път, в случай че е пропуснал мястото. Ала не откри други ливади, които да отговарят по-добре на описанието на дядо му. Сигурен бе, че е възстановил картата в ума си. Това трябваше да е ливадата, но без дървото — как тогава въобще щеше да намери съкровището?

Септемврийският следобед ставаше все по-горещ. Надявайки се да прочисти съзнанието си, Сергей сложи настрана своята раница, съблече дрехите си и се потопи в студената, прозрачна вода. След няколко минути излезе на брега и приклепна в плитчината, усещайки хладните камъчета под пръстите на краката си, докато малките вълнички се плискаха в тях. Той си представи своя дядо като момче, как гази из същите тези води, учейки се да плува...

Сергей изпра дрехите си, простря ги да съхнат и си почина, припичайки се на слънцето. През цялото време обмисляше възможностите: Всичко е точно така, както го описа дядо ми, мислеше си той — освен липсващото дърво. Все още можеше да си спомни гласа на дядо Хешел: „Едно малко Х край самотно кедрово дърво... има заровена кутия до дървото срещу езерото, между два големи корена.“

След като облече все още влажните си дрехи, Сергей пресече ливадата надлъж и нашир, оглеждайки за някакви следи от дървото.

Отиде до края на ливадата, обърна се с лице към центъра и коленичи. Едва тогава видя леко възвишение близо до центъра на ливадата. Върна се на това място и откри остатък от корен на дърво — доста голям корен, сега увехнал и загнил, точно под неравната повърхност. Пулсът на Сергей се учести.

Той грабна лопатката си от раницата и започна да копае, претърсвайки за някакви останали корени. Скоро бе разчистил в радиус от три метра и откри парчета от разлагащи се корени, които явно се разпростираха във всички посоки, указвайки къде трябва да е стояло дървото.

Картата сочеше знака Х между два корена в посока, противоположна на езерото. Погледна към езерото и застана срещу възвишението, където бе расло дървото. После очерта един квадрат и започна да копае — първо плитко, а после по-дълбоко, докато лопатката удари в нещо твърдо. Падна на колене и отстрани пръстта с ръце.

С нарастващо вълнение Сергей откри една кутия и я издърпа от здравата прегръдка на земята. „Открих го, дядо!“ — извика той гласно, сякаш Хешел стоеше до него. Кутията беше по-голяма, отколкото си бе представял, а също и по-тежка. Коленичил, Сергей я отвори и надникна в нея, откривайки вътре голяма конопена торба. Дали това съкровище щеше да стигне за пътешествието му отвъд океана — може би щеше да му позволи да си купи земя или дори къща?

Той дръпна шнура, отвори торбата и бръкна вътре, опитвайки се да отгатне само с опипване. На допир приличаше на дърво. Още една кутия? Озадачен, той издърпа предмета и пред погледа му се откри... един часовник.

Сергей стоеше вдървено, неспособен да отдели емоциите си една от друга. Имаше някакъв смисъл — дядо Хешел наистина изработваше часовници, както и цигулки. А и със сигурност беше хубав часовник. Но истината бе, че се беше надявал на нещо по-ценно.

После забеляза още нещо: малка торбичка, завързана за гърба на часовника. Докосна я и чу звън — звучеше като удрящи се едно в друго парченца метал или...

Той отвори малката кесия и откри пет златни монети и сгънат лист хартия. Разгърна нетърпеливо листа и зачете: *„До моя скъп внук, Сократ. Винаги помни, че истинското съкровище е скрито вътре.“* Беше подписано: *„Твой любящ дядо Хешел.“*

Сергей усети очите си да парят и да се наливат със сълзи, докато препрочиташе думите на дядо си. Сълзи, родени от изтощението вследствие на дългото пътуване — или може би от копнежа да види отново дядо си. Той си представи как трябва да се е усмихвал Хешел, пъхайки петте бляскави монети в кесията — едно малко състояние за младеж, който никога преди не е имал дори копейка в джоба си.

Сергей имаше твърде слаба представа за цената на каквото и да било, в това число и пътуването до Америка, но тези монети може би струваха сто рубли или повече. И все пак, щеше да му се наложи да спечели още, преди да замине. Сергей Иванов нямаше да пристигне в Америка като просяк. Не, той щеше да има пари за ново начало. А с него щеше да бъде и часовникът на дядо му.

Той пъкна в палтото си бележката от Хешел и монетите. Внимателно полагайки часовника на земята до себе си, Сергей зарови обратно кутията и замаскира мястото, а после, вследствие на дълго упражняван навик, премахна всички следи от своето присъствие. След това отново се полюбува на часовника с фин стъклен похлупак отпред и старателно гравирани и полирани дърво. Обърна го, за да разгледа късото махало и тежестите. Точно тогава забеляза нещо, издълбано в дървото на гърба. Като издуха тънкия слой прах, успя да разчете букви и цифри — адрес с улица и номер, твърде вероятно на стария магазин на дядо му... или дори на неговия апартамент!

Сергей почувства внезапен импулс да посети дома от своето детство. Но после си помисли: Външността ми може да изплаши този, който живее там. Ще имам нужда от баня... подстригване... и нови дрехи за пътуването ми през океана...

Слънцето вече се спускаше на запад; търсенето му бе отнело по-голямата част от деня. Слагайки часовника обратно в торбата, той реши да остане в гората за една последна нощ.

Времето се задържа необичайно топло и на следващата сутрин, когато Сергей обмени една от своите монети срещу рубли и си купи обувки, тъмен панталон, риза и сако. Занесе този комплект нови дрехи до бръснаря, а после и до обществената баня. След всичко това спря пред огледалото да хвърли поглед на своето гладко избръснато и пременено „аз“, изненадан от младежката си външност.

По-късно тази сутрин щеше да попита за цената на параходния рейс до Америка. После щеше да си запази стая. Но първо трябваше да намери апартамента на дядо си.

Понесъл своята раница и малкото лични вещи, в това число и часовника на дядо си, Сергей погледна отново листа, на който бе написал адреса. Когато вдигна очи, съзря едно видение, което го накара да забрави накъде отива: тя стоеше на отсрещния тротоар, на не повече от десет метра, като очевидно се пазареше с един уличен продавач. Жестовете ѝ бяха толкова одухотворени, а изразът на лицето ѝ — толкова съвършен и грациозен, че той я виждаше грейнала в ярки цветове на фона на останалия свят, който му се стори странно сив в сравнение с нея.

Сергей не успяваше да различи ясно отделните думи, а долавяше само мелодията на нейния глас, който се носеше като полъх над калдаръмената улица, подобно аромата на цветя или прясно изпечен хляб. Изглежда, че тя надделяваше в пазарлъка с този продавач, който ту се мръщеше, ту се усмихваше. После тя отметна глава и се засмя, а Сергей си помисли, че няма музика, по-сладка от този звук.

Той успя за миг да зърне кестенява коса с пищния цвят на есенни листа под забрадката, обрамчваща сияещото лице на тази стройна млада жена приблизително на неговата възраст, с пълни устни и големи очи.

Но не само външността ѝ бе привлякла Сергей. В края на краищата, той бе виждал и други красиви жени по време на своите странствания. Това беше различно — едно дълбоко интуитивно чувство, пристягане в сърцето и още нещо... сякаш му бе позната, като

че ли я беше виждал и общувал с нея и преди, в този живот или в друг или в някой сън...

Да, това беше — обзе го силното усещане, че е виждал тази жена и това място в съня си! Чувство за съдбовност обхвана Сергей; той трябваше да се запознае с нея.

Осъзнал всичко това, той вече не можеше да откъсне поглед от нея. Когато тя приключи пазарлъка си и се отдалечи през открития пазар, той я последва. Омаян от нейната отдалечаваща се фигура, Сергей за малко не бе ударен от една карета. „Млад глупак!“ — извика разяреният кочияш, докато Сергей се отдръпваше от пътя, без да откъсва очи от красивото видение.

После видя как тя се спира, за да докосне рамото на опърпан старец и да пусне монета в ръката му. След още няколко думи тя продължи, пресичайки улицата...

Оглеждайки се в двете посоки, тя се обърна и улови втренчения поглед на Сергей — той осъзна, че устата му е зяпнала.

Дали долови смутена усмивка на лицето ѝ, преди да извърне очи? Да! А после пак го погледна! Може би след всичко това най-сетне щеше да събере кураж и да...

Пронизителният плач на някакво дете зад него накара главата на Сергей да се обърне и той видя една майка, опитваща се да успокои своето малко момченце, което бе паднало и ударило главата си. Майката държеше главата на детето и му шепнеше, а то вече започваше да се успокоява...

Сергей бързо се обърна отново към младата жена. Тя беше изчезнала.

Той се втурна напред, взирайки се надясно и наляво, оглеждайки разбърканите редици от продавачи, викащи най-добрите си цени. Така Сергей, който лесно можеше да проследи заек или елен сред гъсталаците, току-що бе изгървал най-красивия улов на света.

Чувстваше се нещастен; утешаваше го единствено надеждата, че тя може да се върне на следващия ден.

Като се помота наоколо още половин час, в случай че тя се появи отново, Сергей неохотно се отказа от чакането, припомняйки си целта, която го бе довела в град Санкт Петербург.

Тридесет минути по-късно изкачи стълбите на смътно познатия адрес, почука и имаше време, колкото да оправи сакото си и да

разреше назад спретнато подстриганата си коса, преди вратата да се отвори — и тогава видя мъртвите да оживяват.

Той стоеше замръзнал, със зяпнала уста. Бяха минали повече от десет години, но лицето ѝ почти не се бе изменило. Тя на свой ред го погледна объркано, със смътното усещане, че го познава... Това беше лицето на Сара Абрамович.

— Това съм аз — каза той, — Сергей Иванов, на Хешел вну...

— Сергей? — прекъсна го тя. — Не мога да повярвам, че това си ти! — Сара го хвана за ръцете и го притегли навътре. Последва я послушно, изпаднал в някакъв транс. В съзнанието му тя все още бе изпепелена заедно с мъжа и децата си десет години по-рано.

— Госпожо Абрамович... вие как...?

— Все още не мога да повярвам! — повтори тя. — Веднага щом пристигнахме тук, пратих известие на училището, но оттам ми писаха, че си заминал...

— Децата... добре ли са?

Тя се усмихна.

— Съвсем добре са — но както ще видиш, вече не са деца. Седни за малко, Сергей. Ще направя чай и всичко ще ти разкажа.

Введе го във всекидневната, осветена ярко от сутрешното слънце, а после отиде до кухнята, оставяйки го на един стол до прозореца, през който се виждаше калдаръмената улица долу.

Той докосна стола; беше му някак познат. А също и полирания дървен под. Беше си играл на този под. Чу я да подвиква от кухнята с нейния висок, мек глас:

— О, Сергей, дядо ти толкова щеше да се зарадва, че си тук!

— А къде са Аврам и Лея? — попита той достатъчно силно, за да го чуе Сара, докато водата завираше над „примуса“, газовия котлон.

— Те вече не се водят със старите си имена... нито пък аз — каза тя, появявайки се откъм кухнята с чай и малки сладки. — Сега яж! Сама ги направих, снощи. Трябва да ми кажеш как откри...

— Госпожо Абрамович — Сара — *моля Ви* — каза той, прекъсвайки я. — Как... как така сте тук?

— Колко хубав си израснал — каза тя, пренебрегвайки въпроса му. После се обърна към стария пружинен часовник на стената. — О, погледни — часовникът пак е спрял. Вече никога не съм сигурна колко точно е часът! Във всеки случай, очаквам децата скоро да се приберат.

Ох! Не ти казах — Аврам се казва Андреас, Лея сега е Аня, а аз... аз съм Валерия Панова. Новите ни имена бяха уредени от твоя дядо, в случай че някога нещо... — думите ѝ секнаха, а очите ѝ се изпълниха с блуждаещ поглед.

— Сара — Валерия... какво се случи? — попита отново Сергей.
— Как избягахте с децата?

Валерия се обърна към Сергей и го погледна в очите.

— Избягахте? — попита тя. — Как би могъл да знаеш...

— Тя стисна ръката му по-здраво за кураж. — И защо питаш за децата, но не и за Бенямин?

Долавяйки трепета в гласа ѝ, Сергей отговори внимателно:

— През март 1881 година, — започна той — почти година след като ви гостувахме с дядо — след убийството на царя — из училището се носеха слухове относно евреите. Бях разтревожен за вашето семейство. Затова се измъкнах от училището посред нощ и поех по пътеката в планината.

— Посред нощ? Но... ти беше толкова малък!

— Трябваше да ви предупредя... затова се добрах сам до колибата... Трябва да съм пристигнал веднага след като се е случило... Само ако бях дошъл по-рано! Толкова пъти съм си го пожелавал... нищо не бе останало... само купчина димящи останки. Но... открих тяло, което вярвам — което съм сигурен — че беше на твоя съпруг. Лицето на Валерия бавно се изкриви и тя заплака.

След известно време Валерия се овладя и му разказа нейната част от историята. Заговори бавно, сякаш не беше сигурна откъде да започне.

— Знаеш, че Бенямин обичаше да работи с дърво. Възхищаваше се на бобрите заради тяхната способност да изграждат дупки с тайни тунели. Ето защо, когато Бенямин построи нашата колиба, прокопа свой тунел от избата под земята на разстояние четиридесет метра до скрит отвор с капак в гората. Спомням си как го укорявах за този странен план... Отне му повече време да копае този тунел, отколкото да построи останалата част от колибата. Но неговата предвидливост ни спаси живота.

Валерия въздъхна и се загледа за малко през прозореца, преди да добави:

— Можеше да спаси и живота на Бенямин, ако не беше се затичал обратно. Мислех си за това по-късно. Много пъти. Трябваше да се досетя, че ще ги посрещне при вратата, за да не им позволи да открият тунела. О, Сергей, те връхлетяха толкова бързо — а после колибата лумна в пламъци...

— Трябва да са очаквали да избягаме всичките навън... — Думите ѝ заглъхнаха за известно време, преди тя да проговори забързано, за да излее всичко онова, което толкова ѝ тежеше. — След като Бенямин набързо ни отведе в избата и затвори вратата зад себе си, той веднага подаде на мен и на Аврам — Андреас — една раница с храна и документите с нови имена, които твоят дядо бе уредил за всеки случай...

— Вървахме забързано, приведени в тунела. Беше тъмно като в рог, но той беше точно зад мен... а после вече го нямаше... Чух само гласа му далече зад себе си, заглушен от земята. „Бягайте!“ — каза той. „Когато стане безопасно, отидете в Санкт Петербург!“ Това бяха последните думи, които съпругът ми изобщо...

Очите на Валерия се наляха със сълзи и тя въздъхна дълбоко, преди да продължи:

— Чакахме в тунела в продължение на час или повече. Изведнъж чух тропота на конски копита над нас и сред задушливия въздух се посипа ситна пръст. После остана само тишината. Чакахме, скрити като къртици в земята. Усетихме миризмата на пушека. Разбрах, че Бенямин няма да се върне при нас. — Върху лицето ѝ премина болка, и тя заговори по-бързо. — Исках да побягна обратно, да го помоля да дойде с нас... само децата ме задържаха. Само децата... — Тя отново направи пауза, а после добави: — Тъкмо преди зазоряване се измъкнахме и се добрахме до гората. Денем спяхме на тайни места, а нощем пътувахме, докато стигнем до Санкт Петербург.

Сергей си представи как Сара, Аврам и Лея, без никаква подготовка, нито умения, извървяват пеш всичките тези километри, а Валерия продължи:

— Моят съпруг ни спаси живота чрез своята находчивост и смелост, а твоят дядо ни подари нов живот. Когато пристигнахме,

бяхме напълно объркани. Не знаехме къде другаде да отидем, освен в този апартамент...

— Но по това време дядо ми вече е бил починал...

— Да, но той бе уредил нещата. Когато Хешел доведе малкия си внук на гости, ние вече бяхме като част от неговото семейство. — Тя докосна косата на Сергей и за миг той се почувства отново като онова момче.

— Повечето евреи — продължи Валерия — са задължени да живеят в еврейските колонии далече на юг, където условията са тежки и погромите над тях продължават. Моят съпруг отказа да му бъде нареждано къде да живее и реши да построи нашата колиба в гората. Хешел имаше възможност да направи друг избор. Неговите редовни приходи му позволяваха да живее в Санкт Петербург... в собствения си апартамент, който остави на нас.

— Но защо е било необходимо да променят имената си?

Осъзнавайки, че Сергей знае твърде малко за еврейските традиции, Валерия обясни:

— В Талмуда е написано: „Четири неща могат да променят съдбата на човека: благотворителност, смирена молитва, смяна на името и промяна на заниманието.“ След като бяхме нападнати в планината, оставихме старите си имена, старите си самоличности. Сега се сливаме с останалите. Посещаваме службите на руската православна църква. Хешел дори ни бе уредил свидетелства за кръщение, за да допълни нашия маскарад.

— И Андреас, и Аня държат на еврейската си вяра, но само тайно от другите. Те разбират какъв риск е поел Хешел, както и неговата цена... а и желанието на баща им бе да ни държи в безопасност. В сърцата си ние сме все още Сара, съпруга на Бенямин... и Аврам и Лея. Но ти трябва да ни наричаш с новите ни имена, Сергей... заради нашата сигурност.

Сергей кимна, решавайки да го запомни, въпреки че в началото щеше да му изглежда странно.

Мислите на Валерия се върнаха към децата ѝ.

— Чиракът на Хешел, Михаил, обучи Андреас; сега той изработва цигулки. По-сериозен е от баща си, но много прилича на него в други неща. А пък Аня също е пораснала, станала е млада жена с приятен характер и...

Точно тогава вратата се отвори. Сергей се надигна, обърна се и видя в рамката на входната врата една жена с поруменяло лице и ръце, натоварени с пакети.

Краката на Сергей едва не се подкосиха, а устата му зяпна отново. Не можеше да повярва на очите си, защото бе вперил поглед в същата млада жена от пазара. Това бе Аня; тя му се усмихваше, объркана и сияеща.

Очите ѝ бяха изумруденозелени, озарени от вътрешна светлина. Къдравата ѝ коса, блестяща в златисто от слънчевите лъчи, увенчаваше мило и открито лице. В този момент устните на Аня се разтвориха в нова усмивка, докато оставяше пакетите си върху масата във вестибюла, а ръката ѝ се протегна да прибере една палава къдрица — и Сергей се влюби за втори път този ден.

Сякаш досега бе живял в един свят и внезапно бе изстрелян в друг, по-изтънчен и възвишен.

Остатъкът от вечерта премина като в сън.

Когато Валерия напомни на Аня, че Сергей им бе гостувал, когато тя е била малко момиче, в очите ѝ проблесна разпознаване, а и още нещо, загадъчно и неуловимо, което му даде надежда.

Аня и майка ѝ отидоха в кухнята, а в нейно отсъствие светлината сякаш помръкна. Сергей почувства пристъп на разочарование, когато Валерия се върна сама, дори след като тя каза:

— Надявам се, че ще останеш при нас няколко дни, Сергей. Такова би било желанието на дядо ти, а също и моето. Стаята за гости ще ти се стори доста удобна...

— Дали всичко ще бъде наред за... Аня, ако аз остана? Валерия сложи ръце на кръста си.

— Доколкото ми е известно, Аня не е главата на това семейство, за да решава такива неща, но съм сигурна, че тя няма никакви възражения. Съвсем никакви.

Когато Аня се върна, изглеждаше още по-прекрасна, облечена в тъмносиня рокля, която подчертаваше фигурата ѝ. Сергей знаеше, че е невъзпитано да зяпа, но не можеше да се въздържа. Поне имаше достатъчно съзнание да затвори устата си. После очите им се срещнаха, и светът изчезна за няколко мига.

Магията бе развалена от гласа на Валерия:

— Сергей, би ли сложил още няколко цепеници в огъня, докато Аня и аз приготвяме вечерята? Андреас трябва да се прибере всеки момент и вие двамата ще имате възможност отново да се запознаете.

Двете се бяха оттеглили в кухнята, а Сергей прибавяше дърва към огъня, когато вратата се отвори и влезе Андреас. Все така строен и висок като върлина, той не се бе променил много, откакто беше момче. Валерия се появи откъм кухнята и ги представи един на друг. Андреас поздрави Сергей по официален, но не лишен от дружелюбност начин, както бе сторил и преди години.

После дойде вечерята и леките разговори, но Сергей едва успяваше да се съсредоточи; той продължаваше да хвърля погледи на Аня, копнеейки още веднъж да срещне очите ѝ. Когато разказа за своите планове да емигрира в Америка, на Сергей му се стори, че долавя сянка от разочарование върху лицето ѝ. Дали тя чувстваше нещо към него, или само се държеше любезно?

После Сергей си спомни за часовника. Като се извини, той отиде да вземе раницата си, върна се в трапезарията и извади часовника, като накратко обясни как дядо Хешел му е дал преди години една карта и как току-що е намерил този часовник, заровен в една ливада край Санкт Петербург.

— Това беше последният подарък от дядо за мен — каза Сергей, подавайки го на Валерия. — Както ще видиш, на него е този адрес... на гърба му. Мисля, че той принадлежи на този дом, на вашата полица над камината...

Валерия се усмихна. Тя го предаде на Андреас, който намести стрелките и нагласи тежестите и махалото така, че то започна ритмично да се полюлява. Дори след всичките тези години под земята, часовникът работеше перфектно, тиктакайки така, както туптеше сърцето на Сергей, когато погледът му се отправеше отново към Аня...

— Прелестен часовник — каза Валерия. — Засега можем да го оставим върху полицата над камината. Когато го вземеш със себе си в Америка, ще ти напомня за времето, което сме прекарвали заедно.

През нощта, вече в леглото за гости, Сергей най-после се унесе в сън с ясното съзнание, че Аня спи в една от съседните стаи. Надяваше се, че тя може би също мисли за него...

Така и беше.

През първите няколко дни от своето гостуване Сергей помагаше да се поправят разни неща из апартаента, вършейки нещо полезно. И винаги се чувстваше странно, виждайки как Андреас отива на работа всеки ден, докато самият той човърка това-онова из къщата. Сергей предложи също така да помага в заплащането на продуктите от бакалията — едно предложение, на което Валерия любезно отказа.

Сергей знаеше, че колкото по-скоро си намери работа, толкова по-бързо ще спести достатъчно пари освен останалите четири златни монети, за да може най-накрая да предприеме своето презокеанско пътуване на запад. Най-съкровено му желание бе да купи два билета — не в трета класа, а в по-скъпата втора класа.

От този момент нататък излизаше всеки ден. Десет дни по-късно си намери работа в леярната, в промишлената зона на градските покрайнини. Щеше да помага на ковачите, които изработваха и поправяха конски подкови и колелета на карети, както и декоративни метални огради и порти за къщите на богатшите. Беше тежка работа, но след активния си живот сред дивата природа, Сергей радушно прие изтощението от честния труд.

Когато се връщаше всяка вечер от работа, плувнал в пот и мръсотия, Валерия загръвяше вода и настояваше той да вземе гореща вана преди вечеря. Сергей го правеше, но продължаваше с дълго упражняваната си практика след това да излива върху себе си кофа студена вода.

Имаше нужда от тези обливания със студена вода повече от всякога, като се има предвид страстният му копнеж по Аня. Тя постоянно изпълваше мислите му и той бе сигурен, че не може да замине без нея.

Една вечер, докато се хранеха на масата, настъпи най-важният и най-труден момент в живота му — Сергей обяви, че най-съкровено му желание е Аня да го приеме като кандидат за ръката ѝ. Беше планирал от уважение да отправи думите си към Валерия, а Аня да бъде само зрител на неговото обяснение в любов. Но когато моментът настъпи, Сергей заговори право към Аня, а майка ѝ и брат ѝ бяха свидетели.

— Повече от всичко друго на света съм сигурен, че искам да посветя живота си на твоето щастие, ако само би дала съгласието си за нашия годеж.

Сергей не знаеше откъде му дойде такова красноречие и такъв кураж. В следващите мигове можеше да бъде и отхвърлен, и направен на глупак. Той наблюдаваше Аня за някакъв знак.

Валерия наруши тишината:

— Аня, струва ми се, че имаш някаква работа за свършване в кухнята — не, мисля, че беше в стаята ти. Изглежда, че Сергей, Андреас и аз трябва да обсъдим някои неща.

Аня отвърна меко, но с твърда решителност:

— Майко, напълно съм сигурна, че за мен няма нищо по-неотложно от това, което се случва тук, нито в кухнята, нито в стаята ми. Ще остана.

После тя се обърна към Сергей, той погледна лицето ѝ, и още преди да е проговорила, вече знаеше нейния отговор.

Андреас обаче не бе чак толкова изпълнен с възторг.

— Сергей, — започна той — казваш, че искаш да споделиш живота си с Аня. Какъв ще бъде този живот? Какви са твоите перспективи да ѝ осигуриш сигурност и закрила?

Това беше най-хубавият и най-лошият въпрос, който можеше да зададе Андреас. За първи път в живота си Сергей съжали, че не е богат. Междувременно въпросите останаха да висят във въздуха. Наистина, какво можеше да предложи Сергей освен преданост?

Той отговори по най-добрия възможен за него начин.

— Разбирам твоята загриженост, Андреас. Точно сега имам само скромна заплата, но аз съм дисциплиниран. Оцелявал съм сам сред дивата природа. Ръцете ми са сръчни, умът ми заучава бързо, а и нямам нищо против тежката работа.

Андреас отговори като мъжът в къщата и като брат на Аня.

— Всичко това е много хубаво, но ти познаваш сестра ми само от няколко седмици. Трябва ви повече време, за да се опознаете.

Сергей каза на Андреас, гледайки обаче право към Аня.

— Няма нищо на този свят, което да очаквам с по-голямо нетърпение. — После, обръщайки се към Валерия, каза: — Обичам твоята дъщеря с цялата си същност, сега и завинаги. Ще направя

всичко за нея. И ще я закрилям с цената на живота си, ако това е необходимо. Обещавам го.

Сергей завърши с думите:

— Ще ходя на училище, ще работя дълги часове и ще усъвършенствам себе си по всякакъв възможен начин, за да осигуря на Аня добър живот.

— И все пак, Сергей...

— Достатъчно, Андреас! — прекъсна го Валерия. — Остави горкото момче да се храни.

— Сергей не е момче, майко — каза Аня. И той разбра, че всичко ще се нареди.

Нямаше как да знае, че няколко дни по-късно всичките му надежди можеха да бъдат съсипани.

Започна се с лек разговор по време на вечеря, когато Валерия попита Сергей относно плановете му за бъдещето.

— Ами, — каза той — ще направя всичко възможно да се усъвършенствам. Има много възможности в Америка...

Изведнъж край масата секнаха всякакви движения. Първи заговори Андрей:

— Америка ли каза? Но аз предположих...

— Ние всички предположихме — каза Валерия с кух глас.

Сергей погледна втренчено Андреас, а после и Валерия. Внезапно проумя. Имаше работа; започваше да уляга. Те всички вярваха, че плановете му са се променили — че ще продължи да живее тук, с Аня, докато си намерят подходящо място наблизо.

Сергей, от своя страна, ги бе уведомил нееднократно за намерението си да емигрира, и бе предположил, че са разбрали: той и Аня ще да започнат нов живот заедно отвъд океана.

Валерия прекъсна мълчанието, казвайки:

— Не можеш да заведеш дъщеря ми отвъд океана. Никога повече няма да я видя.

— Майко, — каза Сергей — Моля те. Знам колко много обичаш Аня и би желала по-добри условия...

— Какви „по-добри условия“ имаш предвид в тази Америка-отвъд-океана? — поиска да узнае тя.

На Сергей му трябваше един миг, за да се овладее.

— Знаеш, че времената никога не са били леки за евреите — с това бродене на казаци и с погромите...

— Няма нужда да ни разказваш за казаци и за погроми! — прекъсна го Андреас с рязък тон. — Имаме достатъчно доказателства за омразата към евреите. За това ни напомня празният стол на нашия баща, когато седнем на масата. Защо иначе ще играем този фалш, за да се смесим с останалите? Защо виждаш пред себе си „Валерия“, „Аня“ и „Андреас“? Не ни разправяй за тежки времена!

— Моля да ме извиниш за необмислените ми думи, Андреас. Но няма не виждаш — тези трудности са още по-голяма причина вие с Валерия да дойдете с нас в Америка. Върнете си обратно имената и традициите! Съградете нов живот! В Америка можете да посрещате Шабат открито, а семействата могат да служат на Бога както си искат.

Сергей се обърна към Валерия.

— Майко, аз не желая да отвеждам Аня далеч от теб. Искам само да ѝ дам възможност за по-добър живот. Ела с нас!

Валерия се изправи.

— Аз... аз сега отивам в стаята си, за да си помисля. Аня, съдовете — би ли...

Тя се обърна и забързано се отдалечи, но не и преди всички да видят болката, изписана на лицето ѝ.

Аня понечи да я последва, но се спря, знаейки, че майка ѝ би я повикала, ако се нуждае от нея. Така че Аня остана край масата заедно със Сергей и брат си. Тримата поседяха мълчаливо. Сергей искаше да говори — да прехвърли мост през зейналата пропаст, да изцели тази прясна рана — но бе изрекъл всичко, което можеше.

Той се чудеше: Дали не е егоистично от моя страна да изтръгна Аня от единственото семейство и дом, които изобщо е познавала, и да я заведе толкова надалеч? Обърна се към Аня, която бе приковала поглед надолу в ръцете си, и повдигна брадичката ѝ. Когато очите ѝ срещнаха неговите, тя каза шепнешком:

— Сергей... каквото и да се случи, където и да отидеш, аз ще бъда до теб.

Сергей знаеше, че те ще бъдат венчани — че той ще бъде неин съпруг и ще могат да отидат в Америка. Но как щеше да тръгне тя без благословията на майка си?

Сергей въздъхна и си помисли как любовта и семейството могат да поставят повече предизвикателства, отколкото една зима в планината. Сред дивата природа правилата бяха прости — но не съществуваха никакви карти на човешкото сърце.

— Мама няма да тръгне — каза Андреас. — Ти знаеш това, Аня. Тя има смъртен страх от морето. Никога не би прекосила океан.

След това почакаха още в мълчание. Най-после Валерия се завърна, а гласът ѝ пресече всякакво по-нататъшно обсъждане:

— Няма да отида в Америка — каза тя. Родена съм и ще умра върху руска земя. Тук моят съпруг... — Гласът ѝ заглъхна, а после тя погледна Аня, стисна ръката ѝ и каза: — Въпреки че благославям тази женитба, никога няма да дам благословията си на Аня да отиде отвъд океана... но давам своето позволение. Тя трябва да отиде там, където отива нейният съпруг.

— Но моля вас двамата за едно нещо, ако имате някаква обич към мен: Не заминавайте веднага. Дайте ми да прекарам малко време с омъжената си дъщеря и да опозная по-добре своя зет.

Дълбоко облекчен, Сергей не можеше да откаже на единствената молба на Валерия. Той се съгласи да остане още няколко месеца. Едва тогава върху лицето на Валерия се появи усмивка. Това беше храбра усмивка, появила се там по волята на една майка, която желае щастие на своята дъщеря.

— Тъй да бъде — каза Андреас и прегърна Сергей като свой брат.

Няколко дни по-късно, докато Валерия се занимаваше с подготовката, тя каза на Сергей:

— Ще се наложи Вие с Аня да бъдете венчани в църквата от отец Алексей, иначе няма да е законно. Там ще поискат твоето свидетелство за кръщение, Сергей. Предполагам, че си бил кръстен в онова военно училище и че там имат такива документи в архива. Така че ще трябва скоро да се свържеш с тях...

— Училището... Съзнанието на Сергей се изпълни с мрачни спомени, които толкова усърдно се бе старал да загърби.

Тъй като бе взел със себе си всичките си документи, включително и исканото свидетелство, този въпрос не представляваше никакъв проблем. Но молбата на Валерия бе болезнено напомняне, че Сергей никога не ще може да се свърже с училището. Той бе убил съученик, а после — изчезнал; все още беше беглец.

Валерия не знаеше нищо за това — а и Сергей нямаше да каже нито на нея, нито на Андреас, нито дори на Аня. Особено на Аня.

Венчаха се в една петъчна сутрин, на 6 ноември 1891 година, в една малка църква — шест седмици след пристигането на Сергей в Санкт Петербург. През този есенен ден валеше сняг, а светът бе студен,

прекрасен и добър. Момчешката мечта на Сергей да стане част от това семейство се бе превърнала в реалност.

По-късно същия следобед, по време на тайна церемония в присъствието на майка ѝ и брат ѝ, както и на още неколцина близки приятели евреи, двамата още веднъж засвидетелстваха своята любов и изрекоха тържествени клетви според еврейската традиция. Нямаше как да бъде официална церемония с равин, тъй като Валерия не можеше да рискува да доведе исканите *минян* минимума от десет свидетели според закона на Талмуда.

Андреас и Валерия връчиха на Сергей и Аня като сватбен дар каруца, принадлежала по-рано на един пекар, която Андреас бе боядисал като нова. Тя беше теглена от стар, но издръжлив кон и бе чудесен подарък за разходки извън града.

Когато гостите си тръгнаха, Валерия прати младоженците да излязат навън.

— За вашата първа разходка като съпруг и съпруга — каза тя.

— Тази разходка да не е някакъв обичай, за който не съм чувал? — попита Сергей.

— Да. Нов обичай, чието начало поставяме сега. Хайде, излезте навън и подишайте малко свеж въздух — нареди Валерия, влизайки в ролята си на тъща така лесно, както снегът се сипеше от облаците.

Така че Сергей и Аня се облякоха топло и тръгнаха бавно да се разхождат в мразовитата нощ. Падащите снежинки блещукаха в златистия сноп лъчи от близкия газов фенер. Нощният въздух — сиянието на лампите, мирисът на сняг, примесен с пушека от много камини — изведнъж стана някак по-ефирен, и Сергей сякаш за първи път видя Санкт Петербург през очите на Аня, а тя — през неговите.

— Знаеш ли, мама беше права — каза Аня. — Тя ни подкани да глътнем малко свеж въздух — а забелязваш ли колко особено свеж е въздухът тази нощ?

Двамата се разсмяха. После тя свали едната си ръкавица и го помоли и той да направи същото.

— Искам да чувствам ръката ти, Сергей. Не искам ръкавици помежду ни. Не искам нищо между нас...

Той я погледна.

— Хайде да се връщаме у дома — каза той. — Мисля, че е време за лягане.

Аня се усмихна, а червенината, появила се по бузите ѝ, не беше само от студа.

Откриха, че докато са били навън, Валерия и Андреас са преместили техните вещи в по-голямата стая на Валерия, а нещата на Валерия — в предишната стая на Аня.

— Така е най-правилно — обяви Валерия и им пожела лека нощ.

По-рано този ден Андреас бе напомнил на Сергей, че според еврейския закон в петъчните вечери мъжете трябва да доставят удоволствие на техните съпруги.

Сергей възнамеряваше да съблюдава стриктно този закон. Дори твърде стриктно.

В сватбената им нощ Сергей показа на своята невеста медальона и ѝ разказа историята му. После отрязва пет кичура от кестенявите ѝ къдрици, нави ги на малко колелце и ги пъхна зад снимката на своите родители.

— Този медальон някога бе единственото ми богатство — каза ѝ той. — Сега ти си моето съкровище, затова го предавам на теб.

След това прегърна Аня под топлите завивки на сватбеното им ложе и каза:

— Ние бяхме венчани в мига, в който очите ни се срещнаха за първи път.

— Когато ти беше на осем години, а аз на пет ли? — подразни го тя.

— Даже и тогава — дори преди този живот.

Тогава, след като се стопи първоначалното ѝ безпокойство, тя му се отдаде напълно. Преизпълнени от желание, Сергей и Аня опознаваха пътищата на любовта, докато лежах заедно нощ след нощ, издигайки се и потъвайки в прегръдките си.

Една нощ, докато бяха в леглото, Аня тихо се изкиска при неговото докосване, нежно погали светлия белег на рамото на Сергей и прошепна:

— Не съм виждала мама по-щастлива през последните години.

— Тя е щастлива, защото си разменихме стаите?

— Не, глупчо — понякога мъжете са толкова недосетливи! Щастлива е, защото си мисли за своето първо внуче.

— А-а-а... тогава ние ще трябва да направим всичко възможно да увеличим нейната радост — каза той, целувайки трапчинката на шията ѝ.

Аня се притисна към него, а гласът ѝ шепнеше в ухото му.

— Да... най-добре веднага да започнем да работим по въпроса.

И те подновяваха своите клетви с всяка целувка и нежно докосване.

След първата петъчна нощ ентузиазмът на Аня за любовните им ласки нарастваше с всеки изминал ден, и те си подхвърляха една интимна шега, както правят любовниците: докато Сергей поправяше някоя лампа или четеше във всекидневната, или се бръснеше, Аня се промъкваше зад него и прошепваше в ухото му: „Какъв ден е днес, съпруже мой?“

Всеки ден отговорът му бе един и същ: „Ами, мисля, че днес е петък.“

А тя отговаряше: „Любимият ми ден... и любимата ми нощ“.

През следващите дни и нощи, независимо дали в спалнята, кухнята или шляейки се по улиците и покрай каналите на Санкт Петербург, Сергей разказваше на Аня за детството и юношеството си. Тя също споделяше с него миналите си радости и скърби. Те си споделяха всичко един на друг. Почти всичко.

През следващите седмици едно смътно предчувствие за нещо лошо, не по-реално от дим или сянка, помрачаваше щастието на Сергей. Това беше усещането, което човек изпитва преди приближаваща буря. Източникът на безпокойството му беше съсредоточен в обещанието да остане още известно време в Санкт Петербург. Ако опираше само до него, Сергей щеше вече да е запазил билети за следващия влак до Хамбург, а оттам за първия параход до Америка. Беше решил да уважи молбата на Валерия, но не можеше да отлага повече.

В средата на януари той проведе разговор на четири очи с Валерия, напомняйки ѝ за намеренията си да замине за Америка веднага, щом стане възможно.

— Скоро ще имам спестени достатъчно пари, майко — след месец, най-много два. Така че, бъди готова за нашето заминаване.

— Естествено, разбирам — каза тя. — Но всичко върви така добре, Сергей, и всички ние сме толкова щастливи. Няма нужда да се втурваш отвъд океана.

Всеки разговор на тази тема завършваше по този начин, а Валерия продължаваше да намира неща, нуждаещи се от поправка, и все го питаше дали би могъл да помогне малко с разходите, затова спестяванията му растяха още по-бавно. Все пак Сергей не можеше да откаже на тези молби; в края на краищата, той живееше под нейния покрив, и бе напълно в реда на нещата да помага с разходите.

Трудността на Валерия да приеме идеята за тяхното отпътуване създаваше напрежение между тях, докато седмиците отминаваха.

Тревогата на Сергей само се увеличи, щом до ушите му стигнаха новини за погроми на юг и слухове за други отделни инциденти. Но въпреки чувството за неотложност, което го гризеше отвътре, всекидневният живот в Санкт Петербург беше спокоен и приятен. Сергей убеждаваше сам себе си, че страховете му са преувеличени.

Всеки ден Грегор Стакос тръгваше на път с ясна цел, без да се интересува от дребнавите грижи или морала на по-низшите хора. Мършав и жилест, но съвсем не предразположен към безсмислен труд, той редовно крадеше храна, пари и по-добър кон, оставяйки ранените и убитите зад гърба си. Убеден, че дарява живот или смърт, с власт и права над тези на обикновените хора, той вече мислеше за себе си като за Атаман — казашки предводител. Не след дълго и другите щяха да започнат да го възприемат по този начин.

Хора като Грегор Стакос са ставали водачи на цели нации — но за да водят, те се нуждаят от последователи с верността и способностите да се превърнат в ушите, очите, ръцете и краката на водача си. Той скоро щеше да сбере около себе си такива хора. Всичко беше планирано. Междувременно Стакос наблюдаваше и задаваше въпроси. Но зад гърба си не оставяше нито приятели, нито доброжелатели.

Един ден Стакос пристигна в едно казашко селище близо до река Дон — преден пост, охраняващ южната граница от мародери. След неколкодневен престой, един младеж се изправи срещу него с твърдението, че Стакос е откраднал нож. За тази клевета Стакос наби здраво момчето, при което почти му извади едното око. Ножът така и не бе намерен.

Няколко дни по-късно едно младо момиче обвини Стакос, че я е обладан насила. Тъй като бе дъщеря на селския атаман, Стакос трябваше бързо да напусне и да се установи на по-удобно място.

За в бъдеще ще трябва да проявявам повече въздържание, помисли си той, точейки ножа, с който наскоро се бе сдобил.

Докато Стакос се отдалечаваше на своя кон, той бе последван от един висок, еднорък конник приблизително на неговата възраст — един мъж, когото селяните наричаха Корольов. Стакос вече го бе забелязал и бе разпитвал за него. Разбра, че всеки е чувал за този човек, но малцина знаят нещо за него. Корольов се извисяваше с цяла глава над самия Стакос, с изваяни черти, дълбоки сини очи и дълга

черна коса, завързана на тила. Свиреп, но красив мъж с мощно телосложение, с изключение на големия белег върху едната буза, твърде малките очи и липсващата лява ръка.

— „Той е саможив“ — бе казал един възрастен селянин казак. — „Пристигна преди година, но така и не успя да намери мястото си сред нас.“

Сега този гигант следваше Стакос.

Стакос спря и се изправи срещу него:

— Какво искаш?

— Виждам съм те как действаш. Искам да разбера дали си достоен другар.

— Аз не съм другар на никого, но мога да бъда снизходителен водач на онези, които яздят заедно с мен.

— Тогава ще трябва да ме победиш в битка — каза Корольов, слизайки от коня си. Гласът му имаше странен шипящ тембър, наподобяващ съскането на змия.

Грегор Стакос кимна, старателно прикривайки растящото си вълнение зад студена усмивка.

— Хайде да видим.

Въпреки, че противникът му изглеждаше страховит, скритата сила на Стакос беше готовността му да приеме по-скоро болката и смъртта, отколкото поражението. Това безстрашие впечатли Корольов, който обикновено сплашваше повечето мъже, карайки ги да треперят като кучета от страх още преди да е започнала битката.

Те започнаха да обикалят в кръг, а после се вкопчиха един в друг, като всеки изпитваше жестокостта и решителността на другия. Корольов се биеше добре — удивително добре за еднорък човек. В действителност, той би спечелил, както винаги се случваше, ако не бе допуснал една сериозна грешка. Беше подценил Стакос, който напълно се възползва от грешката му и хвърли Корольов на земята, същевременно измъквайки ножа си. С коляно върху масивните гърди на Корольов и с нож, опрян в бузата на гиганта, Стакос каза:

— Виждам, че някой вече е разкрасил и без това хубавото ти лице. Искаш ли още един такъв белег и на другата буза? Или може би трябва да ти отрежа и другата ръка, за да ти възвърна равновесието?

— Както желаяш — отговори едноръкият — но при всички случаи ще язда с теб и ще те следвам, докогато сам пожела.

— Добре казано. Тогава ще те оставя такъв, какъвто си.

Стакос протегна ръка надолу, за да помогне на Корольов да се изправи на крака, но Корольов скочи сам и яхна коня си. Докато яздеха, те разговаряха, но не като доверени приятели — никога нямаше да станат такива — а като съюзници.

Когато Стакос задаваше директни въпроси, Корольов им отговаряше, без да украсява: Белегът си причинил сам, когато бил момче, за да направи лицето си „не чак толкова хубаво“. Загубата на ръката му била три години по-рано, когато само с един нож нападнал мъж, въоръжен с брадва. Преди Корольов да убие човека, това копеле посякло лявата му ръка толкова дълбоко, че вече не му вършела работа и можела да се инфектира. Затова, след като прерязал гърлото на своя противник, той взел брадвата на мъжа и довършил работата, а после притиснал ампутираното място към един стоящ наблизо мангал, за да го запечата. След това легнал болен за известно време, но оцелял.

Стакос узна още и че Корольов, подобно на него, бе напуснал рано дома си.

— У дома се случи нещастие. След това се страхуваха от мен — каза само Корольов. Не желаше да добави нищо повече.

— Прогониха ли те? — Корольов поклати глава.

— Една сутрин се събудих и те си бяха заминали... — той спря и впери синеокия си поглед в Стакос. — Това, което ти разказах, е само за твоите уши. Нека направим следната уговорка: Ако го повториш пред друг, ще те убия — или ще умра в опита си да го сторя. Но е вероятно да успея.

Кимайки с глава, Стакос постави Корольов при същите условия, добавяйки:

— Аз се отнасям добре с тези, които са ми верни, и не толкова любезно с онези, които ме предават.

Те се погледнаха в очите и за пръв път, откакто се помнеше, Корольов почувства нещо подобно на страх. Той се отърси от него и добави още едно условие:

— Имам силна страст към жените. Така че, когато вземаме пленници...

— Няма да вземаме никакви пленници... Преди да умрат, аз първи ще имам жените. Съгласен ли си?

Грегор Стакос с готовност се съгласи. Корольов можеше да има неговите жени. Стакос щеше има власт над него.

По този начин те оформиха един своеобразен договор. След време двамата мъже щяха да създадат ядрото на нова порода казаци, със Стакос за атаман. И към този атаман и неговата дясна ръка щяха да бъдат привлечени мъже със същите намерения, тъй както мухите намират пътя си до прясната тор.

Една дъждовна сутрин в средата на февруари, точно преди да станат от леглото, Аня прошепна:

— Имам да ти казвам нещо специално, Сергей.

— Всичко, което ми казваш, е специално, мила моя.

Тя го смушка в ребрата.

— Това е по-специално. Слушаш ли ме? Наистина ли слушаш?

Той се обърна към нея, смътно осъзнавайки, че след работа трябва да поправи мивката в кухнята.

— Кога не съм те...

Тя докосна с пръст устните му.

— Вътре в мен е наченат нов живот. Мога да почувствам бебето...

Сергей не бе сигурен дали е чул правилно. Сякаш Аня току-що бе обявила, че може да се издигне над земята и да полети.

— Бебе? — каза той. — Нашето бебе? Аня се засмя.

— Не се сещам да съм правила бебе с някой друг, но чакай да си помисля...

— Кога разбра това?

— Подозирах нещо през януари, но исках да съм сигурна. Трябва да се е случило скоро след като се оженихме. Може би още първата нощ — каза тя.

Изпълнен с удивление, той се протегна и докосна корема ѝ.

— Мога ли да усетя движенията му? Аня завъртя очи.

— Сергей Сергеевич, ти мъдри и глупави човече, той сигурно е не по-голям от юмука ти. Ще минат месеци, преди да го усетиш да рита като баща си.

— Го...?

Аня се поколеба.

— Да, мисля, че бебето е момче, но... — Тогава, нека е момче! — обяви той, изпълнен с трепет от перспективата да създаде свое собствено семейство. — Ще имаме къща, пълна с деца, и... — после си помисли за Валерия. — Майка знае ли?

Разбира се, че не! Мислиш ли, че бих казала на някого, преди да съм казала на теб?

— Трябва да кажем на нея и на Андреас! Синът ни ще се роди в Америка!

Аня се облегна върху него.

— Да, в Америка...

— Ще го науча на всичко, което знам — как да оцелява сред дивата природа...

Аня се засмя.

— Не избързваме ли малко? Все още не трябва да планираме бъдещето му. В края на краищата, това може и да е тя.

Очите му се разшириха при тази възможност.

— Дъщеря? Грациозна като майка си? Тогава ще стане балерина!

При това Аня замлъкна за малко, сияеща от щастие.

— Не е ли животът едно чудо, Сергей? Преди четири месеца ти не знаеше, че изобщо съществувам. А сега правиш планове за живота на дъщеря ни като прима балерина в Мариинския театър...

— Аня, — прекъсна я той — не в Мариинския театър — нашето дете ще израсне в Америка...

— Разбира се, Сергей — просто ми се изплъзна. В Америка имат ли балет?

— Смятам, че имат — а също и топла вода в кухнята, и вътрешна тоалетна...

— Без повече разходки до колонката на ъгъла на улицата, за да черпим вода? И без тичане надолу по стълбите до тоалетната? И без да затопляме вода за банята върху *примуса*! — попита Аня. — Дори само това е достатъчно да ме заведе отвъд океана! О, Сергей, ако това е мечта, не искам никога да се събудя.

Той прегърна Аня толкова внимателно, че тя се засмя.

— Знаеш ли, няма да се счупя — каза тя, като набързо го прегърна, преди да се измъкне от леглото.

Този ден, преди Сергей да излезе от апартамента, те се разбраха да не казват на Валерия преди вечеря, когато щяха да се съберат всички заедно.

Същата вечер Аня и Валерия сервираха храната. Сергей седеше, хилейки се, докато Андреас най-последно каза:

— Е? Какво има?

Валерия подозираше истината, съдейки по изражението на лицето на Аня, но чакаше за потвърждение, притаила дъх.

Като чу новините, Валерия се обърна и избяга в кухнята. Сергей изглеждаше озадачен. Аня бързо последва майка си. Няколко минути по-късно Аня се появи, усмихвайки се; избърса една сълза от окото си и обясни:

— Всичко е наред. Мама просто не искаше да я виждаме отново да плаче. Сега приготвя меден сладкиш, за да отпразнуваме събитието.

С идването на пролетта Аня и Сергей често излизаха на разходка в свежия вечерен въздух, тъй като състоянието ѝ го позволяваше. Имаше дни през първите месеци, когато се чувстваше зле, но сега, вече в петия месец, тя се намираше в отлично здраве. В неделните дни излизаха на дълги разходки и разговаряха за съвместното си бъдеще.

Последната неделя на май, в шестия месец от бременността на Аня, Сергей я заведе на първата ѝ разходка с кола до поляната, където бе намерил часовника на дядо си.

Докато обхождаха ливадата под сенките на дърветата, Сергей често поглеждаше своята съпруга, за да се увери, че е добре. Нямахше защо да се тревожи — Аня просто цъфтеше навън сред природата, сочейки птиците, очарована, че е зърнала за кратко една кошута и нейното малко.

Високите до глезена треви се полюшваха от слабия летен бриз, с червени, жълти и лилави цветя, пръснати навсякъде.

— Красиво е — каза тя. — Хайде да разпънем одеялото си за пикник ей-там.

Те ядоха до насита и прекараха един изключителен ден само двамата. Ако Сергей внезапно бе умрял и се бе озовал на небето, нямаше да бъде много по-различно от този ден на ливадата с Аня.

Следобедът бе само леко помрачен от облак прах на изток, който напомни на Сергей за ездачите, които се бяха изправили насреща му близо година по-рано. Той почти успяваше да различи малка група препускащи конници. Няколко минути по-късно отново погледна натам, но вече ги нямаше. Ала в него отново остана онова чувство на безпокойство, затова бе доволен, че скоро ще заминат за Америка.

Същата вечер на масата Сергей обяви, че е спестил достатъчно за техните билети и първоначалните разходи, и че ще отпътуват до

няколко седмици. Нищо не спомена относно чувството си за неотложност — нямаше смисъл да товари другите със своите грижи.

Когато Аня занесе съдовете в кухнята, Валерия се приближи и седна до Сергей. Взимайки ръцете му в своите, тя каза меко:

— Сергей, нали съм те обичала и съм се държала добре с тебе?

— Да, майко, разбира се.

Изтръгнала това признание, тя продължи:

— Знаеш, че при този развой на събитията е възможно никога вече да не видя дъщеря си. Може ли да видя поне внучето си?

Сергей бе очаквал това да се случи. Следващото нещо, което ще поиска, помисли си той, е да останем до първото причастие на детето или до Бар Мицва^[1]. На него не можеше да му се повлияе толкова лесно.

— Андреас ще се ожени — отвърна той. — Тогава ще имаш много...

— Кой може да каже предварително? — каза тя, надхитрявайки го. — Андреас дори не си е помислял още за женитба, да не говорим за деца. Сергей... Не те моля да останете завинаги — ако имаше шанс, щях и това да направя — но не може ли да ти се откъсне от сърцето поне това единствено отлагане? Позволи ми да помогна на дъщеря си да роди своето първо дете!

Сергей извърна от Валерия своя изтерзан, умоляващ поглед, но видя на вратата Аня, която слушаше, мълчаливо очаквайки неговия отговор.

Въпреки лошите си предчувствия, Сергей се чу да изрича:

— Добре, майко. Ще видиш раждането на първото си внуче — но веднага, щом сме в състояние да пътуваме, ще заминем без никакво отлагане.

Прегърна го една възторжена Валерия.

— Ти си толкова добър човек, Сергей...

— И добър съпруг — каза Аня.

Щом Грегор Стакос и едноръкият гигант Корольов пристигнаха в едно казашко село близо до Кавказките планини в Грузия, и двамата говореха и действията предпазливо. Като войници на коне, те временно бяха радушно приети да участват в ежедневните дейности на селището. Работеха срещу храна и подслон и изчакваха удобен момент да докажат себе си.

Не им се наложи да чакат дълго. Няколко седмици след тяхното пристигане казашките войници се завърнаха в селото след разузнавателна акция и разказаха за *абреците* — чеченските разбойници — които прекосили реката и нахлули внезапно на руския бряг. Този път убили двама руснаци. Застанали нащрек в очакване на още набези, казаците удвоили постовите си, като всеки един наблюдавал другия, така че никой не можел да бъде свален, без това да вдигне останалите на крак.

Стакос съзря своя шанс да бъде посрещнат като герой. Вече бе успял да привлече възхищението на неколцина по-млади мъже, разказвайки истории за своите завоевания. Някои от историите бяха истински, а останалите — плод на фантазиите му. Фактът, че с него издеше еднорък войн, само прибавяше към славата му.

Стакос каза на младите си почитатели:

— Не мисля, че трябва да чакаме тези абреци да прекосят река Терек. Още тази нощ двамата с Корольов неочаквано ще нападнем бивака им. Ще намерим чеченския лагер и ще ги избием всичките. Ще донесем оттам оръжия, коне и ботуши. И няколко сувенира — може би едно-две уши — добави той, вдигнал високо една кожена кесия. Двама от младежите, жадни за слава и приключения, незабавно изявиха желание да станат доброволци; още трима, които не искаха да изглеждат като страхливци, ги последваха.

Така че именно Грегор Стакос и малката му банда тихо приближиха вражеския лагер в тъмнината преди разсъмване. Той предупреди хората си да запазят единствения изстрел от всеки

револвер, докато не стане абсолютно наложително — да предпочитат ножа и сабята за това, че са тихи, но смъртоносни.

Тези абреци бяха корави бойци. Но те изобщо не очакваха толкова дръзко нападение да изпревари тяхната атака. Седмината от бандата на Заколев щяха да изколят разбойниците в съня им, ако един от неприятелите не бе станал, за да се облекчи, и не бе забелязал раздвижване в храстите. Той бе успял само да извика предупредително, преди викът му да секне.

Вдигнати внезапно по тревога, абреците скочиха и грабнаха ножовете, пистолетите и пушките си. Виждайки как изненадващата му атака се проваля, Стакос поведе решителен щурм, почти обезглавявайки един войник, като същевременно с другата ръка извади пистолет и стреля. Младите мъже, вдъхновени от храбростта на своя водач и очевидната непобедимост на Корольов, се биеха като демони.

Във вражеския лагер живееха осем мъже и две жени. Стакос уби първата жена, докато тя се прицелваше с карабината си в един от хората му. Корольов хвана втората жена жива и когато привърши с нея, тя бе повече от копнееща да срещне смъртта. По този начин Атаманът и старшият му лейтенант, Корольов, поставиха началото на първата от многото нови традиции за тези младежи, които Стакос сега наричаше „моите хора“. Такива всъщност и бяха.

Бандата от седмината се завърна в лагера, повела вражески коне; куртките им бяха покрити с кръв предимно на техните неприятели. Само две момчета бяха получили незначителни рани, които носеха гордо като медали.

Грегор Стакос бе доказал способностите си като стратег и предводител, както и своята храброст по време на битка. Те бяха приветствани като герои — докато по-младите мъже не споменаха за държанието си към жените. Когато по-възрастните чуха техните хвалби и видяха кесията със „сувенирите“, те плюха на земята, внасяйки горчив привкус към този ден на храброст и безчестие. Така, след като си спечели ласкателството на младежите и враждебността на по-старите, Стакос напусна селото с петима млади казаци — началото на неговата банда.

В следващите месеци, под командването на Атамана, бандата започна да дебне за малки еврейски щетли^[2], колиби и селски стопанства. Веднъж на един-два месеца, без предварителен план, те

врълитаха с конете си като буря и оставяха подире си пожарища и смърт. Друг път обикаляха като редовен патрул, както останалите казашки отряди, преследвайки други врагове на Русия.

Този почин на бродещи патрули, смяна на лагеруването и безразборно клане на евреи продължи, докато се върна разузнавателната команда. Скоро след това Атаманът извести хората си:

— Вдигайте лагера. Потегляме на север!

Те се носеха като природна стихия, сеейки опустошение по пътя си, всеки път изчезвайки без следа. Юни премина неусетно в юли, достигайки разгара на петербургското лято. Сергей реши, че тревожните му чувства са нормални за един съпруг и бъдещ баща. Никога по-рано не бе познавал такова щастие и не искаше нищо да се променя. Трябва да имам вяра, че всичко ще се нареди добре, казваше си той, припомняйки си изреченото от дядо му: „Животът е книга на Бога, в която пише Той, а не ние.“

Сергей размишляваше върху тези думи, четейки поредния брой на списание *Библиографические записки*, съдържащ както факти, така и слухове относно нападенията върху еврейските колонии на юг. Отново усети да го присвива под лъжичката — но нали само след няколко месеца семейството му щеше да е на път за Америка. А някой ден можеше да ги последват Валерия и Андреас. С всеки ден, който ги приближаваше към тяхното отпътуване, събиранията на семейството все повече се изпълваха със свещена атмосфера. Валерия разви силно чувство за собственост към Аня и искаше да седи край дъщеря си и да разговаря с нея насаме. Сергей се радваше да угоди на желанията на една майка. С Аня щяха да бъдат заедно цял живот, но времето на Валерия с дъщеря ѝ приближаваше към своя край. Когато Валерия влезе и седна близо до него, той остави списанието настрана.

— Надявам се, че вечерята ти хареса, Сергей.

— Да, благодаря.

— Аня отиде във вашата стая да чете. Мислех си, че с теб може да си поговорим.

— Разбира се.

Тя каза с известно затруднение:

— Майчинството е сладко, Сергей, но понякога и горчиво. Защото онези, които най-много обичаме, още повече ни липсват, когато си заминат. Сега, когато разговарям с Аня, думите ми далеч не успяват да изразят онова, което искам да ѝ кажа. Искам тя да знае колко много я обичам... колко много означава за мен... но тя няма как да знае, няма

да може да разбере — поне докато собственото ѝ дете не порасне. Тогава ще разбере... и аз също ще ѝ липсвам, Сергей. Ужасно ще ѝ липсвам.

Валерия тихо заплака. Сергей не знаеше какво да стори, затова само седеше край нея. Не ѝ каза нищо, защото какви думи могат да утешат една майка, когато дойде часът на раздялата? След време тя пусна ръката му, която бе стискала силно, благодари му за това, че я бе изслушал, и пое към стаята си.

Думите, които чу след това, не бяха предназначени за него, а само прошепнати мисли: „Една баба би трябвало да е близо до внучето си...“ После Валерия с въздишка изчезна през вратата.

Нейният смут бе очевиден: Искаше да дойде с тях — но не можеше и нямаше да си позволи да го направи. Корените ѝ бяха в Русия, но плачът на сърцето ѝ скоро щеше да отлети отвъд океана.

Въпреки, че внучето ѝ не се очакваше да дойде още много седмици, Валерия все повече се вълнуваше за този ден — не толкова по повод самото раждане, а защото то бе знак за неизбежното заминаване на дъщеря ѝ. Затова Валерия и Сергей поддържаха един вид разведряване в отношенията. Тя го харесваше, но той бе също и мъжът, който щеше да отведе дъщеря ѝ и внучето ѝ в далечна страна.

Докато изчакваха отминаването на тези последни седмици, Сергей предизвести напускането си на работа и планира тяхното пътуване; прибираще багажа и помагаше на Аня да опакова малкото им лични вещи. Междувременно Валерия постоянно бе заета с чистене и подготовка за пристигането на внучето си. Пристигане, а после заминаване.

А часовникът на дядо му стоеше на полицата над камината, отброявайки часовете със своето тиктакане.

В третата неделя на юли Аня помоли Сергей да я заведе на пикник на „тяхното място“ в ливадата, донесло им толкова късмет, където можеше да охлади уморените си крака в плитчините на Нева.

Сергей си помисли, че тя би трябвало да си остане близо до дома, за всеки случай.

— Не си ли в твърде напреднала бременност, за да се друсаш върху каруцата? — попита той.

— Чувствам се по-напреднала от всяка друга жена — каза тя. — И все пак, бих приветствала една разходка с колата в свежия въздух и

един ден насаме с моя съпруг.

Час по-късно Сергей помогна на Аня да се настани в каруцата. Видимо разтревожена, Валерия подаде на Сергей кошницата за пикника.

— Ще се приберем у дома много преди да се стъмни — увери я той. И те потеглиха с едно леко изплющяване на юздите.

Докато пътуваха по протежението на канала под Невски проспект и завиваха на север, Сергей каза:

— Аня, мила моя, вярваш ли в съдбата?

Вярвам в теб.

— Знам това — каза той, навеждайки се да целуне косата ѝ. — Но вярваш ли в провидението?

Аня се засмя.

— Как бих могла да не вярвам, когато такива странни и чудни събития те доведоха при мен? — Тя погали корема си. — А сега имаме още едно чудо. — Издърпвайки едната му ръка от юздите, тя задържа дланта му върху заобления си корем. — Усецаш ли го?

Първоначално Сергей не почувства нищо — но след това усети един силен удар, а после още един.

— Той вече тренира ритниците и ударите си — каза Сергей, доволен от този ден, доволен и от живота си.

Измъквайки се от чертите на града нагоре по селския път, те минаха покрай една ферма. Аня се усмихна и помахна на стопанина, който кимна в отговор.

Скоро след това стигнаха до ливадата. Сергей имаше намерение да постели одеялото в центъра на сечището, върху възвишението, където бе открил последния подарък от дядо си. Но задухът и горещината ги пратиха по-близо до края на гората, където наредиха храната, починаха си на сянка и се полюбуваха на гледките край ливадата.

По време на управлението на цар Александър III и настъпилния период на обрат в политическите реформи се увеличи насилието над евреите и циганите. Черносотниците, крайни националисти, бяха единият източник на това бедствие. Другият източник бяха Грегор Стакос и неговите хора.

За разлика от националистите, Стакос нямаше никаква идеология; омразата му към евреите беше лична, а мотивите му — неизследвани. Противно на повечето казаци, които можеха да убиват враговете на царя, но не биха грабили като обикновени крадци, Стакос проявяваше страст към присвояването на всяко нещо, което намереше за ценно или интересно, преди хората му да изгорят всички доказателства за своите престъпления.

Стакос не оставяше никакви очевидци, които биха упътили някого към тяхното местонахождение, и беше обсебен от идеята за сигурност. Той и хората му никога не препускаха право към нечий лагер; оттегляха се, заобикаляйки през каменисти терени и речни корита, при което сякаш изчезваха като призраци. Набезите им предизвикваха слухове, едновременно ужасяващи и объркващи.

През последните няколко години, докато прекосяваха градове и села, Атаманът бе привлякъл неспокойни младежи и корави ветерани. Бяха се присъединили и няколко жени, по някакви свои причини. Неколцина от тях се омъжиха или привързаха към новопристигналите. Някои от жените искаха да служат на останалите мъже, затова бяха създадени правила и се поддържаше ред.

Междувременно Стакос начена нов обичай: на всеки една-две години пощадяваше живота на някое невръстно еврейче и предаваше детето на жените да го отгледат като добро християнче. По този начин, въпреки че убиваше и опожаряваше, той се сдоби с ореола на „спасител на децата“. В края на краищата тази номадска шайка заприлича по устройството си на едно нормално казашко селище.

Всяко малко зверство отваряше път към друго, по-голямо, докато се стигна дотам, че вече бяха готови на всякаква низост. Според

техните стандарти жестокостта бе необходимост, даже добродетел. Въоръжени не само със саби и огнестрелни оръжия, но също и с увереността на фанатиците, те даваха воля на всичките си пориви.

Във временните си биваци изглеждаха като обикновени селяни, с колиби, огнища, жени и деца. Ала бяха хора без никаква човечност. Опиянени от едно растящо усещане за непобедимост, поставяйки себе си над закона и приличието, те вилнееха из Русия и сипеха ужаса на адски мъки върху своите жертви.

И така, един неделен юлски следобед именно Грегор Стакос и неговите хора връхлетяха в една тиха ливада.

Сергей и Аня току-що бяха привършили своя пикник в този сънен следобед и тя бе отпуснала глава на рамото му, заслушана в птичите гласове, носени от летния вятър, който духаше между дърветата и над река Нева.

Сергей тъкмо щеше да легне в прегръдките на Аня, когато съзря в далечината да се надига облак прах. Изправи се и видя към тях да приближават конници — най-вероятно патрулиращи войници.

Може би, ако незабавно се бе задействал още щом ги видя — може би, ако се бе доверил на онова присвиване под лъжичката — тогава навярно биха могли да се измъкнат. Зарязвайки всичките им вещи в безпорядък, той можеше да качи Аня в каруцата и да шибне с камшика стария кон, за да потегли в галоп. Но такива действия можеха да хвърлят Аня в ненужна и смущаваща паника. В края на краищата, това бяха само няколко мъже, препускащи в тяхна посока.

Препускащи бързо. А сега вече бе твърде късно да бягат. Щом мъжете се приближиха, Сергей като че ли разпозна един от тях, а после и още един; те го бяха обградили предния септември. Страхът му нарасна, щом видя сред четирнадесетте ездачи един огромен, еднорък мъж, който приличаше на монголски войн.

После водачът им спря коня си на няколко метра от тях. Сега той бе по-възрастен и имаше белег, пресичащ косо челото му, но нямаше начин да го обърка с друг. Извисен върху своя боен кон, вперил поглед надолу с онази ледена усмивка, която Сергей никога нямаше да забрави, там стоеше Дмитрий Заколев.

Сергей стоеше като закован, замаян от това откритие и от противоречиви чувства: облекчение, а после съжаление, че не е убил Заколев, последвани от усещането за неизбежна участ.

Той бързо се обърна към Аня, която все още седеше и не беше уплашена, а само озадачена, вдигнала очи към Сергей в очакване на някакъв успокоителен знак.

— Аз го познавам — каза той. — Бивши съученици сме.

Устата му изведнъж пресъхна, а гласът му прозвуча кухо. Той погледна отново Заколев.

— Хубаво е, че те открих, Сергей — мисля, че вече си се срещал с някои от моите хора — каза Заколев с жест към четиримата ездаци, който го бяха обградили преди месеци. — Когато моят разузнавач ми разказа за един мъж, на когото случайно попаднал и който отговаряше на твоето описание — мисля, че каза някой си Сергей... Воронин — доста се ядосах, че не те е довел в лагера, за да се срещнем като стари познайници. Възнамерявах здравата да го накажа, както му е редът, но той ме увери, че ще може пак да те открие. Така и направи. Подходящ момент да си наваксаме пропуснатото, не си ли съгласен с мен?

Без да изчака отговора на Сергей, Заколев продължи:

— Доста време разпитвах за теб, но никой не бе чувал за Сергей Добричкия. А след начина, по който се разделихме при такива злощастни обстоятелства, наистина исках да получа възможност да поправа нещата. И ето ни тук, отново заедно, а ти си и с красива съпруга, без съмнение. И то бременна...

Гласът на Заколев бе толкова благ, а държането му токова любезно, че за един кратък миг Сергей повярва, че съученикът му може би се е променил. После някои от мъжете се захилиха мазно и се изсмяха. Мускулите на ръцете на Сергей потръпнаха, щом той внезапно се приземи обратно в суровата действителност.

— Е, Сергей — продължи Заколев, — къде ти останаха обноските? Няма ли да ни запознаеш?

Умът на Сергей бясно препускаше, опитвайки се да прецени ситуацията: Ако Заколев бе опасен, хората му бяха още по-опасни — те бяха негови последователи, нетърпеливи да се харесат на своя водач, за да се издигнат в ранг и положение. Без съмнение бяха добре тренирани бойци. За някои от тях можеше да се окаже достоен противник, ако направи героично усилие...

Но ако влезеше в бой, Заколев щеше да убие и двамата; може би ако се унижеше и започнеше да умолява, щяха само да плюят върху него и да го набият... но какво щеше да стане с Аня?

Той не искаше да позволява на мислите си да продължат нататък.

Сергей отчаяно търсеше правилните думи и действия, които можеха да спасят поне живота на съпругата и детето му. Всичко това премина през съзнанието му, докато Аня се изправяше на краката си —

Сергей бързо протегна ръка да ѝ помогне. Нейната ръка, студена и трепереща, го хвърли в първична ярост. Сдръж се, каза си той. Използвай тази ярост. Но не още... не още.

— Попитях дали ще ме представиш на своята съпруга — повтори Заколев с остра нотка в гласа си.

— Дмитрий, — чу се Сергей да изрича, призовавайки на помощ „доброто старо време“. — Спомняш ли си, когато бях под твое ръководство по време на тренировката ни по оцеляване? Как си помагахме взаимно...?

— Всичко си спомням — каза Заколев, прекъсвайки го. Виждайки го жив, Сергей разбра, че Заколев трябва да е очаквал този ден — че навярно отново и отново е пресъздавал в мислите си този момент и е предвидил всичко, което Сергей би могъл да каже или направи, всеки отчаян опит за бягство. Но Заколев не бе предугадил приятната изненада в лицето на Аня.

— Призовавам те като казак и човек на честта — каза накрая Сергей. — Позволи на жена ми да си отиде у дома. Давам ти честната си дума...

Видимо отегчен, Заколев вдигна ръка, за да накара Сергей да млъкне. После запита любезно, сякаш от чисто любопитство, напомняйки за старите времена:

— У теб ли е още онзи стар медальон?

— Аз... аз го дадох на друг човек — отвърна той. — Като подарък.

Ръката на Аня несъзнателно се протегна към врата ѝ.

— Наистина си го подарил — каза Заколев. После излая: — Корольов! — и посочи към Аня. Едрият еднорък мъж с черна плитка слезе от коня си и бавно закрачи към Аня. Вонята му удари Сергей в носа — не просто мирис на пот, а отвратителната смрад на човек, обладан от зъл дух.

— Назад! — каза Сергей, заставайки между жена си и мускулестия гигант. — Кажете на своето бойно куче да се махне, Заколев!

Корольов спря. Главатарят кимна на хората си и шестима от тях веднага скочиха от конете и обградиха Сергей, оставяйки Аня извън кръга.

— Какво става тук? — каза Сергей.

— Трябва ми един човек да те претърси — каза Заколев.

— Ами останалите?

— В случай, че се опиташ да направиш някоя глупост.

Сергей реши да им съдейства. Все пак, засега никой не бе наранен или дори заплашен. Все още имаше шанс. Но той балансираше върху буре с барут.

После, щом бурето избухна и всичките шестима мъже хванаха и задържаха Сергей, гигантът сграбчи китката на Аня и я повлече надалеч от Сергей.

В следващите пет секунди, с внезапен изблик на енергия, Сергей извади от строя двама от мъжете, единия с удар върху трахеята, а другия с ритник в коляното. И двамата паднаха по гръб — единият се давеше, а другият не можеше да се изправи. Но останалите четирима успяха да сграбчат ръцете, краката, врата му — смазващата тежест на телата им го прикова долу неподвижен, притискайки лицето му върху земята.

Изведнъж Сергей се отпусна, сякаш се бе предал. Щеше да изчака още малко, до момента, в който най-малко предполагат... но те бяха твърде много. Успя да надигне главата си и да изплюе кал и кръв, наблюдавайки с безпомощна ярост развоя на събитията.

Заколев кимна още веднъж. Корольов отпусна хватката на единствената си ръка върху китката на Аня, а после много бързо и рязко, както атакува змията, дръпна и скъса медальона от врата ѝ, и със същото движение го подаде на Заколев. Аня ахна и хвана врата си там, където една червена резка се появи върху нежната шия, която Сергей бе целувал само преди минути. Сега тя вече бе уплашена — ужасена за своя съпруг, за себе си, но най-много от всичко за своето дете.

Аня не сваляше очи от Сергей. Сякаш, ако си представеше, че наоколо няма никой друг, освен тях двамата, щеше да направи така, че всички други да изчезнат. Очите ѝ търсеха в очите на нейния съпруг поне искрица надежда, но не я намираха.

Заколев проговори.

— Благодаря ти, че си Запазил медальона ми непокътнат през всичките тези години, Сергей. И то върху такава прекрасна шия. —

Той подуши медальона. — А-а-а, това било нейният парфюм. Доста ми харесва този аромат...

Някои от мъжете се засмяха, и кървавочервено море замъгли погледа на Сергей.

— Медальонът вече е у теб — изръмжа той, както бе проснат по корем. — Твой е... а аз също съм на твое разположение.

— Да, така е — каза Заколев с бездушната си усмивка.

— Тогава пусни жена ми да си върви — тя не е част от нашите отношения. Хайде да се изправим един срещу друг, ако това искаш... но за Бога, Дмитрий, ние бяхме съученици...

— Намирам те за досаден — отвърна Заколев, сякаш отегчен. — Винаги съм те намирал за досаден, Добричък Сергей.

Той се обърна към Аня.

— Дали нашият Сергей е толкова добричък и към тебе в леглото? — попита той. — Казва ли „моля“ и „благодаря“ преди и след това?

Хората на Сергей залаяха като кучета, на които господарят им е хвърлил остатъци от храна. Заколев бе като котка, играеща със своята плячка.

Корольов затегна хватката си върху китката на Аня и тя потрепера от болка, а Сергей не бе в състояние да ѝ помогне. Той можеше да почувства нейния ужас; познаваше ума и сърцето ѝ. Още като дете едва се бе отървала от казаците и сега Сергей чувстваш как сърцето му се къса, виждайки колко храбро се държи тя дори когато очите ѝ мълвяха една-единствена молитва: „Защити живота вътре в мен.“

Ала Сергей лежеше безсилен — една пионка в играта на Заколев.

Докато единият от мъжете претърсваше джобовете му, останалите намалиха бдителността си. Само за миг, но бе достатъчно. Сергей удари с лакът нагоре и счупи челюстта на обискирация го мъж. Успя да се завърти и да ритне друг един в слабините, когато останалите отново се нахвърлиха върху него със съкрушителна сила, така че той едва дишаше. Отново го притиснаха със сила да легне по корем.

Заколев проговори: — Виждаш ли, Сергей, как съм се превърнал във вожд?

Сергей изплю прах и кръв.

— Виждам в какво си се превърнал.

— А ти си си останал такъв, какъвто винаги си бил — един слаб човек, който силно желае да се хареса на родителите, които никога не е срещал. — Заколев отвори медальона. — А, да, тук виждам твоите мама и тати, почитани като светци. Винаги съм харесвал тази семейна снимка. Намирам я за трогателна — каза той, без да се обръща с думите си към никого конкретно, докато се взираше в малките лица. Погледът му се върна отново върху Сергей. — А пък ти ми го открадна.

Сергей усети как в гърлото му се надига гняв. В този момент той осъзна, че късметът им се е изчерпал, че няма да има отговор на молитвите им, че последната му постъпка на тази земя ще бъде акт на отчаяние.

Заколев се обърна към Аня и я огледа отгоре до долу. Сергей още веднъж се опита да отхвърли мъжете от себе си.

— Сега тази дрънкулка не значи нищо за мен — каза той. — Може би дори ще я върна на хубавичката съпруга срещу една целувчица.

Очите на Аня, сега обезумели от ужас като очите на млада кошута, отново погледнаха към Сергей. Дори сега тя вярваше, че той има план или сили да ги спаси. Дори тогава, когато съпругът ѝ бе затиснат от всичките тези мъже, все още бе останал един тънък лъч надежда до момента, в който Заколев каза:

— Но като си помисля пак, след всичките неприятности, които претърпях заради моя медальон, смятам, че той струва повече от една целувка.

Наслаждавайки се изцяло на своето надмощие, знаейки, че Аня е слабостта на Сергей, Заколев я заговори, гледайки право в Сергей:

— Малка женичке, такъв топъл ден е, защо не съблечеш нещичко, че да могат мъжете да се насладят на гледката... — той отново кимна към Корольов, който отпусна подобната на менгеме хватка върху ръката на Аня и разпори блузата ѝ. Тя стоеше ужасена, опитвайки се да се покрие и да запази детето в утробата си.

Сергей избухна, освирепял над предела на човешкото, освобождавайки се от петимата, които го бяха притиснали.

— Бягай, Аня, бягай! — изкрещя той, чупейки ребрата на един от другите мъже. После всички останали бандити освен Заколев и гиганта се нахвърлиха върху него като лавина, отново затрупвайки го

със своята тежест, като счупиха носа и скулите му, блъскайки лицето му върху каменистата почва.

Сергей не почувства никаква болка — само непреодолимата нужда да защити своята Аня, но също и абсолютната си невъзможност да го стори. Призова на помощ всички умения, всяка капчица сила и хитрост, които имаше в себе си, но без никакъв резултат.

Заколев изстреля злобно:

— Дръжте го!

Една ръка сграбчи косата на Сергей и дръпна главата му нагоре, за да види как Корольов пуска китката на Аня и грубо стиска едрата ѝ гърда. Аня го заплю в лицето, вече изпаднала в майчинска ярост, като се бореше, риташе, дереше с нокти очите на Коралов...

Побеснял, с разкървавено лице, Корольов обвини ръка около главата на Аня, сграбчи челюстта ѝ и я изви.

Вратът на Аня се прекърши със злокобен звук. Тя издъхна на три метра от Сергей.

След това всичко се случваше като на забавен каданс. Сергей вече не се чувстваше вътре в тялото си, а по-скоро сякаш се носеше над него, когато Корольов тръшна Аня на земята като парцалена кукла и тя остана да лежи неподвижна, вирайки се с невиждащи очи в светлосиньото небе. Парализираният му ум отказваше да повярва на това, което виждаха очите му. Не можеше да е истина; това беше само един кошмар; той спеше.

Но кошмарът не бе свършил. Заколев слезе от коня си със смръщено чело и отиде при Корольов. Вадейки сабята си, той се приближи към мъжа, току-що убил съпругата на Сергей.

— Корольов, — каза той с рязък глас — ти наистина трябва да се научиш да обуздаваш този твой нрав. Провали един момент, който се надявах да удължа.

Гигантът благоразумно замълча, отстъпи и яхна отново коня си, изчаквайки следващите думи на Атамана:

— Е, не всичко е изгубено.

Докато Сергей гледаше с разширени от ужас очи, Заколев коленичи до тялото на Аня и почти нежно прокара сабята си по издутия ѝ корем, разпаряйки долната му част. После бръкна вътре в нея и извади навън едно бебе, държейки мъничкото новородено с краката нагоре, а пъпната му връв бе още свързана с майката.

Заколев мрачно поклати глава, виждайки едновременно със Сергей и с останалите, че сабята му е влязла твърде дълбоко — бебето бе мъртво.

Отвратен от проваления си триумф, Заколев обърна лицето си към Сергей:

— Било е момче — каза той, пускайки мъртвото дете до тялото на Аня.

Сергей изкрещя, опитвайки се да отхвърли от себе си болката, която не можеше да понесе. С угълчето на отеклото си око Сергей зърна един револвер, който замахваше към главата му. Това бе последното нещо, което видя, преди да изгуби съзнание.

След като си взе сувенир, какъвто бе обичаят му, Заколев отново яхна своя кон. Корольов пак слезе от коня си, извади ножа си от калъфа, висящ от едната му страна, и се приближи към изпадналия в безсъзнание Сергей Иванов.

— Остави го — каза Заколев. — Искам да живее. Искам да си спомня.

— Ти си създаде враг за цял живот — а сега също и мой враг — отвърна Корольов. — Един човек, на когото нищо не му е останало за губене, може да бъде опасен; би било разумно да го убием, преди да ни върне услугата.

— Той е страхливец и глупак и не представлява заплаха за никого — отвърна остро Заколев, съзнавайки, че хората му стават свидетели на този разговор. — Ти причини достатъчно вреда за един ден. Остави го! — Това не беше молба, а Атаманът не обичаше да повтаря думите си. Никога.

Корольов се поколеба, но не задълго. Присвивайки рамене, той се върна при коня си и попита:

— Атамане, защо той те нарече Дмитрий Заколев?

— Това е едно име, което носех на младини — отговори той. После извика по-силно към всичките си хора, включително и към онези, които накуцваха или бяха отнесени до конете си: — От днес нататък Грегор Стакос е мъртъв! Никога вече не искам да чувам това име. За да ознаменуваме този ден, името ми отсега нататък ще бъде Дмитрий Заколев — но вие ще ме наричате само Атаман! В знак, че сте съгласни, вдигнете саби! — Те извадиха сабите си и ги насочиха към небето. След миг колебание Корольов стори същото.

Заколев и хората му подкараха жребците си и напуснаха сечището. С последен поглед назад към Сергей Иванов, който лежеше неподвижно по лице, Корольов обърна коня си и последва останалите.

Сергей Иванов се върна към живота, поемайки рязко дъх — към един друг живот, една адска действителност, изпълнена с пронизителните крясъци на лешояди. Скачайки на крака, като вършееше наоколо и крещеше като луд, той изля своята ярост върху крилатите харпии, разкъсващи на парчета останките на съпругата и детето му. Окървавената му глава пулсираше; насили се да погледне надолу, но съзнанието му не можеше да осмисли това, което вижда: раздърпани парчета кожа, висящи от костите на една малка ръчичка, протегната към гърдите на друга восъчнобледа фигура, чийто корем зееше, изложен на слънцето.

След като загърна останките от семейството си в одеялото, той се опита да изкопае гроб, стържейки земята с ръце, докато пръстите му се разраниха и разкървавиха, ала твърдата лятна почва не поддаваше. Не можа да ги спаси, а сега не можеше и да ги погребее. Затова заудря с юмрук върху един плосък камък, докато кокалчетата на пръстите му не се показаха изпод кожата.

Сергей с радост би легнал заедно с тях долу, върху мирната земя, ако не беше последният му дълг — да намери и убие Заколев и онзи човек Корольов, и тогава, ако все още е жив, да разкаже на майката и брата на Аня какво се е случило.

Един човек с опустяла душа, в него не бе останал никакъв страх; не можеха да убият някой, който идва от ада. Виждайки пред себе само един мрачен тунел, препъвайки се слепешката, той се добра до реката, където повърна. Когато вълничките се успокоиха, видя лицето на непознат човек, който нищо не означаваше за него — слабак, страхливец, глупак.

Аня, любовта на живота му, бе разтопила ледовете на неговото минало, и те потекоха като река сред топлата пролет на любовта. Сега той беше смразен до кости и треперещ, докато безцелно се скиташе, олюлявайки се, сред един свят на сенки.

Ярка светлина го заслепи, щом поредната остра болка прониза главата му. Сергей падна на колене и се помоли да се свършат

спомените му, да спрат страданията му, но нито една от молитвите му не бе удовлетворена. Знаеше, че съпругата и детето му са мъртви. С тях бяха загинали също чистотата и доброто на този свят. За него не бе останал никакъв Бог, никаква правда, никаква светлина.

Тогава главата му отново избухна, земята се наклони и той падна.

Събуди се сред тъмнина, а пулсиращата болка се завърна. Откривайки, че се намира в меко легло, той отхвърли завивките и започна да се надига, но краката му се подкосиха, и падайки, събори една маса. Появи се по-възрастна жена и му помогна да се качи отново в леглото си.

— Вие почивайте — каза тя. — По-късно ще поговорим, ако желаете.

— Съпругата ми, детето ми... в едно одеяло...

— Тихо сега. Моят съпруг ги погребва, както му е редът, там, където лежах. Сега заспивайте.

Когато се събуди отново, все още бе тъмно. Чу хъркане недалече от себе си и се изправи върху треперещите си крака, а после тежко седна назад. Един демон прошепна в ухото му: „Ако не беше ти, тя щеше още да е жива.“ Не можеше да отрече тази истина, нито да понесе болката, нито да я спре. Това би било твърде лесно. Наказанието, което сам щеше да си наложи, се състоеше в това да живее с тази истина всеки един момент. Щеше да умре много пъти, преди да се присъедини към тях. На първо време трябваше да преследва и залови няколко мъже и да се изправи лице в лице с една майка.

Сергей отново се надигна, треперейки, и намери дрехите си, сега изпрани и сгънати до леглото. Завъртя глава и потръпна от болка. Протягайки ръка нагоре, напипа една превръзка; ръцете му бяха измити и покрити с лечебна лапа. Като се облече тихо, понесъл обувките си с трепереща ръка, той стигна с олюляване до вратата. Сред смътните очертания на предметите във виделината преди зазоряване, Сергей откри писалка и хартия върху масата във вестибюла и надраска набързо няколко думи: „Благодаря ви. Няма да забравя вашата добрина.“

Връщайки се отново на ливадата в ранната утринна светлина, Сергей коленичи върху могилката, която бележеше гроба на семейството му. Изрече слова на обич и скръб — но когато се опита да помоли за извинение, думите заседнаха в гърлото му. Изпълнен с презрение към себе си, Сергей се закле върху гроба на своето семейство, че ще отмъсти за тяхната смърт.

Първоначално дирите не бяха трудни за проследяване. Вървеше пешком толкова бързо, колкото успяваше, накуцвайки през деня и част от първата нощ. Смазаният нос, разклатените зъби и подутото лице му причиняваха постоянна болка. Това беше хубаво — щеше да го държи буден. Но трябваше да поддържа силата си, затова намери една пръчка и я заостри, търкайки я в един камък, за да я използва като копие за улов на риба от потока. Хвана една и я изяде сурова, докато вървеше напред, олюлявайки се, с приковани в земята очи, за да следи дирите от копита. На следващия ден намери птичи яйца и откъсна плодове. Без огънове, с малко почивка, без никакъв апетит. Ядеше насила, за да продължава напред.

Времето минаваше в един мъчителен унес, изтъкан от светлина и мрак, сред един огрян от слънцето, а после от луната нереален пейзаж от движещи се сенки. Докато напредваше решително, разчитайки следите, водейки се по стъпките на земята като по карта, Сергей си мислеше за своя баща, и най-сетне разбра как един мъж може да се пропие до смърт.

Подобно на баща си, и той бе изгубил жена и син в един и същи ден. Само че семейството на Сергей не му бе отнето от Бога, а по волята на неколцина извратени мъже. Отнемайки живота на съпругата и детето му, Заколев и неговите хора прекъснаха родословието на Сергей, защото той нямаше да се ожени отново — знаеше това толкова сигурно, колкото и че тези мъже щяха да погинат от неговата ръка. Само обикновено наказание нямаше да бъде достатъчно; не бе възможно никакво изкупление. Не искаше тяхното разкаяние; искаше главите им. От този ден нататък щеше да живее заради тяхната смърт.

Сутринта на третия ден заваля внезапен порой и следите изчезнаха. Откри няколко счупени клона, а после нищо. Беше ги

изгубил. Осъзнавайки това, той се свлече на земята, твърде немощен, за да продължи напред, както и да се върне обратно.

После си помисли за Валерия. Сигурно беше полудяла от тревога. Трябваше да довърши тази тежка задача, от която се страхуваше.

На връщане към Санкт Петербург, Сергей бе потънал толкова дълбоко в себе си, че не забелязваше нищо наоколо — освен когато трябваше да се ориентира. Щом спря, за да пие от едно езерце, съзря отразено в него едно подуто лице, покрито с мръсни петна. Видя и още нещо: косата му бе станала съвсем бяла.

Часове по-късно пред погледа му се появиха островърхите кули на града и отбелязаха завръщането му в света на хората.

Взирайки се нагоре към прозореца на апартамента, Сергей си припомни момента, в който за първи път бе поискал ръката на Аня. От устните му се отрони стон. Бавно изкачи стълбите и почука на вратата. Чу забързаните стъпки и гласа на Валерия, обезумял и все пак изпълнен с облекчение:

— Боже мой, къде бя...

Като видя Сергей да стои сам, думите ѝ секнаха.

Лицето на Валерия беше бледо, а посивяващата ѝ коса — разчорлена. Под зачервените ѝ очи се бяха появили тъмни кръгове. Сергей бе още по-неузнаваем от нея. Със своята счупена скула, подути устни и нос, празен поглед и снежнобяла коса, той изглеждаше като карикатура на предишното си „аз“.

Но Валерия го позна и погледна край него с ужасен поглед, взирайки се надолу по стълбите:

— Къде е Аня?

Сергей стоеше безмълвен, неспособен да продума.

— *Къде е Аня?* — повтори тя с дрезгав шепот. После погледна Сергей в очите и сърцето ѝ разбра истината, преди умът ѝ да я схване: Аня не се бе върнала. Тя никога нямаше да се завърне.

Сергей я хвана, докато тя падаше, и внимателно я положи на кушетката.

Когато очите ѝ се отвориха, Валерия рязко стана.

— Разкажи ми какво се случи — каза тя с безизразен глас.

Сергей каза само:

— Банда злодеи пристигна на ливадата. Бях надвит и ударен, при което загубих съзнание. Аня бе убита. Последвах ги, за да отмъстя за смъртта ѝ, но изгубих дирите им...

Валерия отказваше да приеме тези думи — колко по-добре би било да повярва, че той е толкова жесток или умопомрачен, че да ѝ разказва такива ужасни лъжи. Затова Сергей поседя мълчаливо до нея, докато истината проникна в сърцето ѝ. Беше като да я гледа как остарява и умира. Накрая тя проговори с толкова уморен глас, че едвам се чуваше:

— Шест дни... и шест нощи в неведение. В началото се страхувах, че двамата сте избягали надалече... По-късно се молах да сте го направили... Опитах се да убедя самата себе си, че е така, но знаех, че Аня никога не би...

Тогава Сергей прочете неизречените ѝ мисли: Валерия ги бе умолявала да останат в Санкт Петербург, за да може да види внучето си. До края на живота си щеше да се обвинява за тази егоистична проява на обич.

Сергей си представи брата на Аня, който дори сега работеше усилено, забравяйки се в своя занаят, молейки се сестра му да се завърне невредима.

Валерия пое тежко и дълбоко дъх, а после попита с голямо усилие:

— Поне погребя ли дъщеря ми?

Той бавно кимна:

— Тя е... в ливадата...

Протегна се, за да хване ръката ѝ, но тя се отдръпна, а после изрече думите, от които той най-много се страхуваше — въпроса, който сам си бе задавал стотици пъти:

— *Как така Аня е мъртва, а ти си жив?*

Сергей нямаше отговор на този въпрос, затова тя му зададе следващ:

— Тук, в тази стая, ти не обеща ли да я защитаваш, да дадеш живота си за нея? Нима не даде това обещание?

И двамата знаеха отговора.

Очите му погледнаха в нейните, търсещи:

— Майко, аз...

Валерия се изправи вдървена и каза:

— Ти си им позволил да я убият. Ти си един страхливец и не си ми никакъв син. А сега напусни тази къща.

Той бавно се изправи, а после влезе в спалнята, за да вземе малкото си лични вещи. За последен път погледна възглавницата и докосна нощницата ѝ, сгъната прилежно в очакване на нейното завръщане. Притисна я до лицето си и вдъхна аромата на Аня. Изплуваха спомени — моменти, които бяха споделили. Болката бе толкова силна, че краката му се подкосиха.

После се изправи на крака, взе си раницата, ножа, лопатката, малко дрехи и си тръгна тъй, както бе пристигнал — един самотен скитник без семейство.

След като Сергей си замина, Валерия се облегна на вратата. Сухите ѝ очи сезираха в нищото. Тя едвам дишаше до момента, в който осъзна, че Андреас скоро ще си дойде у дома и ще трябва да му каже. Тогава пропусна един дъх — някакъв спазъм в дишането. „О-о-о! О-о-о!“ — ридаеше тя и не можеше да спре.

По-късно се надигна като сомнамбул и пресече всекидневната, обгръщайки тялото си с ръце, изведнъж почувствала студ. Апартаментът, също както и тялото ѝ, сякаш бе опустял. Обърна се към камината и точно тогава от нея се изтръгна още един пронизителен вик на мъка — най-сетне бе приела факта, че никога повече няма да види своята дъщеря.

Валерия удари с юмруци върху полицата над камината — веднъж, а после още веднъж — и ударите ѝ отместиха часовника, поставен там. Гледаше го как се накланя и пада, преобръщайки се... как се прекатурва часовникът, направен от Хешел Рабиновиц, от дървото, приготвено от ръката на нейния Бенямин...

Единият му ъгъл удари пода и с едно дисхармонично тряс, часовникът се разцепи, разпръсквайки върху пода парчета, блестящи като скъпоценни камъни. Но Валерия видя само пепел и прах, преди да рухне върху пода на всекидневната.

Оставил зад себе и последното мъчително задължение, Сергей се върна на ливадата, където неговата съпруга и дете сега лежаха погребани, и се приготви да умре. Беше го обмислил: Нямахше да позволи кръвта му да мърси земята, където лежеше Аня — само щеше да легне близо до гроба ѝ и да остави глада и жаждата да си свършат работата.

Мина един ден. После два... а после три... след това престана да ги брои. Гладът отдавна бе преминал. Пресъхналите му устни бяха леко наказание, а смъртта му — само оскъдна плата за един дълг, който никога нямаше да успее да погаси.

Нямаше намерение да става от мястото си.

Поток от мисли, звуци и емоции заля съзнанието му, докато лежеше в подобен на сън унес; случайни образи из отминалите дни се смесваха с това, което би могло да бъде: баща му, който пие сам в една мрачна стая... дядо му, който изчезва в далечината... Аня, грижеща се за детето им... деца, играещи в един парк в Америка...

После от мрака се надигнаха загадъчни образи, царства, измислени от съзнанието му. Той видя Харон, лодкаря на мъртвите — намръщен старец, който го чакаше на брега на Ахерон, реката на скръбта, за да го откара на другия бряг на река Стикс до подземното царство. Но Сергей нямаше в себе си монета да даде на лодкаря, и бе осъден да се скита сред мъглите покрай реките на мъртвите.

Сергей видя пред себе си реката, а той бе изправен гол на брега, от който нямаше връщане назад, вперил поглед надолу към тъмната вода, виждайки в набраздената повърхност единствено отраженията на луната и звездите. После му хрумна, че той не си въобразява всичко това — че тялото му някак си е възкръснало от мъртвите и сега той стои върху една малка самотна скала на брега на Нева. Той се наведе, килна се напред и падна надолу към луната и звездите...

Шокът от удара с повърхността събуди сърцето на Сергей и то заби мощно. Той пое внезапно дъх, после потъна дълбоко, а водите имаха за него особена целебна сила. В един миг на Божия милост, демонът на омразата към себе си бе прогонен от него, и той се отказа от пътя на смъртта.

Сергей се бореше да излезе от реката също като онова същество, което преди цяла вечност първо бе излязло от морето. С капеща от тялото му вода, прероден в тази топла лятна нощ, той чу в главата си

гласа на Алексей Казака: „Един човек бива оценен според две неща — първо живота, а после и смъртта му.“ Животът на Сергей бе един провал, но смъртта му все още можеше да има някаква стойност. Тогава реши, че няма да похаби живота си. Аня се беше борила храбро; той можеше да стори поне толкова.

„Защо си жив?“ — бе попитала Валерия. Тогава той не можа да отговори, но сега знаеше, че бе оцелял с някаква цел. Докато стоеше гол под звездното небе, целта му изкристализира — тя го беше върнала от ада в царството на живите.

Появиха се лицата на неговия дядо, а после на майка му и баща му, и донесоха със себе си миг на здрав разум и спомена за любовта. Но мигът отмина, а само спомените не можеха да поддържат Сергей. Само един човек имаше тази сила — а името му беше Дмитрий Заколев.

Сергей отново си помисли за своя провален опит да хване онези мъже. Как можеше да си е представял, че ще успее? Дали се беше надявал на божествена намеса, или на прилив от свръхчовешка сила? Обучението от младостта го бе подготвило да се бие с един, може би дори двама-трима нетренирани души, а не с цяла шайка опитни бойци. Да умре бе лесно. Сега беше времето да живее, да преследва тази крайна цел: щеше да тренира така, както никой друг преди него; щеше да преодолее всички трудности и да развие такава сила и способности, че да бъде готов следващия път, когато се срещне с тези хора.

Дори една мрачна цел може да поддържа живота на човека.

Тази нощ, обладан от войнски дух, Сергей Сергеевич Иванов най-сетне стана достоен син на своя баща. Сега вярваше с новооткрита яснота, търпение и решителност, че нужната сила ще му дойде точно навреме. Щеше да издири онези, които можеха да му помогнат в подготовката. А когато станеше готов, щеше да открие Заколев и Корольов — и да ги прати в ада.

---

[1] церемония, при която навършилото 13 г. еврейско момче приема отговорностите, присъщи на религията му — бел.пр. ↑

[2] малки еврейски селища — бел.пр. ↑

ЧАСТ ЧЕТВЪРТА: ПЪТЯТ НА ВОИНА

Невинаги съм вярвал, че силата може да дойде от разрухата или че нишката на едно божествено намерение може да бъде съзряна в трагедията. Но сега вярвам в това.

Макс Клиланд

През лятото на 1892 година, вече наближил двадесетия си рожден ден, Сергей Иванов пое по своя път в дълго търсене на това как да стане непобедим воин.

Докато вървеше на юг, Сергей все още можеше ясно да си представи Алексей Казака, крачещ пред своята омагьосана публика от кадети, напомняйки им: „Един мъдър войник не се опитва да отсече дърво с тъпа брадва, нито би се впуснал в битка неподготвен. За да победиш един враг, ти трябва да го познаваш. За да познаваш врага, първо трябва да познаваш самия себе си. Изправете се лице в лице със своите демони, преди да се срещнете с другите на бойното поле.“

Напоследък Сергей се бе срещнал отблизо със своите демони; той все още изпитваше затруднение да се концентрира върху една задача повече от няколко минути, преди скорошните ужаси да се надигнат и да започнат да го преследват. Изтормозеният му ум и изнуреното му тяло се нуждаеха от изцеление, преди изобщо да може да започне сериозни тренировки.

Затова отново се завърна сред дивата природа, където намери една тиха рекичка и издигна бивака си. Там заложи капани; ловеше риба и дивеч. Пиеше чистата вода на стремителни бързеи и се върна към своите потапяния в студена вода всяка сутрин. Вечер седеше в тихо съзерцание, вперил поглед в пламъците на своя лагерен огън.

Първоначално ребрата му се брояха, но докато седмиците отминаваха, късното лято донесе зрели плодове, които допълниха неговата проста, питателна диета. Той започна да разтяга ставите си по-един релаксиран начин, но все пак съблюдавайки строга дисциплина, и добави упражнения за развиване на сила за корема, гърба, ръцете и краката. Първоначално си припомни това, което бе научил като младеж, но с течение на времето започна да разчита повече на инстинктите си и създаде нови начини да поставя на изпитание своите мускули. „Животът развива онова, което му е необходимо“ — напомни си той, сещайки се за думите на своя казашки учител.

Хълмовете и горите му предлагаха много възможности да увеличи енергията си. Той ту вървеше, ту тичаше нагоре по склоновете и срещу теченията на рекичките, нагазил вода до кръста. Стигна до дълги, бавни пробези от десет и повече километра, по хълмове и върху неравен терен, като понякога, когато го обхванеше силно въодушевление, импулсивно и рязко набираше скорост.

Всеки ден си представяше, че се изправя срещу гиганта Корольов, а после срещу Заколев; след това срещу двама... трима... четирима души. Бореше се с фантоми, боксираше се със сенки, навеждаше се бързо, за да избегне удар, изплъзваше се и се претъркулваше, като усъвършенстваше онези движения, които бе научил в миналото. Биеше се, докато плувне в пот — десет, двадесет, тридесет или повече минути — като си представяше врагове, изскачащи иззад дървета и храсти, откъм всяка възможна точка за атака, с всякакви оръжия. Изработваше си план как би отвърнал — и ги побеждаваше всичките.

Беше достатъчно лесно да го направи във въображението си. Но когато настъпеше часът, щеше да му се наложи да приключва всеки сблъсък за секунди, а не минути. За да унищожи тези казаци изменници, щеше да издири най-добрите казашки бойци и да тренира с тях.

В средата на октомври Сергей бе готов да се придвижи още на юг.

Пътуваше пеш — вървеше, бягаше, бореше се със сенки, развивайки своята издръжливост, търсейки всеки удобен случай да усъвършенства себе си, докато вървеше на юг по протежението на река Дон.

Щом задухаха декемврийските ветрове и снегът започна да натрупва, Сергей осъзна, че се нуждае от кон. Ако искаше да получи търсеното обучение от казаците, той трябваше да пристигне, яздейки. Осен това, един кон щеше да му позволи покриването на по-големи разстояния за по-кратко време, а времето бе ценно.

Трите останали златни монети и почти двестата рубли, които бе припечелил, все още бяха в кесията вътре в раницата заедно с останалите му вещи. Монетите щяха да позволят на Сергей да си купи подходящ кон; останалото щеше да послужи за евентуални бъдещи нужди. „Когато човек се е научил да живее без пари“ — помисли си

той, — „няколко рубли могат да стигнат за дълго време. Това е добре, защото ме чака дълъг път“. Сергей си мислеше и за това как трябваше да остави някакви пари на Валерия — но тя нямаше да ги приеме, а и в онзи момент той не бе в състояние да разсъждава трезво.

Във всяко стопанство, край което минаваше, питаше дали имат кон за продан. Няколко дни по-късно, срещу трите златни монети и петдесет от останалите рубли на Сергей, един селски стопанин склони да се раздели с як на вид жребец, заедно с едно одеяло, седло, юзди и мундщук.

— Той е малко своенравен — не му допада да тегли нито плуг, нито каруца — добави фермерът, когато приключваха сделката.

Както се оказа, на коня не му се нравеше твърде и да носи ездач. Но в своята младост Сергей бе научил достатъчно за конете, за да постигне разбирателство с животното. След известно подкачане и уговорки жребецът се успокои. Сергей го кръсти, Дикар което означава „див и необуздан“.

С течение на седмиците между човека и коня се установи някакъв вид съглашение. Сергей си напомняше, че язди разумно същество, а не обикновена вещ подобно на раницата, сабията или дрехите, които бе закупил от близкия град. Така че се стигна до следното споразумение: Конят щеше да го носи, а Сергей щеше да се грижи за нуждите му.

Зимата премина по-леко върху оседлания кон; Сергей носеше казашка куртка и бурка — дълга филцова пелерина, която го предпазваше от ветровете, понякога толкова силни, че заплашваха да го съборят от коня му. Но Дикар напредваше невъзмутимо, а щом конят бе способен да устоява на бурите, значи и ездачът му можеше да го направи.

Няколко месеца след като потегли на юг, точно преди пролетното затопляне, Сергей стигна до едно селище близо до бреговете на Дон. Тази малка общност изглеждаше като обикновено село, но само най-невежите разбойници биха дръзнали да припарят до тези мъже и жени и да попаднат сред най-страховитите бойци, които светът някога бе виждал.

Димът от комините се смесваше с падащия сняг, когато Сергей влезе в селището, минавайки между първите колиби от брезови трупи, сгушени под разпръснатите нарядко брезови и борови дървета. Сечището бе на около двеста метра от реката, разположено достатъчно високо, че да бъдат избегнати наводненията, ако Дон прелее извън бреговете си. Гората беше достатъчно близо, за да оформи преграда срещу вятъра при бурно време, но не чак толкова, че да осигури прикритие на враждебно настроени наблюдатели. Няколко момчета тичаха наоколо; възрастен мъж, загърнат във вълнено палто, седеше на един стол и пушеше лула.

Чувайки тропот на копита зад себе си, Сергей се обърна и видя приближаващ конник. Ездачът го настигна, спря до него и конете им продължиха редом. Един поглед върху конника бе достатъчен на Сергей да разпознае традиционното мъжко казашко облекло — меките кожени чевяки, или ботуши, и черкезка, черно палто с дълги ръкави, с колан и патрондаш на гърдите. Неговата бурка, която служеше като одеало, палатка или покривало за главата, пазещо го от зимните ветрове и палещото лятно слънце, бе прилежно сгъната върху седлото му. Носеше още и сабя отстриани, както и праметната през рамо карабина.

Неколцина яки наглед жени излязоха да посрещнат останалите ездачи, които ги следваха плътно. Няколко по-млади невести носеха пеленачета на гръб, оставяйки ръцете си свободни, за да се бият, ако е необходимо, какъвто беше обичаят.

Казакът, който яздеше до Сергей — около десет години по-възрастен, с мощно телосложение и дълга, рошава и буйна светла коса — кимна гостоприемно. Оглеждайки го добре, за да го прецени, Сергей почувства, че този човек би могъл да бъде или добър приятел, или опасен враг. Казакът запита с местен акцент, изяждайки някои срички:

— Само минаваш ли, чужденецо, или търсиш подслон?

— Идвам да се уча.

— Да се учиш на какво?

— Да се бия — отвърна Сергей.

Казакът се засмя и се обърна ухилен към неколцината ездачи, които бяха достатъчно близо, за да чуят:

— Е, дошъл си на точното място — каза той.

— И си намерил точния човек — каза един от другарите му.

Той се представи като Леонид Анатолиевич Чикаленко. Тъй като мъжете си търсеха някое леко забавление, същия следобед бе организиран двубой в плевнята — едно начинание в относително тесен кръг, с приятелски залагания сред зрителите. Сергей загуби първата среща и победи във втората, като с това изненада Леонид и зрителите, спечелвайки тяхното уважение. Третата бе сметена за среща с равен резултат. Сергей намираще Леонид за бърз, изкусен и хитър в тактиката си. Но собствената му интензивна физическа подготовка и тренировки добре му се отплатиха. Този двубой — първият с действителен противник след съкрушителното поражение в битката с хората на Заколев — повиши неговата самоувереност. Бе очаквал да се справи по-зле.

Сергей поднесе своите комплименти, казвайки на казака съвсем искрено, че той е един от най-трудните за побеждаване противници, с които се е борил, и че е научил много ценни неща по време на техния двубой.

Разделиха се като приятели, подхранвайки един в друг вярата, че по света има добри хора — и за един кратък миг Сергей усети порив да остане известно време тук, в това спокойно село, и да живее като един от тях. Но мигът бързо отлетя, защото пътят му го водеше другаде и не позволяваше такова забавяне.

Сергей имаше подобна опитност и в следващото казашко селище, а също и в по-следващото. Всяка победа разкриваше силата, бързината и ловкостта, които бе придобил през последните месеци, в които се бе борил със сенките. Но накрая Сергей осъзна, че за да победи Заколев и неговите казаци, трябва да постигне нещо повече. Приятелските двубои с един-единствен противник бяха едно, а битките до смърт с многобройни врагове — съвсем друго. Сергей се нуждаеше от нов наставник, подобен на Алексей, който да стои по-високо не само от другите хора, но също и от останалите казаци.

Той си припомни един разговор след вечеря с Леонид Чикаленко и неколцина други мъже. Докато съзерцаваха пращящия огън в огнището, Леонид каза:

— Чувал съм да се говори за един майстор на сабята, който живее сам в гората, на югоизток от река Дон — някъде в близост до едно малко селище — няколко колиби, не повече — сгущено сред

хълмовете край Котелниково. Казаха ми, че този човек е пътувал много като млад... тренирал е със самураите в Япония... и се е добрал до посещение при техния последен велик атаман, техния Шогун, където разоръжил един от самураите им, преди войнът дори да успее да извади меча си.

— Името му? — попита Сергей.

— Никой не го знае със сигурност. Но съм чувал, че нарича себе си Разин.

Един мразовит мартенски ден през 1893 година Корольов се върна от лов с праметнат на гърба си еленов труп. Влизайки във временния лагер, той видя как един от новите хора, Стачев, голям пияница, се клатушка неуверено към своята колиба и пада по лице.

Странно, но начинът, по който падна Стачев, напомни на Корольов за онзи ден, когато Атаманът бе открил търсения от него човек — Иванов и жена му — и го бе проснал на земята по очи, а после го бе оставил жив. Глупава постъпка, но вече нямаше значение — отново бяха заминали далече на юг в по-топлите полета между Харков и река Днепър. Освен това, за Корольов Иванов не бе нищо повече от един червей, който със сигурност не си заслужаваше дори да бъде запомнен.

И все пак едноръкият гигант го бе запомнил заради промяната, настъпила у Стакос след онзи ден. Атаманът не само прие ново име — Дмитрий Заколев — но след като уреди тези стари сметки, настроението му се подобри. С изключение на една случка няколко дни по-късно, спомни си Корольов...

След всяко нападение, като предпазна мярка, Заколев пращаше разузнавача Томоров да се върне обратно по пътя, за да провери дали има някакви признаци, че са преследвани. След инцидента с Иванов, Томоров се бе върнал да докладва: „Видях само едно семейство, пътуващо с каруца... и един самотен мъж, който вървеше пеш, клатушкайки се.“

Когато Томоров видя изражението върху лицето на Заколев, разузнавачът бързо добави: „Не може да е бил същият човек, Атаман — косата му беше бяла, а самият той изглеждаше стар и болнав...“

Заколев изпрати Томоров да намери мъжа, да го убие и да се върне с трупа му.

Когато Томоров се върна с празни ръце, Заколев обяви, че бандата им незабавно ще се премести.

Месец по-късно намериха място за лагера си далеч на югозапад, близо до румънските Карпати. Оттам патрулираха границата като

редови казаци. Освен това възвърнаха регулярните си набези, по един на всеки няколко месеца. Всичко се върна към обичайния си ход — включително и нощните кошмари на Заколев.

Корольов знаеше за неспокойния сън на Атамана; той считаше за свой дълг да знае всичко. Малкото мъже, които се домогваха да спечелят благоразположението му, както и жените, изпитващи ужас от него, бързо му докладваха всичко интересно, което са научили. Но не можеха да му кажат какво има в мислите на Заколев. Корольов би отрязал плитката си, за да разбере какво смущава съня на Атамана. Да, това би си струвало старанията. Той изучаваше Атамана така, както се наблюдава едно животно в естествената му среда. Но Заколев си оставаше една загадка, а Корольов не обичаше главоблъсканици. Той или ги решаваше, или безпощадно ги отстраняваше.

На първо време изглеждаше, че Заколев няма никакви слабости. Живееше като спартанец — вече не се интересуваше даже и от жени. Пиеше рядко. В действителност Атаманът сякаш бе пример за добродетелност, с изключение на своята склонност да избива евреите. Но както Корольов предполагаше, това просто бе в природата му: скорпионите жият, а Заколев избива евреи.

Корольов намираше само един пропуск в защитата на Заколев, и това бе странната привързаност на Атамана към децата. Заколев наистина харесваше малките зверчета, особено все още сучещите хлапенца, които нищо не разбираха и можеха да се усмихват и гукат в лицето на самия дявол. Едва когато преминеха периода на ранното детство и Атаманът видеше страха в очите им, той спираше да се интересува от тях, освен като слуги или като нова кръв, която да продължи династията му.

Сред онези, родени или осиновени от племето, Атаманът изглеждаше особено увлечен по две от новите деца — едно момче, Константин, и едно момиче, което бе кръстил Полина. Веднага след като я донесоха — когато се чу плачът ѝ в нощта — Заколев обяви детето за свое. Той заяви, че жената на име Елена е майка на детето, но че за неговата дъщеря ще се грижи Шура, тъй като на по-възрастната жена повече ѝ прилягат майчинските задължения.

Веднъж, след като невръстното момиченце сграбчи пръста на Атамана, той отбеляза с бащина гордост: „Силно бебе е, нали?“ Шура

се съгласи, както винаги. Каквото и да кажеше Атаманът, се превръщаше в истина.

Вече над четиридесет години, Шура беше най-възрастната и първата от жените, присъединили се към бандата. Обезобразена от белези по бузата и врата и останала само с една гърда в резултат от изгаряния в детството, тя бе приятелка на Големия Йергович, единственият друг по-възрастен в племето. Той не одобряваше, че помладите мъже се натрапват на горката жена с похотливите си желаниа, но така стояха нещата. За нейно щастие, тя бе една от малкото жени, на които Корольов не обръщаше внимание.

Шура беше цапната в устата и обичаше да се оплаква на висок глас пред всеки, който би я изслушал. В повечето случаи си приказваше сама. Внимавайки да не се оплаква пред Атамана, тя мърмореше за дреболии като времето или разбърканите коси на момичетата, докато дърпаше и разресваше заплетените им кичури. Момичетата бягаха в обратна посока, когато видеха Шура с нейния дървен гребен.

Останала вдовица преди години, когато мъжът ѝ бил убит в пиянска свада, Шура бе последвала своя син, Томоров, когато той тръгна със Заколев. Атаманът не ѝ позволяваше никакви майчински глезотии. „Ако децата, за които се грижиш, се превърнат в проблем“ — ѝ каза той, — „те ще бъдат изоставени“. Тя разбираше какво означава това. Разбираше още и че когато момичетата пораснат достатъчно големи, за да привличат всеки мъж, те ще бъдат използвани така, както мъжете пожелаят.

Всички освен малката Полина.

Другото любимо дете на Атамана, Константин, си държеше на положението и играеше ролята на удивено мъниче. Тази роля бе напълно естествена за това любопитно момче с големи тъмни очи и чорлава коса в същия цвят. Понякога Заколев се усмихваше, поглеждайки момчето; друг път Атаманът изглеждаше изпаднал в меланхолия — но защо, Коралов не можеше да отгатне.

От своя страна, гигантът едва успяваше да търпи проявите на сантименталност у Атамана — когато милваше любимците си по главата и настояваше да го наричат „татко Дмитрий“. Беше отвратително. И все пак, Корольов се радваше, че е открил поне този

недостатък, защото веднъж щом разбереш какво обича един човек, вече знаеш къде да забиеш ножа.

Корольов мразеше още и страстта на Заколев да си присвоява вещите на мъртвите евреи. Да убиваш бе едно, но да се държиш като обикновен крадец — нещо съвсем друго. А и начинът, по който Атаманът трупаше тези трофеи в лагера, бе лишен от всякакъв смисъл. Да вземаш пари, злато, скъпоценности, това можеше да го разбере — но да ламтиш за мръсни вещи, дневници и снимки на онези, които си убил? Дрънкулки и сувенири? Корольов не бе суеверен глупак, но всеки беше наясно, че човек не бива да мъкне такива неща в лагера.

Въпреки че Атаманът с времето бе станал по-ексцентричен, той продължаваше да си тежи на мястото — а набезите продължиха, както и по-рано: разузнавачите все така яздеха с поне два дни преднина — на север, на юг, на изток или запад, но никога два пъти подред в една и съща посока. Набелязваха местоположението на усамотени хижи, колиби или малки стопанства, наблюдавайки от разстояние, докато успеят да установят какви хора живеят там и дали са евреи. Понякога един от разузнавачите оставяше своя кон при останалите и отиваше пеш до вратата да попита за някаква посока. Ако видеха жени, толкова по-добре.

Впоследствие към бандата се присъединиха още две други жени, Океана и Татяна — отегчени момичета, изтръгнати не без тяхното съгласие от родните им села. Сега четири от общо деветте деца в племето бяха родени от Елена, Оксана или Татяна, но никой вече не им водеше сметка.

Въпреки че изглеждаха нормално, мъжете и жените от лагера на Заколев бяха извън обществото и закона. Твърде благосклонни към своите себеподобни, те бяха отхвърлили всякакво лустро на цивилизацията в търсене на плячка. Убивайки по заповед на Атамана — някои неохотно, а други с удоволствие — те бяха предали душите си на Дмитрий Заколев, превърнали се в продължение на неговия ум, в слуги на неговата воля.

Сергей пое с коня си на юг покрай реката, а после на изток, където откри още няколко казашки селища. Възнамеряваше да потърси още двубои, но после размисли. За да побеждава казаци, трябваше да постигне много повече от тях. Това означаваше да открие майстора на сабята Разин. Споменаването на този човек от страна на Леонид Чикаленко изглеждаше повече от случайно. Сега, след като се бе посветил на тази цел, той се впусна в издирването с всеотдайна страст.

Обаче търсенето на няколко малки колиби, сгъшени сред гората, не беше проста задача. Сергей разпита много от местните хора, но техните напътствия бяха неясни и противоречиви. След три месеца започна да се съмнява, че този човек изобщо съществува. В края на краищата, бе чувал легенди за много велики войни, но повечето бяха измислици. И все пак продължи търсенето.

Няколко седмици по-късно, натъквайки се на група колиби в гората, Сергей усети как пулсът му се ускорява — това най-вероятно бе търсенето от него селце. Виждайки една старица да наднича иззад недодялана врата, той я попита дали е чувала наблизко да живее изкусен майстор на сабята. Известно време тя го гледаше втренчено, сякаш опитвайки се да отгатне намеренията му — а после посочи един сламен покрив в далечината, едва забележим сред дърветата. Вратата ѝ се затвори, преди да успее да ѝ благодари.

Сергей стигна до колибата, слезе от коня и почука леко на вратата. Никакъв отговор. Той пак почука. Изведнъж усети парлива болка от върха на сабя между лопатките на раменете си.

Сергей си мислеше да се завърти и хване острието, както бе обучен, но после промени намерението си. Ако този майстор на сабята искаше да го убие, вече щеше да го е сторил. Един дрезгав глас рече зад гърба му:

— По каква работа си тук?

— Искам да се уча от майстора на сабята Разин — каза той. Върхът на острието се заби по-дълбоко в кожата му.

— Кой те изпраща?

— Един... един казак... той беше чувал за Вашите умения...

— Аз не обучавам. Върви си! — Като дръпна сабята, мъжът мина покрай него и затвори вратата на колибата си.

Сергей отново почука.

— Върви си! — повтори мъжът с гърлен глас — страховито ръмжене, което накара Сергей да потръпне. Но той все пак настоя.

— Ако мога да обясня — вярвам, че ми е било писано да уча от Вас...

Вратата се отвори със скърцане.

— Не ме притеснявай отново! — изрече грубият глас. Сергей отново успя да зърне само изпъкнали скули, пламтящи очи, загоряла от слънцето кожа и бръсната глава преди вратата отново да се затръшне.

Сергей бе открил своя майстор на сабята — единственият учител, от когото зависеше дали Сергей щеше да успее... или да се провали. Бе го търсил в продължение на твърде много месеци, за да се откаже сега. Спомни си нещо, което бе казал Алексей — или може би чичо му Владимир? „Войнът трябва да се отдава на всяко дело докрай“.

Пропит от чувство за съдбовност, Сергей реши не мърда от мястото си, докато Разин не го приеме за свой ученик или докато не умре.

Дикар не се бе писал доброволец за такава тежка задача, затова Сергей отведе жребца на двадесет метра разстояние, близо до един поток в гората, и го спъна с букаи на сушина под боровите дървета. Беше студено, но не мразовито; ако не се разразеше някоя закъсняла виелица, на Дикар щеше да му е достатъчно топло със зимното покривало. Предишния ден той бе изял щедра порция сено в една ферма, а можеше и да пасе на брега на реката.

Сергей се върна и седна с кръстосани крака, облегнал гръб на едно дърво, пред колибата на този саможив майстор на сабята. Измина час... два часа... четири часа. Тялото му изстина и се схвана, а после се вцепени. Вече не усещаше ръцете, нито краката си. Ту започваше да трепери, ту преставаше, а после му се додряма. По някое време през нощта падна, а после си наложи отново да се изправи мъчително до седнало положение. Това действие раздвижи малко кръвта му и докара остро болезнено усещане по всичките му нерви.

Огладня, но гладът премина. Новият ден, ясен и студен, донесе поток от спомени — някои добре дошли, а други не: Аня и Сергей, които се разхождаха и се смееха из облените в слънце улици на Санкт Петербург... после дойде кошмарът и видя бездушната усмивка на Заколев, а също и Корольов, който разкъсваше дрехите й...

Сергей се поизправи и решителността му стана твърда като стомана.

Докато слънцето пъплеше високо над главата му и даваше оскъдна топлина, му хрумна мисълта, че Разин дори не знае за неговото присъствие. Майсторът отшелник можеше да е заминал нанякъде. Точно когато се надигнаха тези тревожни мисли, чу вратата да се отваря; после тихи, едва доловими стъпки да се отдалечават навътре в гората, а по-късно да се завръщат. Не, Разин не можеше да не е забелязал бдението на Сергей, но очевидно не му обръщаше внимание.

Когато дойде следващата нощ, Сергей вече не бе сигурен дали може да помръдне дори ако поиска. Езикът му се извиваше между напуканите устни, търсейки вода, па дори и само тази от редките снежинки. Към зазоряване времето престана да има някакво значение. Светлина, тъмнина. Още една нощ, а после трети ден. В моментите на ясна мисъл между хаотичните фантазни образи Сергей се питаше дали не си е изгубил ума. Къде свършваше решителността и къде започваше манията?

Денят отмина. Отново падна мрак. Той се носеше безцелно навън и навътре в съзнанието си. После видя лъч светлина, а след това нищо не си спомняше.

Един глас го повика обратно в света.

— Е, добре — рече гласът, идващ някъде отдалеч. Изведнъж се чу по-силно:

— Не искам трупът ти да ми усмърди наоколо. Ставай!

Сергей се опита да помръдне, но не можа. Усети как силни ръце го повдигат, но не можеше да стои изправен. Така че Разин го остави да седи и се върна с кофа вода. Изсипа по-голямата част от нея върху главата на Сергей — сякаш небето се изливаше върху него и събуждаше ръцете и краката му. Сергей не можеше да усети дали водата е гореща или студена. После Разин му даде да пийне глътка.

— Не твърде много! — каза той рязко.

След време Сергей бе в състояние да помръдне още малко. Разтъркваше краката си все по-енергично. Накрая се претърколи и стана с голямо усилие, замаян и отмаял. Разин го заведе в колибата и му даде една изсушена кайсия.

— Сдъвчи я бавно! — каза той, подавайки на Сергей топъл чай и кубче захар, през което да сърба течността по руски маниер.

— Седни там! — рече той, посочвайки на Сергей масивната камина. Над огъня висеше голяма желязна готварска тенджера. Вътре димеше зърнена супа със зимни зеленчуци и малко месо.

— Разбъркай добре супата, а после сипи и за двама ни! — нареди той и остави Сергей за малко сам.

Той направи това, което искаше Разин.

Когато се върна, Разин каза на Сергей да яде край огъня; самият той щеше да се храни на своята малка маса. После му даде да пие още вода.

Когато Сергей привърши с храненето, Разин му нареди да измие и двете купи, добавяйки:

— Може и да склоня да те обучавам... Ще видим... После посочи готварската тенджера над огнището.

— Най-важното — за моята супа всяка вечер.

Той показа на Сергей запасите си от ечемик, овес и „каша“ — булгур от елда — както и малка градина със зимни зеленчуци, за които щеше да се грижи. Посочи към външната тоалетна:

— Поддържай я чиста!

Значи Сергей трябваше да готви храната на Разин, да бърше пода, да пере дрехите му и да чисти тоалетната.

След това Разин каза, посочвайки към колибата на старицата и малката плевня край нея:

— Дръж коня си там. Сега иди и се погрижи за него. После се върни и се заеми с домакинските си задължения.

Сергей се надигна и излезе от хижата. Погрижи се за Дикар, като го нахрани с порция овес и ечемик, а после го заведе в малката плевня, където махна от него седлото и одеалото. След това се върна в хижата.

През следващите няколко дни Сергей се стараяше максимално да удовлетвори този жилав стар воин, но без никакъв успех. Разин винаги

изглеждаше раздразнен, излайвайки заповед след заповед. Без никакъв коментар или оплакване, Сергей готвеше супа, разбърквайки зеленчуците и булгура с голяма дървена лъжица, като я похлупваше с тежкия железен капак, за да покъкри. Опитвайки супата, Разин само изсумтяваше. След като се нахранеше, показваше с още едно изсумтяване, че Сергей също може да си сипе от нея.

Между домакинските задължения Сергей ходеше в гората за храна, като събираше яйца и хващаше по няколко заека. Успяваше още и да разходи Дикар, да проучи близките околности и да направи няколко упражнения за гъвкавост.

Седмицата мина; след това седмиците станаха две, а после и три. Сергей надхвърли изискванията на Разин и направи някои прости подобрения и ремонти — поправи вратата и един разклатен прозорец, който се блъскаше от вятъра. Но след всичкото бърсане на под, чистене, пране, сгъване на дрехи и готвене, Разин не спомена нищо за неговото обучение.

Отминаха още четири седмици; вече бе средата на май. Повече не можеше да чака. Една вечер, докато сервираше храната, Сергей каза:

— Учителю Разин, надявам се, че...

— Не „Учителю Разин“ — прекъсна го майсторът на сабята. — Само Разин.

Сергей кимна, а после продължи:

— Дадох най-доброто от себе си, изпълнявайки своите задължения... Надявам се, че си доволен от работата, която съм свършил.

Разин отговори с изсумтяване.

— Трябва да знам дали съм заслужил правото да се обучавам при теб.

Разин изгледа Сергей така свирепо, че косъмчетата на врата му настръхнаха. После тръгна да се обръща, за да се отдалечи, но въпросът увисна без отговор, затова Сергей добави:

— Тръгнал съм на мисия; не мога да отлагам още много. Това е въпрос на живот и смърт.

Разин се обърна, за да погледне Сергей.

— При вас, младите хора, винаги е въпрос на живот и смърт.

Сергей реши да му разкрие целта си; изглежда, че нямаше друг начин да си спечели съдействието на Разин.

— Неколцина мъже, представящи се за казаци, погубиха семейството ми. Те ще убият още много невинни хора. Трябва да ги спра. Ти обеща да ме обучиш...

— Нищо не съм обещавал! — каза Разин, а после гневно напусна стаята.

Сергей се намираше в задънена улица. Дали този старец не бе някой шарлатанин? Дали не използваше Сергей, правейки го на глупак? Дали не бе пропилял цялото това време за нищо?

Същата вечер, докато Сергей седеше край огъня, разбърквайки супата, внезапно бе ударен по главата с такава сила, че ударът го събори почти в безсъзнание. Слисан, мислейки, че някой дървен труп е паднал от тавана, той се претърколи.

Над него се извисяваше Разин с дървена тояга в ръка.

На лицето на този човек не беше изписано нищо — никакво мръщение, никакъв гняв. Той спокойно се обърна, отиде до стола си, облегна тоягата на стената и седна. После извади една книга и започна да чете. Сергей протегна ръка към разкъравената си глава и напипа голяма надигаща се цицина.

Значи Разин бе умопобъркан. И подъл. Сергей тъкмо се канеше да тръгне към вратата, когато нещо го задържа да остане. В края на краищата вече бе паднала нощта; на сутринта щеше да мисли по-ясно.

Щом се унесе в сън, и бам! — събуди се в паника, седнал в леглото, размахвайки ръце срещу празното пространство. Зърна гърба на Разин, който връщаше към кушетката си.

Разтърквайки удареното място на пищяла си, Сергей най-сетне отново потъна в неспокоен сън, но тъкмо преди зазоряване бе събуден по подобен начин с нова контузия. Като се прозяваше, той излезе навън за сутрешното си потапяне в потока. Ледената вода притъпи усещанията на пламналото му от болка тяло.

Този ден, както и всеки следващ от тази седмица, винаги, когато Сергей бе разсеян или замислен, Разин го удряше, бърз и тих като вятъра. Сергей би се защитил, но Разин все го хващаше в момент, когато не внимава. Болката се превърна в нещо толкова постоянно, че Сергей забрави какво значи да не я чувстваш.

Всеки път, когато почти бе готов да прекрати това унижение, Сергей си напомняше, че не е затворник — че във всеки един момент може да излезе, да яхне Дикар и да си отиде. Тази мисъл го задържаше да не замине. Още ден, още час, още минута. Може би това беше посвещение за всички кандидат-ученици — някакъв тест за искреност. Ако го минеше, Сергей бе сигурен, че Разин щеше да го научи на нещо стойностно.

Ударите се сипеха денонощно — десет, двадесет, тридесет — докато им изгуби бройката. Междувременно продължаваше да изпълнява своите задължения и спеше с полуотворени очи.

Две нощи по-късно Сергей рязко отвори очи, без да знае защо. Не почувства Разин да е наблизо, така че се накани отново да заспи. Но точно тогава му хрумна идеята, че би могъл да обърне играта...

Отне му почти двадесет минути да измине онези пет-шест метра от своята постеля до леглото на Разин, вървейки пипнешком сред гъстата тъмнина. Предвкусвайки изненадата, която щеше да предизвика, Сергей надигна сламената възглавница, която носеше, и замахна с нея надолу...

Тя удари едно празно легло. *Къде беше Разин?*

Космите на врата на Сергей отново настръхнаха, когато осъзна, че старецът може би дори в този момент го дебне в мрака — но не с тояга, а със сабя. Сергей се завъртя...

Там нямаше никого. Разочарован, той се върна при своя дюшек, където откри Разин, заспал в постелята му.

Сергей не дремна нито миг през остатъка на нощта. А през деня беше в постоянно състояние на неспокойна бдителност и тревожност, очаквайки удар във всеки един момент, заобикаляйки ъглите пипнешком, готов да вдигне ръка в защита.

Тогава, когато най-малко го очакваше, то се случи: Една вечер, точно когато надигаше капака на тенджерата, за да разбърка чорбата, ръката му внезапно вдигна похлупака над главата му точно в мига, когато върху него се стоварваше ударът на Разин. Тоягата издрънча, срещайки железния капак. Изненадан, Сергей се обърна и видя майстора на сабята да го гледа втренчено.

Широка усмивка се разля по лицето на Разин.

Окуражен, Сергей каза:

— Това значи ли, че моето обучение може да започне?

— Не — отговори Разин. — Обучението ти приключи. Чак тогава Сергей схвана какви възможности крие дарбата, дадена му от Разин. Всички тези атаки... през цялото това време... майсторът на сабята го бе учил да се движи по инстинкт. Това беше методът, скрит зад външното му безумие.

Щом като посвещението му бе завършено, Сергей Иванов бе готов да си тръгне. На следващата сутрин Сергей бе оседлал Дикар и тъкмо се канеше да го яхне, когато усети някого зад гърба си, обърна се и видя Разин да стои наблизко.

Разин изсумтя одобрително.

— Добре. Не съм си изгубил времето с теб.

— Значи мислиш, че съм готов да се изправя срещу онези мъже?

— Разбира се, че не! Но може би си готов да се учиш...

Разин бе човек на малкото думи, затова Сергей си помисли, че той е свършил. Но докато яхаше Дикар, Разин добави:

— Има един учител — много по-добър от мен.

— По-добър със сабята ли?

— По-добър във всичко. В каквото и да е. В нищо. Видях го да се бие срещу стотина противници... никога не бе победен. Можеше да хвърли човек на земята, без да го докосне.

Разин отново направи пауза.

— Някога живееше на остров Валаам... сред Ладожкото езеро. Може и все още да е там...

Разин спря дотук, решавайки, че е казал достатъчно. Като кимна с глава, той се обърна и изчезна в гората.

Докато Дикар го носеше на запад към река Дон, Сергей си мислеше за двете големи пътувания, които бе направил към южна Русия — след като избяга от училището и сега, преследвайки Заколев и останалите. Те най-вероятно извършваха своите набези в този южен район, в еврейските колонии на запад. Сергей отново се сети за последните думи на Разин. Но нямаше никакво намерение да препуска отново хиляда километра на север, за да търси някакъв мистериозен войн от минали времена, на някакъв остров сред Ладожкото езеро — още един учител, който най-вероятно така или иначе нямаше да го обучава.

Но при споменаването на Ладожкото езеро — на по-малко от сто километра от ливадата, където жена му и детето му лежах в студената земя — го прониза остра и мъчителна болка. Не, нямаше да отлага повече своето преследване. Той обърна коня си на запад.

През този май на 1893 година Сергей прекоси Дон и пое на юг към Украйна, басейна на река Днепър и еврейските територии.

Два дни по-късно съзнанието му най-сетне обхвана чудовищните размери на тази задача: Сергей проследи с пръст няколко сантиметра върху своята карта. Колко лесно нокътят му прекосяваше хълмове и морета, прелиташе над степи, гори и стопански земи. Но когато огледа терена пред себе си — реки, на които трябваше да намери брод, каменисти склонове и обширни пространства земя — той осъзна колко малък бе шансът да открие своите жертви. С нищо, на което да се опре, освен слухове — това бе като да се опитваш да хванеш муха, която някой е видял да бръмчи в някаква стая преди три дни.

След месеци яздене по зигзагообразен маршрут — минавайки край Харьков, Полтава, Киев и кръстосвайки района, Сергей не бе постигнал почти никакъв напредък. Един евреин, собственик на магазин, бе чул да разправят за казашки разбойници на запад; други местни жители бяха убедени, че такива мъже последно са били забелязани на изток... или на север... или на юг. Един фермер разказа, че е чул от приятел, който бил чул от друг приятел за фантоми, които

препускали в нощта, за да убиват и палят, а после изчезвали в мъглата преди да се развидели.

Мина още една година, една цяла вечност от дни, в които надеждата се стопяваше с течение на часовете и умираше с всеки залез, а после се възраждаше, но започваше да гасне още с идването на зората. През август 1894 година, под лъчите на палещото слънце, докато избърсваше челото си, а потта смъдеше в очите му, Сергей си помисли с копнеж за зимните снегове. Дикар бе жаден и се инатеше, опъвайки юздите и навеждайки глава при всяка следа от вода. Лятото премина много подобно на предшестващата го пролет.

Същата есен, сред откритите полета, яздейки от едно селище към друго, Сергей стана на двадесет и две години. Откри руините на няколко стопанства, но нищо повече. Докато пристигнеше някъде, вече нямаше останали никакви следи, нито дири. Може би онзи фермер бе прав; със същия успех можеше да тича след призраци.

През лятото Сергей бе спал под звездното небе; ала сега, след като задухаха есенните ветрове, двамата с Дикар намираха подслон в плевнята на някой стопанин, когато това бе възможно.

Този декември, след като отбеляза на картата си опожарените селски стопанства, които бе открил, и постави точки там, където хората бяха чували слухове за нападения, Сергей се надяваше, че ще се появи някаква смислена схема, но не откри никаква система. Обезкуражен, той продължи да язди напред. Не можеше да стори нищо повече.

Щом започна да се сипе рядък снежец близо до Виница, на бреговете на южната река Буг на югоизток от Киев, един селски стопанин съобщи на Сергей новината, че е починал цар Александър III и е започнало царуването на Николай II. Междувременно Сергей продължи с преследването.

Към края на тази дълга зима, растящи съмнения тласкаха Сергей към все по-дълбока депресия. Той бе тренирал. Бе се борил с ловки казаци. Разин бе изострил инстинктите му. Но Сергей не бе по-близо до откриването на Заколев, отколкото в деня, когато бе изгубил следите им преди три години. Дали бе пропилял цялото това време? Дали трябваше да прекара още три години, или пет, или десет като тях?

Дори Дикар крачеше вяло, като кон без ездач. Бледото слънце нямаше сили да разтопи реките, нито да стопли костите му. Но Сергей яздеше напред въпреки гаснещите надежди, под сиви небеса, сред сипеци се снегове. Имаше мигове, когато вярваше, че вече е умрял и сега язди през чистилище, пълно с изгубени души. Тази нощ, мислейки за Аня, той хвана главата си с ръце и зарίδα.

Но пролетта все пак дойде, а после и ново лято, и тези сезони донесоха ако не надежда, то поне топлина. Тогава, в един следобед през октомври, когато задуха вятър, а от небето заплашваше да се излее студен дъжд, Сергей издигна бивак в гората край малко градче. Спъна Дикар с букаи, за да пасе, а после, за да раздвижи краката си, тръгна с намерение да се разходи из селището, където можеше да открие някаква нишка или късче информация, или може би приветливо лице.

Отвън, тъкмо пред стените на града, той се натъкна на четирима мъже, грубо облечени, които се шляеха като пияни. Сергей продължи да гледа напред, но един от мъжете препречи пътя му и го заговори:

— Защо идваш в селото ни, чужденецо? Храна ли ти трябва, водка ли, или жени?

— Ще намериш водката за по-добра от жените! — каза един от останалите, като сръга с лакът първия, който явно беше техният главатар. И четиримата се разсмяха.

Сергей се усмихна. Но когато се опита да ги заобиколи, настроението им внезапно се промени. Още един човек застана на пътя му. После главатарят обясни:

— Трябва да си платиш налога, за да влезеш в града по този път.

За да си спести главоболията, Сергей сви рамене и се обърна, за да си ходи, ала останалите препречиха пътя му.

— В тази посока е даже по-скъпо — каза един от тях, най-едрият.

— Не искам да ви създавам неприятности — каза Сергей. — Аз само търся една банда...

Главатарят го прекъсна, погрешно взимайки учтивостта на Сергей за слабост или страх:

— Може би не ни чу добре. Трябва да ни платиш. Веднага.

Очевидно тези грубияни бяха твърдо решени да оберат Сергей и да го набият на това отгоре. Той спокойно ги наблюдаваше как го измерват с поглед — един самотен, белокоcos човек.

— Не искам никакви неприятности — каза Сергей. — Просто ме пуснете да мина и ще ви пожелаая приятен ден.

— Не и без твоя налог — рече самозваният главатар, като издърпа нож от колана си. Той се приближи; останалите го последваха. Точно в момента, в който главорезът с ножа пристъпи напред, Сергей ритна коляното му от вътрешната страна, като го накара да изгуби равновесие; после сграбчи косата му, хвана ножа и го издърпа от ръката му, завъртайки го. След като го обезоръжи, Сергей го хвърли на земята. Останалите, изненадани, бяха хванати неподготвени, давайки на Сергей време да се справи с двамата, които бяха най-близо до него. Единия зашемети с три удара, а другия отблъсна с ритник. После четвъртият главорез успя да го поразии в гръб — удари главата на Сергей отстрани — и за миг всичко потъна в мрак. Вече на земята, Сергей усети ритник отстрани, а после още един.

Както лежеше там, покрил главата си с ръце, Сергей видя да прелитат в съзнанието му образи от миналото, когато бе понесъл други такива удари от страна на превъзхождащите го числено хора на Заколев. Внезапно изпаднал в ярост — което може би и спаси живота му — Сергей рязко се претърколи, изплъзвайки се от тези мъже, а после се изправи срещу тях. Повали първия, който се приближи до него, после обезвреди втория, като стовари тежко петата си върху бедрото му. Третият мъж му отправи непохватен, кос удар. Сергей сграбчи крака му и го усука — чу пращане и вик от болка. После ръката му инстинктивно се вдигна и отблъсна един удар с юмрук, за който дори не знаеше, че приближава. Ритайки с пета назад и нагоре, той уцели слабините на един друг мъж зад него. В този момент последният, все още изправен, нападател загуби куража си — и те всичките се отдалечиха намръщено, накуцвайки.

Дишайки тежко, Сергей бързо огледа пораженията: главата го болеше, а ушите му бучаха — щеше да го боли и на следващия ден — но нямаше никакви травми, които да го извадят от строя. Като се отърси от случилото се, той продължи напред, влизайки в града, за да разпита по обичайния начин. Не успял да научи нищо повече от това, което вече му бе известно, той се завърна в гората, за да прекара още една тиха нощ в компанията на Дикар, както бе правил много нощи преди това.

Тази вечер изпод навеса си Сергей съзерцаваше пламъците на пращящия огън. Мислеше си за четиримата арогантни пияници, които почти го бяха пребили. „Никога не подценявай своя противник“ — измърмори си той под носа, припомняйки си съвета на Алексей от преди години. После му хрумна още една крилата мисъл: „Чувам и забравям; виждам и запомням; правя и разбирам“.

Сега Сергей разбираше, че пияни или не, онези мъже най-вероятно са били войници в младостта си, заякнали в отминалите битки. Беше ги подценил — една почти фатална грешка и урок, който никога нямаше да забрави.

Собственият му боен опит се свеждаше до момчешки двубои по борба, няколко сбивания и схватката му със Заколев извън границите на училището преди много време, а после и пълното поражение от него и хората му...

Очите на Сергей натежаваха, а пред вътрешния му взор прелитаха картини от обучението му през последните месеци: борбата със сенки, Леонид и Разин. Тогава отново чу думите на майстора на сабята — за онзи учител по бойни умения на един остров сред Ладожкото езеро...

Той изпадна в лека неспокойна дрямка и сънува, че се бие с призраци... петима Заколевци, десетима Корольовци, а после ставаха все повече и повече, и повече...

След това изчезнаха и той се озова легнал върху сламената си постеля в колибата на Разин, неспособен да помръдне, вперил поглед нагоре към майстора на сабята, който, изправен над него, тъкмо щеше да го удари — но не с тояга, а със сабя. Сергей гледаше като хипнотизиран как Разин замахва надолу със сабята...

Събудил се рязко от пукот, който звучеше като изстрел на пистолет, все още полузаспал, Сергей метна тялото си настрани, за да избегне очаквания удар на Разин, и точно тогава един голям клон се прекърши шумно и падна долу с тъп звук, като смачка навеса, под който бе спал само преди секунди. Земята се разтърси от удара. Сергей скочи на крака, объркан, донякъде очаквайки да види Разин там, докато сънищата и реалността се отделиха едно от друго.

Той пое дълбоко дъх и в съзнанието му започна да се оформя ново решение. После се обърна към Дикар, но само за да открие, че сънищата и реалността отново се бяха смесили по ужасяващ начин.

Тялото на Дикар лежеше смазано и разкъсано под падналия клон на дървото. Втурна се към жребеца, но не откри никакви признаци на живот.

Използвайки лопатката си, Сергей копа половината ден, потънал в дълбока печал. Когато бе изровена голяма площ, той претърколи своя храбър и верен кон в плиткия гроб. Накрая го покри с пръст и изрече няколко думи:

— Ти ме носеше на гърба си в дългите пътувания, доблестни приятелю, и никога не се оплакваше.

Обзе го чувство на загуба. В живота си бе загубил твърде много — родители, дядо, съпруга, дете — а сега и това невинно животно, един добър и верен спътник.

Острата болка от загубата още веднъж напомни на Сергей за целта на неговото пътуване. Не че му беше необходимо още някакво напомняне. След като съблече пропитите си с пот дрехи, той се потопи в ледения поток, а после бързо се облече и изяде последните остатъци от хранителните си запаси. След това тръгна пеш, оставяйки седлото като знак, че там е гробът на коня му. Пое по протежението на река Дон, отново на север.

Разин беше прав, помисли си Сергей; не съм готов да се изправа срещу Заколев и останалите. Не и преди да намеря учителя на остров Валаам. Ако той изобщо съществува.

Докато преброждаше морето от хълмове и прекосяваше широките равнини, в ума на Сергей се зароди едно ново прозрение: за да победи Заколев и подчинените му хора, не бе достатъчно само да тренира с някой майстор. Той самият трябваше да стане такъв.

Отне му още шест месеца да стигне пеш до Санкт Петербург. При всяка стъпка от мъчителното, дълго хиляда километра пътуване, Сергей призоваваше на помощ всичките си умения по оцеляване и цялата си воля. Приведен срещу мразовитите зимни ветрове, когато приближи града, той вече бе уморен до мозъка на костите си. Пристигна там също толкова занемарен, колкото и предишния път, с брада и дълга бяла коса.

Да се срещне с Валерия и Андреас беше изключено; нямаше да отваря стари рани. Много по-добре бе да ги остави примирени със загубата си, доколкото бяха успели да го постигнат. Нито пък щеше да наеме стая за през нощта. Малкото останали рубли щяха да му

потрябват, за да си плати возенето с лодка през Ладожкото езеро до остров Валаам.

Малко преди здрачаване той стигна до ливадата и гроба на семейството си на брега на Нева. Мястото сега бе избуяло в трева, но могилката все още бе там. Преди да заспи, Сергей седна до започналата да се руши от природните стихии купчинка пръст и заговори на Аня. Мислено поднови брачната им клетва и отново обеща, че смъртта ѝ ще послужи на някаква висша цел.

Поднови още и обета си да спаси живота на други невинни хора, като отърве света от Дмитрий Заколев и неговите привърженици. После пожела на Аня лека нощ — така, както го правеше, когато все още бе жива: „Ти си моето сърце“, каза ѝ той, като се протегна и докосна земята, където почиваше тя.

Тази нощ сънищата му бяха спокойни и тъжни, изпълнени с обич и копнеж. Чувстваше Аня до себе си, ръката ѝ погали косата му, а целувките ѝ успокоиха челото му, докато духаха нощните ветрове.

И така, през пролетта на 1896 година Сергей отиде до пристана и се качи на следващия кораб за манастирския остров.

ЧАСТ ПЕТА: МОНАСТИРСКИЯТ ОСТРОВ

*Мекотата тържествува над твърдостта,
кротостта над силата.*

Гъвкавото превъзхожда неподвижното.

*Това е принципът за контрол над нещата
чрез тяхното приемане, за изкусно овладяване
чрез приспособяване.*

Лао Цзъ

По време на дванадесетте часа, необходими на двумачтовия кораб да прекоси развълнуваните от вятъра води, Сергей говори с няколко пилигрими, поели към манастира. Научи, че Валаам е най-големият от множеството острови в Ладожкото езеро, но е дълъг само седем километра и е заобиколен от още няколко по-малки острова, разположени съвсем близо до бреговете му. Гъста гора и стръмни скали обграждаха като щит крайбрежието на острова, но щом шхуната заобиколи една стърчаща канара, пред погледа им се появи малък залив, последван от най-високата кула на главния манастир — огромна, ослепително бяла крепост на възраст осем века, с яркосини заострени кубета със златни върхове. Сякаш влизаха тържествено в залива на мечтите.

Друг един пилигрим разказа за тихи езера във вътрешността на острова, скрити сред девствени гори, отвесни скали и горски поляни. Като допълнение към главния манастир, центърът на живота в тази общност, каза той, из острова имало разпръснати по-малки, усамотени отшелнически сгради, наречени скити. Те били обитавани от монаси, търсещи по-дълбоко уединение. Дори по-изолирани от тях били миниатюрните отшелнически колиби и пещери, а имало дори няколко дупки в земята, в които монаси отшелници работели и се молели в пълно усамотение. Пилигримът добави: „Казват, че там не живее никой друг, освен монаха и Бог, докато остане само Бог“.

Един завръщащ се брат му разказа, че в миналото манастирът е бил разрушаван много пъти, тъй като миролюбивите монаси отказвали да се бият дори когато шведите присъединили острова към своите територии, преди Петър Велики окончателно да го възвърне. Странно е, помисли си Сергей, да търся войн сред общество от монаси, които не употребяват насилие. Очакваше, че такъв човек би се откроявал на подобно място. Във всеки случай, ако този учител живееше на острова, Сергей щеше да го открие.

Ако той самият искаше да бъде открит.

Сергей издигна временен бивак тази пролет в една усамотена част на гората, покрита с мъхове, папрати и цветя. През следващите дни кръстосваше острова, минавайки край малкото стопанство, което снабдяваше острова с мляко и зеленчуци, покрай усамотените скити и малките отшелнически колиби, разпръснати из гората.

С течение на седмиците Сергей внимателно наблюдаваше монасите в черни одежди. Опитваше се още и да зърне някой от отшелниците, в случай че един от тях е търсеният от него човек.

Щом Разин бе виждал този войн преди много години, сега той би трябвало да е на средна възраст, в четиридесетте или петдесетте си години, а може би дори и по-стар. Дали монах, или отшелник, ако този учител все още живееше сред тях, той би могъл да се разкрие на Сергей просто по начина, по който се движи.

Докато седмиците отминаваха, Сергей започна да различава познати лица сред многото братя, както и някои от по-възрастните отци, докато извършваха своите служения. Един от тези мъже се открояваше в спомените му: Сергей се намираще в главната манастирска сграда, когато забеляза един от облечените в черно расо по-старши братя, мъж с белоснежна брада и дълга бяла коса, да прислужва в болницата на един монах, прикован към леглото, давайки му последно причастие. Няколко минути по-късно, връщайки се надолу по коридора, Сергей видя същия стар монах, затворил съсредоточено очи, да полага ръце върху гърдите и челото на поредния пациент. По едно време — може би бяха изминали секунди или минути — той вдигна очи и погледна втренчено право към Сергей, който стоеше като закован...

Магията бе развалена, когато един по-млад монах мина бързо край него, за да влезе в стаята. Монахът се обърна, за да види изражението върху лицето на Сергей, и се усмихна:

— Името на отца е Серафим. Той е старец. По-късно Сергей научи, че с думата старец наричат по-старшите отци, притежаващи необикновен характер и мъдрост. Той си отбеляза да разговаря с този отец Серафим, който може би беше достатъчно стар, за да си спомни за търсения от него войн.

Междувременно продължи да разпитва и други монаси. На един остров с миролюбиво настроени хора той не можеше открито да заяви,

че издирва майстор на бойните умения, затова формулира въпроса си така: „Веднъж чух за един човек, който живее тук. Той бил изкусен войн, преди да придобие мир. Чували ли сте за такъв човек?“ Въпросите му предизвикваха озадачени погледи. Никой не изглеждаше да знае нещо, а и той не откри следи от такъв войн.

Щом лятото премина в есен, и откъм езерото задуха мразовит бриз, у Сергей се надигнаха нови съмнения дали този учител изобщо съществува — поне на Валаам.

Докато следеше братята, те също го наблюдаваха — младия пилигрим с бяла коса, който се скиташе из острова и задаваше въпроси. Не след дълго един монах, който се представи като брат Евгений, му предаде следното послание:

— Старшите братя знаят за твоето присъствие тук, но не и какви са духовните ти намерения. Тъй като изглежда, че следваш някакво вътрешно призвание, можеш да останеш за кратко, ако имаш готовност да служиш. Имаш ли такава готовност?

— Да, имам — отговори Сергей.

Доволен от отговора му, брат Евгений продължи:

— Тъй като през зимата не можеш да живееш на открито, ще живееш и работиш в скита „Св. Авраам Ростов“. Тази уединена обител се намира пет километра на юг. От главния остров я дели тесен канал...

— Мястото ми е познато — каза Сергей.

— Добре — отвърна монахът. Накрая добави още нещо: — Там ще ти бъде разрешено да отседнеш само седем дни. Когато се върне старшият брат, можеш да помолиш за позволения му да останеш и служиш на братята в тази обител. Иначе скоро ще трябва да напуснеш острова. След още пет седмици силни ветрове и ледени блокове ще направят езерото непроходимо чак до пролетта.

Сергей имаше само един въпрос:

— Отецът, чието позволение ми е необходимо... как е името му?

— Отец Серафим — отвърна монахът, и като кимна, се отдалечи.

Сергей събра нещата си, заличи всички следи от своя бивак и се добра до скалистия бряг, където слезе по каменни стъпала и бе откаран отвъд канала с едномачтова лодка. Пристигна в късния следобед, когато всички монаси се бяха оттеглили в килиите си за няколкочасова молитва. През това време Сергей крачеше тихо из скита — малката

кухня, тъмните коридори и общата стая сега бяха пусти. Подходящо време и място за тренировки, помисли си той.

На петата сутрин след пристигането си в скита „Св. Авраам Ростов“, докато Сергей бършеше пода и чистеше, запита един от братята кога би могъл да разговаря с отец Серафим.

— Той би трябвало да се върне след няколко дни — отговори монахът, преди да се отдалечи, за да върши други задължения. Сергей продължи със следобедните си задачи, докато братята се оттеглиха и дойде време за тренировки.

В гаснещата светлина, докато вървеше към общата стая, Сергей мина край празната килия на отец Серафим. Любопитен, той се спря и надникна през отворената врата в сумрачната стая. Не видя никакви мебели освен малка маса и стол. А в ъгъла, където по правило би трябвало да има легло, стоеше отворен ковчег.

Потръпвайки, той продължи надолу по коридора.

Освен далечния гръмотевичен тътен — знак за приближаваща буря, тишината в Ростовския скит бе тъй пълна, че дишането на Сергей звучеше неестествено силно, а мъждивото осветление придаваше призрачен характер на зимната вечер.

Докато Сергей правеше рутинната си замявка, тренирайки удари с крака и ръце във въздуха, в рамката на слабо осветения вход се появи самотна фигура със свещ в ръка. Внезапното видение стресна Сергей, но после разпозна лицето на отец Серафим. Сергей понечи да проговори, но откри, че гласът му се е изгубил.

Неподвижността на стария монах и начинът, по който стоеше нащрек, напомниха на Сергей снежен леопард, готов да скочи върху плячката си. После проблясък на светкавица изпълни стаята с ярка, ослепителна светлина, превръщайки лицето на монаха в мъртвешка глава — череп с дълга разрошена бяла коса, чиито празни очни кухини сезираха в нищото.

В хватката на първичен страх, Сергей гледаше втренчено това видение в мрака — докато отец Серафим не вдигна свещта по-високо и Сергей видя просто един възстар монах, чието ведро и спокойно лице бе осветено от трепкация пламък.

В следващия миг преддверието бе вече пусто. Не че отецът се бе обърнал и отдалечил, нито пък се бе оттеглил в сянката. Но в един миг

стоеше там, а в следващия вече го нямаше. Сергей не чу никакви стъпки да се отдалечават надолу по коридора.

Трябва да съм си затворил очите или да съм отвърнал поглед за миг, каза си той. Само дете не се сещаше да го е правил.

Два часа по-късно, в осветената от свещи стая, Сергей сервира порциите на шестимата братя, които живееха в скита. Очакваше да види отец Серафим, но мястото му остана празно.

Щом приключи вечерята, Сергей каза шепнешком на брат Евгений:

— Видях отец Серафим този следобед. Защо той не беше...

— Казваш, че си го видял? — рече братът.

— Да, беше при вратата.

Клатейки глава, брат Евгений каза:

— Сигурно си видял някой друг. Отец Серафим трябва да се върне чак утре.

Когато отецът се завърна на следващия ден, както се очакваше, той привика Сергей в малката си килия и с жест го покани да седне на единствения стол. Мека светлина сякаш обгръщаше стария монах. Дългата му, буйна бяла коса и гъста брада го караха да изглежда някак по-едър, по-внушителен. Сергей, обзет от чувство на страхопочитание и благоговение, никога преди не бе срещал човек с такова духовно присъствие.

— Аз съм отец Серафим — каза меко старшият брат, а после се усмихна. — Но мисля, че вече сме се срещали... в болницата, нали така?

Сергей прочисти гърлото си, а после с известно затруднение успя да възвърне гласа си:

— Да, да — така беше. Радвам се да Ви срещна отново, отче. И бих искал да помоля за Вашето позволение да остана в тази обител през цялата зима.

Отецът затвори очи, пое бавно и дълбоко дъх и остана така близо минута. Накрая отвори очи и каза:

— Необичайно е за един мирянин да отсяда в скит, но... Вече проучих въпроса. Можеш да останеш цялата зима — а може би и по-дълго...

Виждайки Сергей да поглежда крадешком към ковчега, отецът се усмихна и рече:

— Ковчегът ми служи като легло, но освен това ми напомня да използвам добре времето, дадено ми от Бога. И една сутрин, когато не се надигна повече, ще спести на останалите известни неудобства.

Моментът просто не изглеждаше подходящ Сергей да пита отец Серафим дали е срещал някога онзи велик войн.

Така започна официалното пребиваване на Сергей Иванов в скита „Св. Авраам Ростов“, живеейки заедно с обречените на безбрачие монаси аскети, които приемаха растителна храна и пазеха тишина по време на ядене — в търсене на човека, когото все не успяваше да открие. Моментът сякаш никога не бе подходящ да говори отново с отец Серафим. Той често отсъстваше, за да извършва лечителската си дейност в манастира, да се грижи за нуждите на братята, живеещи там, или да се моли в уединение. При това мълчание по време на хранене и задълженията на Сергей преди и след това, пътищата му рядко се пресичаха с тези на отца в подходящо време.

Междувременно, изпълнявайки извънредни поръчки в главната манастирска сграда, Сергей продължаваше да издирва неуловимия — или несъществуващ — войн.

Близо шест седмици след първата им кратка среща той неочаквано се натъкна на отец Серафим, който бе вперил поглед през прозореца към снежния пейзаж. Сергей тихо се приближи, за да не го безпокои, и за един момент сподели с него зимната картина, виждайки я през очите на стария монах... изумруденозелените борове... шубраците с миниатюрни червени плодчета, посипани със сняг...

Докато Сергей дойде на себе си, монахът вече се отдалечаваше.

— Отче! Отче Серафиме! — извика той, стреснат от силата на собствения си глас.

Старшият монах се обърна. — Да, Сергей?

— Мислех си да те попитам — но сега вече не съм сигурен как точно да го направя. Ти си бил тук дълго време, предполагам?

Той кимна.

— Ами, през това време, преди няколко години... дали си познавал, или виждал... един човек — монах или пилигрим — който да е бил изкусен боец? Някакъв вид учител?

Сергей изведнъж се почувства като глупак и наивник, щом този опитен старец го изгледа с безизразно лице.

— Боец, казваш? Войн? — рече отецът. — Аз... нямам нищо общо с такива хора. — И като се извини, той се отдалечи.

Сергей не се сещаше кого друго да попита, нито какво още да стори. Въпреки това, през цялата тази зима работи усърдно, служейки, където може, присъединявайки се към братята на редовните им хранения два пъти дневно — овесена каша, хляб, картофено пюре и зеленчуци, понякога също риба и подправки. Пиеха квас — питие, направено от хляб, а на светите празници и чай. Беше един прост, аскетичен живот на работа, съзерцание и тренировки.

В един такъв момент на размисъл Сергей осъзна, внезапно разтърсен от разкаяние, че не бе намерил никакво време да пише на чичо си Владимир — един пропуск, който му се стори още по-сериозен, щом си спомни как Заколев бе унищожил онова прощално писмо. Може би чичо му до ден днешен все още вярваше, че Сергей е мъртъв.

Затова подреди мислите си и започна да пише с перо върху хартията:

Уважаеми Господин Иванов,

Пиша това много закъсняло писмо, за да Ви поднеса моите извинения, задето напуснах училището без Ваше съгласие — а също и разкаянието си за това, че не Ви писах по-рано. Постъпих така, както беше необходимо, и нямам никакво оправдание. Благодаря Ви за добрината и грижата, които проявихте към мен в ранните ми години. Те не са забравени. Вие не сте забравен.

Прилагам картата, която взех от Вашата библиотека. Връщам я сега, малко поизносена от употреба. Тя ми служи добре и аз Ви благодаря за този „заем“. Колкото до ножа, лопатката, компаса и другите припаси, един ден ще Ви ги върна или заплатя.

Сега съм на двадесет и три години. По време на дългите си пътувания из Русия, уменията, които придобих във Военното училище „Невски“, ми дадоха възможност да оцелея сред тежките условия на дивата природа. Въпреки начина, по който напуснах, искам да знаете, че както

Вашата грижа, така и обучението Ви може би все пак ще послужат на някаква висша цел.

Уважавах Ви, както и Вашия пост на директор, но винаги съм мислил за Вас преди всичко като за моя чичо и моето семейство. Вие бяхте човекът, когото най-много възприемах като свой баща. Завинаги ще останете в спомените и в молитвите ми.

Вашият племенник, Сергей Сергеевич

Докато запечатваше писмото с восък от свещта, в съзнанието си виждаше суровото лице на своя чичо. Сергей вече не изпитваше към него онова страхопочитание, което имаше като малък, а по-скоро дълбока обич към този добър човек, Владимир Борисович Иванов.

Писмото слагаше край на една малка част от миналото му; друг много по-голям дял оставаше незавършен.

През кратките мразовити дни Сергей следваше една и съща рутина: работа, размисъл, тренировки, хранене и сън. Сякаш отново беше във Военното училище „Невски“ — като че ли никъде не бе заминавал и нищо не бе вършил. Чувството му за безизходност растеше с всеки изминал ден.

Повече от три месеца бяха минали, откакто Сергей бе отседнал там. Той си припомни живота сред войниците в училището, когато бе копнял поне за малко да почувства мир. Сега, в това място на покой, той търсеше един войн.

Междувременно продължаваше самостоятелните си тренировки, като упражняваше движенията без никакво усещане за напредък или промяна. Зима отвън, зима и отвътре. Сергей най-сетне прие истината, че може скоро да си тръгне оттук, пропилял още една година от живота си.

После, съвсем внезапно, съдбата на Сергей се измени.

Кой би могъл да каже как се случват такива неща? Вероятно бе въпрос на подходящ момент или късмет — или учителят най-сетне бе решил да разкрие себе си. Но в последния ден на март 1897 година, тъкмо когато Сергей довършваше движенията от рутинната си

тренировка, заемайки финална позиция на готовност с вдигнат гард, той забеляза, че отец Серафим го наблюдава.

Ръцете на стария монах бяха скръстени пред широките му гърди. Той клатеше глава, сякаш за да каже, че всичките умения на Сергей не струваха и пукнат грош.

— Какво всъщност правиш? — попита озадаченият отец.

— Тренирам... подготвям се — отговори Сергей.

— В истинската битка — рече отец Серафим — няма никакво разгриване, никакви упражнявани техники, никакви правила. — Той отново поклати глава. — Не вярвам, че такива движения ще те подготвят да се изправиш срещу мъжете, които преследваш.

Умът на Сергей за кратко се завъртя от нахлуващите един през друг въпроси: Как можеше отецът да знае за онези мъже? Възможно ли бе този човек да е...

— Да — каза отец Серафим, отговаряйки на неизречените му въпроси. — Аз съм този, когото търсиш, и знам защо си тук. Но ти не знаеш.

— Какво?

— Ти все още си мислиш, че си изпратен от Разин, но ти си пратен от Бога. И когато си тръгнеш, няма да си вече същият човек, който пристигна тук.

Той говореше с авторитет, който идваше сякаш от самата вечност. И тези думи поставиха началото на един начин на подготовка и на живот, който се различаваше от всичко, с което Сергей се бе сблъсквал.

Без повече приказки Серафим влезе в ролята си на учител, сякаш това за него бе както естествено, така и неизбежно. Започна да се появява в общата стая всеки следобед, за да наблюдава тренировките. Един ден скоро след това Сергей спря за малко, за да го попита:

— Отче Серафиме,...

Възрастният човек вдигна ръка, за да прекъсне Сергей:

— Не ме наричай вече „отче“, освен в присъствието на другите монаси. „Серафим“ е достатъчно.

Преди Сергей да успее да попита защо, Серафим обясни:

— Да те подготвям да побеждаваш други хора — това няма нищо общо с призванието ми на монах. Дал съм обет за ненасилие и бих издъхнал, преди да убия друго човешко същество. Видял съм и съм извършил достатъчно убийства.

Повече нищо не каза по въпроса. Вместо това впери поглед в Сергей, който внезапно се почувства гол, а след това и прозрачен. После Серафим рече:

— Виждам, че и ти имаш още едно име. Така че, когато сме насаме, ще те наричам... Сократ.

Когато Сергей най-сетне успя да проговори, той заекна:

— К-как разбра... ?

— Аз... се взрях и го видях.

— Ако ти... виждаш такива неща — и ако си знаел, че съм тук, — тогава защо ме накара да чакам толкова дълго, преди да ми се разкриеш?

Серафим направи пауза.

— Имах нужда да наблюдавам, да преценя сърцето и характера ти. Затова изчаках, докато дойде точният момент.

Сега вече Сергей виждаше стария монах в съвършено нова светлина. Беше като да впериш поглед надолу към разлюлените вълни на Ладожкото езеро: Сергей не можеше да види под повърхността, но чувстваше огромни дълбини.

Въпреки необикновеното присъствие на Серафим и неговите интуитивни способности, за Сергей беше трудно да си го представи като велик войн. В миналото, може би — когато е бил млад и силен. Но сега, мислеше си Сергей, въпреки силата на словото си, Серафим имаше вид по-скоро на нечий стар дядо, отколкото на майстор по бойни умения.

Серафим вероятно бе доловил съмненията на Сергей. На следващата тренировка той каза:

— Атакувай ме, както пожелаеш. Но нека атаката ти бъде искрена. Постарай се добре да ме удариш.

Тонът на Серафим носеше ясното послание, че няма да приеме половинчатото усилие. Затова Сергей даде най-доброто от себе си.

Той не успяваше дори да приближи стария монах. Нещо повече: не можеше да схване какво прави този човек; само съзнаваше, че изглежда не е в състояние нито да уцели, нито даже да открие стария отец.

Всеки път, когато Сергей се опитваше да удари с крак или ръка, да се нахвърли или впримчи, да сграбчи или събори, той самият се озоваваше на земята, отново и отново, без да има и най-малка

представа как е попаднал там. А Серафим го поваляше с една ръка, с кокалче на юмрука си, с един пръст. Сергей физически не бе способен да се надигне. Веднъж той осъзна, че пада, без Серафим дори да го е докоснал.

Разин беше прав. Сергей бе намерил истинския учител. И това бе едно от най-съкрушителните открития в живота му. Когато старият монах предизвикваше Сергей да го блъсне така, че да загуби равновесие, той пробваше отново и отново, но без никакъв успех. Припомни си времето, когато бе опитвал да събори Алексей Казака — беше като да се мъчиш да събориш планина. Но при Серафим това бе като да се опитваш да събориш перце и да не си способен да го направиш.

Старецът се изплъзваше на Сергей и го препъваше, усукваше, преобръщаше, хвърляше го на земята е ръце, с крака и като че ли даже само с мисълта си. Серафим на практика никога не го бе удрял, чак до края на тренировката им, когато старият монах му нанесе лек удар, от който Сергей остана зашеметен и неспособен да помръдне в продължение на няколко минути. Ако Серафим бе понечил да го нарани, какви ли поражения би могъл да му нанесе, чудеше се Сергей.

На следващия ден Серафим помоли Сергей да го придружи за една разходка в снега до малка овощна градина над фермата. Докато вървяха, Серафим заговори:

— Прегледах твоето положение... твоето търсене... — Той спря за малко, а после продължи: — Знаеш Писанието: „Отмъщението е мое, рече Господ“.

Сергей кимна.

— Какво ти дава правото да влизаш в ролята на ангела на отмъщението?

— Нямам никакво право — отвърна Сергей. — Нито пък бих могъл да знам дали душата на съпругата ми ще намери по-дълбок мир след това. Зная само, че моята душа ще го намери...

— Значи вярваш в това...

— Вярвам в това.

— Не можеш да върнеш обратно стореното от онези мъже...

— Но бих могъл да ги спра, за да не разрушат живота на още хора.

Това, което Сергей остави неизречено, беше, че като изпълни клетвата си и вероятно умре при това, би могъл да намери спасение на своята душа и да отиде при съпругата и детето си на едно по-хубаво място, ако такова изобщо съществуваше.

— Никакъв начин ли няма да те откажа от твоите намерения да извършиш това деяние? — попита Серафим.

Сергей бавно поклати глава. Старият монах въздъхна.

— Добре тогава, ще те въведа в сенките. Ще ти дам, каквото искаш... за да можеш един ден да пожелаеш... това, което аз искам да ти дам.

— Какво *всъщност* искаш да ми дадеш? — попита Сергей.

— Мир.

— Има само един начин, по който ще намеря покой.

— Чрез смъртта.

— Тяхната или моята. Може би и двете — отвърна Сергей. — И не мога да чакам повече. Трябва да ги открия скоро — три месеца, шест месеца, най-много година.

Очите на Серафим отново се приковаха върху Сергей.

— Не ни е дадено да определяме кой да бъде точният момент на събитията.

— Мислиш, че може да отнеме повече време ли?

Той кимна.

— Колко повече?

Серафим се спря. После каза:

— Животът може да се преобърне в един миг; сърцето може да се отвори в момент на Божия милост. Но подготовката за този момент може да отнеме цял един човешки живот... — Серафим закричи, продължавайки да говори: — Да научиш нещо, това може да стане много бързо. Да се отучиш от същото изисква повече време. Ако имаш готовност да започнеш веднага... е, може би ще отнеме по-малко от десет години...

— Не разполагам с години!

Очите на Серафим запламтяха.

— Трябва да си някой много важен човек, за да поставяш такива изисквания на Бог, и изключително мъдър, за да знаеш колко време е нужно за всяко нещо...

Докато излизаха от овощната градина и поемаха обратно към скита, смърненият Сергей промени темата:

— Колко други ученици си обучавал?

Серафим въздъхна.

— Никой от тях не е научил от мен това, което търсиш.

— Защо искаш да ме обучаваш? Не съществува ли някакъв вид посвещение?

— Ти вече си посветен — от Разин и... от живота си.

— Какво всъщност знаеш за моя живот?

— Видял съм достатъчно.

Сергей поклати глава в удивление, все още озадачен от стария монах.

— Значи възнамеряваш да ме обучаваш просто така, без никаква отплата?

— Би било грешка да виждаш в моето обучение лична услуга, Сократ. Не го правя за теб; аз само служа на Божията воля. И правя това, защото... като помагам на теб, може би с това все пак служа на една по-висша цел, която никой от нас в момента не е в състояние да прозре.

Повечето от мъжете на Заколев, а и всички жени, които бяха сбрали по пътя си, копнееха за по-постоянен лагер — подобно на селата, от които произхождаха някои от тях. Но отговорът на главатаря им винаги беше един и същ: „По-трудно е да се уцели движеща се мишена“.

Ето защо бе изненада за всички, когато Атаманът свика мъжете си край огъня на техния временен стан близо до румънската граница и обяви:

— Пригответе се! Утре отпътуваме на север, за да построим постоянен лагер. Преди много време открих едно място дълбоко в гората на север от Киев. Никакви бараки вече — този път ще са истински колиби. И, слушайте добре! Правя следното пророчество: Скоро ще имаме достатъчно жени и деца, за да поставим началото на нова казашка династия. Нашият час настъпи! От това скришно място ще връхлитаме и ще нападаме евреите, а после ще изчезваме. Няма да оставяме след себе си никакви живи очевидци, освен по едно дете всяка година, твърде малко, за да си спомня, което ще превръщаме в един от нас. С времето легендата за нас ще се разраства. Напред за Църквата и Царя!

Това последно възклицание, което предизвика наздрависици и вдигнати саби, беше изречено заради всички, които все още вярваха. Мъжете му имаха нужда да почувстват, че служат на висша цел. Заколев служеше на собствената си воля и на ничия друга.

И тъй, той поведе растящата си общност от самозвани казаци към техния лагер на север, скрит дълбоко в една гора. С инструменти, придобити по разнообразни начини, мъжете се захванаха да секат дървета и да издигат истински колиби. Работата бе добра за повдигане на духа, жените изглеждаха твърде доволни, децата си играеха, а мъжете известно време нито убиваха, нито плякосваха. Беше период на установяване. Дори неспокойният Корольов бе доволен да върши обикновена работа.

Скоро след като мъжете привършиха със строежа на дървените къщички, Атаманът обяви, че майката на Полина, жената на име Елена, трябва да пренесе нещата си в неговата колиба и да живее с него, за да се грижи за детето. Елена направи това, което ѝ бе наредено.

Внезапното решение на Заколев да има семейство като че ли не беше в неговия стил. Но за първи път в живота си той изпитваше нещо подобно на обич. Не към Елена, а към детето. Присъствието на Елена в това домакинство беше в най-добрия случай с практическа цел; тя не споделяше леглото му, а спеше върху сламена рогозка в стаята на Полина. Винаги щеше да бъде наричана стаята на Полина, а детето щеше да остане, заедно с момчето Константин, основният обект на привързаността на Заколев.

Хубаво е бащите да разказват приказки на своите деца. Затова една вечер Татко Дмитрий разказа на малката Полина историята на нейното минало.

— Един ден, не чак толкова отдавна, живял един мъж със съпругата си, и те били много щастливи и добри, затова им се родило красиво момиченце. Аз бях този мъж, а ти беше малкото момиченце.

— А майка ми била Елена — каза тя. Той тъжно поклати глава.

— Елена не е твоята истинска майка, но ти никога не трябва да издаваш тази тайна.

Това разкритие в действителност не бе изненада за Полина; тя никога не бе чувствала Елена като своя майка.

— Шура ли е истинската ми майка?

— Би била щастливка да имаш за майка старата Шура, но не — тя също не е твоята майка.

— Тогава коя е...

Татко Дмитрий пресече думите ѝ:

— Не прекъсвай баща си! — После добави с по-мек глас: — Трябва да мълчиш, докато приключа, Полина. Твоята истинска майка — моята възлюбена съпруга — бе убита от едно чудовище...

Очите на Полина се разшириха от ужас. По строга заповед на Атамана тя бе държана настрана от всякакво споменаване на насилие и смърт и особено на самото предназначение на отрядите за нападение. Тя знаеше само, че баща ѝ и неговите хора излизат да патрулират в служба на някакъв човек, наречен Царя.

— Как... как изглеждаше това чудовище? — попита тя, уплашена и очарована от това мрачно разкритие.

— Той изглежда като всеки друг човек — приблизително на моята възраст, но с бяла коса, коса на магьосник. И този магьосник има силата да омайва със своя глас, разказвайки сладки лъжи, които те объркват, преди да те убие. Единственият начин да унищожиш това чудовище, е да го направиш бързо, преди да успяло да проговори и да те оплете в своите заклинания.

Татко Дмитрий бе съвсем убедителен в своята приказка, която разказа с треперещ глас, сякаш сам той действително вярваше в нея.

Всяко дете има кошмари. От този ден насетне, кошмарите на Полина приеха формата на белокозо чудовище с човешки облик.

Мъжете бяха озадачени от новата бащинска роля на Атамана, а жените мълчаха смутени, откривайки такова привлекателно качество у един мъж, от когото се страхуваха. Някои от жените попитаха Елена дали Атаманът е станал също и съпруг.

Тя не желаше да говори за това.

Нощта, когато Атаманът Заколев влезе в новата си роля на глава на семейство, в лагера започна един период на сравнително нормално положение на нещата — мъжете бяха съсредоточени повече върху строителството, отколкото върху преследването на евреи. Странно, но именно кучетата допълваха тази атмосфера на установеност.

Преди да се заселят в постоянен лагер, Заколев бе убивал ръмжащите псета заедно с техните господари. Но сега допускаше присъствието на онези кучета, чиято вяръност можеше да бъде подкупена с малко остатъци от храна. Понякога Заколев бе забелязван да почесва някое от животните зад ушите. Те бяха идеални последователи, винаги готови да лижат ръката на Атамана и да покажат пълна покорност. По-умните деца постъпваха по същия начин.

Заколев разрешаваше на най-малките да правят, каквото си искат — да тичат свободно, подобно на кучетата, и да се забавляват. Но веднага щом пораснеха достатъчно, на децата им бе възлагана черната работа, като например да чистят външните тоалетни, да перат дрехи в реката — всичко онова, което възрастните намираха за неприятно или досадно.

Също както децата, и кучетата си изкарваха прехраната: нито един външен човек не можеше да приближи без техния предупредителен лай. Освен това кучетата хващаха натясно заблудени коне или овце от стадата на наскоро убити евреи. И тъй, животните се превърнаха в част от стана, като ходеха на лов с мъжете и наблюдаваха внимателно и съсредоточено как жените приготвят храната, надявайки се, че нечия ръка нехайно ще изпусне някое късче към отворените им в очакване челюсти.

И така, кучетата лаеха и гонеха пръчките, хвърляни от децата, мъжете градяха камини в здрави колиби, а жените приготвяха храната и се грижеха за децата, както във всеки друг казашки стан. Но огньовете бяха разрешени само нощем, когато димът се разсейваше в мрака, а също и когато валеше дъжд или сняг, които прикриваха всички следи.

Хората едва ли можеха да не обърнат внимание на растящата загриженост на Атамана за безопасността — ала засега никой не забелязваше семената на една засилваща се мания: Заколев започна да вижда как Сергей Иванов се спотайва в сянката на някое дърво, как наднича иззад плевнята или гледа втренчено Заколев откъм долния край на леглото му късно през нощта.

Съвсем скоро последствията от нощните кошмари на Заколев се пренесоха в светлината на деня: потрепване на окото, рязко завъртане на главата, измърморена фраза, без да е отправена към някого. Понякога изглеждаше разсеян — спираше насред това, което изричаше или вършеше, и вторачваше погледа си в някакъв свят, който само той можеше да види. Под очите му се появиха тъмни кръгове и още повече се отчужди от своите хора. Същевременно Атаманът започна да гледа на себе си като на някаква митична фигура, укрепнала в своето страдание, извисена над другите хора. Общувайки с все по-ограничен вътрешен кръг, сега той издаваше заповеди чрез Корольов, който се уверяваше, че биват изпълнявани с безмилостна експедитивност.

Междувременно животът в лагера продължаваше. След като мъжете се върнеха от лов — на животни или на евреи — те сядаха край лагерните огньовете, разказваха истории за своята младост и вдигаха наздравици. Но внимателно подбираха думите си, когато главатарят им бе наблизил, а дори и когато не беше. Заколев бе обявил

смъртно наказание за всеки, който подрони авторитета му или изложи на риск тяхното местоположение.

Имаше твърде малка опасност да бъдат открити. Колибите им бяха скрити дълбоко в обширна гора, сред малко сечище на сто метра от течаща река. А наблизно, отвъд дърветата, реката преминаваше във водопад, изливайки се над скалата и падайки отвесно с тътен върху камъните и плитчините далече долу, на двадесет метра разстояние. Малко след подножието на водопада реката се превръщаше в стремителен поток от пенлива вода, със стръмни склонове и бързеи. Понеже не бе плавателна река, не минаваха никакви лодки, а и лагерът стоеше далече встрани от всички утъпкани пътеки. Никой нямаше да ги обезпокои.

Деветте деца в лагера — четири момичета и пет момчета, — радостни заради този постоянен дом близо до истински водопад, играеха щастливо в плитчините — до момента, в който едно от момчетата нагази в реката твърде близо до ръба, подхлъзна се, водата го повлече и то издъхна долу върху скалите.

След тази случка Атаманът забрани на Полина и Константин да играят близо до върха на водопада. Момчето, което загина, заяви той, не е имало нито разумност, нито късмет. Нямаше да липсва на никого, освен може би на Шура.

Също като другите момчета на неговата възраст, Константин обичаше да изследва горите, разигравайки наужким измислени приключения, и да язди кон винаги, когато му се разреши. Да прекарва времето си с някакво момиченце не бе от най-любимите му занимания, въпреки че мъничката Полина се възхищаваше от него. Но още от мига, в който за първи път преди години видя невръстното дете, у него растеше обич към нея, която му носеше и радост, и унижение.

Все още си спомняше, когато Шура за първи път го бе помолила да подържи бебето, докато се погрижи за друго пеленаче, как малката ръчичка на Полина се протегна бързо като ръката на трениран боец и сграбчи ръкава на вълнената му риза. После изгука тъй сладко и погледна нагоре към лицето му. Докато се вираше в големите ѝ очи, Константин видя света такъв, какъвто го виждаше тя — едно тайнствено място, където хората са добри и всичко е постижимо.

Този светъл миг внезапно си отиде, когато край тях мина едно от по-големите момчета и го нарече „дойка“. Веднага щом му бе възможно, Константин се освободи от това задължение и се втурна да помага на мъжете.

По-късно, когато Полина вече се бе научила да ходи и малко да говори, тя следваше Константин, тичайки с малките си крачета, опитвайки се да го настигне, като викаше „Контин! Контин!“, защото не можеше да каже цялото му име. От този ден насетне той стана нейният Контин. Докато времето минаваше, той бдеше над нея покровителствено.

Атаманът бе дал на Елена строго нареждане Полина да не си играе с никое от другите момичета — само с момчетата. Дъщеря му трябваше да се облича като момче и да бъде обучена на ръкопашен бой от Големия Йергович и най-добрите му бойци. Междувременно, ако нещо ѝ се случеше, отговорността щеше да тежи на плещите на Елена и Константин. Кое то значеше, че ако с Полина се случеше нещо лошо, върху раменете им нямаше да остане съвсем нищо.

Въпреки, че любимката на Татко Дмитрий явно бе Полина, той изглежда бе привързан и към Константин — но понякога Атаманът го гледаше толкова странно, че момчето се плашеше и не знаеше какво да мисли.

Константин се радваше, че Полина живее в една колиба с хора, които са загрижени за нея, или поне се грижеха за нея. Понякога се чудеше кои са неговите родители, но такива мисли не водеха наникъде, затова ги оставяше настрана. И все пак, той се стараше да слуша внимателно мъжете, да не би някой случаен разговор да даде ключ към разгадаване на миналото му.

Нощем често седеше и рисуваше картини или дялкаше нещо в единия ъгъл на плевнята, където неколцина от мъжете пиеха и разговаряха. Едно момче с чувствителен слух можеше да подочуе много неща, а Константин бе невидим като кучетата, които лежаха свити на кълбо край него.

Когато бе по-малък, той бе желал да отиде на патрул с големите мъже. Но когато ги чу да разговарят с приглушен глас за всички тези убийства, вече не беше толкова сигурен. Щеше да дойде времето да избира дали да стане един от тях, или... или...

Момчешкият му ум не можеше да се сети за друга възможност. Този живот бе всичко, което познаваше; останалото бяха само мечти.

Няколко седмици по-късно, докато Сергей се приготвяше за началото на следващия урок, Серафим замахна да го удари с юмрук по лицето. Това движение свари Сергей съвсем неподготвен, но той избегна удара, както се бе научил в миналото. Серафим отново замахна; Сергей парира удара.

Движи се естествено — рече монахът, като го хвана за раменете и ги разтърси, побутвайки го насам-натам. — По-малко като войник, повече като дете. Прекалено си напрегнат. Дори когато се движиш, се отпускай... винаги се отпускай.

— Аз съм отпуснат.

— Има отпуснат — каза Серафим, — а има и *отпуснат*.

— Дори в смъртоносен бой?

— Особено тогава — каза той, като продължаваше да го атакува. — Повече хора загиват от изтощение, отколкото поради липса на умения. Само когато се научиш да се отпускат, когато си под натиск, да се отпускат в самото движение, само тогава можеш да се биеш по-дълго и да живееш по-дълго. Затова се упражнявай да се отпускат във всичко, което вършиш — в кухнята, в пералното помещение. Позволи на движението да се случи, вместо да го караш да се случи. — След кратка пауза, Серафим се усмихна и каза: — Бъди търпелив, Сергей. Старите навици умират трудно, а напрегнатите войни умират млади.

През следващата седмица Сергей си повтаряше тихичко думите *отпусни се* по сто пъти на ден, като поемаше дълбоко дъх и освобождаваше всяко ненужно напрежение — особено докато извършваше физически труд или когато тренираше.

— Твоето обучение не се заключава само в юмручни удари и ритници — напомни му Серафим. — То засяга всичко, което правиш. Помни: Тук и сега... дишай и се отпускай... в битките и в живота.

Силно раздразнен — чувствайки се по-напрегнат от всякога — Сергей го обърна на молба:

— Моля те, Серафим, нямам нужда постоянно да ми напомняш да се отпусна и да дишам. Разбирам какво искаш да ми кажеш!

— Да разбереш значи да го *направиш* — каза Серафим.

Докато вървяха по пътеките на острова, Серафим накара Сергей да вдишва и издишва в такт с крачките си, докато успя да вдиша за двадесет бройки и да издиша по същия начин. Серафим го можеше с десет бройки повече — той имаше дробове като огромни мехове.

Докато още една мразовита зима посрещна новата година, тренировките станаха още по-съкрушителни. Серафим го мъмреше на всяка крачка:

— Все още се придържаш към познатото, Сократ, към рутинни техники, които си преповтарял хиляди пъти. Но ти не можеш да планираш предварително всяка ситуация. Действителността ще те изненадва всеки път.

През тази фаза на обучението Серафим започна да го напада изневиделица — така, както правеше Разин. Старият монах удряше Сергей ден и нощ, в най-различно време: когато Сергей изпълняваше поръчки върху неравен или хлъзгав терен, край някое езеро или в гората, а понякога дори из коридорите на обителта. Нямахме безопасно място — веднъж дори старият монах нападна Сергей, докато той се облекчаваше.

Чак след това Серафим обясни:

— Всяка ситуация е уникална, Сократ. Противникът ще бъде непредвидим; такава трябва да е и твоята защита. При схватките има усложнения, кал, подхлъзване, загуба на равновесието, престъпване на правилата, непредсказуеми ситуации. Всичко би могло да се случи и всичко се случва: твоят противник може да има скрито оръжие или съучастници, чакащи наблизко. Той може да изглежда пиян, а после внезапно да стане бдителен.

Може да се окаже, че е по-силен или по-бърз от теб. Не предполагай; не предричай; не се опитвай да отгатнеш какво ще направи или няма да направи противникът ти в следващия момент. Само бъди буден и отвръщай естествено на всичко, което възниква във всеки миг.

— Да не би да казваш, че трябва да се движа, без изобщо да мисля?

— В боя няма никакво време за мислене. Преди това можеш да кроиш планове и стратегии, но всички планове са нещо хипотетично и се налага изведнъж да се променят. Каквото и да се случи, има само

едно сигурно нещо: няма да стане точно както си го очаквал. Затова нищо не очаквай, а бъди готов на всичко. Отпусни се и се довери на мъдростта на своето тяло. То само ще отвърща на атаките.

— Мисля, че изпитах това... с Разин.

Серафим кимна.

— Ти си го изпитал, но сега трябва да го овладееш — да можеш да го правиш дори когато си ранен, сразен или в най-лошия си ден. Това означава да отхвърлиш всички предварително създадени представи за личността и емоциите на своя неприятел. Всичко това няма никакво значение. Дали ще бъде юмрук, камък, сабя или връхлитащ кон, към теб идва някаква сила — ти се движиш, дишаш — и във всеки един момент тялото ти само ще открива разрешението на всяка ситуация.

— По-лесно е да се каже, отколкото да се направи — рече Сергей.

Серафим се усмихна.

— Мисля, че започваш да разбираш.

Започна се, когато Серафим вдигна от земята един камък с големината на юмрук, и застанал на три метра разстояние, каза:

— Вдигни ръката си и хвани този камък!

Той хвърли камъка с такава сила, че почти счупи ръката на Сергей.

— Запомни тази болка — каза той. — Нарича се съпротива. В живота стресът идва, когато се съпротивляваш. Същото важи и по време на бой. Без значение какво те сполетява, ако заемеш твърда позиция, ще изпиташ болка. Никога не отвърщай на силата със сила. Вместо това я поглъщай и използвай. Сега можеш да научиш как чрез огъване си способен да победиш дори сила, която те превъзхожда.

Серафим започна с леко подхвърляне на камъни с размера на юмрук, под нивото на раменете, към гърдите на Сергей.

— Отстъпвай встрани и ги хващай плавно — каза той, — изравнявайки скоростта на ръката си с тази на камъка, така че да не се чува никакъв звук...

По-нататък монахът донесе тежка дъбова тояга и замахна с нея към Сергей отстрани. Първоначално му нареди да заеме неподвижна

поза, подобно на здрава отвесна стена, и да изпита болката от сблъсъка. След това Серафим накара Сергей да замахне с тоягата към него и показа как, чрез отместване и навеждане в посока, обратна на тоягата, в последния момент — така, както Сергей поглъщаше движението на камъните с ръката си — успява да погълне удара, намалявайки неговата сила с повече от половината ѝ.

— Това е чудесно, ако някой замахне с тояга — каза Сергей. — Но да предположим, че е със сабя? Не мога да „погълна“ разсичането с острие просто ей-така.

Серафим почеса брадата си, сякаш обмисляйки въпроса.

— В такива случаи предлагам да се отдръпваш.

Следващата, както и по-следващата седмица, Серафим хвърляше още камъни, все по-бързо и по-бързо. Сергей трябваше да се отмества от силовата линия и безшумно да хваща камъка, поглъщайки силата му. С течение на времето той премина от камъни към ножове — първоначално хвърляни бавно, а после по-бързо. По-нататък, в допълнение към ударите с тоягата, той се научи да избягва и поглъща блъскане, юмручни удари и ритници, като се движеше подобно на вълна.

— Много са хубави тези игри — каза Сергей във внезапен прилив на нетърпение. — Но кога ще бъда готов да усвоя висши умения — да боравя с оръжия и да се бия като някои животни, както правят китайските монаси?

— Преди всичко — рече Серафим, — не съществуват никакви висши умения; съществува само умението да се движиш. Имитирането на тигри, маймуни и дракони има известно естетическо лустро, но аз ти предлагам да станеш най-опасното от всички животни — животното-човек, което използва както инстинкта, така и разума. Твоето най-страшно оръжие се намира в главата ти. Тези, които се съсредоточават само върху силата, биват побеждавани с остроумие, непредвидимост, гъвкавост и измама.

Рано през есента, щом студените ветрове отново забрулиха острова, Серафим заведе Сергей до ръба на една стръмна гранитна скала, чиято отвесна стена свършваше двадесет метра по-долу, където се разбиваха вълните.

— Застани с гръб към водата, с пети точно до ръба нареди той. — Има случаи, в които може да се озовеш на ръба на някоя пропаст — върху мост или скала като тази, — и да ти се наложи да се биеш там. В мига, когато у теб се надигне страх и започнеш да се напругаш точно тогава имаш нужда да отпуснеш съпротивата, да дишаш, да поглъщаш и избягваш ударите. Ако се стегнеш, ще паднеш.

Сергей хвърли поглед назад и почти загуби равновесие.

— Ако падна...

— Едва ли ще умреш — каза Серафим — но ще бъде... неприятно.

Серафим внимателно го бутна, а Сергей се завъртя около оста си, огъвайки се. Серафим продължи с побутване на дясното рамо, после лявото; бедрата, торса. Сергей избягваше ударите, огъваше се, запазвайки равновесие, а ударите ставаха все по-силни.

Направи същото и когато Серафим го мушна с върха на един нож.

Накрая отецът каза:

— Обърни се — и Сергей застана с лице към прибоя и на вълните далече долу. Вече не можеше да вижда тласъците на Серафим; налагаше му се да долавя тяхното приближаване и незабавно да се огъва. Един миг на напрежение, и щеше да падне от ръба...

Серафим започна бавно, внимателно, като през цялото време напомняше на Сергей:

— Страхът е чудесен слуга... но ужасен господар... Страхът поражда напрежение, затова дишай и се отпускай... Не е необходимо да се отървеш от страха... просто се упражнявай да отвърщаш по различен начин.

Вперил очи надолу към пропастта, Сергей трябваше да си припомни защо е посветил живота си на това обучение, докато тласъците на Серафим идваха с все по-голяма сила, а после се превърнаха в леки удари. След тях дойде ножът — парливата болка от острието, което буташе, мушкаше, пронизваше кожата му, докато Сергей се движеше като водата...

Изведнъж Серафим ръгна Сергей в лопатката на рамото — това го свари неподготвен и той падна.

В един ужасен миг всичко сякаш се въртеше... после инстинктите му взеха надмощие и той успя да застане отвесно, като

размаха ръце и крака, които събра точно преди да разцепи водата с мощно пляс!...

Ударната вълна премина през краката, ханша, гърба и врата му. А после — тишина и ледена вода. Стомахът му се сви — чувстваше се така, сякаш някой го е ударил в слабините.

Борейки се да изплува горе, при въздуха и светлината, той пресече повърхността, вдишвайки рязко, и чу прибоя на вълните и крясъка на чайките. Поглеждайки нагоре, Сергей видя далече над себе си малката фигура на Серафим, която сочеше надясно от Сергей. Заплува в тази посока и откри малка пясъчна ивица — съвсем навреме, защото вече не чувстваше ръцете и краката си. Докато вървеше и се катереше обратно към Серафим, Сергей размишляваше върху това колко много още има да учи.

Седмица по-късно Сергей тъкмо се разкършваше, когато Серафим внезапно се нахвърли отгоре му с нож. Дойде му като гръм от ясно небе: в един миг монахът се усмихваше, отпуснат, изправен, с празни ръце. В следващия момент към гърлото на Сергей летеше острие. Ръцете му мигновено се вдигнаха нагоре и той се наклони, за да избегне удара. Не твърде обиграна защита, но поне се движеше, без да мисли, както го бе научил Разин.

— Всеки човек реагира различно на една и съща атака — каза Серафим. — Някои войни се сепват и се завъртат; други се навеждат напред или назад. Започваме с инстинктивната ти реакция. Ето, ще ти покажа какво имам предвид. — Той подаде на Сергей ножа. — Замахни с острието към гърлото ми — Сергей го направи неохотно. Серафим блъсна ножа, който полетя с такава сила, че се заби в една дървена греда на три метра от тях. После зашлеви Сергей по лицето. — Искрена атака!

Следващия път, когато Сергей атакува — искрено — Серафим се наклони назад и встрани, вдигайки длани пред гърлото си.

— Това беше собствената ми инстинктивна реакция първия път, когато ме изпитваха — каза той. — А сега, забележи как градя върху нея.

Когато Сергей отново атакува, Серафим направи същото движение, но последвано от леко завъртане на единия лакът, и Сергей

установи, че ръката му, която държи ножа, е приклещена. После отецът плавно се завъртя обратно и ножът бе изтръгнат от ръката на Сергей и насочен към него, докато Серафим държеше китката му в болезнена хватка.

— Разбираш ли? Започваме с естествена реакция, а после оставяме телата си да поемат по пътя на най-малкото съпротивление, за да разрешат задачата. Не съществуват погрешни движения. Единствената грешка е изобщо да не се движиш.

Почти всеки следобед, освен ако не го викаха по работа, Серафим придружаваше Сергей, за да го наблюдава и обучава, като коригираше, демонстрираше, даваше нови упражнения и разиграваше с него двубои, подлагайки на изпитание бавния му, но устойчив напредък.

Серафим му разкри хитри и заблуждаващи начини да се приближава под ъгъл, така че да обезоръжава и побеждава нападатели, въоръжени с пистолет или сабя, и поправяше грешките на Сергей — не с думи, а с побутване, докосване и потупване. Работейки по този начин в мълчание, Серафим обучаваше директно тялото на Сергей, без никакви абстрактни идеи.

Когато най-сетне проговори, Серафим напомни на Сергей:

— В смъртоносна битка няма да има значение какви брилянтни идеи схваща твоят ум.

С времето Сергей мина през много етапи на своята тренировка. Той се упражняваше дори когато постеше, когато се чувстваше неразположен или уморен. Тренирайки даже когато е изтощен, той откри, че може да се владее дори и в най-трудните моменти. Когато му липсваха физическа сила или бързина, можеше да развива отпускане, равновесие, усет за точния момент и използване принципа на лоста.

Бе изминала близо година, откакто започна обучението му. Всеки път, когато Сергей бе на път да се откаже поради изтощение или сломен дух, Серафим му казваше нещо като например: „Когато бягаш нагоре по някой хълм, няма проблем да се откажеш... стига краката ти да продължават да се движат“. Понякога единственото нещо, което караше краката му да продължават да се движат, бе неговият спомен за Аня и клетвата му да отмъсти за нейната смърт.

Сергей често си мислеше за Заколев и неговите мъже. Всеки месец отлагане би могло да означава погубването на още невинни

животи — но ако ги нападнеш, преди да е готов, щеше да загуби всички шансове за успех.

Докато минаваше ценно време, тази дилема продължаваше да го тормози.

Когато Полина беше на осем или девет години — в стана на Заколев никой не следеше рождените дни — тя все така си оставаше приятелка и почитателка на Константин. И все пак, много неща се бяха променили, откакто тя започна обучението си при Стария Йергович. Сега, след като имаше свои собствени занимания, Полина вече не можеше да прекарва толкова много време с Константин, освен когато успяваше да се измъкне в някоя от почивките. Тъй като имаха по-малко време заедно, те го ценяха още повече.

Животът на Константин също се бе променил — будният му ум сега бе жаден за предизвикателства, а любознателността му растеше. Бе способен да разбере неща, които другите момчета не можеха. А това, което не разбираше, се опитваше да си обясни. Търсеше да научи от по-възрастните всичко, което можеше, а един от малкото мъже, умеещи да четат, показва на момчето кирилицата, поласкан от възхищението му. После Константин сам се научи да чете; намери няколко книги, захвърлени сред купчина изоставени вещи, отнети от някакви хора, които мъжете наричаха евреи.

Една от тези книги, написана от човек на име Аврам Чудомински, разказваше за презокеанско пътуване до една страна, наречена Америка. Дума по дума, Константин извърши своето собствено пътешествие из книгата; после я прочете за втори, а след това и за трети път. Помисли си, че някой ден би искал пътува с огромен кораб до едно такова място отвъд океана. Щеше му се да бе имал възможност да срещне човека, написал тази чудна история.

За да си чете и мечтае на спокойствие, Константин построи специално скривалище — малка пещера, която издълба сред гъстата зеленина оттатък реката близо до върха на водопада. По-късно разкри тайното си място на Полина и те се срещаха там винаги, когато задълженията им позволяваха. Скрити далеч от света, те си шушукаха и се смееха, а той ѝ четеше от любимата си книга, показваше ѝ азбуката и я учеше как да произнася думите и да пише буквите.

Тогава, в навечерието на 1900 година, лагерът на Заколев бе обхванат от тревога и недоволство. Някои от мъжете, чиито детски религиозни чувства бяха деградирали до наивни суеверия, бяха разтревожени от идването на Страшния съд и се страхуваха за душите си. Докато вярваха, че постоянните им набези са за справедлива кауза, кръвта и писъците имаха за тях друг смисъл. Само Корольов спеше невъзмутимо.

Атаманът продължаваше да управлява с мълчаливо благоволение и произволен терор. Стига да е доволен от теб, можеше да бъде щедър. Ако обаче го предадеш, нямаше да е добре за тебе. Въпреки своя променлив характер, Заколев не бе ленив. Той поддържаше респекта у хората си, тренирайки най-усърдно от всички. Ала все пак властта на Атамана в действителност се крепеше не благодарение на бързината и силата му, а на това, че той постоянно изкарваше хората от равновесие. Корольов можеше да е по-безжалостен, но никой не бе по-непредсказуем от Дмитрий Заколев. Никой от мъжете, жените и децата никога не знаеше какво ще направи той в следващия момент.

Веднъж, няколко месеца по-рано, пияният Бруковски бе измърморил някакви оплаквания по повод странното поведение на Атамана през последните години и бе намекнал, че той самият би могъл да ги командва не по-зле от него — а може би дори и по-добре — вероятно надявайки се, че някой ще потвърди това. Но никой не пророни и дума. Константин подочу това едновременно с малцината безмълвни мъже, които гледаха надолу към ръцете си, преструвайки се, че нищо не са чули, за да не бъдат замесени. Ала Атаманът, който си имаше начини да научава всяка тайна, бе известен за инцидента. Някои вярваха, че Заколев може да чете мислите на хората, което хвърляше повечето от мъжете му в състояние на постоянно безпокойство.

Скоро след това Константин бе допуснат да се присъедини към патрулиращите мъже като момче за сервиране — още една привилегия, дадена му от Татко Дмитрий. Така че той присъстваше, когато Атаманът и дванадесет от мъжете му бяха насядали около голяма маса, като се хранеха и пиеха до насита. Заколев, бидейки в добро настроение, отбеляза:

— Ние седим като Христос и неговите ученици на Тайната вечеря, само дето мен изобщо няма да ме разпъват на кръст в близко време.

После се огледа наоколо, вирайки се в очите на всеки мъж.

Щом вдигнаха чаши за наздравица, пожелавайки на Атамана дълъг живот, Заколев закрачи около масата, полагайки одобрително ръка върху раменете на някои от мъжете. Но когато стигна до Бруковски, който тъкмо бе отпил голяма глътка от водката, Заколев се пресегна и преряза гърлото на мъжа толкова дълбоко, че водката се изля навън заедно с животворната му кръв.

Атаманът огледа побледнелите лица на своите хора, докато небрежно захвърляше тялото на земята; седна на неговото място и довърши блюдото на Бруковски.

— Не трябва да разхищаваме храната — нареди той, винаги грижовният водач.

Въпреки растящото безпокойство в лагера относно поведението и умственото състояние на Атамана, повече не се чу и дума за бунт. Дълго след тази случка всички разговори бяха кратки, осторожни и рядко по-гръмки от шепот.

Дори Корольов не бе защитен от гнева на Атамана. Една студена вечер през февруари Заколев откри Корольов в обора, току-що завърнал се от лов. Атаманът огледа плевнята горе, както и отделенията за конете, за да се увери, че са сами, а после попита своя лейтенант:

— Спомняш ли си онзи човек, Сергей Иванов, когото оставихме да лежи по очи в калта преди няколко години? Ти прекърши врата на жена му — ако това ще ти помогне да си опресниш паметта.

Имаше толкова много случки, толкова много лица, които нищо не значеха за едноръкия гигант. И все пак той наистина си припомни човека на име Иванов и как Атаманът глупаво бе наредил на Корольов да го остави жив...

Острите нотки в гласа на Заколев внезапно изтръгнаха Корольов от неговите спомени:

— Пак те питам, Корольов, мислиш ли, че той бе все още жив, когато го оставихме?

— Ти ми каза да го оставя — отговори Корольов. — И аз го направих. Да, мисля, че той още беше жив, но главата му бе

окървавена...

— Не съм те молил да правиш догадки; попитах какво си спомняш!

Заколев бе станал по-неспокоен. Призракът на Сергей Иванов напоследък му се явяваше все по-често — както по време на сън, така и в будно състояние. Сега дълбоко съжаляваше за импулсивното си решение да остави Иванов жив. Това го разяждаше отвътре; болеше го главата, а стомахът му се преобръщаше, само като си помислеше за това. Корольов бе прав: скръбта на Иванов щеше да се превърне в ярост и рано или късно той щеше да потърси отмъщение. Дори сега чудовището преследваше Заколев в неговите сънища.

На прага на новия век в скита „Св. Авраам Ростов“ царуваше спокойно и празнично настроение, а братята се молеха за човечеството в този светъл момент. После новата година осъмна като всеки друг ден, с мразовит изгрев, молитва и служения — а за Сергей, с повече упражнения.

Пролетта дойде с прелетните птици, капчуците, стремителните бързеи и ярката премяна на разцъфналите цветове — островът се раждаше отново. Работата, която Сергей вършеше в полето, пералното помещение и кухнята, го даряваше с усещане за свързаност с общността като цяло и по един здравословен начин допринасяше за баланса му като противовес на бойните тренировки.

В тоя дух, в тези рутинни дейности бяха отминали четири години на острова на безвремието, наречен Валаам, където промяната се измерваше във векове. До манастира стигна мъгла за Боксерското въстание в Китай; бунтовниците бяха прогонили японците и западниците от своите земи, а Майка Русия бе изпратила войници да окупираат Манджурия. Когато тази новина достигна до скита „Авраам Ростов“, тя бе посрещната с няколко кратки кимвания, преди вниманието да се върне отново към по-възвишени теми.

Междувременно тренировките на Сергей напредваха: Серафим го научи да движи ръцете, краката, ханша и раменете си поотделно и независимо.

— Позволи на съзнанието си да се съсредоточи в една-единствена точка, и все пак, върху всичко едновременно — каза Серафим. — Отпусни тялото и освободи съзнанието. Когато постоянно си във флуидно състояние и си отворен, можеш да удариш противника пред себе си, докато кракът ти рита друг зад теб, дори когато тялото ти се движи или завърта. Твоите противници ще си помислят, че се борят с октопод.

Освен това Серафим напомни на Сергей и че, без значение колко души са го обградили, в даден момент никога не му се налага да се бие с повече от един човек.

— Даже ако те атакуват десет или двадесет души, повечето от тях се пречат един на друг. От тези трима-четирима, които са заплаха за теб, тръгни към най-близкия — недей да чакаш той да стигне до теб.

Същия ден Серафим го научи да жонглира с два камъка, а после с три.

— Битката с много противници доста прилича на изкуството на жонглирането — рече той. — Подхвърляш предметите във въздуха един по един, но в бърза последователност. Ако при жонглирането вниманието ти се разсее, изпускаш камък; ако концентрацията ти се разсее по време на битка, губиш живота си. Затова бъди отпуснат, съсредоточен и винаги се движи с лице към един човек... после към следващия... и следващия... с разширяващо се съзнание и флуидно тяло... с мирно сърце и войнски дух.

Въпреки, че Сергей първоначално бе пристигнал на Валаам да се обучава в бойни умения, двамата със Серафим имаха и други задължения, които бяха необходима част от битието на скита. Серафим постоянно бе зает, ангажиран с духовното водачество на монасите и с лечителската си работа при болните и наранените. Но следобедите в по-голямата си част бяха посветени на обучението.

Колкото и съкрушителни да бяха тези учебни часове, Сергей очакваше с нетърпение всеки един от тях, защото никога не знаеше какво следва. Един ден, както и в продължение на четири седмици след това, Серафим му показваше как да хвърля ножове с дясната и лявата ръка — през рамо, изотдолу, от изправено и легнало положение, а също бягайки и търкаляйки се.

После Сергей се научи да прилага правилната сила върху опасни точки на натиск, при което може да се парализира ръка или крак; а също и как да удря двама или дори трима души едновременно чрез въртеливо, рязко движение, и да пренасочва удар с крак или юмрук на противника така, че да попадне върху някой от съучастниците му в нападението.

В един момент от този етап на обучението отецът улови Сергей да се взира напрегнато в застрашително вдигнатата от Серафим брадва.

— Отпусни погледа си — нареди той. — Вместо да се концентрираш върху ръцете, краката или очите на своя противник, бъди буден за всичко около себе си. Един отворен поглед разширява твоето съзнание и изпраща мощно послание до ума на врага ти: че за теб той е само временен проблем, който скоро ще отстраниш от пътя си. Затова гледай през своя опонент, отвъд него, сякаш почти не те е грижа за тази атака, и все пак остани съвсем бдителен.

— Това възможно ли е? — попита Сергей.

— Съвсем скоро ще разбереш — увери го Серафим.

С течение на месеците Сергей осъзна, че задълженията му в обителта — часовете на служене и съзерцание — не са били просто за отмора на вниманието, а съществена част от неговото обучение. Упражняването на движения и останалата част от живота му се проникваха едно друго, сливайки се в единно битие. Почти незабелязано практиката на боя се пренасяше в практиката на живота.

— Как би могло да бъде иначе? — рече Серафим. — Не бих си пропилял времето само за да те уча как да побеждаваш враговете си. Времето, което споделяме, има много повече общи неща с живота, отколкото с битките. А аз все още се моля да намериш начин да се откажеш от своята вендета.

Сергей не каза нищо. Нямахше какво да каже.

Към средата на петата година, прекарана от Сергей на Валаам, обучението му се разшири и задълбочи. Тъй като Серафим винаги го тласкаше до ръба на неговите способности, Сергей забеляза това постепенно преобразяване не само в начина, по който се биеше, но и в това как се движеше по-грациозно, когато бършеше пода, отваряше някоя врата или миеше паниците и приборите за хранене. Усещаше своето тяло... някак различно. Без съмнение бойните умения на Сергей ставаха все по-добри, но освен това самият той неусетно се бе превърнал в част от скита, тъй както младите дървета бяха част от острова. Външният свят, зает със своите неотложни задачи, нито знаеше, нито го бе грижа, че един млад човек на име Сергей Иванов най-сетне се е научил да се движи като дете.

Няколко седмици по-рано Серафим му бе напомнил: „Едно малко дете реагира непосредствено на всеки миг, без планове и

очаквания. Това е добър начин да се биеш... добър начин да живееш.“ Сега Сергей бе направил още едно пътуване — обратно към невинността. Той вече не можеше да си спомни какви са били умът и тялото му в началото, когато бе пристигнал на Валаам в търсене на някакъв тайнствен учител. Сергей все още не можеше да се мери с необикновените умения на учителя си, но бе придобил способността да вижда какво прави старият Серафим — и бе заинтригуван както никога по-рано.

Припомни си една история, която му бе разказал Серафим — за един човек, който постоянно бил уморен и всеки ден се молел за повече енергия. Молитвите му никога не получавали отговор, докато един ден, в пристъп на отчаяние, той извикал: „Моля те, о, Господи, изпълни ме с енергия!“ Тогава Бог му отговорил: „Аз винаги те изпълвам, но тя все изтича от теб като от пробита стомна!“

Сергей вече не допускаше пробиви в енергията си — във всеки случай, не толкова много — а сякаш я натрупваше с всеки изминал ден, докато се подготвяше за предстоящата задача.

През следващите седмици Серафим натискаше, ръгаше, мушкаше, усукваше и удряше чувствителните точки на Сергей, за да предизвика у него все по-голям дискомфорт.

— Забележи — рече той, — когато бутна тук, изпитваш страх; когато натисна тук, изпитваш скръб. Няма двама души, които да са съвсем еднакви в това. Но каквито и емоции да се надигнат, пусни ги да минат през теб, а ти остани съсредоточен в целта си.

Старият монах започна още и да зашлепява Сергей по лицето, за да го зашемети внезапно, докато се стигна дотам, че Сергей бе способен да се концентрира и движи насред самата болка. По-късно, докато работеха в кухнята, един от монасите забеляза „здравословната руменина“ по бузите на Сергей. „Тренировките ти сигурно са особено укрепващи“ — каза братът.

Сергей се усмихна, мислейки си: Само ако знаеше...

Една вечер скоро след това отец Серафим повика четирима от братята, за да асистират в едно упражнение. Бидейки миролюбиви в своя морал, монасите на острова не одобряваха такива бойни практики, но отстъпиха пред мъдростта на Серафим, приемайки тази

необичайна форма на служене. Така че се съгласиха да държат здраво краката, ръцете и главата на Сергей, докато той лежи по гръб на пода. По инструкции на отец Серафим всеки от тях дърпаше и усукваше безмилостно в различна посока, причинявайки някаква болка. Задачата на Сергей бе да остане отпуснат. Той откри, че това упражнение е изненадващо трудно — може би защото му припомни какво е усещането да си притиснат към земята, както в онзи ужасен ден преди години. Но, чрез отпускане и конструктивни движения, той всеки път успяваше да се освободи.

— Докато си отпуснат и подвижен — отбеляза Серафим, — никога вече няма да бъдеш притиснат от много ръце.

Сергей си припомни деня, в който най-сетне бе разказал на Серафим за събитията, подтикнали го да започне своето търсене. Докато възрастният монах кимаше, у Сергей се появи странното усещане, че думите му само са потвърдили онова, което старият учител вече бе видял...

Когато Сергей излезе от своя унес, той чу Серафим да продължава:

— Вместо да се опитваш незабавно да се освободиш, поддържай физическия контакт; това ти дава възможност да знаеш къде се намира противникът. Ако той те сграбчи, в действителност ти го държиш в ръцете си; тогава можеш да мръднеш тялото си така, че да го събориш.

Наставленията и практиката напредваха все повече и повече. Тази зима Сергей стигна до мъчителното осъзнаване на всяка своя слабост, липса на равновесие и всяка напрегната точка. Когато каза на Серафим, че му се струва, че се справя по-зле, монахът се усмихна:

— Не е по-зле — правиш обичайните си грешки, но в по-малка степен. Животът се занимава с извайване на нещата, за да стават все по-ефирни, а не с тяхната завършеност. А ти все още имаш какво да доизваеш.

Не липсваха и комични моменти в обучението. Следващата сутрин, докато Серафим му причиняваше още болка, боравейки с кожен камшик, един от братята мина край тях, поклати глава и измърмори: „В Средновековието щяха да се редят на опашка за това.“

Щом братът се отдалечи, и двамата се засмяха. После Серафим каза, вече по-сериозно:

— Никой нормален човек не търси болката, Сократ — нито пък на мен ми е приятно да я причинявам. Но такива упражнения, разумно поднесени, те привикват към състояние, при което болката в битките има по-малка сила да те шокира, обезкуражи или забави.

След това всеки път, когато Сергей усетеше парливата болка от резкия удар на камшика, той си мислеше за Заколев.

През пролетта на 1903 година Серафим превързваше очите на Сергей през част от всяка тренировка, за да усил неговата будност и възприятия. Той разведе Сергей из гората, казвайки му:

— В случай, че временно си заслепен, ще ти се наложи да продължиш да се биеш, разчитайки на всичките си останали сетива.

След няколко падания и натъртвания, Сергей започна да заобикаля препятствията пипнешком, развивайки по-голяма острота на слуха. Освен това понякога чувстваше енергията на предметите около себе си. През цялото време Серафим сипеше удари отзад, отпред, отстрани, а Сергей трябваше изведнъж да ги омекотява и да се отмества или претъркулва. Ако в някакъв момент загубеше представа къде се намира учителят му, Серафим винаги го удряше с пръчка по главата. На връщане към скита отецът въведе Сергей в една стая, където той трябваше да познае колко още монаси има вътре, ако има такива.

Друг път Серафим казваше на Сергей да затвори очи и да опише всичко, което го заобикаля, с възможно най-много подробности. Това го насърчаваше повече да е с изострено внимание към заобикалящия го свят, отколкото да потъва в мислите си, самозабравяйки се.

— Ти се учиш — каза Серафим — как да мислиш със своето тяло, как да се освободиш от ума си и да достигнеш до своите сетива.

Серафим завърза тънки въжета към глезена и лакътя на Сергей, които дърпаше, карайки го да губи равновесие, докато Сергей се бореше с въображаеми противници. Освен това завърза едната, а после и двете му ръце зад гърба, заставяйки го да се бие с рамене, брадичка, ханш, глава, крака, колене и торс.

— Ако не можеш да използваш нищо друго — изтъкна Серафим, — използвай своята находчивост. Може сам да се изненадаш от способностите си, дори срещу значително превъзхождащи те сили.

Сергей научи още и нови начини да се изплъзва от хватки и усуквания — хватки на главата, на ръката и различни задушавачи хватки на гърлото — чрез хитро нанесени удари по различни цели. После разучи начини да побеждава един или повече противници докато стои прав, легнал по гръб, по корем или настрани, и докато се изправя на краката си, така че можеше да се бие, когато е обезоръжен или се намира върху труден терен, или в неудобна поза.

Щом мислите на Сергей се върнаха към неговата мисия и към онези, с които щеше да се бие, той каза на Серафим:

— Някои от моите неприятели са по-едри и по-силни от мен. Един от тях е гигант...

— Това няма никакво значение — отвърна Серафим. — Едрите хора умеят да се бият добре от известно разстояние, ала мекотата, флуидността и бързината могат да победят едрината и силата. Един по-дребен човек е в състояние да действа отблизо, при скъсена дистанция. Всеки тип тяло има своите силни и слаби страни, затова работи да сведеш до минимум своите слабости и се концентрирай върху силните си страни. Можеш да победиш дори по-голяма бързина, като отвърщаш мигновено на атаката, вместо да чакаш тя да се разгърне.

Същото лято, когато Серафим реши, че Сергей вече „най-сетне е готов за обучение“, те се срещнаха на горското сечище и Серафим му показва няколко изключително хитри движения за изплъзване и обезоръжаване на човек със сабя. Хванал в ръка остра като бръснач сабя, плъзгайки се над земята и расичайки въздуха, Серафим каза:

— Научиш ли се да боравиш със сабя, това ще ти помогне да се отбраняваш срещу нея.

След като в продължение на седмици Сергей бе упражнявал разнообразни атаки и удари в стила на японските самураи, Серафим го помоли да извади сабята от ножницата колкото може по-бързо и да го атакува.

В момента, в който Сергей посегна да извади сабята, за да нападне стоящия на три метра, отпуснат, но бдителен Серафим, монахът вече стоеше до него, заключил в хватка ръката на своя ученик, държаща сабята, така че вече бе невъзможно да я извади — а после демонстрира как би могъл да обезоръжи Сергей по различни начини.

— Никога не се страхувай от оръжието, а само от човека, който го държи. Съсредоточи се върху своя противник, докато той се концентрира върху собствения си нож, сабя или пистолет. Той влага силата си в оръжието, но забравя останалите части на тялото си. Именно когато понечиш да отстъпиш пред едно оръжие, точно тогава тръгни към него без никакво колебание! Скъси разстоянието и го обезоръжи, преди да може да го използва. Спри атаката, преди изобщо да е започнала.

Нужни бяха още много седмици търпеливи тренировки, преди Сергей да успее да скъси дистанцията между себе си и неприятеля за части от секундата.

После, сякаш изведнъж, обучението на Сергей пое в друга посока. Докато се връщаха пеш към скита в свежия въздух на късния септември, Серафим заговори за търпението и моралните принципи на битката.

— Ти се справи добре през последните години, Сократ, но упражняването на умения е само началото. Движенията на най-благородните войни са естествени и в тях има широта, защото се бият за кауза, която стои по-високо от тях самите. Само като се подчини на Божията воля, човек постига победа в битките и умиротворение в живота.

Серафим отново закричи, както правеше винаги, когато възнамеряваше да подчертае нещо.

— Истинският войн, Сократ, съхранява своята човечност дори в битката. Постигайки победа чрез жестокост, можеш да изгубиш душата си. Който се бори с дракона, може да се превърне в същия този дракон.

Тези думи, както и смисълът, скрит зад тях, проникнаха не само в ума на Сергей, но и в сърцето му. Той се взря в този мирен стар войн монах, който през последните седем години бе приел ролята на наставник. Изглеждаше като ирония на съдбата това, че не трябваше никога да го нарича „Отче“, защото именно в това се бе превърнал Серафим — в негов баща, заемайки мястото на една фигура, която липсваше на Сергей още от детските му години.

Същата нощ, след като Сергей бе излял в молитва своята любов към Аня и сина си, той благодари на Бога и за великодушието и непринудената човечност на Серафим.

Още от самото начало знаеше, че у монаха няма никакво желание Сергей да премине това обучение, и въпреки това, неизменно всеки ден — освен ако църковните задължения не го отклоняха в друга посока — този островен отец му предаваше част от опита и живота си. В замяна не получаваше нищо, освен благодарността на Сергей. Изглежда за Серафим бе достатъчна наградата да служи на тайнствената воля на Бога.

Тази истина караше Сергей да обича отца още повече.

След сутрешните си уроци с Йергомвич, Полина се втурваше през гората към реката, смеейки се от радост, като едва успяваше да се изплъзне на Константин. Той можеше да я хване, но предпочиташе да я остави да го надбяга. Както напредваше обучението ѝ, скоро нямаше да може да я стигне, дори и да се опита.

Вече не момче, а висок младеж, Константин продължаваше да бъде неин закрильник и приятел. Не че Полина се нуждаеше от някаква закрила; тя можеше да се справя сама удивително добре, за своите единадесет години. Освен това, никое от по-големите момчета не беше толкова глупаво, че да малтретира любимката на Заколев. Но когато бе по-малка, той трябваше да я пази от нея самата. Полина се бе впускала с дива страст във всякакви видове опасна акробатика: катерене по дървета чак до най-високите клони, вървене по хлъзгав дървен ствол над дълбок канал. Сега растеше, жилава и бърза колкото повечето момчета и много по-сръчна в боя.

Полина вече можеше да надбяга и надвие повечето от по-големите момчета. Йергович я обучаваше в традиционния казашки боен стил, който разчиташе повече на плавните движения, равновесието и пъргавината, отколкото на грубата сила и едрината. Всички в лагера бяха съгласни, че тя има талант за това, въпреки че никой не смееше да попита защо Атаманът Заколев настоява всеки от мъжете да я научи на всичко, което знае. Само Корольов отказа да бъде въввлечен в тези „детски игри“.

Сега Атаманът обичаше Полина по-безумно от всякога, ала дойдеше ли до бойното ѝ обучение, съзливата му сантименталност се превръщаше в бащина строгост. Ден след ден той изискваше от нея да влага само най-доброто от себе си — сутрешни, следобедни и вечерни тренировки. Полина, от своя страна, никога не се оплакваше. Тя имаше както желанието, така и енергията да го прави и се гордееше с новите си умения. В действителност се стараяше с концентрация, впечатляваща всички, които следяха нейния напредък.

Константин прекарваше в усамотение през повечето време, като мечтаеше, четеше или рисуваше образи в пръстта, или правеше скици върху пергамент с въглен от огнището. Освен това си мислеше за Полина. Липсваха му нейната нежност и невинност — качества, които бе изгубил някъде по пътя си. Да я има до себе си беше като да излезе от мръсна колиба и да пристъпи в ухайна гора. Понякога, скрит в сенките, наблюдаваше как Големия Йергович я обучава по време на тренировки.

Йергович бе внушителна фигура — по-висок от всички други мъже в лагера освен гиганта Корольов. По своите размери Йергович напомняше на Константин мечок, особено със своята гъста кафява брада, космати гърди и врат. Той притежаваше мечешка сила — и макар че не можеше да се движи така бързо, както някои от младежите, успяваше да изпревари атаките им.

Преди години бе работил като зидар. Но един ден се бе сбил с Томоров в една кръчма. Минута по-късно Томоров и останалите, дошли да му помогнат, лежаха на земята без сериозни наранявания — пострадала бе само гордостта им. Когато се появи Заколев, Йергович му каза:

— Мога да науча тези нахакани младежи да се бият както трябва.

Така се присъедини към тях и доказа, че е способен. Сега никой не можеше да го победи, освен Корольов, който веднъж за малко не счупи главата на стария мечок. Но по време на свадата Корольов получи няколко натъртвания, след което вече изпитваше неохотен респект към едрия мъж.

След тази случка го нарекоха Големия Йергович. Бе послушен, можеше да му се има доверие и не задаваше въпроси, което го правеше добър учител за Полина. Той ценеше много поста си на неин ръководител и се радваше да гледа как напредва момичето. Големия Йергович нямаше собствено семейство, само приятелство с Шура, единствената жена в лагера на неговата възраст. В известен смисъл именно Йергович и Шура бяха отгледали като родители подрастващото момиче.

Йергович се разбираше твърде добре с всички мъже освен с Корольов. Не харесваше начина, по който гигантът гледаше Полина. Корольов бе достатъчно разумен, за да не ѝ досажда, ала Йергович

нямаше доверие на този тигър, който се правеше на кротък, когато му бе угодно, но изчакваше сгоден момент, размахвайки опашка.

И така, мечокът и тигърът поддържаха нестабилно временно примирие.

Всеки ден Йергович прекарваше Полина през сурова програма, съставена от военни игри и упражнения — бягане, плуване, катерене — и практикуване на бойни умения, каквито повечето от мъжете никога не бяха виждали. Беше запазил тези тайни за нея. Бе решил да подготви Полина така добре, че ако някога настъпи този час и не е до нея, за да я предпази, тя да има поне шанс срещу едноръкия мъж.

Междувременно Константин постоянно бе гладен. Ризата и обувките му умаляха. Наложил му се за кратко да ходи бос, докато не намери стар чифт ботуши сред купчина захвърлени дрехи. Чувстваше се непохватен, а от време на време гласът му ставаше дрезгав. Често си мислеше за по-големите жени и за това, което правеха с мъжете — и което един ден може би щяха да правят с него. После си мислеше за Полина и се чувстваше като подлец; в края на краищата, тя бе още момиче.

При всички тези промени, тя си оставаше единственият му верен приятел — някой, който го обича, каквото и да се случи. Сега Константин изпитваше ревност и ненавист към Татко Дмитрий, от когото Полина толкова се възхищаваше. Тя бе видяла само едната страна на Атамана; за нея той беше грижовен баща-покровител, който се интересува от нейния напредък. Атаманът никога не бе давал повод на Полина да се страхува от него. Тя не познаваше истинския Дмитрий Заколев, а Константин не можеше да се реши да ѝ го каже.

Същевременно Константин криеше растящата си привързаност към Полина. Някога той ѝ бе като брат, но сега чувствата му се бяха задълбочили и променили. Съзнаваше, че трябва да е благодарен, задето Атаманът не възразява срещу тяхното приятелство — стига Константин да не я разсейва от тренировките.

Ролята му в бандата — слуга, но никога войник — бе предрешена още преди години, когато Атаманът за първи път му възложи да помага в грижите за Полина. Затова не бе изненадващо, че никой от мъжете не го насърчаваше да придобива бойни умения.

Той всъщност чувстваше облекчение от това, че стои настрана от набезите и убийствата; имаше други интереси и таланти. Сред растящата купчина захвърлени вещи, отнети от убитите евреи, той откри ценен комплект четки и бои. Така че, докато Полина се занимаваше със своите тренировки, Константин упражняваше занаята си с въглена и четката, върху хартия или всяка друга повърхност, която успяваше да намери. Часовете минаваха неусетно, докато чертаеше и рисуваше — дървета, колиби, коне и птици, а понякога дори образи от сънищата си.

Само когато си помислеше за своето бъдеще, го налягаше тъга. Константин не можеше да си представи, че ще живее така години наред — в лагера, с жените и Йергович, очаквайки завръщането на „истинските мъже“ от патрул. Другите младежи на неговата възраст, някои от които вече яздеха с мъжете, мислеха Константин за твърде странен.

Само Полина го разбираше.

Но сега вече не бе толкова сигурен за каквото и да било. Когато намираха време да бъдат насаме, той се чувстваше неловко, вече неспособен да изрече онова, което по-рано му идваше на езика тъй лесно. Затова я разпитваше само за обучението ѝ, а тя му разказваше с такъв ентузиазъм, че той разбираше — те все още бяха приятели.

Константин обичаше начина, по който късо подстриганата коса на Полина с цвят на плодородна земя подскачаше, докато тича. Беше красива даже и облечена в момчешки дрехи. Веднъж се бе опитал да нарисува лицето ѝ; и двамата се смяха на този първи опит. Можеше да я рисува отново и отново, без никога да успее да улови красотата и. Някои от мъжете биха били заплаха за нея, ако не бе закрилата на Татко Дмитрий.

Татко Дмитрий. Мисълта за него предизвика прилив на справедлив гняв заради огромната заблуда, лицемерието, тайните и лъжите. Полина все още виждаше само онова, което искаше да види — и което ѝ позволяваха да узнае: дисциплинирания живот на Атамана и патрулите, извършвани в услуга на някакъв далечен цар. Тя никога не научаваше за овъглените тела, които оставяха след себе си.

Константин знаеше, че би трябвало да ѝ каже, но всеки един ден мълчание правеше по-трудно изричането на истината. Нямахше да повярва; щеше да изгуби доверието ѝ. Можеше дори да го намрази. А

ако Полина се опълчеше на Татко Дмитрий, това можеше да означава катастрофа и за двама им.

Просто трябваше да изчака, докато сама прозре истината.

Притежавайки благороден ум и добро сърце, Полина предполагаше, че околните имат същите качества. Разбира се, тя бе виждала настроенията и изблиците на гняв у Татко Дмитрий, но едно дете лесно прощава слабостите на своя баща. Изолирана от света по негово нареждане и погълната от живота, който ѝ бе устроил, Полина имаше твърде малко време да размишлява върху големите въпроси на живота. Тя бе приела, че като на дете на Атамана ѝ се дават специално обучение и отговорности. Не завиждаше на другите жени за тяхното плахо, покорно държане, докато чистеха, готвеха, носеха вода и прислужваха на мъжете.

Но понякога, в миговете на покой преди да заспи, тя се чудеше какво би било да живее обикновен живот в компанията на други жени.

Поне си имам стария мечок, въздишаше тя. И винаги ще имам Контин.

Беше пролетта на 1905-та. Девет години бяха изминали, откакто Сергей бе пристигнал на Валаам. Девет години на служба, съзерцание и упражнения — в битките и в живота. Сега Сергей бе на тридесет и две. Младежкият му темперамент отстъпи пред едно състояние на ума, по-склонно към размисъл, едно трезво усещане за зрялост, смирение и перспектива — първите слаби раздвижвания от онова преобразяване, което Серафим някога бе предсказал.

От смъртта на съпругата си Сергей бе прекарал повече от десетилетие в подготовка за един-единствен акт на отмъщение. Понякога това изглеждаше като някаква форма на безумие; друг път му се струваше справедлива и благородна кауза. Един човек убива твоето семейство; ти му показваш портите на ада. Беше така просто.

Сега той бе страховит войн — надминал, неусетно и за самия себе си, Алексей Казака и дори Разин. През него струеше все по-голяма енергия и мощ — първи признаци на изкусно майсторство и непобедимост, смирявани само чрез редовния пердах от страна на Серафим.

Заедно с метаморфозата на Сергей, у него растеше чувството на нервно нетърпение, което изпитваше всеки път при сблъсък с натрапчивия въпрос: „Колко още ще оставя Дмитрий Заколев да ходи по тази земя?“ Мислите му витаеха на юг, към еврейските колонии, където онези мъже най-вероятно проливаха невинна кръв.

Сергей реши, че за него е дошъл моментът да си тръгне. Но сбогуването нямаше да бъде лесно. Едновременно се възхищаваше от Серафим и му завиждаше за мира, който бе придобил — едно състояние на блаженство, което Сергей навярно никога нямаше да познае. Но поне бе зърнал възможността някой ден да схване онова, на което островният отец бе искал да го научи.

Обяви решението си на следващата им среща:

— Серафим, време е да поема по пътя си. Отецът само почеса брадата си и каза:

— Е, може и така да е... но чудя се, Сократ, как очакваш да сразиш толкова много хора, щом не можеш да победиш дори един уморен стар монах?

— Да не би да казваш, че трябва да те победи, преди да мога да си тръгна?

— Можеш да си тръгнеш винаги, когато поискаш. Това е отшелническа обител, а не затвор.

— Имам предвид да си тръгна с твоята благословия.

— Имаш благословията ми още от деня, в който се срещнахме. Дори преди...

— Мисля, че разбираш какво казвам, Серафим. Старият монах се усмихна.

— Сега вече се разбираме един друг. Просто намекнах, че ако успееш да ме победиш в двубой, това би било добър знак за твоята готовност.

В миналото, разбира се, многократно бяха влизали в двубой, но този път щеше да е различно. Вече нямаше да е дете срещу гигант. Сега Сергей разчиташе не само на своята бързина и младост, но също и на резултата от постоянните тренировки. Упражняваше се даже и в мислите си, докато се хранеше, работеше, седеше — дори когато спеше. Да, беше готов.

Сергей кимна, Серафим също.

Започнаха да обикалят в кръг. Сергей пое дълбоко дъх и атакува директно, но лъжливо, опитвайки с финт. Серафим, който не се поддаваше на блъфиране, само стоеше отпуснат, докато Сергей танцуваше около него; после старият монах пристъпи напред и замахна с ръка. Той почти изкара ученика си от равновесие с това заблуждаващо движение, но Сергей не се хвана и задържа концентрацията и равновесието си. После Сергей успя да сграбчи расото на Серафим и пристъпи, за да събори...

Учителят сякаш бе изчезнал яко дим.

Когато Сергей риташе, удряше с юмрук, връхлиташе и ръгаше с лакът, Серафим отклоняваше ударите толкова фино, че Сергей не чувстваше никаква съпротива където и да било. Не успяваше да го улучи никъде.

Монахът никога не бе там, където Сергей го очакваше, затова просто спря да очаква. В този миг бе способен да вижда и усеща

всичко: Серафим, небето, земята. Сергей успя да го събори, но падайки, монахът събори и него; после двамата се претърколиха върху краката си в идеален синхрон. Борбата им продължи, но конфликтът бе изчезнал. Вече не съществуваше Сергей, нито Серафим. Само движеща се енергия.

Тогава, докато Сергей пристъпваше напред, преди кракът му да докосне земята, Серафим сякаш изчезна от мястото си и се появи отново на друго, а кракът му ритна прасеца на Сергей откъм вътрешната страна. Следващото, което си спомняше, беше как лежи проснат по гръб, а Серафим коленичи над него, готов да нанесе финалния удар. Двубоят бе завършил.

Този път бяха стигнали най-близо до истинската борба от когато и да било. Серафим не просто си играеше със Сергей; вече не можеше да си го позволи. Най-сетне Сергей успя да съзρε качествата, притежавани от неговия учител, както и къде все още липсваха в самия него. Въпреки резултата, това представляваше генерален пробив: в тези няколко минути Сергей бе усвоил материал за цели месеци тренировки. И двамата го знаеха. Но явно Сергей никъде нямаше да заминава в скоро време. Обучението му щеше да продължи.

И то щеше всеки момент да се промени по начин, по който никога не бе очаквал.

Още в началото на следващия урок Серафим започна направо:

— Цялото ти обучение досега бе само подготовка за това, което след малко ще ти покажа. Става дума за твоето ново раждане, единствената практика, която носи главната заслуга за всички скромни качества, които изобщо някога съм придобил. Ти можеше да започнеш с тази практика още от първия ден на нашата среща, но щеше да ти отнеме две десетилетия. Подготвяйки те през последните години, аз ти показах прекия път, който ти тъй предано желаше. С качествата, които вече притежаваш, тази финална практика би трябвало да ти отнеме не повече от година, за да я овладееш. Ще видим...

Това щеше да бъде най-радикалният метод за боева подготовка, който Сергей изобщо бе срещал. И той започна със следните шест думи:

— Бъди готов — каза Серафим. — Сега ще те атакувам.

Сергей се отпусна до разширено състояние на будност — така, както бе обучен. Чакаше в готовност. После почака още малко. Серафим сякаш просто си стоеше там, неподвижен като статуя...

Сергей пое бавно и дълбоко дъх, а после отново. Накрая каза:

— Е? Кога ще ме атакуваш?

— Аз атакувам — отвърна Серафим.

— Не разбирам...

— Ш-ш-ш-т. Тишина, моля. Думите само отвличат вниманието ти към по-низшия ум и пропускаш онова, което се случва около теб.

В последвалата тишина Сергей най-накрая го видя: ръката на Серафим, както и цялото му тяло, наистина се движеха към него, но толкова бавно, че старият монах сякаш стоеше неподвижно.

Мина още една минута.

— Шегуваш ли се? — каза Сергей. — Какъв е смисълът на това?

— Обърни внимание на всеки преминаващ миг — каза Серафим бавно, с мек глас. — Почувствай цялото си тяло, от пръстите на краката до главата и до върховете на пръстите на ръцете. А после изравни темпото на своите реакции с темпото на моите движения.

Сергей въздъхна и даде най-доброто от себе си, движейки се по бавно и внимателно от всякога. Изглеждаше му едновременно безсмислено и отчайващо. И все пак следваше движенията на стария учител през минутите, които бяха нужни на Серафим да завърши удара с юмрук със свит лакът, който бе започнал малко по-рано.

Движейки се тъй бавно, Сергей забеляза точки на слабо напрежение и си наложи да отпусне бедрата, стомаха и раменете...

Когато завърши първото движение, Серафим започна друго, въпреки че бе трудно да се определи. В този момент Сергей наруши тишината:

— Серафим, мога да оценя важността на упражненията с бавна скорост. Но едвам да се движим? Лесно мога да парирам всеки удар — бих могъл да изчистя кухнята и да се върна, преди да ме удариш.

— Отпусни се... дишай... наблюдавай — повтори Серафим. — Движи се по начина, по който аз се движа...

И така, те продължиха, бавно и безмълвно като движението на слънцето в небето по пътя към залеза.

Времето бе спряло, а тренировките продължаваха. Минаха много седмици, преди темпото на Серафим забележимо да се промени. Все още се движеха като в гъста меласа, но поне движението бе ясно различимо.

Сергей започна да коригира липси на равновесие, които по-рано не бе забелязвал, и да постига дълбока релаксация по време на движение. Каквото и да се случеше, тялото му реагираше естествено, без усилие. Сега бдителността проникваше всяка част от тялото му.

Той започна да чувства връзката между всички части на тялото си, дори вътрешните си органи, костите, ставите и потоците енергия, течащи от земята нагоре през краката и ръцете му, превърнали се в подвижни продължения на неговия вътрешен център.

От време на време Серафим прошепваше нещо като: „Движи се като морско водорасло... което се носи... издига... пада... преобръща се.“ Ала предимно продължаваха мълчаливо, тъй като нямаха нужда от никакви думи. Движението се превърна в дълбока медитация, а понякога, щом енергията бликнеше в сърцето на Сергей, и във форма на молитва.

През следващите месеци Серафим продължи да напада по бавен, плавен начин с юмрук... ритник... коляно... лакът... лява ръка... дясна... ръгване... със свит лакът... страничен удар... ритник... сграбчване. От всеки възможен ъгъл. Слънцето се движеше. Сенките се меняха. А сезоните отминаваха.

Към средата на лятото, след хиляди атаки, всеки удар вече отнемаше само по минута, а у Сергей растеше едно ново усещане за плавност и ритъм. Мислите му отдавна го бяха изоставили; сега всичко бе игра на енергията. Всяка реакция идваше от само себе си — движение без мисъл, реакция без усилие. Сергей би могъл да продължи и в съня си, ако това не бе една противоположност на съня; бе пълна будност, без его, без да има „друг“, тъй като Серафим и Сократ се движеха като едно тяло, подобно на вятъра през годишните времена.

До есента всяко движение вече отнемаше само петнадесет секунди... след това десет... после пет... ала Сергей едва ли го забелязваше. Скоростта вече не беше от значение. Всяка сила, която навлезеше, бе поглъщана, отклонявана; първичните принципи на Битието проникваха до мозъка на костите му. Той бе въплътил

майсторска вещина; и все пак „той“ не правеше нито едно от тези неща.

Зимата дойде; сега атаките профучаваха с голяма скорост. Всеки удар бе неутрализиран без усилие. Сергей не правеше нищо друго, освен да поддържа будността на вниманието си.

В един миг на просветление той схвана как се движи Серафим — с майсторска лекота и грациозност, които го поразяваха. А още по-невероятното бе, че и той самият можеше да го прави.

След като бе прекратил всяка съпротива в ума и в тялото си, Сергей бе станал пуст — кух проводник на жизнена сила. Отдавна се бе научил да има доверие в Серафим; после — да се доверява на тялото си; а едва сега бе стигнал дотам, че да има доверие във Всичко, Което Е.

Дойде пролетта — още един цикъл на сезоните. Сега отецът нападаше като светкавица — по-бързо, отколкото може да долови окото — но това нямаше никакво значение. Движенията се сливаха в размазано петно — толкова бързи, че преди година Сергей въобще нямаше да ги забележи, а камо ли да реагира. Но скоростта и; времето вече не бяха от значение.

И тогава, без предупреждение, Серафим престана да се движи.

Сергей едва не падна. Тялото му трептеше. Той усети как около него се върти облак искряща енергия.

— Предизвикахме истинско раздвижване — каза Серафим.

Сергей кимна, усмихвайки се, а пролетното слънце се скриваше зад хълмовете на запад.

— А сега какво? — попита той.

— Сега — нищо — каза Серафим. — Тренировките ни заедно приключиха.

В продължение на няколко мига Сергей чуваше само вятъра, който свиреше във върховете на дърветата. Като не бе сигурен, че е разбрал, той поиска потвърждение:

— Да не би да казваш, че обучението ми е свършило?

— Обучението никога не свършва — отвърна Серафим. — То само се развива в зависимост от твоето намерение. Сега схващаш същността на движението, на взаимоотношенията, на живота. Освен това научи някои неща за битките. Ти постигна онова, за което дойде тук.

— Утре можем да излезем на разходка и да преразгледаме онзи разговор за убиването. Може би все пак ще обмислиш възможността за някакво по-възвишено призвание.

— Серафим... ти знаеш...

— Утре — прекъсна го старият монах. — Нека говорим за това утре.

Веднага щом се срещнаха на следващия ден, Сергей започна:

— Знаеш, че съм се заклел на гроба на семейството си...

— Клетва, която си дал пред себе си, а не пред Бога. Наистина, Сократ, ти нямаш никакви други противници, освен теб самия. Постигни мир вътре в себе си и никой няма да може да те победи. А и ти няма да желаеш да побеждаваш никого.

Двамата повървяха мълчаливо, преди Сергей да отвърне:

— Някога имах учител, който ми каза, че да се посветиш на нещо означава да направиш това, с което си се захванал, или да умреш в опита си да го сториш — Сергей погледна монаха в очите и се обърна към него като към духовник: — Аз съм се посветил на нещо, отче Серафиме — трябва да се изправа срещу тях.

Старецът изглежда се бе уморил да слуша тия приказки.

— Няма ли да останеш тук като един от нас поне още няколко години?

— Докато онези мъже вилнеят безнаказано?

— Хората вилнеят по цялата земя, Сократ. Природата вилнее — със своите урагани, земетресения, епидемии и скакалци. Дори в този момент, невинни умират от насилие и глад, десетки хиляди по цялата Земя. Кой ти е дал власт да решаваш? Кой ти е дал мъдростта да знаеш кой трябва да живее и кой следва да умре, и по какъв начин? Кой си ти, че да познаваш Божиите намерения?

Сергей не можа да отговори, затова попита:

— Кой Бог имаш предвид, отче Серафиме? Бог на милостта и правдата, който в безкрайната си мъдрост е счел за необходимо да ми отнеме семейството? Това ли е онзи Бог, на когото се молиш?

Серафим повдигна рунтавите си бели вежди във въпросителен, преценяващ поглед.

— И тъй, Сократ, най-после се изправяш лице в лице с онова, което тъй дълго ти тежеше. Искане ми се да имах отговор — някакви сладки думи, които да излекуват сърцето ти. Но Бог си остава тайнство дори за мен. Имало някога един мъдрец на име Хилел, един от еврейските отци, който казал: „Има три тайни на този свят: въздухът за птиците, водата за рибите и човечеството само за себе си“.

— Открих, че Бог е най-голямата от всички Мистерии, и все пак близка до нас като следващия ни дъх, съкровена като ритъма на сърцето ни... обгръща ни като въздуха, като водата... винаги присъства. Но умът не може да схване дълбините на Бога, а само сърцето... Именно в него ще откриеш вярата...

Спрях да вярвам в Бога още преди години.

— Дори невярващите са в прегръдките на Бога. Как би могло да е иначе? — Серафим го погледна дълбоко в очите: — Пребъдвай в Тайнството, Сократ. Довери се. Остави настрана знаенето за това какво трябва или не трябва да бъде, и отново ще откриеш вярата си.

Сергей поклати глава.

— Твоите думи винаги са ми звучали истинно, отче... но някак не мога твърде да уловя смисъла им.

— Преди не можеше да уловиш дори расото ми. А виж какво се получи с малко търпение...

— И много упражнения.

— Да. Но сега вероятно е дошло времето да се упражняваш... по друг начин — Той спря за малко, търсейки точните думи. — Обучението ти вече разкри пред теб пределите на ума. Интелектът е велика стълба към небето, но не ѝ достигат стъпала, за да те отведе до него. Само мъдростта на сърцето може да освети пътя. Твоят древен съименник, Сократ, напомнял на атинските младежи, че „Мъдростта започва с удивлението“.

— Ала отвъд тези възвишени думи, Серафим — какво трябва да правя?

— Какво трябва да прави всеки човек? Слагай единия крак пред другия! Ти си само актьор в драма, по-велика от всички, която само Бог може да схване... понякога не съм толкова сигурен дали дори Бог може да я разбере! — каза той, смеейки се. — Ние само можем да играем ролите, които са ни дадени. Разбираш ли? Тези, които се появяват в живота ти — независимо дали да помогнат или навредят —

са ти дадени от Бога. Посрещни всеки с мирно сърце, но с войнски дух. Много пъти ще се проваляш, но в провалите ще се учиш, а в ученето ще намираш пътя си. Междувременно се предай на Божията воля, на живота, който ти е даден, миг по миг.

— Как мога да позная Божията воля, Серафим?

— Вярата не разчита на сигурното познание на каквото и да било — каза той. — Тя изисква само смелостта да приемеш, че всичко, което се случва, независимо дали причинява радост или болка, е за върховното благо.

При тези думи двамата стигнаха до обителта.

Годините не бяха милостиви към Дмитрий Заколев, нито пък нощите. Някога слаб и стегнат, а сега измършавял и изпит, хлътналите му бузи създаваха впечатлението за ходещ скелет. Очите му горяха — не толкова от безумие, колкото от ревностното преследване на една натрапчива идея. Сякаш хоризонтът му, някога широк и обхватен, се бе свил до една-единствена точка, и тази точка бе Полина и нейното обучение.

През лятото на 1906 година Полина все още бе слаба и жилава, с растяща енергия, будност и зрялост. А и напредваше по-бързо, изпълвайки с възхищение и респект свидетелите на удивителните ѝ умения.

Йергович я бе подготвил добре. Но Заколев вече не се доверяваше на едрия мъж; той вече нямаше доверие на никого, освен на дъщеря си. Подозираше даже и Корольов; бе забелязал начина, по който гигантът подигравателно се усмихваше и се извърщаше, когато приближи Атаманът. Не само Корольов, но и всички останали. Атаманът ги чуваше как си шушукат зад гърба му.

Единствената му надежда бе в неговата дъщеря. Тя щеше да му възвърне честта, авторитета и уважението към него; щеше да му донесе мир. Почти всеки ден я наблюдаваше как се упражнява, но докато седеше, умът му се затваряше в самия себе си; светът на ежедневието избледняваше в откъслечни звуци и образи — думи, мърморене, писъци и кръв.

Внезапно сепнат, той идваше на себе си, спомняйки си къде се намира — изтощението се бе загнездило чак в мускулите му, неспособен да отхвърли непрекъснатия кошмар как чудовището сече, превръщайки живота на майка му в кървави парцали от плът. А към писъците ѝ се присъединяваха призраците на евреите, които неумолимо пристъпваха към него.

Той все още водеше всяко безумно нападение, настоявайки яростните атаки да се сипят една след друга. Ала дори тогава умът му блуждаеше, погълнат от Полина, в чиито ръце бе положил своите

надежди, самия си живот — това момиче да стане жена, тази жена да стане войн. Полина бе неговият кинжал, неговата спасителка, неговият меч. Само победата ѝ можеше да спре писъците.

Следващите няколко дни Сергей прекара часове наред в съзерцание; имаше да размишлява върху доста неща. Двамата със Серафим направиха заедно много разходки из острова. Понякога споделяха тишината; друг път разговаряха. Но вече не обсъждаха нищо, което да е свързано с битките.

Сега въпросите на Сергей бяха по-обхватни. Отговорите нямаше да дойдат от Серафим, а само отвътре: Трябва ли да се придържа плътно към клетвата си? Дали проявява преданост или непреклонност? Дали да избере войната или мира? Би ли могъл да съществува по-възвишен път? А накрая стигна и до това: Дали Аня би се радвала на смъртта на тези хора — или на неговата собствена смърт в опита си да ги погуби?

Сергей вече не бе сигурен и се упрекваше за липсата си на решителност. Може би Заколев бе прав, наричайки го слабак и страхливец. Ако Сергей не се изправеше срещу врага си, какъв бе смисълът на цялото му обучение през последните години? Той бе като зареден пистолет, готов за стрелба.

И все пак на един пистолет можеха да се извадят патроните, а мечът да се пъкне обратно в ножницата. Това би казал Серафим.

Сети се за една история — монахът я бе разказал няколко месеца по-рано, вероятно предназначена за този момент. Разказът бе за един горделив и сприхав млад самурай, който редовно посичал всеки селянин, оскърбил го дори съвсем леко. По онези времена самураите били закон сами по себе си и такова поведение било приемливо според обичая.

Но един ден, след поредното убийство, докато чистел кръвта от острието си и го пъкнал обратно в ножницата, младият самурай започнал да се тревожи, че боговете може да не одобрят постъпките му и да го изпратят в царството на ада. Желаяйки да узнае нещо повече за вечността, той посетил скромния дом на един дзен учител на име Канзаки. Показвайки необходимата за случая учтивост, самураят

свалил своята остра като бръснач *катана*^[1] и я сложил настрана, дълбоко се поклонил и казал:

— Моля, разкажете ми за рая и ада!

Учителят Канзаки се втренчил в младия самурай и се усмихнал. После усмивката му прераснала в гръмогласен смях. Посочил с пръст младия войн, сякаш е казал нещо много забавно. Размахвайки пръст, все още смеейки се силно, Канзаки рекъл:

— Ти, невежи дръвнико! Позволяваш си да питаш мен, един мъдър учител, за рая и ада? Не ми губи времето, идиот такъв! Твърде си глупав, за да можеш да разбереш такива неща!

Самураят кипнал до предела на търпението си. Той би убил всеки друг само за това, че го сочи с пръст по такъв начин. Сега се борел да се въздържи въпреки тези обиди.

Но Учителят Канзаки не бил свършил. Той нехайно отбелязал:

— За мен е съвсем ясно, че никой от твоя род на простаци и глупаци не би разбрал и дума...

Убийствена ярост връхлетяла младия войн. Той грабнал своята катана, скочил на крака и вдигнал меча да отсече главата на дзен учителя...

Точно в този момент Учителят Канзаки посочил самурая и казал спокойно:

— Ето, сега се отварят дверите на ада.

Войнът замръзнал. В този миг светлина озарила съзнанието му и той разбрал естеството на ада. За младия самурай това вече не било царство отвъд този живот, а вътре в самия него. Паднал на колене, оставил меча зад себе си и се поклонил дълбоко на своя учител.

— Учителю, благодарността ми не знае граници за този храбър урок, който ми даде. Благодаря ти. Благодаря ти!

Дзен учителят Канзаки се усмихнал, отново го посочил с пръст и казал:

— Ето, сега се отварят дверите на рая.

Може би аз съм този самурай, мислеше си Сергей, докато преобръщаше почвата в градината на скита „Св. Авраам Ростов“.

На следващия ден, докато вървяха, Сергей разказа на Серафим историята на своя живот, от най-ранните си спомени до момента на своето пристигане на Валаам. Когато приключи, Серафим каза:

— Твоята история, Сократ, едва сега започва. И помни следното: Не е необходимо миналото да определя бъдещето — и все пак мнозина носят отминалите събития като торба с камъни, праметната през рамо. — Серафим спря и посочи един възрастен пилигрим, работещ в близката градина. — Много от старите хора се прегърбват не поради възрастта, а от тежестта на спомените.

— Да не би да ми предлагаш да забравя миналото си?

— Спомените, сами по себе си, са избледнели рисунки. Някои пазим грижливо; други ни носят болка. Няма причина да ги изхвърляме. Просто скътай на сигурно място онези от тях, които искаш да запазиш, за да си ги припомняш, когато пожелаеш. Миналото не е предназначено да се намесва в настоящето. По-малко ме е грижа къде си бил, отколкото накъде отиваш.

— И накъде отивам аз? — попита Сергей — Видял ли си го?

Серафим го погледна внимателно.

— Видял съм нещо... но скоро ще говорим за това. Във всеки случай, отново ти напомням, че няма къде да отидеш. Сега е всичко, което имаш. Където и да отидеш, винаги ще си тук.

— Но дори сега миналото е част от мен.

— Само картини — повтори той. — За теб е дошло време да се помириш с миналото, също както трябва да приемеш настоящето. Каквото било, било. Всичко е свършена част от хода на твоя живот...

— Свършена? — рече Сергей, внезапно разгневен. — Смъртта на съпругата и сина ми?

Серафим вдигна ръка.

— Успокой се. Ти чуваш и тълкуваш думите ми на ниво, различно от онова, на което са изречени. Аз влагам по-висш смисъл: Случилото се е било свършено, защото те е изпратило при мен, също както Бог ще те прати по-нататък, към всичко онова, което трябва да преживееш занапред.

— Как можеш да знаеш това?

— Да знам това ли? — отвърна Серафим. — Дори не знам дали слънцето ще изгрее и дали ще се събудя на сутринта. Не знам дали Бог ще ме дари със следващ дъх. Затова избирам да живея с вяра, а не със знание — и да приемам всичко, което се случва — желано или нежелано, горчиво или сладко — като дар от Бога.

— Още думи, Серафим. Какво се очаква да правя с тях?

— Нищо недей да правиш с тях. Иди отвъд думите до онова място вътре в теб, което вече знае...

— Знае какво?

— Че всеки един ден е нов живот; че във всеки миг се раждаш отново. Това е едно от значенията на благодатта, Сократ. Понякога всичко, което можеш да сториш, е да обръщаш внимание и да даваш най-доброто от себе си.

— Твоите думи правят живота да изглежда толкова прост.

— Той е прост, но не съм казал, че е лесен. И ти обещавам следното: Един ден ще схванеш пълнотата на живота и ще е тъй ясно и просто, че ще се смееш от радост. Междувременно всичко, което мога да направя, е да посявам семена. Останалото е в ръцете на Бога.

Сергей помисли върху думите на Серафим с желанието те да го проникнат. Но вместо това у него се надигна нов въпрос:

— Серафим, още от първия ден, в който се срещнахме... как така знаеше толкова много за мен?

Старият монах внимателно обмисли въпроса и накрая отговори:

— Преди години, Сократ, преди да стана монах, бях войник. Сражавах се в страшни битки и видях сеч, каквато нито един човек не би трябвало да вижда. После дойде още една... скръб...

— И тъй, отпътувах на изток, търсейки смисъл, покой. Имах твърде слаба надежда да намеря което и да е от двете. Посетих многобройни земи и узнах за различни пътища към Бога. Научих, че всички пътеки са добри, ако водят към по-възвишен живот. Избрах християнската вяра, но не съм се отказал от дарбите, които придобих, изучавайки другите способности — различни пътеки към върха на една и съща планина.

— Открих в себе си някои дарби, които винаги съм притежавал, но определени практики ми помогнаха да ги развия. Една от тях е дарбата за изцеление. Още когато бях момче, имах енергия, която пулсираше през дланите ми. Вярвам, че тази енергия идва от духовен източник. Другата ми дарба е да виждам в същината на нещата... и да предвиждам. То е като цвят, който се разтваря, когато влезе светлина. И виждам разни неща — в сънищата и по време на транс. Ето така научавам определени неща, но никога със сигурност.

— Често съм се питал за тази твоя способност...

— За да я разбереш, трябва да я преживееш. Когато се отвориш за Бога, можеш да знаеш всичко, защото ти си всичко. Откриваш, че миналото, настоящето и бъдещето — всички те се случват сега. Ето така мога понякога да виждам и узнавам.

— Съзирал ли си какво има в бъдещето ми?

— Виждам това, което би могло да бъде, а не какво трябва да стане. Действията, които предприемаш, оформят бъдещето ти — към по-добро или по-лошо. Такава е силата на избора.

— Но можеш ли да ми разкажеш нещо от онова, което предстои?

Серафим поспря, за да обмисли думите си.

— С всяка духовна дарба върви една отговорност. Моите видения са предназначени да ми помагат в даването на съвети, а не за предсказания. Ако ти кажа какво съм видял, това би могло да ти помогне или навреди — а аз не съм достатъчно мъдър, за да знам кое от двете ще се случи.

— Така или иначе, с това може да се намеся в твоята свободна воля. Ти не си тук на земята, за да се доверяваш на мен; ти си тук, за да придобиеш доверие в себе си, да следваш собствения си път. Какво, ако те бях видял да надвиваш враговете си още в началото, когато пристигна тук? Щеше ли да си направиш труда да тренираш през всичките тези години? Дали моето видение щеше да гарантира тази посока на действие? А какво, ако те бях видял да лежиш мъртъв? Щеше ли това да те накара да се откажеш от плановете си? Серафим отново фиксира Сергей с поглед.

— Невинаги разбирам онова, което виждам, Сократ. Не мога да ти кажа със сигурност дали ще убиеш онези мъже, или ще им простиш.

— Да им простя? Преди това ще ги пратя в ада!

— Те вече са в ада.

— Това не е никакво извинение!

— Не, разбира се, че не е — отвърна монахът. — За нищо няма извинение. Повечето време не мога да намеря дори обяснение. Но един ден може би ще стигнеш дотам, че да виждаш тези хора като част от твоето по-обхватно „Аз“. В този миг всичко друго идва на мястото си. Може да бъдеш предизвикан да се биеш, но ти ще съзнаваш, че се биеш само със себе си.

Серафим отново закричи, продължавайки:

— Това, което ще ти разкажа след малко, не съм разкривал пред никой друг — но сега то може да ти помогне да разбереш.

— Някога бях женен. Бях млад и влюбен и имахме три деца. Когато заминах на война, те бяха убити от разбойници.

В последвалата тишина пропя птичка. После Серафим продължи:

— Подобно на теб, Сократ, аз се заклех да намеря тези, които са извършили престъплението. И също като теб, се подготвих...

— Откри ли ги? — попита Сергей, очаквайки някакъв знак да му подсказже вярната посока.

— Да. И ги убих — всичките.

Сергей пое дълбоко дъх, поразен от трагичната нишка, която ги свързваше.

— Серафим... когато откри какво се е случило със семейството ти, това и за теб ли бе най-страшният час?

Сергей поклати глава.

— В началото да, но най-страшният ми час настъпи след моята „победа“ — когато избих онези мъже. Защото като сторих това, се превърнах в един от тях...

— Но ти не си бил един от тях! Ти не си...

— Щом се биеш с дракона, се превръщаш в същия този дракон — повтори Серафим. — Това все още много ми тежи на душата. Не мога да променя онова, което съм сторил. Никога. Ала сега разбираш ли една от причините, поради които реших да те обуча? Защото се надявам, че няма да направиш същата грешка.

В действителност Сергей най-сетне бе готов да потърси друг начин на живот, но една тъй силна клетва — клетва, за изпълнението на която бе работил почти една трета от живота си, — бе оставила отпечатък, от който все още не можеше да се освободи.

— Дори ако повече не потърся отмъщение — каза той, — някой трябва да ги спре, Серафим. Защо не аз?

Отецът още веднъж погледна в очите му, взирайки се внимателно, а после рече:

— Може би си прав. Може би трябва да ги преследваш и заловиш. Убий ги всичките. Накарай ги да страдат така, както ти си страдал. Мислиш ли, че ще се свърши с това? По-добре убий и децата

им, защото скоро ще те подгонят. Така че убий и тях, и преживей един ад, по-страшен от всичко, с което някога си се сблъсквал. Или може би няма да почувстваш нищо. Може даже да изпиташ удоволствие от тяхното страдание. И дяволът ще се усмихва в този ден, защото ще си се превърнал в злото, което си искал да унищожиш.

Малко по-късно Серафим добави една последна молба:

— Любимите ти хора ще намерят покой, когато и ти го постигнеш, Сократ. Затова се запитай: Кой е пътят към мира? Трябва ли да воюваш, за да го постигнеш? Или можеш да го създадеш, тук и сега? Онези, които са във война със себе си, биват побеждавани на всяка крачка. Затова се помири със самия себе си...

След известна пауза монахът добави:

— Разбирам дълбочината на твоите вярвания и чувства — болезнените спомени и решения. Но не всяка емоция трябва задължително да се превърне в действие. Дали ще останеш тук, или ще продължиш да препускаш напред, аз те моля да предадеш живота си в ръцете на една по-висша воля. Овладей емоциите си така, както устояваш на бурите — като си построиш убежище от вяра и търпение, докато бурята отmine. Освободи живота си от тиранията на поривите, желанията и принудата. Стани войн на Бога, слуга на Бога.

— Но... как мога да позная Божията воля?

Серафим се усмихна.

— Много мъже и жени, по-мъдри от мен, са задавали този въпрос, Сократ. Знам само, че Бог говори чрез сърцето ти и че твоето сърце ще ти покаже пътя... как да станеш истински човек... и мирен войн.

Думите на Серафим го пронизваха като стрели. И все пак оставаше един въпрос — въпрос, върху който Сергей не можеше да спре да мисли:

— Ами онези мъже?

— Стига с тези мъже! — каза Серафим. — Те сякаш са те обсебили! Не си ли им позволил да живеят в ума ти достатъчно дълго? Имаш ли смелостта да проявиш към тях милостта и състраданието, които те отказаха да покажат към теб и твоето семейство? Тези въпроси лежат в сърцето на Христовото учение. Но малцина слушат. Ти слушаш ли?

Серафим отново закричи, сякаш думите идваха по-лесно, когато се движи:

— И двамата знаем, че си забележителен войн. Но можеш ли да поведеш мирна битка? Знаеш как да умреш, но дали си се научил как да живееш? Ще разрушаваш ли, или ще съграждаш? В поведението ти омраза ли ще има, или любов? Това е изборът, пред който си изправен.

— Ами цялото ми обучение?

— Никога нищо не се губи — каза Серафим. — Ти си се научил как да вървиш по пътя на война — значи, бори се! Обяви война на омразата, поведи битка срещу невежеството, бий се за правдата! Но казвам ти следното: Не можеш да убиеш мрака с още мрак. Само светлината може да пропъди сенките от този свят.

Сергей чуваше дълбокото дишане на Серафим, докато старият монах се взираше навътре в себе си. После отецът каза:

— Каквото и да се случи... онези хора ще умрат без твоя помощ.

— Ти това... в някое видение ли го съзря? — попита Сергей.

— Не видение, не — само едно разбиране за това как подобни хора свършват, разрушавайки самите себе си. Във всеки случай, те ще умрат, както трябва да умрат всички хора... но остава въпросът: Какво ще избереш? Обмисли го внимателно. Твоята Аня какъв живот би ти пожелала?

После се разделиха и Сергей закричи по пътеките на Валаам, оставяйки думите на Серафим да се слоят със собствените му мисли. През всичките години на своето обучение, жаден за кръвта на злодеите, той бе познал собствения си мрак. Най-сетне Сергей разбра защо хората и народите се изправят един срещу друг — как всеки акт на отмъщение, отчаяние и невежество поражда нови трагични постъпки.

Докато вървеше през гората, омразата му, както всеки друг пламък, накрая угасна сама. И когато най-сетне отпусна хватката си върху тази тъй дълго преследвана мисия, Сергей откри на нейно място състояние на нестабилен мир. Загърбвайки миналото, той бе изгубил и част от своето бъдеще. Преди знаеше накъде се е запътил и защо. Сега мисията му да убие враговете си, клетвата му за отмъщение бе приключила. Не му останаха никакви цели, никакво намерение.

Сергей се рееше между небето и земята, без да е свързан нито с едното, нито с другото.

След като бе тренирал всеки следобед през всичките тези години, сега Сергей откри, че се отваря празно място в дните му, в съзнанието му и в живота му. Вътре в него сега бе освободено и пулсираше огромно количество енергия. Усещаше как мислите, прозренията и разбирането му стават все по-бързи. С внимание, вече свободно от дългата ангажираност, и след като бе затворил тази страница от живота си, в съзнанието му се породиха нови възможности.

Сергей бе стигнал до повратна точка, до кръстопът: най-сетне си прости човешките несъвършенства и прие, че онзи ден на ливадата е сторил най-доброто, което е могъл — че въпреки усилията си не е бил в състояние да спаси своето семейство. Тази истина му помогна да се помири със сенките от своето минало. За първи път след смъртта на Аня и неродения си син почувства, че би могъл да започне нов живот.

Бе настъпил часът да напише писмо на Валерия. Без да отлага, той седна в общата стая, където бе прекарал безбройни часове в тренировки, и написа думите, струящи от сърцето към ума му:

Скъпа Валерия,

Знам, че съм изгубил правото да те наричам „майко“, но продължавам да мисля за теб по този начин, също както Аня винаги ще бъде моята възлюбена съпруга. През времето, което измина, се надявам сърцето ти да се е излекувало достатъчно, за да не отвори това писмо отново старите рани, а напротив — да ти върне нежните спомени за любовта и за семейството, което бяхме. Запазих дълбоко в сърцето си онова, което намерих във вашия дом. Съкрушен от загубата на Аня, по-късно скърбях, че освен всичко това съм изгубил още теб и Андреас.

Няма да те моля за прошка. Само ти изпращам своята обич и благодарност за добрината, която показва към мен през онези щастливи дни.

С неугасваща обич и молитви за твоето здраве,

Сергей

Това бе едно много закъсняло послание. Не очакваше отговор. Стигаше му това, че ще го изпрати. Надяваше се само, че един ден Валерия може би ще се реши да го прочете.

Следващия път, когато Сергей видя Серафим, старият монах го хвана напълно неподготвен. Този път не беше нито юмручен удар, нито ритник, но със същия успех можеше и да е едно от двете. Първите думи, които изрече отецът, бяха:

— Трябва да напуснеш острова, Сергей — и то скоро. Сергей стоеше слисан, а умът му се възстановяваше от шока.

— Да напусна? — попита той. — Да напусна, за да замина накъде?

— Ще обяснявам, докато вървим. Когато привърша, надявам се, че ще си събереш нещата и ще се сбогуваш.

Озадачен, Сергей реши да държи устата си затворена и да слуша. Отецът започна:

— Спомняш ли си, когато преди няколко дни ме попита накъде си мисля, че вероятно отиваш, а аз отвърнах, че ще говорим за това покъсно?

— Да, спомням си.

— Е, сега вече знам. Часът настъпи. Току-що получих писмото. Те се събират на покрива на света.

В ранния следобед Сергей вече бе опаковал малкото си лични вещи и се беше сбогувал с братята в скита „Св. Авраам Ростов“. Те кимнаха, усмихнаха се и се върнаха обратно към своите задължения.

Преди да се срещне със Серафим при фермата на острова, Сергей поседя няколко минути в тишина, още по-специална и съкровена заради предстоящата им раздяла. Сред тази тишина Сергей поразмишлява върху всичко, което му бе казал Серафим...

— Целта, заради която бяхме заедно, е постигната — каза старият монах. — Но има и други цели, които биха били ценни за теб... едно събиране на учители, всичките добри и верни приятели. Всеки един произхожда от различна религиозна традиция... Те свещено пазят своите пътища, както аз — моя. Но са надраснали

упованието си в традиционните учения и са се обърнали към езотеричните, скрити истини и вътрешни практики. Тези учители изучават преплитането на корените вътре във всяка религия — единствената река, която тече под многобройните кладенци.

— Не мога да бъда сигурен кой ще се яви, но може да срещнеш един учител от традицията на Суфите... дзенбудистки роши... даоски мъдрец... йога от индуисткия път... раби от еврейската вяра... една жена на име Кахуна от Хаваите... една италианска монахиня от християнския мистицизъм... учител сикх... — После Серафим се усмихна, добавяйки: — И най-вероятно ще срещнеш мъж на име Джордж, който не се вписва в нито една от традициите, и все пак е във всички тях. Той е човекът, който ги е събрал.

— Има една поговорка, любима на хората от това братство: „Една Светлина, много лампи; едно пътуване, много пътеки.“ Всеки от тези учители служи като такава лампа, като със своите собствени принципи, виждания и практики отваря вратите на духовния свят — вътрешния път на пробуждане...

— Пробуждане за какво?

— За *трансцедентното* — отговори Серафим. — И служейки на тази велика цел, те се срещат за приятелски разисквания, за да сравняват и съпоставят, да подлагат на изпитание и да споделят един с друг в свободен и открит разговор. Тяхната цел, вярвам аз, е да открият най-важните, най-съществени практики за тялото, ума и духа — да поставят началото на един нов, универсален път, свободен от културни догми и предразсъдъци.

— Няма да те товаря с всичките им имена, които ще научиш, когато му дойде времето. Достатъчно е да знаеш, че скоро ще се съберат — в близките три месеца, — ето защо не бива да се бавиш.

— Пътуването ще е тежко — добави той, — но ти и преди си имал тежки пътувания.

— Не си ми казал къде отивам — рече Сергей.

— Да, разбира се. Погледни тук — Серафим бръкна в расото си и извади карта. — Отбелязал съм маршрута: Ще яздиш до едно място на север от Хинду Куш, в планинската област Памир, която някои наричат „покривът на света“. Това високо място, на кръстопътя между Индия и Тибет, Китай и Персия — там те изпращам вместо мен — във Ферганската долина, в един град, наречен Маргелан.

Серафим му подаде един плик.

— Това е кратко препоръчително писмо. Иди да им служиш... да слушаш и да се учиш. Приеми това като прощален подарък от мен.

— Съвпадението във времето ми се струва твърде идеално, за да се питам дали това е най-благоприятната възможност за теб — продължи той. — Този шанс се появи едва след като ти реши, със собствената си свободна воля, да се откажеш от търсене на отмъщение.

— Решението ти да поемеш по възвишен път оправдава всичко, на което съм те научил през годините. Като направи този избор, Сократ — и не повтори моята тъжна история — ти ми направи подарък, чиято цена не бих могъл докрай да изразя.

Серафим имаше още един подарък за него — яка кобила, една от малкото в конюшните на Валаам. С одобрението на островните отци, Серафим го бе снабдил още и с провизии, както и със сто рубли, в случай на нужда.

— Кобилата остава за теб — каза той, — докато може да те носи. Сергей я кръсти Паездка, което значи „пътуване“.

Отец Серафим стоеше и наблюдаваше как Сергей пристяга с ремък седлото, което един от братята бе намерил. Очите на стария монах светеха, а кожата му бе полупрозрачна, сякаш не се състоеше от плът, а от светлина.

Преди Сергей да яхне кобилата, той се обърна, за да се сбогува, но Серафим вдигна ръка, за да го спре.

— За нас, Сократ, не съществуват никакви сбогувания.

Размениха погледи за последно и Сергей Иванов потегли към пристанището, качи се на един кораб и изчезна от света на хората.

---

[1] двуръчен издължен японски меч — бел.пр. ↑

ЧАСТ ШЕСТА: ИЗВИВАЩА СЕ БУРЯ

*Талантите се отглеждат по-добре в
уединение, но характерът се формира най-добре
в бурното море на света.*

Йохан Волфганг фон
Гьоте

Минаха две години. И един прекрасен пролетен ден на 1908 година Сергей Иванов се появи отново, яздейки на запад към Санкт Петербург. Въпреки че името си остана същото, самият човек се бе променил към по-фина проникателност и по-голяма дълбочина. Този мирен войн дишаше по-дълбоко, седеше по-изправен и се смееше с по-голяма лекота. Очите му гreeха с вътрешна светлина. Като оставим настрана тези външни признаци, случайният наблюдател би решил, че в град Маргелан не му се е случило нищо особено. И щеше да направи огромна грешка.

Сега той знаеше имената им, познаваше и душите им: Канзаки... Чен... Чия... Йешовиц... бен Музавир... Прия Сингх... Нарай... Мария... и Джордж, който ги бе събрал.

След тежко пътуване на изток Сергей им бе служил като помощник, а по-късно донякъде и като ученик. Слушаше и наблюдаваше как обсъждат различни форми на медитация върху образи и вътрешни звуци: мантри... методи на дишане и концентрация за усилване на вътрешната енергия... вътрешна работа за отваряне на интуитивното зрение... хипноза и работа с низшия и висшия ум... трите съзнания на човека... от киртаните до кабалата и до дълбоката истина, скрита в традиционните и трансцедентните сфери.

Членовете на братството практикуваха още и движения от различни традиционни бойни учения, като например бавните упражнения на Тай-чи, но такива практики целяха ефикасни движения за жизненост и здраве — да възстановяват, а не да рушат.

Един ден Йешовиц и Нарай разискваха един въпрос и докато се усети, Сергей вече се бе намесил в дебата:

— Мисля, че Йешовиц има по-реалистично схващане — каза той.

Незабавно го помолиха да напусне до края на деня — заради дързостта ми, помисли си Сергей, — но когато се върна, бяха решили да го ползват като експериментален обект: Сергей щеше да прилага на практика всяка от дисциплините, върху които са постигнали съгласие,

и да описва какво е изпитал. И така, той започна да разбира и преживява резултатите от тези практики.

След като изминаха няколко месеца, вече не можеше да се познае. Лицето му се бе променило — тревожните бръчки бяха заместени от гладка кожа с младежка руменина. Старият белег на ръката му почти бе изчезнал. Усещаше тялото си сякаш бе тяло на дете. Остана само бялата коса да му напомня за миналото. Ала миналото, както и самото време, се бяха превърнали едва ли не в някаква полезна условност, в илюзорна идея — вниманието му сега бе насочено към настоящия момент; главата му бе в облаците, а краката — на земята.

Там, в град Маргелан на покрива на света, Сергей премина през посвещение — тежка поредица от девет изпитания, чрез които си спечели достъп до братството като един от тях.

После дойде часът на раздялата. Всеки член на това братство носеше ново разбиране и надежда за човечеството. Отпътуваха с увереността, че за всеки истински търсач тъй наречените мистични състояния биха могли да се превърнат в обичайна част от човешкия му опит.

Понесъл с лекота това разбиране, Сергей влезе с Паездка в Санкт Петербург, обмисляйки непосредствените си намерения: възнамеряваше да посети отец Серафим, за да сподели с него даровете и благословенията, които бе получил, и да му изкаже своята благодарност. След това смяташе да си намери работа, да спести пари и да извърши отдавна отлаганото си презокеанско пътуване.

Но първо щеше да посети гроба на Аня.

Застанал там, сред покоя на ливадата, която бе напуснал за последен път толкова отдавна, той гледаше вторачено цветята, израсли върху могилката от пръст. Лек ветрец помилва лицето му, докато стоеше в безмълвно общение с любовта на своя живот.

После у него се надигна нов импулс: щеше да посети Валерия и Андреас. Бяха изминали шестнадесет години, откакто ги бе видял за последен път. Щом той се бе помирил с миналото, може би те бяха сторили същото.

В ранните часове на вечерта Сергей намери яхър за Паездка, както и тъй необходимото облекло, храна и почивка. Както и преди години, отиде на бръснар, взе си продължителна вана, а после,

напълно отворен към всичко, което би могло да последва, отново се появи пред вратата на апартамента.

Със сигурност не бе очаквал разплаканата Валерия да се спусне да го прегръща, говорейки така бързо, че той едва успяваше да я разбере.

— Сергей! Сергей! Най-сетне получих отговор на молитвите си. Вече не мислехме, че ще те видим отново! След като пристигна писмото ти — трябва да е било преди две или три години — изпратих Андреас до Валаам, за да те открие, но ти беше заминал. О, Сергей, толкова скърбях за Аня, но после скърбях и за теб и за начина, по който се разделихме. Нямах никаква представа колко много исках да върна назад изречените от мене думи. О, но ти се върна при нас! Можеш ли да ми простиш, Сергей? Колко ли трябва да си страдал!

Валерия отново заплака. Сергей прегърна застаряващите ѝ рамене и я утеши, и старите рани най-сетне бяха изцелени.

После Валерия внезапно отвори широко очи.

— О! Андреас не знае, че си тук. Толкова ще се изненада! А също и Катя — не ти казах — той се ожени, Сергей, и сега имам внуче, Аврам, а второто е на път.

Валерия бе останала без дъх, но това не забави речта ѝ.

— Те скоро ще се приберат у дома. Трябва да стотвя вечеря, нещо специално. О, Сергей, прости ми — не ти дадох да речеш и дума. Трябва да ми разкажеш всичко. Скоро, когато всички се съберем. Аз също имам много да ти разказвам! — извика тя през рамо, докато връхлиташе в кухнята.

Когато Андреас се прибра със семейството си и съзря Сергей, нададе радостен вик и го прегърна братски. Той също се бе променил през годините. Сергей предположи, че Катя, чернокоса жена с ведро излъчване, сега закръглена с второто им дете, има голяма заслуга за това преобразяване. Те бяха представени един на друг, а после Катя отнесе Аврам да му смени пелените, докато бабата приготвяше вечерята, а мъжете разговаряха за най-различни неща.

Андреас започна, разказвайки му за своите пътешествия до Персия и успешния си бизнес с внос на килими.

— Ала това нямаше да е възможно без твоите... е, можем да обсъдим това по-късно.

По време на вечеря Андреас каза на Сергей:

— Тъй като си бил далеч, може да не знаеш — погромите продължиха и при цар Николай — а при пътуванията си видях страшна бедност и нищета. Бяха златни години за онези, които имаха злато, Сергей, но бедните все повече се ожесточават и все повече се говори за революция. Страх ме е за тези, които си живеят на спокойствие тук, в Санкт Петербург.

— Още по-голяма причина да размислиш относно емигрирането в Америка с мен.

Валерия хвана ръката на Сергей и каза:

— В това не съм се променила. Начинът ми на живот е твърде установен, за да напусна земята, където съм родена и където са погребани съпругът и дъщеря ми.

Тишина изпълни стаята след тези думи. Изглеждаше подходящ момент Сергей да попита:

— Мога ли да те заведа на гроба на дъщеря ти?

— Да, бих искала — каза Валерия с въздишка. — След всичките тези години.

Щом съдовете бяха измити, Валерия седна и рече:

— А сега, Сергей, трябва да ни разкажеш за живота си — за всичко, което се е случило след нашата тъжна раздяла.

Как човек да изкаже годините, живота, дълбочината, силните чувства в няколко думи, изречени след вечеря? Сергей се стараеше възможно най-добре да разкаже накратко за своята клетва да отмъсти и всичките години на търсене и подготовка, приключили на остров Валаам, когато Валерия го прекъсна...

— О! Сергей, при цялото това вълнение... виждайки те отново — ето едно писмо за теб от Валаам. Получихме го преди шест месеца и го запазах. Един момент!

Валерия се спусна към стаята си, а после се върна, подавайки му плик. Той го отвори и прочете:

Сергей Сергеевич,

Моля се това писмо да те намери на адреса, който си оставил на отец Серафим. Той би желал да узнаеш, че си е

заминал от този свят миналия декември. Той бе в мир с Бога. Ако мога така да се изразя — мисля, че си спомняше за теб с известна обич и уважение.

Брат Евгений, скита „Св. Авраам Ростов“

В края на краищата Сергей нямаше да ходи до Валаам.

Поемайки дълбоко дъх, той каза мълчаливо сбогом на своя духовен баща, приятел и наставник. Бъди благословен, Серафим, помисли си той. Аз съм една от многото души, които си спасил.

По-късно Сергей щеше да се върне за по-дълго към времето, споделено със стария учител, който сега живееше при другите ангели. Когато вдигна очи, Сергей каза само:

— Отиде си един добър приятел.

— И какви са твоите планове? — попита Андреас.

— Остани при нас — намеси се Валерия. — Можем да се сместим...

Сергей се усмихна.

— Може би за мъничко, майко — докато замина за Америка. Ще трябва да си намеря работа, да спестя за билет...

— Това няма да е необходимо — каза Андреас с широка усмивка. — Извини ме само за момент...

Когато се върна, Андреас сложи на масата пред Сергей три скъпоценни камъка с думите:

— Това ще покрие билета ти, както и някои други неща — не че бързаме да те видим как заминаваш...

Сергей сведе поглед към блещукащите камъни.

— Андреас, те сигурно имат огромна стойност — не мога да взема твоите кристали.

Андреас се засмя, Катя изглеждаше доволна, а Валерия бе извън себе си от радост. Навеждайки се напред, тя каза:

— Сергей, тези скъпоценности не принадлежат на Андреас, те са твои.

— Какво? Не разбирам.

— Часовникът — каза тя, като че ли тази дума обясняваше всичко. Обърканото изражение върху лицето на Сергей само я накара да се усмихне още по-широко; после това изражение изчезна, щом тя обясни:

— Преди години, в онзи ужасен ден... след като те прогоних... часовникът падна от полицата над камината и се разби. Бях толкова разстроена, че не виждах нищо.

Андреас поде нататък:

— Когато се прибрах у дома и видях строшения часовник, си помислих, че някой ни е обрал. Втурнах се из апартамента, намерих мама в стаята ѝ, разбрах какво се е случило...

— Едва по-късно се върнах във всекидневната, за да почистя. Именно тогава я открих: примесена с отломките от часовника, на пода лежеше разпръсната колекция от скъпоценни камъни. Сложих ги в една купа и я поставих на полицата. Дълбоко в себе си знаех, че са ценни, но точно тогава никой от нас не бе в състояние да мисли много за каквото и да било.

Сергей започваше да схваща.

— Значи дядо ми е скрил камъните... вътре в часовника?

Андреас кимна:

— Двадесет и четири такива камъка.

Никой не продума, докато Сергей асимилираше това разкритие. Мислите му се върнаха към момента, в който намери часовника и прочете бележката от дядо си. Тя гласеше: *„Винаги помни, че истинското съкровище е скрито вътре“*. Сергей се усмихна, представяйки си с каква наслада трябва да е писал тези думи дядо Хешел, изпитвайки задоволство от двойкото им значение.

Той чу Андреас да казва:

— Скъпоценните камъни са твое наследство, Сергей. И не можеш да си представиш какво удоволствие е за нас да ти ги предадем.

Андреас погледна майка си и Катя, а после каза неловко:

— Трябва да ти кажа, Сергей, че пет години ги запазихме непокътнати, но когато не получихме никакво известие за теб — не знаехме даже дали си жив — продадохме два от по-малките камъни... за да подпомогнем старта на моя бизнес, както и разходите. Сега имаме достатъчно пари, и мога да ти върна...

Сергей вдигна ръка, за да спре Андреас:

— Моля те, не говори повече за това.

Андреас започна да клати глава и тогава Валерия се намеси в разговора:

— Сергей, синът ми е твърде горд, за да помоли. Но дали не би могъл да дадеш още два като подарък за увеличаващото се семейство...

Разбира се — каза Сергей.

Валерия извади малка велурена торбичка, нейна изработка, и изсипа камъните върху масата между тях. Следобедното слънце заблещука в стеничките на кристалите и от лъчите му някои от тях заискряха в бистро зелено, други в тъмно, плътно червено, а прозрачните камъни пречупваха светлината в многобройни дъги.

Знаейки, че Андреас би взел само двата по-малки камъка, Сергей щедро подбра два по-едри кристала и ги плъзна по масата към Андреас, а после още два:

— За семейството ти.

С това въпросът бе приключен.

Валерия пхна останалите осемнадесет кристала обратно във велурената кесия и я сложи пред Сергей, който попита:

— Имате ли някаква представа за тяхната стойност?

— Двата камъка продадохме на Ябланович, бижутер и доверен приятел на твоя дядо — отговори Андреас. — Той ни даде хиляда и шестотин рубли за единия кристал и две хиляди за другия — а те бяха най-малките в твоята колекция. Останалите оцени. Все още си го спомням ясно.

Когато го попитах колко са ценни камъните, Ябланович извади окуляр от джоба на ризата си, разгледа камъните един по един — обръщаше и претегляше всеки от тях — а после каза: „Не мога да ти кажа колко са ценни — всеки човек решава това сам за себе си — но мога да ти кажа нещичко за тяхната равностойност на пазара. Нека го обясня по следния начин: Днес можеш да похапнеш отлично в добро заведение за хранене срещу двадесет и пет копейки. С този камък“ — рече той, сочейки най-малкия рубин, — „можеш да се храниш там по три пъти на ден в продължение на много години. А с този — каза ми той, докосвайки един смарагд — можеш да си купиш много повече неща. Колкото до кристалите от александрит, те са по-ценни от

диаманти, и ако живееш скромно, с тях ще посрещнеш всички свои нужди до края на живота си — тук или в Америка.“

— Ти си богат човек, Сергей — каза в заключение Андреас.

След като Валерия и Катя отнесоха съдовете в кухнята, Андреас дръпна Сергей настрана и каза с по-сериозен тон:

— Може би сега не е подходящият момент, Сергей, но... би ли ми разказал какво точно се случи... онзи ден на ливадата? През всичките тези години съм искал да те попитам... ако не е твърде болезнено за теб...

— Винаги ще е болезнено — отвърна Сергей. — Но ти трябва да чуеш всичко.

И така, той разказа на Андреас как е загинала сестра му и какво е направил Заколев след това. Виждайки как пребледнява лицето на Андреас, Сергей съжали, че е казал толкова много.

— Благодаря, че ми разказа — каза Андреас, гледайки втренчено надолу към пода. — Винаги щях да се питам... — Той вдигна очи и добави: — Мама също ще иска да знае и сега мога да ѝ кажа истината, но... ще спестя подробностите.

Сергей кимна.

После Катя се върна и двамата с Андреас се оттеглиха, предоставяйки остатъка от вечерта на Валерия. Тя и Сергей разговаряха до късно през нощта, преодолявайки годините на раздяла.

Следобеда на следващия ден Сергей заведе Валерия и Андреас да посетят ливадата и мястото на гроба. Тримата поседяха заедно мълчаливо, всеки със своите мисли и молитви. Чувствата им се променяха подобно на небето, в което облаците бавно се движеха под напора на пролетния вятър.

Сергей чувстваше Аня тъй близо, че можеше да я съзре под затворените си клепачи. Виждаше я такава, каквато бе някога и винаги щеше да бъде — вечно млада. Чуваше гласа и смеха ѝ. Усещаше нейното докосване и знаеше, че докато е жив, тя винаги ще е до него, докато най-накрая се срещнат на едно място отвъд този живот.

На връщане към града и тримата говореха много малко, но Валерия се протегна и хвана ръката на Сергей — а после прошепна нещо толкова тихо, че той за малко да не го чуе:

— *Онези клетки бебета...*

— Какво? — каза той. — Какво каза, мамо?

Тя отвърна с тъжен, замислен глас:

— О, само си мислех за бебетата, издъхнали заедно със своята майка, без изобщо да имат шанс да се родят... как сега почиват в ливадата...

— *Бебета?* — прекъсна я Сергей. — Не разбирам.

— Аз... аз мислех, че знаеш, Сергей. О, толкова съжалявам, ти не си...

— Валерия, кажи ми.

— Аня ми бе споделила, но... не искаше да те разочарова в случай, че акушерката е сбъркала. Жената изглеждаше сигурна, че Аня носи близнаци. Знаем, че тя възнамеряваше да ти каже... Мислех си, че вече го е сторила.

Сергей гледаше отнесено. *Бебета*. Два живота вътре в Аня. Мислите му полетяха назад във времето, свързвайки думи и образи: Валерия, отбелязваща големината на издутия корем на Аня. Аня, която се шегува: „При толкова много ритници, вътре в мен като че ли има

цяла танцова трупа“. После ужасяващата гледка, зейналата рана, кървавото кълбо преплетени черва и...

Сергей бе видял смъртта на едно дете; после бе ударен и загуби съзнание. Беше намерил само едно... Ако е, имало второ дете, щеше да го е видял... А също и Дмитрий Заколев.

В един миг Сергей осъзна прекрасната, страшна истина: Още едно дете, момче близначе, можеше да е живо. След всичките тези години... пред погледа на Заколев, близо до него. Не можеше да бъде сигурен, но имаше някакъв шанс — доста голям шанс — да имат второ дете, син, който все още да е жив.

Всичко това му се разкри само за няколко удара на сърцето. Валерия трябва да е предположила, че и двете бебета са умрели заедно с майка си. Това бе всичко, което той щеше да й позволи да узнае, освен ако не намереше детето си и не го доведеше у дома.

— Сергей?... Сергей? — гласът на Валерия внезапно го върна обратно.

— Извинявай — каза той. — Просто си мислех... за Аня. И се изненадах да чуя за двете бебета. Тежка новина е, дори сега... да узная какво би могло да бъде.

— Да — каза тя с въздишка. — Какво би могло да бъде...

Понякога ние правим избор, а понякога той ни се налага отвън. Един или два пъти в живота осъзнаваме как всичко, случило се по-рано, ни е довело до този момент. Сега Сергей почувства ново, неотложно усещане за цел: Ако синът му беше жив, щеше да го открие. За да направи това, трябваше да намери Заколев.

Но какво щеше да каже на Валерия?

В действителност Сергей вече не се водеше от омраза или от някаква лична мисия да използва насилие, за да спре злините по света. Както му бе напомнил Серафим, Сергей не носеше отговорността, нито имаше пълномощията да играе ролята на Божи палач. Но щеше да му е необходима правдоподобна причина за внезапното заминаване — такава, че да не подхранва у Валерия някаква надежда, която впоследствие би могла да бъде сломена. Затова щеше да й каже истината — че отива да издири Заколев и неговите хора. Официалният му мотив — да не позволи на злодеите да причинят още вреди — беше

такъв, какъвто Валерия би поддържала въпреки своята загриженост за неговата безопасност.

Когато Сергей уведоми Валерия за промяната в плановете си, тя започна да протестира, но след това само тъжно кимна и каза:

— Моля те, бъди внимателен, Сергей, сине мой.

Тя съзнаваше, той може да не се върне в продължение на месеци и дори години — и въпреки че никой от тях не говореше за това, и двамата разбираха, че може никога вече да не се срещнат.

Докато Паездка носеше Сергей на юг, прекосявайки морето от хълмове и равнините, той прецени ситуацията, позовавайки се на предишните си търсения. Не бе твърде вероятно сам човек на кон да открие банда мародери, които нападат бързо, не оставят свидетели, а после отново се скриват някъде из необятната шир на Украйна. Можеше само да разчита на това, че сетивата му, изтънчени от живота сред дивата природа, годините на съзерцание, както и интуитивните му способности щяха да му покажат пътя. Щеше да язди на юг, за да улови някаква диря от слухове, пушек и сълзи.

Когато я откриеше, щеше да приложи прокрадване и стратегически ходове, наблюдавайки от разстояние, за да определи броя и обичайните им дейности. Щеше да издири сина си, ако можеше да бъде открит, и да изчака подходящ момент за разговор насаме с него. Такъв план нямаше да е лесен за изпълнение, но беше много по-добре, отколкото да връхлети самонадеяно на кон в лагера и да предизвика кървава баня, която би могла да застраши детето му.

Освен всичко това, Сергей трябваше просто да следи как ще се развият събитията. Само глупакът подценява своите противници. И както би казал Серафим, „всички планове са хипотетични“.

Онази пролет на 1908 година петнадесетгодишната Полина за първи път не се подчини на повелите на баща си: тя разкри на своя доверен Константин дълго пазената тайна. Надяваше се, че като сподели товара си с него, това някак би разпръснало тъмнината, която напоследък тегнеше върху нея.

Докато се разминаваше с Константин на път за сутрешната тренировка, Полина пхна в ръката му една бележка, написана от нея с печатни букви, както я бе научил: „Чакай ме за среща на нашето специално място. Преди следобедната тренировка.“

Константин вдигна очи от бележката, оживен от перспективата да прекара няколко минути насаме с нея. Опита се да си представи бъдещето с Полина, но в мислите му то никога не бе приемало определена форма. А и как би могло? Той нямаше какво да ѝ предложи — не притежаваше нищо, освен дрехите на гърба си — остатъци от плячката, заграбена от убитите, които другите в лагера бяха изхвърлили като ненужни.

По време на почивката между тренировките, веднага щом татко Дмитрий отиде да говори с неколцина мъже, Полина изтича в гората и прекоси тесния мост над реката, чиито води се спускаха надолу по водопада. Там, в малката им пещера, издълбана сред гъсталака, дете се криеха като деца, я чакаше Константин.

В малкото минути преди да забележат тяхното отсъствие Полина помоли Константин да се наведе към нея. Сърцето му се разтуптя, щом тя сложи ръка на неговото рамо и прошепна в ухото му:

— Преди години татко ми каза една тайна, която никога не трябваше да издавам: Елена не е моята майка...

Тя го изчака да асимилира разкритието, без да е наясно, че той вече знае това. После добави:

— Истинската ми майка била убита от чудовище с бяла коса, и... и оттогава имам кошмари за беловлас магьосник, който може да парализира с гласа си и идва да ме убие. Боря се, за да го убия, преди

да успее да проговори, но той винаги изрича една дума. Никога не успявам да запомня думата, а в съня умирам.

Гласът ѝ трепереше, докато шепнеше тези думи. Не бе особено вероятно да ги чуе някой, но Полина се наведе, защото ѝ харесваше тази близост; имаше нужда от нея.

— Това, разбира се, не е някоя история, която Атаманът ти е разказал — отвърна той.

Полина поклати глава.

— Татко Дмитрий ми каза, че чудовището е истинско. То е човек на име Сергей Иванов.

Тя се отдръпна и се вгледа внимателно в Константин, очаквайки реакция — някакъв знак, който да оправдае споделянето на тайната, поетия риск: изненада, любопитство, даже недоверие — каквото и да е.

Той само сбърчи чело.

— Какво има, Контин?

Разсеян от спомена, изкристализирал в съзнанието му, той каза:

— Нищо, само дето... се разстроих, когато чух за смъртта на майка ти... и как се е случило...

Имаше нещо, което той премълчаваше. Полина бе убедена в това. Понечи да говори, да го разпита, но изведнъж скочи на крака разтревожено.

— Ох! Виж кое време стана — трябва да тръгвам! — Тя бързо изпъзля от гъсталака. Йергович щеше да я чака, и то ядосан. Нямахте да докладва за нейното закъснение, но ако баща ѝ се бе върнал...

Паникьосана от тази мисъл, Полина се втурна по тесния мост над реката, обратно към лагера.

Константин все още си мислеше за онова име, Сергей Иванов. Беше го чувал и по-рано, в един разговор преди много време. Неслучайно си спомни това име: този човек можеше да е неговият баща.

Константин винаги бе предполагал, че е едно от онези сирачета, чиито родители са убити — докато не чу Шура да шепне на един от мъжете относно Сергей Иванов. Константин бе слушал внимателно и успя да долови няколко думи: „едното бебе убито... момче... другото взето“. Константин имаше усещането, че говорят за него, тъй като бе

оставил Шура и Томоров съвсем малко преди това, а после се бе промъкнал обратно да подслушва през една цепнатина в стената от дървени трупи.

Това ново откритие не му даваше възможност за избор. Трябваше да спре Полина, да не би да нарани този Сергей Иванов. Но как можеше да ѝ каже? Ако тя проговореше за това пред татко Дмитрий, последствията щяха да бъдат непредсказуеми и опасни. А и не бе сигурен дали Сергей Иванов е неговият баща. Всичко можеше да рухне заради няколко думи, разбрани погрешно.

Да говори открито, дори пред Полина, би означавало собствената му смърт. И все пак, как можеше да премълчи?

Същата нощ, тъкмо когато Полина се унасяше в сън, Татко Дмитрий влезе в стаята ѝ, седна на леглото и дълго се вира в нея, преди да я събуди.

— Полина, ти винаги си била добра и послушна дъщеря... накара ме да се гордея с теб. Не живееш като обикновените момичета, защото не си обикновена. Имаш изключителни дарби и рядка съдба. Също като баща си.

Той направи пауза, за да остави тези думи — най-милите, които бе изричал — да произведат своето впечатление, а после се пресегна към врата си и свали оттам нещо, което Полина досега не бе забелязвала. Подаде ѝ сребърен медальон на верижка. Тя го взе, не знаейки какво да прави с него.

— Това е подарък — каза той, — в чест на деня, когато ти ми се роди.

Една сълза се изтърколи по бузата на Полина. Тя се извърна и избърса очите си, а Татко Дмитрий отново заговори:

— Отвори го — каза той, посочвайки малка закопчалка.

Във вътрешността на медальона Полина откри миниатюрна, избеляла фотография, на която имаше две лица — мъж с тъмна брада и бледа жена. Докато се вираше в снимката, баща ѝ отново заговори:

— Това са мама и татко — твоите баба и дядо. — После добави: — Спомняш ли си какво ти казах за магьосника, който уби майка ти? Човекът Сергей Иванов?

Тя кимна.

— Той уби също баба ти и дядо ти — лицата, които виждаш в медальона. Всичко се случи в един и същи ден. — Той изпусна дълга въздишка и Полина разбра, че дори сега все още скърби за тяхната загуба. Протегна се, за да докосне ръката на баща си:

— О, татко...

Той издърпа ръката си и заговори забързано:

— Всички ние живеехме щастливо в малко казашко селище. Аз трябваше да излизам по разни дела, така че те оставях с майка ти, баба ти и дядо ти на сигурно място в стана. Ти бе още бебе.

— Свърших си работата, върнах се по-рано и те открих при Шура, която ми каза, че майка ти, баба ти и дядо ти са те оставили и са заминали на разходка до ливадата край едно езеро. Реших да отида при тях. Щом навлязох в ливадата с коня си, бях обграден от въоръжени мъже, които ме вързаха...

Треперейки от ярост, той продължи:

— Докато се борех, за да се освободя, Сергей Иванов изнасили и уби майка ти, а после се нахвърли върху баба ти и дядо ти и ги посече. Изчаквах досега, за да ти разкажа цялата история; все пак трябваше да я чуеш, заради... един дълг, който ще те помоля да изпълниш.

— Много отдавна аз се заклях да намеря и убия това чудовище, което ми отне твоята майка, което ми отне всички тях... — Полина никога не бе виждала Татко Дмитрий да плаче и ефектът бе съкрушителен. — Аз имам свои хора — успя да продължи той, — корави мъже като Корольов. Но не е тяхна работа да отмъщават за смъртта на съпругата и родителите ми. Този дълг тегне над мен, като въпрос на кръв и чест.

Погледна я в очите и добави:

— Аз остарявам... и няма да живея вечно... затова предавам този факел, тази чест, на теб. — Погледна изпитателно изражението ѝ, преди да обясни: — Сергей Иванов познава лицето ми...

Заколев спря, за да даде възможност на Полина да схване какво има предвид — че като млада жена, непозната за този мъж, и щеше да има безспорно преимущество, тактическо предимство. Моето дете, моето бъдеще, мислеше си той, ще залови чудовището, което ме преследваше през всичките тези години...

После добави:

Ако имах син, това щеше да е негова мисия; вместо това имам невероятно способна дъщеря. Сега знаеш защо тренираше толкова много през всичките тези години; защо имам такава вяра в теб; и най-после, защо ти дадох този медальон: за да може никога да не забравяш кой уби твоите майка, баба и дядо.

— Няма да забравя — каза Полина, а очите ѝ бяха студени и безмилостни — също като на баща ѝ, Дмитрий Заколев.

На следващата сутрин Полина стана рано за тренировка. На път за срещата си с Йергович в плевнята тя видя как Шура излиза от колибата си, за да донесе вода. Осъзнавайки, че тя сигурно знае истината за смъртта на нейните близки, извика към по-възрастната жена.

Шура остави на земята кофите си и приближи, както винаги радостна да види Полина. Но когато усмивката ѝ внезапно угасна, девойката се обърна, за да погледне зад себе си, и видя Татко Дмитрий да стои край колибата, наблюдавайки ги. Той показа с жест на Полина да отива на тренировка. Когато момичето отново се обърна към Шура, жената вече бе вдигнала кофите и бързо се отдалечаваше, без да поглежда назад.

Същия ден Полина изкара една от най-добрите си тренировки, побеждавайки няколко нападатели едновременно. През изминалите години мъжете я бяха атакували въздържано, отнасяйки се с нея като с новак; сега се биеха с Полина толкова грубо, колкото и помежду си. Тя получи няколко синини и навяхвания, които обаче ѝ минаха доста бързо.

Мъжете я превъзхождаха по размах и сила, но дори Големия Йергович — който можеше да приклепне под малък кон и да вдигне ритащото животно над земята, — не можеше да се добере до нея. Полина беше по-гъвкава и далеч по-бърза в сравнение с всеки един от тях. Тя сякаш можеше да вижда вътре в телата им, да усеща слабите им места, а после да ги изважда от равновесие отново и отново. Това, което най-много ги изненадваше, бе нейната сила. Полина можеше да ритя като кон. Силата, извираща от нея, не изглеждаше възможна за жена с нейния ръст. Сякаш черпеше своята енергия от самата земя.

Дланите, стъпалата и лактите ѝ намираха онези специални точки, които при удар докарваха и най-силния мъж до състояние, в което не е способен да помръдне. Ако някой боец се опиташе да я сграбчи или замахне с юмрук, тя удряше силно един нерв на ръката му. Ако някой я ритнеше с десния си крак, откриваше, че левият му крак е пометен изпод него.

Полина в действителност не желаше да убива никого — даже и белокосото чудовище, което я преследваше в сънищата ѝ. Тя никак не бе сигурна, че може да се реши да му счупи врата, да му смачка трахеята или да забие нож в сърцето му. Ала все пак тази мисия значеше всичко за нейния баща, затова даде най-доброто от себе си в подготовката.

Когато бе попитала Татко Дмитрий защо просто не използва пушка или пистолет, той бе казал: „Пушката може да пропусне целта или да направи засечка; също и пистолетът. Ръцете, както и ножът, са най-сигурното оръжие в ръкопашния бой... и най-удовлетворяващото“.

„Удовлетворяващо?! Странна дума“, помисли си тя. „А понякога и странен човек“, осъзна след това. Но той в края на краищата бе главатар на казашки отряд и експерт в такива неща. И все пак, в ума ѝ започнаха да проникват слаби наченки на съмнение. Животът на Полина се бе превърнал в сложен пъзел... и едва сега бе започнала да забелязва липсващите части.

Най-сетне Заколев разбра, че никой от мъжете не може да я победи — освен може би Корольов, който все още отказваше да влиза в „двубой с дете“. Много добре: Ако бъдеше предизвикан, Корольов може би щеше да я нападне, намирайки смъртта си. За Заколев бе достатъчно предизвикателство да държи синеокия гигант далече от дъщеря си, и то съвсем не заради битките. Затова, въпреки оскърблението върху авторитета му, Атаманът Заколев не обръщаше внимание на това, че Корольов бяга от задължението си да участва в двубоите с нея. Заколев правеше това за Полина. Той правеше всичко за Полина.

Атаманът Дмитрий Заколев се събуди, плувнал в пот след поредния нощен кошмар. Письците заглъхнаха едва когато рязко отвори очи. Появи се мимолетен спомен, а после изчезна. Разтърка

чело, опитвайки се напразно да изтрие призрания остатъчен образ, сънищата за умрелите... гласа на бивш съученик... лицето на момиче, което беше обезчестил... всички те шептяха и се отдалечаваха... отстъпващо назад дете... един ден на ливадата... смущаващи гледки, които проблясваха за кратко... всичко това заради Сергей Иванов — чудовището, убило съпругата му.

Заколев изстена гласно, а после се огледа, за да се увери, че никой не го е чул.

— Сънища, само сънища — измърмори той, като междувременно се надигна и закрочи.

Скоро Сергей Иванов щеше да умре от ръката на Полина. Трябваше да стане скоро.

Изправена сама в тъмното, спомняйки си бащините думи, Полина докосна своя медальон. Въздъхна, поглеждайки нагоре към нощното небе — искаше ѝ се нейният баща никога да не ѝ бе разказвал за смъртта на майка ѝ или за мисията. Невинността ѝ си бе отишла, а заедно с нея и вярата ѝ в един свят на любов и доброта. Сега Константин като че ли ставаше все по-отчужден от нея, а тази мисия... тази мисия, която хвърляше сянка върху бъдещето ѝ...

След случилото се редките ѝ усмивки прикриваха растящата меланхолия и страшното решение — защото тя бе поела факела от ръцете на баща си и приела неговата мисия за своя. Знаейки за страданията му нощем, когато бълнуваше и стенеше насън, сега Полина бе измъчвана от собствените си неразбираеми сънища — някакъв загадъчен, променлив пейзаж с гора и ливада... тъжното лице на една жена, която би могла да е тя самата, само че по-възрастна... Устните на жената от съня се мърдаха, но Полина не разбираше думите ѝ. Понякога виждаше белокосия мъж, но винаги обърнат гърбом, така че никога не съзираше лицето му.

Събуждаше се в един не по-малко неразбираем и смущаващ свят. Сега, след като тялото ѝ бе започнало да се оформя, мъжете гледаха на нея по друг начин — особено Корольов, от когото я побиваха тръпки. Търпеше присъствието му, преструвайки се, че е само призрак. Докато баща ѝ поддържаше своя авторитет, тя щеше да бъде в безопасност, а и

бойните ѝ умения я окуражаваха по-малко да се страхува от всеки мъж.

Няколко дни по-късно, когато Полина тъкмо се канеше да влезе в колибата, долови приглушения глас на Океана, която говореше на Елена. Полина се спря и я чу да казва:

— Да, Атаманът е станал „по-угрижен“ и „по-неспокоен“... и още един от мъжете ни, Леонтиев, бе убит при последното нападение... Никога ли няма да свършат тези чистки? — Океана бързо добави: — Казвам ти това само от обич и загриженост за Атамана Заколев.

— Разбира се — каза Елена.

Когато Полина влезе, жената внезапно смени темата, а Океана забързано излезе. Станът се е променил, забеляза Полина — хората се спотайват и дебнат наоколо, говорят шепнешком, с неискрени физиономии по лицата. Елена бе особено внимателна. После Полина се запита: Те ли са се променили, или аз просто се събуждам от някакъв сън?

Някога, когато Полина бе по-малка, беше попитала какво правят мъжете, когато ходят да патрулират. Казано ѝ бе само: „Патрулират за царя“.

Тя искаше да поразпита Шура повече за това, но изглежда, че никога не ѝ се удаваше сгоден случай. Старата жена уважително кимаше, когато се разминаваха, ала рядко изричаше повече от няколко думи. Затова Полина бе изненадана, когато, в деня след завръщането на мъжете в лагера, Шура спря и я погледна така, сякаш искаше да каже нещо.

— Какво има? — попита Полина.

Възрастната жена просто си стоеше там и я гледаше.

— Шура?

Тя бавно се огледа надясно и наляво. После каза:

— Аз бях там... скоро след раждането ти. Грижех се за теб.

Леко смутена да мисли за подобни неща, Полина отвърна рязко:

— Да, ти си ми разказвала...

Шура се огледа наоколо и после каза:

— Полина... наистина те е грижа за мен, нали?

— Да, естествено, но не разбирам... Жената отново я прекъсна:

Не би искала да ми навлечеш неприятности, нали? Ако ти кажа нещо, можеш ли да го пазиш в тайна?

Даже от Татко Дмитрий?

— Особено от... него — отговори Шура, изсумтявайки нервно. После като че ли взе някакво решение: — Нещата не са такива, каквито изглеждат. Белегът на врата ти...

Полина докосна шията си и напипа изпъкналия родилен белег.

— Родилният ми белег? Като на баща ми...?

— Да... не! — каза Шура. — Не като неговия. Твоят бе причинен от един жив въглен — още чувам писъците...

— Какво говориш? — извика Полина по-силно, отколкото бе възнамерявала. Ала когато видя изплашеното ѝ лице, сега пребледняло, Полина сниши гласа си: — Шура, не разбирам...

Тя само продължи да говори забързано и неясно:

— Толкова мъничка... когато те донесоха. Такова прелестно дете... ти не си като него. Той е убил толкова много...

Тогава Шура видя един от мъжете да приближава и бързешком се отдалечи, оставяйки потресената Полина да асимилира казаното от старата жена.

До лятото на 1909та Сергей бе търсил в продължение на повече от година, без да намери следи, които със сигурност да водят към местонахождението на Заколев. Бе открил овъглените останки на усамотени колиби, както и няколко стопански постройки — вероятно дело на Заколев — и бе отбелязал всяко от местата върху една карта, но получената картина не му говореше нищо.

Една нощ Сергей сънува, че двамата с Паездка са малка точица, не по-голяма от мушица, и цяла вечност се скитат, кръстосвайки една огромна карта на Украйна в търсене на друга една точка, която постоянно им се изплъзва. Събуди се, изпълнен с чувство за безизходност. Започваше да си мисли, че Заколев вероятно е преместил лагера си в Сибир или на север.

Не, разсъди той, трябваше да са в Украйна, където продължаваха зверствата срещу евреите. Ала Украйна, която се простираше на повече от хиляда километра от север на юг и от запад на изток, подлагаше на изпитание неговото голямо мъжество и силна воля. Със същия успех можеше да търси и игла в купа сено.

Сергей се движеше по зигзагообразен маршрут: на запад, после на изток, но все в южна посока към Киев, средището на Украйна. Следваше слуховете като някоя миризма, но откриваше само следи от пушек, разнасяни от вятъра.

Избягвайки по-големите градски центрове, Сергей издирваше усамотени колиби, стопанства и малки селища, където бе най-вероятно да удари бандата на Заколев. Близко до едно такова село разговоря с възстар евреин, който, при липсата на кон или муле, сам си теглеше каруцата. Старецът му предложи да сподели с него малко хляб от оскъдните си запаси.

— Благодаря, но информацията ми е нужна повече от храната. Чувал ли си напоследък за някакви погроми?

— Че кой не е чувал? — отвърна възрастният човек.

— В селищата край Киев, Минск, Полтава, а и другаде, изневиделица изскачат конници. Вълци, облечени като хора. Не, по-

лоши са от вълци, защото избиват собствения си вид — мъже, жени, деца — за тях е все едно. Но защо? Защо?

Когато Сергей го попита къде са били забелязани за последно такива мародери, той сведе поглед, неспособен или не желаещ да говори. Само поклати бавно глава.

Щом дойде зимата, търпението на Сергей започна да се изчерпва. Яздеше върху замръзналата земя, увит в дългата си бурка, приведен срещу вятъра. Изтощен, но непоколебим, той пришпорваше Паездка да препуска напред. Ала го мъчеха съмнения.

При всичките си умения и прозорливост, Сергей не можеше да проследява хора, душейки въздуха, нито пък умееше да вижда човешки лица между разклоненията на багета. Нуждаеше се от ясни знаци, поличби, подсказки от някакво усещане за посока. Докато откриеше нещо по-конкретно, можеше само да върви от мълвата към клюките и от клюките към селищата, в които може би щеше да намери свидетели. Междувременно на въпросите му отговаряха с озадачени погледи и пръсти, сочещи в различни посоки.

Той постеше и се молеше да му се покаже ясно пътя към неговия син, но не идваше никакъв знак. После си помисли: „Може би задавам неправилно въпроса“. Дишането му се измени и той потъна в дълбок транс, без изобщо да усеща тялото си. В това състояние попита: „Къде е Дмитрий Заколев?“

Отговорът дойде под форма, доста по-различна от очакваната. Появило се сякаш от нищото, лицето на Дмитрий Заколев потрепна пред него — същата жълтеникава кожа, руса коса и безжизнени очи. Не си беше представил това лице; наистина го бе видял — и почувствал с пълна сила терзанието и лудостта на Заколев. Почувства ги като свои.

В същия този миг лицето на Сергей Иванов внезапно се изправи пред спящия Дмитрий Заколев, приемайки застрашителни размери. Заколев се събуди в паника, виждайки Сергей Чудовището да се извисява над него. Дишайки тежко, той се опитваше да си поеме въздух с широко отворени очи, вперени в мрака. Лицето на врага му не изразяваше гняв, а по-скоро нещо като... съжаление. После видението изчезна.

Заколев бързо се надигна и закрачи като обезумял, удряйки главата си с юмрук. У него се надигна мигновен порив да каже на дъщеря си истината. Но каква беше истината? Само ако можеше да си спомни...

Като деца Константин и Полина бяха почти неразделни. Сега той високо ценеше всеки кратък момент, в който можеха да се срещнат — като онзи път, когато я намери между тренировките, седнала недалечно от скришното им място, с крака, потопени в хладната река над водопада. Седна до нея, събу си обувките и пусна босите си крака до нейните в освежителните води на потока. В този миг едва не я помоли да избяга с него. Но изведнъж изгуби дар слово — не знаеше откъде да започне. Затова не каза нищо — от малодушие, от обич.

Сега Полина гледаше на своя Константин по начин, който понякога я караше да се изчервява. Тя бе виждала един от мъжете с Оксана, във зад плевнята. Беше й се сторило грубо и вулгарно, с всичките звуци, които издаваха. Но сега вече не бе толкова сигурна. Сякаш умът и тялото й не бяха на едно и също мнение по този въпрос — за края на невинността. Полина нямаше с кого да сподели интимните си вълнения — не можеше да каже дори на Константин. Особено на Константин.

Една сутрин, след като Елена бе излязла от колибата, Полина отвори медальона и тъкмо съзерцаваше лицата на своите баба и дядо, когато Татко Дмитрий мина край нейната стая и каза:

— Отивай да тренираш. Йергович ще те чака. Полина въздъхна. Йергович винаги бе там, винаги чакаше. Един ден щеше да стане порано и да пристигне в плевнята преди него. Но не днес. Бе твърде уморена — чувстваше се неуравновесена, раздразнителна и... имаше още нещо, което не можеше да назове.

Когато Татко Дмитрий понечи да излезе, Полина посочи фотографията и каза:

— Татко, любопитна съм... ти изобщо не приличаш на баща си — косата ти е светла, а неговата тъмна и...

— Не ме занимавай с такива глупости! — каза той.

— Просто помни кой ги е убил и влагай повече усилия в тренировките! — После затръшна вратата на колибата.

Наскърбена и ядосана, задето тъй несправедливо я отрязаха, тази сутрин Полина тренира толкова ожесточено, че си разтегна един мускул на ръката, докато събаряше Големия Йергович. Тя потръпна от острата болка.

— Какво не е наред, малката? — попита той.

— Няма нищо, Мечок — само си разтегнах мускула. Ще се оправя; не казвай на баща ми. — Опита се да вдигне ръка, но прехапа устни.

— Не, не си добре — каза той. — Иди си потопи ръката в потока, докато изтръпне. После си почивай.

— Никаква почивка! — извика тя. — Трябва да тренирам по-усилено!

— Първо си накисни ръката, а после ще видим.

— Първо ти си накисни главата! — извика тя, като избяга твърде бързо, за да успее Мечокът да я хване.

Полина седна сама в своята стая; по-потисната от това не си спомняше да е била някога. Разтривайки ръката си, тя реши, че може би наистина трябва да я потопи в студения поток. Това щеше да отклони нейните мисли от гнева на баща ѝ. Нямахше никаква представа защо го бе разсърдила само с един обикновен въпрос.

Преди всичко, той бе този, който ѝ даде медальона — и бе съвсем естествено да го попита. Но очевидно не бе въпрос, който той искаше да чуе...

Обърна се и видя Татко Дмитрий, изправен на входа на простата им колиба, разчорлен и разстроен. Полина изведнъж се укори за това,

че бе загубила самообладание. Искаше да се извини, но нещо я възпря. Защо да се извинява? За какво?

Затова просто си остана там, с поглед, забит в пода, докато той не проговори:

— Полина, съжалявам, че разговарях грубо с теб. Не исках да говоря за баба ти и дядо ти, защото така се връщат твърде много болезнени спомени.

Приблужи се и седна на леглото ѝ. С дрезгав от възмущение глас каза:

— Зная, че имам твърде малка прилика с баща си, но не всяко дете наподобява своите родители. Имаш късмет, че не изглеждаш като мене. Имаш щастието да приличаш на майка си. И все пак, ние с теб имаме еднакви родилни белези...

Той отметна своята сламеноруса коса, разкривайки на врата си един червеникав белег, подобен на нейния.

— Ние сме с една и съща кръв, ти и аз — каза той, докосвайки косата ѝ. — Ето защо ти се доверих да... защо трябва да тренираш още по-усилено. Напомням ти, че Сергей Иванов е не само добре трениран боец; освен това гласът му има силата да заблуждава и омайва... да те накара да повярваш, че земята е небе, а черното — бяло. Затова, когато го срещнеш, не бива да му даваш възможност да изрече своите лъжи, иначе ще те обърка, а после ще те убие.

Татко Дмитрий ѝ беше казвал тези думи толкова много пъти, че вече ги бе запомнила.

Когато се обърна и я остави, Полина докосна изпъкналия белег на шията си. Мразеше чудовището Сергей Иванов за това, че бе накарало баща ѝ да страда. Един ден щеше да го намери. Един ден той щеше да си плати.

Няколко дни по-късно, по време на следобедната тренировка, Полина се изплаши, откривайки кръв по панталона и по крака си. Йергович я освободи без повече приказки; сигурно той също си бе помислил, че е нещо сериозно. Тя изтича от плевнята обратно в своята колиба и се опита да открие раната. Не я болеше — само леки спазми дълбоко в корема. Чудеше се дали не е някаква болест.

Шура влезе в колибата няколко минути по-късно.

— Йергович ми каза — рече тя, усмихвайки се, което само обърка Полина още повече. — Нормално е — означава, че си вече жена, а не момиченце. Време беше; закъсняваш спрямо повечето девойки. Кървенето ще идва всеки месец. Сега иди си смени гащите. Вероятно ще се наложи първия ден да тренираш по-леко.

Шура ѝ подаде няколко парчета плат и каза:

— Когато кървиш, постави няколко от тези горе между краката си. — После се обърна и излезе, преди Полина да успее да я попита за още нещо.

Какви ли други тайни не са ми известни, чудеше се тя. Какво ли още не са ми казали? Докосна шията си, спомняйки си какво бе казала Шура за живия въглен.

На следващия ден Полина легна болна от простуда и треска. Стомахът ѝ не можеше да задържа храна. Главата ѝ се въртеше, а тя самата не бе в състояние дори да се изправи. Никога преди не се бе чувствала толкова неразположена. Елена я отбягваше, но старата Шура идваше и слагаше хладни кърпи на челото на Полина, докосваше страните ѝ и приготвяше топли питиета с отвратителен вкус.

Смътни образи минаваха през съзнанието ѝ в този ад между будното и сънното състояние. Имаше нещо, за което искаше да попита Шура, но не можеше да се сети какво е то... После възникнаха и други въпроси, каквито никога не ѝ бе хрумвало да зададе... въпроси за самата себе си... за света наоколо. Какво има в моето бъдеще? Колко години ще прекарам в издирване на мъж, който вече може да не е сред живите?

Имаше нужда да се види с Константин — да разговаря с него, да хване ръката му, да погледне в тъмните му очи... Той бе нейните очи и уши, връзката ѝ със света — един свят отвъд плевнята, нейна цел, неин затвор...

Унесът ѝ бе прекъснат от рязък глас:

— Ставай от леглото! — рече Татко Дмитрий, застанал сковано на прага, вперил поглед в нея. — Трябва да се упражняваш, макар и съвсем малко!

Полина направи голямо усилие да се надигне, но падна по гръб и заспа.

Когато отново отвори очи, върху трескавото ѝ чело лежеше влажна кърпа. Вдигна очи и видя Константин да седи на леглото,

милвайки косата ѝ.

— Контин! — прошепна тя. — Ами ако баща ми те свари тук?

— Ш-ш-ш-ш — каза той. — Той излезе да... патрулира.

Константин поседя при нея, а усмивката му повдигна духа ѝ, въпреки че беше една тъжна усмивка. Тя затвори очи, за да запомни неговия образ, докато той ѝ говореше тихо, с нежност, каквато по-рано не бе долавяла в гласа му.

— Полина — започна той шепнешком, приведен ниско над нея; дъхът му галеше ухото ѝ, а ръката му милваше косата ѝ. — Веднъж ти ми каза една тайна. Сега и аз ще ти кажа една, за да знаеш, че ти имам доверие... и че съм загрижен за теб. — Той пое дълбоко дъх и се загледа в далечината: — Ако споделиш с когото и да е онова, което ще ти кажа сега, все едно ще ме обречеш на сигурна смърт...

Полина, която бе в полусъзнание и на моменти бълнуваше, измърмори:

— Никога няма да умреш... винаги тук до мен...

— Не, Полина, моля те, чуй ме! Имам нужда да ти го кажа сега, а ти трябва да ми повярваш! Държана си в неведение за толкова много неща — дори не ги знам всичките. Но не можеш да убиеш Сергей Иванов...

Константин се обърна отново към Полина. Тя бе дълбоко заспала.

Константин остави Полина насаме с обърканите ѝ сънища.

В същото време Заколев и неговите мъже връхлитаха като гръм върху едно малко, усамотено стопанство. Стопанинът Ицхак бе увещаван от приятели в недалечния град да се премести по-наблизо, където би могъл да намери помощ, ако го сполети беда, но Ицхак бе пренебрегнал съвета им. „Какво да се прави?“ — каза той, свивайки рамене. — „Колониите заемат обширно пространство. Не са идвали по тези места. Нима ще съм в по-голяма безопасност близо до някое селище?“ Приятелите му само поклатиха глава; Ицхак беше прав — ако тези мародери дойдеха насам, никъде нямаше да е безопасно.

Бандата на Заколев уби Ицхак, жена му и децата му. А Корольов направо се престара, преди жената да издъхне. Хората на Заколев подпалиха фермата. Мрачни и необщителни, те се движеха механично, без да хранят вече каквито и да било илюзии, че служат на Майката

Църква или на царя; вече знаеха, че са слуги само на волята на Атамана.

Когато някои от мъжете пожелаха да вземат децата, а други — не, се разрази спор. Заколев ги отрязва:

— Убийте ги. Веднага. Хайде, бързо!

Това бе неговият начин да прояви милост — и те се подчиниха.

Преди да подпалят колибата, мъжете от бандата на Заколев конфискуваха всичко ценно. По-късно в лагера Атаманът щеше да прерови всеки сандък, който не бяха хвърлили в огъня, тършувайки из снимки и други лични вещи. Днес обаче се натъкна на специална придобивка — един от най-добрите бойни коне, които някога бе виждал, с цвят на тъмен лешник и див поглед.

Пламъците танцуваха над фермата зад тях, осветявайки вечерното небе, а Атаманът Заколев се смееше. Превъзбуден, той нахлузи оглавник на подплашения жребец и обяви:

— Ще го нарека Вожд!

За кратко всичко бе наред, докато глупакът Гумлинов не изтърси:

— Той наистина е великолепен кон, Атаман Заколев — но ти, естествено, си спомняш, че моят кон също бе наричан Вожд през последните три години. Естествено, не можем и двамата да имаме кон с едно и също...

Думите на Гумлинов заседнаха в гърлото му, когато видя изражението на Заколев, което внезапно стана спокойно, почти ведро, докато приближаваше коня му, шегувайки се със своя доверен човек:

— Е, слава богу, че се казваш Гумлинов, а не Заколев, иначе на хората щеше да им е трудно да ни различат.

Това отпусна напрежението и мъжете, в това число и Гумлинов, зареваха с гръмогласен, нервен смях.

Смехът секна, когато Заколев извади сабята си и с един удар разсече коляното на коня на Гумлинов, напълно прерязвайки крака. Шокираното животно изцвили пронизително и се опита да се изправи на задните си крака, но вместо това се прекатури, а от прерязания му крак рукна кръв. Докато животното цвилеше, агонизирайки, ужасеният Гумлинов отстъпи заднешком, препъвайки се, а погледът му се стрелкаше от страдащия кон към Заколев и обратно.

Останалите мъже гледаха онемели, с отворени уста. Бяхавиждали Атамана да върши много странни неща, но това —

жестокост към кон — бе светотатство, и казашката им кръв кипна.

Ето, че и последното парче хоросан, което крепеше ума на Заколев, започна да се разпада. Той вдигна отрязания крак, сякаш бе парче дърво, и рече със спокоен, безгрижен тон:

— Сега поне ще можем да различаваме конете си. Хвърляйки крака през рамо, Атаманът отиде до стария си кон и го яхна, стиснал в ръка въжето на оглавника, с което държеше новия си жребец. Заколев извика надолу към Гумлинов:

— По-добре намери ново име за коня си — или още по-добре, намери си нов кон, на когото да дадеш име.

Заколев направи кръг и обърна, последван от другите, оставяйки Гумлинов да избави горкото животното от мъките му. Скоро мъртвият и окървавен кон лежеше в краката му. Двадесет метра по-нататък бе горящата клуда на поредното еврейско семейство. После Гумлинов преметна седлото си през рамо и закрачи към една стара кобила, която бяха пуснали от заграденото за добитък място.

Бе решил да не отива с другите при следващото им нападение още по на север — не и върху разнебитен кон с хлътнал гръбнак. Нека сами изколят следващото село, без негова помощ.

— Уморих се да убивам коне — каза си той, — уморих се да убивам евреи.

По време на бащиното си отсъствие Полина укрепна достатъчно, за да стане от леглото и да се разкърши. Винаги бе обичала разтягането; караше я да се чувства като котка.

Липсваше ѝ Константин. Искаше отново да почувства върху косата си милувката на ръката му — или само си го бе въобразила? Може би е било само сън, помисли си тя. Но той ѝ беше казал нещо; все още си спомняше дъха му в ухото си. Дали бе нещо относно баща ѝ? Тогава се почувства ядосана, без да знае защо.

На следващия ден попита Елена:

— Виждала ли си Константин с някое от другите момичета?

— Наистина не знам — каза рязко Елена, — но едва ли.

Полина почувства облекчение, ала стана по-предпазлива. Имаше твърде малко доверие в думите на Елена. Жената не бе нищо повече от слугиня на баща ѝ — винаги се държеше студено и отчуждено, винаги

тъй старателна в грижите за дъщерята на Атамана, сякаш Полина бе задължение като чистенето и готвенето. Елена не я бе грижа за нея; това беше очевидно. Тогава защо се преструваше? Защо се преструваха всички?

Полина се чувстваше така, сякаш живее в колибата на тайните, в лагера на лъжите.

През април 1910 година, докато продължаваше търсенето си от село на село, Сергей заобиколи един хълм и видя в далечината все още тлеещите останки на малко стопанство. Миризмата извика спомена за колибата на семейство Абрамович в онези далечни години. За един миг се почувства физически зле от скръбта за онези, които бяха погребани под отломките.

Когато се приближи, възседнал коня си, съзря един мъж, застанал близо до руините, прегърбен от мъка, с глава, приведена в молитва. Сергей слезе от коня и извървя пешком последните тридесет метра, за да не стресне по-възрастния човек, който в този момент можеше и да не посрещне радушно ездач на кон — още повече с вид на казак. Приближавайки, продължи да оглежда земята за някакви дири.

Когато Сергей доближи, той спря на известно разстояние, застана почтително и изчака, докато скърбящият човек не вдигна очи, най-сетне усетил присъствието му.

— Моите съболезнования — каза Сергей. — Близки ли Ви бяха?

— Нима всички ние не сме си близки?

— Да, вярвам, че сме.

Този старец напоси на Сергей за дядо му Хешел.

— Бяха ми приятели. Сега са пепел.

— Видяхте ли какво се случи... хората, които сториха това?

— Идвах с каруцата, за да се видя с Ицхак и добрата му съпруга... и трите му деца... — Той въздъхна и след дълга пауза добави: — и когато колата ми приближи, видях пушек в далечината. Побързах, за да помогна, мислейки, че може би гори плевнята. Но после — преди фермата да се покаже пред погледа ми — чух виковете на мъже, а после... писък на жена... и децата... ох, децата! — Той хвана главата си с ръце.

— Чул си мъже? Колко бяха? — попита Сергей, връщайки го обратно в настоящето.

— Колко бяха? Не знам... може би десет. Видях ги само отдалеч. Криех се... като страхливец...

— Като разумен човек — каза Сергей. — Видя ли ги да заминават?

— Да. — Мъжът потръпна, а после тъжно поклати глава.

— В коя посока потеглиха? Моля те. Важно е.

Мъжът се поколеба, а после посочи на югозапад.

Сергей отведе Паездка двадесет метра в тази посока. Пулсът му се ускори, когато се натъкна на стъпките от копитата на поне десет коня — най-прясната следа, която бе откривал, откакто бе започнало търсенето му. Ако това бе сторено от бандата на Заколев, те може би имаха само час преднина, най-много два.

Преди да потегли, той се върна при стареца.

— Можеш ли да опишеш някой от тях?

— Не, криех се. Но имаше един, който изглеждаше по-висок от останалите — гигант. Това е всичко, което знам.

— Благодаря ти. Толкова съжалявам за твоите приятели. Имаш ли нужда от нещо, преди да тръгна?

— Нищо, което би могъл да ми дадеш, опасявам се. Ще ида да кажа на другите. Те ще дойдат. Живеем в едно селище двадесет километра на юг. Ако някога дойдеш там, питай за Ицик.

Старият Ицик кимна за сбогом и тъкмо щеше да потегли, когато залитна, хвана се за гърдите и падна. Сергей се спусна към него.

— Всичко... всичко е наред — каза той, мъчейки се да се надигне, но очевидно изпитваше силна болка. — И преди се е случвало. Сигурно е просто от шока, виждайки всичко това.

— Какво мога да направя за теб? — попита Сергей.

— Ако можеш да ми помогнеш да се кача на каруцата си. — Той се надигна бавно и болезнено, после се опита да ходи, но не можа, затова Сергей го отнесе на ръце. Благодаря ти. Ще се оправя. Кобилата ми е стара като мен самия — тя знае пътя.

Събираха се облаци; скоро можеше да завали. Сега Сергей имаше следа, по която да върви. Можеше даже да ги догони, преди да са стигнали гората. Никога не бе усещал своя син толкова близо.

Лицето на Ицик се сви от нов пристъп на болка.

— Ще се оправя — настоя той. — Ти върви... — Той едвам държеше юздите.

Сергей въздъхна, вече взел своето решение.

— Дай ми само няколко минути — ще карам с теб до твоето селище. — Ицик кимна и Сергей видя облекчението, изписано на лицето му.

Той яхна Паездка и още веднъж обиколи набързо руините. Откри тялото на един кон; гърлото му бе прерязано, а единият крак — отсечен при коляното. Рояк мухи бръмчаха около трупа. Опита се да открие някаква логика във всичко това, но не успя.

Следите водеха на юг. До болка копнееше да проследи тези мъже, докато дирята е прясна. Погледна назад към стария Ицик, превит на две върху седалката на каруцата. Завърза Паездка да върви след колата, качи се и пое юздите.

— Е, хайде, конче — каза той. — Заведи ни у дома!

— Името на кобилата е Цадик — прошепна старецът. И добави: — Разкривам името ѝ само на приятели. — После се смълча.

Докато стигнат селището на Ицик, почти се беше здрачило. Над главите им бяха надвиснали дъждовни облаци. Паднаха няколко капки. Една жена изтича да ги посрещне и им посочи дома на Ицик. Докато Сергей му помогне да стигне до вратата, вече бе тъмно, а дъждът започна да се лее като из ведро.

Много малко следи щяха да останат — ако изобщо останеха.

Докато съпругата на Ицик, Девора, помагаше на своя мъж да си легне, тя заговори на Сергей, сякаш бе част от семейството:

— Тъмно е; вали дъжд. Моля те — вържи коня си в плевнята от другата страна на улицата и остани за през нощта. На сутринта ще закусиш добре у нас. Като си хапнеш, можеш да продължиш по пътя си. Или пък остани у нас, колкото желаш. — После побърза да се погрижи за съпруга си.

Сергей бе чул също и неизречените ѝ думи: *Благодаря ти. Бог да те благослови. Ти не си чужд в този дом.*

Веднъж Серафим бе казал: „Характерът на един човек се разкрива най-ярко в избора, който прави, когато е под напрежение.“ Сергей бе направил своя избор; надяваше се да е правилният. Но се опасяваше, че с този избор може да е изгубил пътя към детето си. Нямаше да е в състояние да открие никакви следи в дъждовната нощ, затова прие гостоприемството на тези хора от народа на евреите — народа на дядо Хешел, народа на майка му. Неговият народ.

В един иначе приятен ден рано през пролетта кучетата започнаха бясно да лаят. В лагера бе влязъл непознат. Почти гол, с разкъсани и парцаливи дрехи, той ругаеше на висок глас и размахваше сабя във въздуха. Косата и брадата му бяха дълги и сплъстени, сякаш бе живял сред дивата природа месеци наред — не човек, а горско създание. Едно от кучетата ръмжеше свирепо от безопасно разстояние. Друго куче го нападна и бе посечено.

Заколев и мъжете му бяха заминали да извършват своите набези, а почти всички младежи, в това число и Константин, бяха в гората да събират дърва, оставяйки на пост само Големия Йергович. Като видя дивака, едно дете извика стреснато и избяга, пищейки. Полина се показа от колибата си точно когато Големия Йергович се втурна да разбере какво става.

Йергович и Полина видяха чужденеца по едно и също време, но и за двамата бе твърде късно да спасят Шура, която тъкмо се показваше иззад ъгъла, носейки вода от потока. Стреснат, непознатият се завъртя и посече Шура със сабята, при което почти ѝ отрязва главата. Вбесеният Йергович се спусна да убие този неканен гост, но направи фаталната грешка да подцени противника си, мислейки го за „безумний“ — ненормален, луд. Йергович самонадеяно и безразсъдно се приближи, за да сплаши нещастния малоумен глупак.

Щом Йергович дойде по-наблизо, мъжът метна сабята си, която описа въртелива дъга и прониза сърцето на Стария Мечок. Той се препъна заднешком и падна, а докато погледът му угасваше, на лицето му се изписа изненада.

Полина стоеше слисана, като първоначално си помисли, че човекът с обезумелия поглед вероятно е чудовището Сергей Иванов. Но после бързо осъзна, че този полудял брадат чужденец, който ломотеше безсмислици, не бе чудовище, а човек, обладан от зъл дух и склонен към насилие. Той със сигурност щеше да нападне останалите жени и децата...

Тя нямаше спомен от случилото се след това, но Океана, надничаща иззад вратата на своята колиба, видя всичко.

Няколко минути по-късно младежите се завърнаха, натоварили ръцете си с дърва за огрев. Виждайки телата на Шура и стария Йергович, както и на някакъв непознат човек, проснат по лице, те хвърлиха дървата и се завтекоха да разберат какво се е случило. Константин пръв стигна до Полина, която сега седеше на земята, облегната на близката стена, и плачеше. Седна до нея, прегърна я с една ръка и я притисна до себе си.

Тъкмо преди да се здрачи, Дмитрий Заколев, Корольов и повечето от останалите се завърнаха. Щом Атаманът видя телата на Йергович и Шура — и трупа на някакъв чужденец, който лежеше малко по-нататък, — той извика:

— *Какво се е случило? Къде е Полина?*

— Видях всичко, Атамане — каза Океана. — Един луд влезе в лагера!

Заколев скочи от коня си и я разтърси:

— Къде е Полина? — повтори той, но Океана започна да дърдори още по-бързо, сякаш с това искаше да спаси живота си.

След като посече Шура, той запрати една сабя и уби стария Йергович — но Полина ни спаси! Тя отиде до подивелия човек и вдигна ръка, сякаш за да му каже „Спри!“. Той издърпа сабята от стария Йергович, нададе страховит писък и нападна Полина. Тя се движеше тъй бързо! В един миг бе пред него, а в следващия — отстрани, и сабята му не я улучи. Тя го удряше ли, удряше... и накрая той падна и умря.

Заколев дишаше тежко, опитвайки се с усилие да се овладее. Каза меко:

— Океана, ще те попитам още веднъж. Къде е Полина?

Тя посочи към колибата на Атамана.

— Мисля... мисля, че Константин — той й помогна да стигне до вашата колиба...

Заколев пусна Океана и се завтече към колибата.

Полина бе помолила Константин да си тръгне още в мига, когато чува мъжете да пристигат на конете си. Когато Татко Дмитрий я откри,

тя седеше сама, все още замаяна, вперила поглед в празното пространство. Беше отмъстила за смъртта на Шура, която я бе отгледала като майка, както ѝ за гибелта на мъжа, обучил я да стане по-добра и от него самия. Бе шокирана колко лесно било да отнемеш живота на човека — и отвратена, защото бе пожелала да го убие — но също и заради онова, което бе казал...

В началото той бълваше яростно и несвързано неразбираеми за нея думи, но после изломоти няколко думи на руски. Тогава Полина осъзна, че той не просто бе налетял на тях, а беше издирвал и намерил лагера. Беше изкрещял: „Убийци!... погубиха жена ми... децата ми... защо? Защото сме евреи!“ Очите му бяха налети със сълзи. Тя не разбра останалото бръщолевене, но гласът му звучеше искрено като на човек, който говори истината.

Думите на безумеца накараха Полина да се изправи лице в лице срещу онова, което тъй дълго бе пренебрегвала. Сега тя знаеше откъде мъжете са намерили всичките коне, овце, сандъци, сечива, книги, както и много други неща. Знаеше също и какви хора са...

Точно тогава баща ѝ се втурна в стаята разтревожен:

— Добре ли си?

Отговорът ѝ се забави, а гласът и прозвуча безизразно:

— Не съм ранена, ако това имаш предвид.

После вдигна очи и видя онова, което дотогава не бе забелязвала с детските си очи: баща ѝ бе остарял; беше изпит, изтощен, обсебен от натрапчиви мисли. Очите му бяха като очите на онзи безумец. Не, бяха всъщност доста по-студени.

Заколев въздъхна с облекчение:

— Добре тогава. Добре си се справила — Оксана ми разказа — и скоро ще си готова. — Понечи да погали косата ѝ, но тя се отдръпна.

Престори се, че не е забелязал.

— Почивай си — каза той. — Утре ще намеря някой друг да те обучава.

Забила поглед към пода, Полина отвърна:

— Не мисля, че ще имам нужда още някой да ме обучава — а ти?

Когато отново вдигна очи, при вратата вече нямаше никого.

Дмитрий Заколев бе заминал да се изкъпе в реката и да изтърка до болка тялото си, за да прочисти мислите си. После щеше да се опита да поспи. Не му се нравеше загубата на Големия Йергович и

жената, Шура. И двамата му бяха от полза — и той беше бесен заради този пропуск в охраната. И все пак, този странен обрат на съдбата бе подложил дъщеря му на изпитание в смъртоносна схватка. Така че накрая нещата се бяха развили в добра посока.

Тя беше готова.

Скоро, помисли си тя. Той каза, че ще бъде скоро. Полина се надяваше да стане така; искаше да го направи, да приключи с това, за да разбере дали има някакъв живот за нея отвъд тази мисия. Потръпна, когато до съзнанието ѝ стигна мисълта колко реално и неизбежно е да се случи това. Знаеше, че умее да се бие, а сега разбра и че може да убива. Но дали наистина бе готова да погуби Сергей Иванов? Тя докосна медальона, подържа го нежно в свитата си длан, сякаш вътре в него бяха душите на баба ѝ и дядо ѝ. Опита се да си представи какво ли е мислила майка ѝ, преди да я убие белокосият демон.

Да, можеше да го убие и щеше да го направи. Всичко зависеше от това. Не само животът ѝ — защото, ако се провалеше, със сигурност щеше да умре, — но дори ако оцелееше, нямаше да може да живее с този срам. Искаше ѝ се нейният баща никога да не бе слагал този товар на плещите ѝ. Но го бе сторил. И тя нямаше да го разочарова. Сега, вече на седемнадесет, Полина се питаше колко още време, колко дълго би могла да живее след това.

„Какво е станало с мен?“ — помисли си тя. — „Някога имах мечти; сега пред мен стои само тази мрачна цел.“

— Полина въздъхна. — „Не, имам повече от това. Имам Контин...“

На следващия ден Атаманът отново започна да мърмори за преместване на лагера. Обикаляйки като тигър в клетка, той не обръщаше думите си конкретно към никого, сякаш приказваше на въздуха или на себе си.

— Станали сме мекушави и отпуснати, като в някое старовремско еврейско село! — сипеше той гръмки фрази.

— Спомнете си какво ви казах преди много време: Трябва да сме подвижни мишени — значи трябва да се движим!

Той ту се отнасяше, ту се съвземаше от пребиваването си в някакъв свой мрачен вътрешен свят, в който никой друг не можеше да го последва. А после, без видима причина, се събуждаше от този транс и раздаваше заповеди съвсем съзнателно. Някои се надяваха, че ще забрави за напускането на лагера. Други шепнеха за намеренията си да го напуснат сами.

Заколев вече не можеше да разграничава ясно света на будните хора от нощните кошмари, вилнеещи в съня му, които преминаваха и се променяха подобно на картините, рисувани от пушека, издигащ се в нощното небе.

Но той намираше утеха в мисълта, че някой ден, съвсем скоро, Полина щеше да бъде последното нещо, което ще види Сергей Иванов. Ако изобщо я видеше да приближава. И справедливостта щеше да възтържествува.

Междувременно Корольов наблюдаваше с растящо презрение упадъка на Заколев към лудостта. И всеки път, когато малката апетитна Полина минаваше край него, Корольов я следваше с ледения си син поглед.

Сергей си тръгна от селото на Ицик с твърде слаба надежда, но с нови провизии и благословията на едно семейство. Студеният дъжд бе спрял, оставяйки след себе си свеж и прохладен въздух — един хубав ден за проследяване на дирите, ако такива изобщо бяха останали.

Върна се при руините, сега изстинали, и до мястото, където бе видял следите. Не откри нито един отпечатък от копито върху калната земя. И все пак, имаше посока, в която да върви. Или пък не? Мисли! — каза си той. Дали тези мъже, водени от Заколев, чието съществуване зависеше от пазенето на тайна, биха напуснали сцената на кървавата сеч точно по посока на своя лагер? Едва ли. Първоначалната следа водеше на югозапад, към областта Подолия, а по-нататък и Бесарабия, които не бяха най-добрите райони за укриване.

Но ако предположеше, че са променили курса и са направили кръг — накъде? На север, говореше инстинктът му. Към гористия район близо до Киев, където веднъж бе намерил следи, преди да се изгубят в коритото на една река. Сега познаваше този район добре и ако беше на мястото на Заколев, щеше да отиде точно там.

Сергей насочи с колене Паездка да върви ходом покрай върволицата от стари следи. По-нататък на земята можеше да се появи някаква диря. Не откри нищо в протежение на петдесет метра... сто... двеста. Но след около триста метра съгледа неясните следи от много ездачи. Тръгна по стъпките, докато се изгубиха.

После се върна обратно по дирите, докато откри отново стъпките от копита, и описа деветдесетгра-дусова дъга надясно, след което вече яздеше на северозапад. Не откри нищо, ето защо се върна отново по следите, а после целия следобед описваше все по-широки кръгове. Щом в този кратък ден от ранната пролет слънцето се спушна ниско над хоризонта, той тъкмо щеше да се откаже от по-нататъшно търсене за деня, когато нещо привлече вниманието му. Един-единствен отпечатък от копито. Пообиколи в кръг и намери още такива стъпки, водещи на североизток. Беше открил следите им.

Имаше моменти, когато отново губеше следите, но съзираше други знаци там, където бяха яздили през високи треви и шубраци. Оглеждаше се за пречупени клони на височината на главата, рамото или праметнатата пушка на ездачите — места, където конете, вървейки, пощипваха и хапваха растения; или за отместени встрани и надолу храсти поради кръговото движение на копитата. Той мълчаливо благодари на Алексей за няколкото урока по проследяване.

Беше се надявал да са поели директно към лагера си, но следата водеше към покрайнините на град Нижин, където дирите окончателно се губеха сред множество стъпки от конски копита и коловози, оставени от пътуващите на коне и каруци. Вече нямаше следа, по която да върви.

Едва ли бяха останали дълго в селището. Но разчитайки на слабата надежда да научи нещичко, Сергей влезе в града и реши да наеме стая, в която да прекара нощта, и да хапне готвено ястие.

Намери обор за Паездка, а за себе си малка странноприемница, държана от масивна жена на средна възраст със свита на кок посивяла коса. Тя го заведе до стаята и обяви, че вечерята ще е готова след двадесет минути.

Сергей реши да слезе до кръчмата отгатък улицата и да поразпита неколцина местни жители дали през града са минавали конници. Поръча си чаша водка, за да сгрее костите си и да не се набива на очи сред останалите клиенти. Поседя за кратко в мълчание, вслушвайки се в случайните разговори. Тъкмо надигаше чашата, когато чу мъжа на задната маса да си мърмори под носа:

— ... До гуша ми е дошло... да убивам за Заколев... безчестие... последен път, няма вече...

Внезапно застанал нащрек, Сергей тихичко постави чашата на масата. Седеше неподвижно и се ослушваше, но не чу нищо, освен как мъжът дишаше, наливаше, преглъщаше. Взе бутилката и нехайно се премести на друга маса, откъдето можеше да наблюдава самотния мъж с казашко облекло. Бяха минали много години оттогава, но все пак го разпозна. Такива хора не се забравят.

Не след дълго мъжът се надигна неуверено, и продължавайки да мърмори, се заклатушка нагоре по улицата. Сергей го последва от разстояние, докато пияният влезе в друга странноприемница. После

през дългата нощ чака и наблюдава, забравяйки за вечерята и леглото си.

На сутринта, помисли си той, този човек може би ще се върне в своя лагер.

Още преди инцидента с коня на Гумлинов, мъжете вече криеха неизречени съмнения. Сега вече всичко се разпаднаше — Атаманът се държеше като разбеснял се чакал.

В един от следващите набези загинаха още двама мъже. Единият бе убит от евреин, който ги нападна с вила, докато съпругата му стоеше при вратата, притиснала децата им плътно в прегръдките си. Той успя да промуши Чортоски, преди един от мъжете да го посече. Още един от хората им бе намушкан в гръб от някакво храбро момче, изсочило от прикритието си. Това бе последното действие в живота на момчето.

Докато хората на Заколев препускаха обратно към стана, онези, които яздеха достатъчно далеч от ушите на Атамана, замърмориха недоволно за напускане, отвратени от това, в което се бе превърнал животът им. Един от мъжете каза тихо на близкия ездач:

— Вероятно ще стана монах. Другият отвърна:

— Твърде късно е за това — душите ни са вече изгубени...

Точно преди следобедната си тренировка, която правеше в усамотение и повече по навик и преди очакваното завръщане на баща си от патрул — Полина претърси лагера за Константин. Откри го, седнал върху една скала, извисена над водопада, вперил поглед към падащата върху камъните вода далече долу. Сядайки до него, Полина му каза, че скоро ще замине да довърши задачата, която ѝ бе поставил Татко Дмитрий.

— Твърде малко млади жени са предприемали такава мисия — каза тя, сякаш опитвайки да убеди самата себе си. — За да я изпълня, той ме освободи от задълженията на останалите жени... даде ми специални привилегии и протекция...

Полина погледна напрегнато Константин, отчаяно търсейки неговото одобрение, но изразът на лицето му не разкриваше нищо.

— Той ми каза, че съм родена за това — продължи тя с молеци очи, а ръката ѝ стискаше рамото му. — О, Контин, надявам се, че съм готова! Баща ми тъй силно се нуждае от тази победа, за да постигне... вътрешен покой.

После пъкна ръка в своята пазва — жест, който накара Константин да се задъха — и извади оттам медальона си. Показа му избелялата снимка на своята връзка с едно минало, за което нямаше никакъв спомен.

— Правя това също и за тях — каза тя. — Татко настоява да изпрати Томоров с мен. Искане ми се ти да можеше да дойдеш вместо него...

Тогава Константин за малко не проговори — едва не ѝ разказа всичко, което знаеше — но какво ли знаеше със сигурност? А дори и да ѝ кажеше, щеше ли да му повярва? Или това би означавало катастрофа и за двамата?

Полина се бе надявала, че Константин ще сподели нейното усещане за предопределеност, че ще се радва за нея, но обезсърчението, изписано на лицето му, въпреки усилията му да го скрие, дълбоко я натъжи.

Същия този следобед, след като Полина отиде да тренира, Константин окончателно взе своето решение: щеше да напусне този лагер — щеше да каже всичко на Полина и да я убеди да замине с него. Бе го премислял отново и отново, ала в каквато и посока да тръгнаха мислите му, все стигаха до една и съща крайна точка: Трябваше да замине заедно; това бе единственият им шанс да бъдат щастливи. Щяха да избягат, за да спасят живота и бъдещето си. Трябваше да се измъкнат още тази нощ.

Константин не беше глупак — знаеше, че за Полина няма да е лесно да избере между познатите лъжи и горчивата истина, и само се надяваше, че го обича достатъчно, за да загърби всичко, което ѝ е близко.

Ако тя не можеше да се реши да замине с него, тогава щеше да тръгне сам — отчаяно бягство, водено единствено от надеждата, че може някой ден да забогатее и да се върне за нея. Най-малкото щеше

да успее да се сбогува с единствения човек, който му вдъхваше вярата, че любовта все пак е възможна в този мрачен свят.

Константин изтича в плевнята, където тренираше Полина, огледа се наоколо, за да се увери, че вътре няма други хора, и рече бързо:

— Полина, този следобед, чакай ме при водопада. Не казвай на никого, че отиваш там!

После, преди тя да успее да продума, той избяга, мислейки си, че ако заминат през нощта, никой няма да забележи отсъствието им чак до сутринта.

Всичко можеше да се развие добре, ако Елена тъкмо не се бе върнала от общата тоалетна и не бе дочула думите на Константин към момичето. Тя се спря, все още извън полезрението на младежа, който се отдалечаваше тичешком. После продължи към колибата.

Късно същия следобед, докато Константин чакаше в гъсталака от къпинови храсти близо до върха на водопада, той имаше време да помисли върху много неща. Зачуди се защо Татко Дмитрий досега не бе открил това място, а после се обезпокои, че вероятно го е намерил.

Константин си мислеше още и за молитвата. Някои от мъжете бяха споменавали за Бога, за рая и ада, но религиозните му познания се простираха само дотам. Никога преди не се бе молил, въпреки че беше виждал други да го правят. Сега се помоли за безопасността на Полина, без да е съвсем сигурен към кого се обръща — в случай че наистина съществуваше някакво всемогъщо същество, което да го слуша. Не можеше да се моли за любовта ѝ, защото само тя бе в състояние да му я даде.

Вятърът бе довял тъмни облаци, превръщайки ясният следобед в сумрак. Полина щеше да пристигне до час — ако изобщо дойдеше. Той зашепна още една гореща молитва: „Моля те, нека тя да дойде с мен!“

Бе завалял непрекъснат, равномерен дъжд, който можеше да им помогне да скрият следите си. Щеше да бъде заекът, който се изплъзва от ноктите на лисицата Заколев.

Два заека, напомни си той. Два.

До ранния следобед на същия ден Сергей бе изостанал доста назад, за да не бъде забелязан от ездача пред него. Така вече не виждаше преследвания от него човек, но дирята бе прясна и лесна за проследяване, въпреки преваляванията от дъжд. Накрая дирите водеха до покрайнините на една гора. Сергей усили хода си; сега можеше да се приближи, без да го забележат.

Мина един час. На места стъпките от копита се смесваха с други следи, а после Сергей стигна до един бързей, където дирите напълно се губеха. Следите не изчезват просто така, а и конете не могат да летят, помисли си Сергей; конят на онзи човек бе продължил нагоре срещу течението. Затова тръгна нататък, оглеждайки и двата бряга; силната водна струя обгърна първо коленете на Паездка, а после и силните ѝ бедра. По-нататък реката щеше да стане още по-дълбока, а и по-стремителна. Скоро чу как пенливата вода шуми, блъскайки се в камъните. Това не бе плавателна река — добро място за усамотен лагер.

Сергей се послуша за някакви издайнически звуци, но чу само равномерния грохот на някакъв водопад точно пред себе си.

ЧАСТ СЕДМА: В ТЪРСЕНЕ НА ПОКОЯ

*Всяко нещо, което има начало, има и край.
Примирете се с това и всичко ще бъде
наред.*

Буда

Когато мъжете се завърнаха късно следобед, неколцина жени и деца се завтекоха да ги посрещнат, ала се натъкнаха само на мрачни погледи върху мръсни, уморени и навъсени лица. Покрити с кръв и сажди, мъжете върнаха в лагера още два коня без ездачи. Върху конете нямаше праметнати трупове, защото бяха хвърлили мъртвите в пламъците.

— Евреите убиха Чортоски и Ларентиев — оплака се на Океана един от мъжете, преди да поеме към колибата си. Океана бе живяла с Олег Чортоски и заоплакваше своята загуба — ала не можеше да почувства никаква омраза към хора, които само се опитват да се защитят от въоръжени мъже.

Атаманът се чувстваше зле. Бе убил една жена, преди Корольов да приключи с нея, и двамата бяха разменили гневни реплики. Щом пристигнаха, Атаманът веднага обърна гръб на Корольов, сякаш този човек изобщо не съществуваше. После вкара коня си в заграждението, махна седлото и го отнесе в плевнята, където възнамеряваше да провери как върви тренировката на Полина.

Тя привършваше рутинните си упражнения, когато видя баща си да стои на вратата, вперил поглед в нея, без всъщност да я вижда. Той кимна разсеяно, преди да се оттегли.

Когато пристигна в колибата си, уморен и замислен, в началото не забеляза Елена, седнала край огъня — докато тя не вдигна очи към него с обичайната си изкуствена усмивка.

Атаманът бе изгубил както ума си, така и своите хора. Корольов бе убеден в това, след като двамата едва не се сбиха по време на набега. Гигантът реши, че повече няма да приема заповеди от никого. Беше време да си тръгне.

Но преди да замине, щеше да има момичето, Полина, като прощален подарък за вождя лунатик. Бе чакал твърде дълго, за да откъсне узрелия плод на младата жена. Щеше да му се наложи да

почака скрит само още мъничко, докато Заколев излезе от плевнята и се отправи към колибата си.

Полина току-що бе привършила финалните си разтегателни упражнения и тялото ѝ бе плувнало в пот. Тъкмо се канеше да изтича навън и да се приведе в ред преди срещата си с Контин, нетърпелива да чуе какво ще каже или направи той, когато Корольов влезе в плевнята с изваден нож.

— На колене! — заповяда той, хлопвайки вратата.

Полина разбра, че моментът най-сетне е дошъл — Корольов — щеше да се опита да я насили — и този път баща ѝ нямаше да може да я защити.

Приближавайки, Корольов отправи изненадващ ритник към корема ѝ. Кракът му не я улучи, както и бе очаквал да се случи. После удари с опакото на ръката си към мястото, където предполагаше, че се е преместила. Ударът зашемети Полина, ала тя се претърколи и се съвзе.

И двамата знаеха, че всичко ще приключи за секунди, по един или друг начин. Корольов разполагаше с огромна сила и нямаше милост, нито съвест. Полина имаше бързина, решителност и няколко скрити изненади.

Когато отново дойде на себе си, Полина скочи покрай него и надигна пета назад, ритайки го в слабините. Въздухът излезе от дробовете му и той падна. Когато тя се приближи, за да го довърши, Корольов замахна към опорния ѝ крак и удари коляното ѝ отстрани.

Полина се огъна, за да погълне по-голямата част от силата на удара, но ритникът бе нанесъл своята вреда — кракът ѝ поддаде и тя падна. В следващия момент той вече бе върху нея, разтваряйки бедрата ѝ, затискайки едната ѝ ръка с коляно, плувнал в пот, възбуден, триумфиращ...

С тъгълчето на окоето си тя съзря как острието проблясва, летейки надолу към нея. В този миг, за части от секундата тя осъзна, че той възнамерява да я убие и после да я изнасили — за него нямаше никаква разлика — и ярост разтърси тялото ѝ. Щом единствената му ръка държеше ножа, значи за момент бе открит. Когато острието се наведе ниско, за да пронизе гърдите ѝ, тя внезапно изстреля ръката си. Изпълнена с първична омраза, Полина отклони ножа и със същото

движение заби кокалчетата си дълбоко в дихателната тръба на Корольов. Чу се едно хрус!...

Корольов пусна ножа и инстинктивно се хвана за гърлото, мъчейки се да поеме въздух. Полина отново го ритна в слабините, отхвърляйки гиганта във въздуха. Той падна с ужасяващ звук и остана да лежи на земята, като се задъхваше, гъргореше и се давеше. Накрая, потръпвайки, Корольов умря така брутално, както бе живял.

Докато Полина се връщаше към колибата, куцайки болезнено, заваля дъжд. Не откривайки никого вътре, тя се строполи върху студената камина и заплака, разтърсвана от ридания. Страхуваше се какво би могъл да каже или стори баща ѝ, когато разбере, че е убила неговия заместник командир. После осъзна, че не я е грижа. Ако въобще някой заслужаваше да умре...

И все пак, Полина бе силно потресена; имаше нужда да поговори с Константин...

Изведнъж тя си спомни: той я чакаше — дано все още да е там! Полина скочи на крака и понечи да бяга, но извика от болка и падна. Удари с юмрук върху каменната плоча на огнището. Ядосана на баща си, на крака си, на света, тя отново се надигна и се напъна да бяга, накуцвайки, към реката, към водопада, към нейния Контин.

От трополенето на дъжда, както и от пълната с жужащи насекоми гора, на Константин му идеше да крещи за тишина. Докато седеше там, бе отминал още един час в надежда, молитва и ослушване за стъпките ѝ. Ако дойдеше, всичко щеше да се нареди; щяха да бъдат заедно. Ако не дойдеше... опита се да си представи какво щеше да прави.

Мога да чета, пиша и рисувам, помисли си той, а мога и да смятам. Ще си намеря работа в някой далечен град, може би дори в Америка. Ще науча нов език и ще забогатеея. После един ден ще се завърна и ще вляза в лагера на великолепен кон, със сабя и пушка и с отряд бойци, наети от мен. И ще кажа на Дмитрий Заколев: „Идвам от Америка; дошъл съм за Полина“. Ще кажа думите на английски, а ако той не разбере, толкова по-зле!

Точно тогава на Константин му се стори, че сред тропането на дъжда, песента на щурците и водата, разбиваща се върху скалите долу, дочува приближаващи стъпки. Въодушевен от това, че е дошла, Константин се показва от гъсталака, усмихвайки се в очакване...

Вместо Полина той видя на не повече от три метра да стои Дмитрий Заколев.

Мигновено го заля студена вълна от паника, последвана от желание да побегне. Но такава постъпка би била безсмислена. Затова замръзна на място и зачака, а дъждовните капки се сипеха отгоре му.

Заколев не понечи да се приближи. Вместо това стоеше отпуснато. Константин се огледа наоколо, докато Атаманът изричаше нежни думи, каквито младежът никога не си бе представял, че ще чуе от него.

— От известно време знам, че изпитваш дълбоки чувства към Полина. Забелязах още, че и тя те обича. А защо не? Ти имаш буден ум и добър характер.

— Може да ти изглежда странно, че идвам при теб тук сега, но напоследък на всички ни се струпва голямо напрежение и това ме накара доста да се замисля. Знаеш, че винаги съм те харесвал, Константин... — Татко Дмитрий седна на един голям камък и покани с жест младежа да седне до него. — Очаквам, че не след дълго Полина ще поиска да се омъжи. А аз няма да ѝ позволя да стане съпруга на нито един от другите мъже, нито пък ще допусна да бъде прехвърляна от един мъж на друг. Така че да се омъжи за теб може би е най-доброто разрешение. Но ние с тебе трябва да се разберем за едно нещо...

Константин не вярваше на ушите си. Беше изпълнен с подозрение, разбира се; и все пак казаното от Атамана имаше смисъл и звучеше искрено. Така или иначе, Константин знаеше със сигурност две неща: или Атаманът казваше истината, и в този случай той беше в безопасност за момента, а животът му вероятно щеше да се уреди много по-добре, отколкото си го бе представял някога; или Атаманът лъжеше, а той бе в смъртна опасност. Но ако отхвърлеше това предложение, независимо дали искрено или не — ако обърнеше гръб и избягаше, — нямаше да доживее до края на следващия час.

Той предпазливо се приближи, докато Татко Дмитрий потупваше с ръка влажния камък до себе си. За Константин това бе мигът на истината. Щом седна, Татко Дмитрий се усмихна, сложи леко ръка на рамото му и каза с обич, която приличаше на истинска:

— Пораснал си, Константин. И все пак изглеждаш като връстник на Полина.

Дъждът бе спрял и лъчите на следобедното слънце проникнаха през облаците. При това добро знамение Константин се реши да отговори с усмивка. Толкова му се искаше да повярва на Татко Дмитрий, че иначе бдителният му ум не взе под внимание три неясни въпроса: Първо, ако Татко Дмитрий наистина желаше щастието на дъщеря си, тогава защо я бе обучил като наемен убиец — да погуби или да бъде погубена? Второ, и още по-важно: как Атаманът бе разбрал, че Константин чака тук? И трето, къде беше Полина?

Сергей бе изгубил дирите на ездача, но продължи нагоре по буйната река, разчитайки само на вътрешната си увереност, докато стигна до малък, заобиколен от камъни вир в подножието на висок

водопад. Там откри виеща се нагоре пътека — пътека, утъпкана от хора. Завърза Паездка да пасе на влажната полянка. Приглаждайки назад подгизналата си от дъжда коса, Сергей се заизкачва по стръмната и хлъзгава пътека...

Щом стигна до върха на водопада, дъждът спря и тогава, през шума от падащата вода далече долу, чу някой да говори.

Полина куцукаше напред възможно най-бързо, но болезнено пулсиращият ѝ крак поддаде и тя отново падна. Константин щеше да я чака, с тъмните си очи и тъжна усмивка. Само веднъж да се добере до него, всичко щеше да бъде наред. Тя напредваше с мъка през хлъзгавата кал, като примижаваше от капките дъжд и се взираше напред в помръкналата от надвисналите облаци гора. И ето, че когато бе на двадесет метра от реката, щом дъждът внезапно спря, тя съзря две фигури, седнали една до друга на отсрещния бряг на стремителния поток, близо до върха на водопада.

Полина спря и зяпна. Бяха Константин... и баща ѝ. Те се изправиха и се обърнаха, щом един друг, трети мъж излезе от гората.

Когато Сергей се появи иззад дърветата, за миг си помисли, че пристъпва в някакъв сън. Заколев също не можа особено да повярва; той зяпна, сякаш бе видял призрак. После приглади назад мократа си коса, а лицето му бързо се върна към познатата маска.

Виждайки този човек за първи път след смъртта на Аня, Сергей усети как тялото му се напряга — но след това пое въздух и се отпусна, а сетивата му останаха нащрек, проучвайки зоната точно над водопада.

Бяха само тримата: Сергей, Заколев и млад мъж приблизително на възрастта...

Сергей отново насочи своето внимание към Заколев, без да хаби думите си:

— Дойдох за своя син.

Заколев въздъхна, сякаш примирен с някакво неприятно чувство. Разбра, че е дошъл часът за разплата.

— Сергей Иванов — каза той с изкуствената си, безрадостна усмивка, — отново се срещаме. И казваш, че си наминал да вземеш своя син? Без нито една дума за поздрав? Е, смятам да си затворя очите за тази твоя липса на вежливост. Изглежда, че имаш късмет. Както виждаш, той стои пред теб. Името му е Константин и сега го предавам в твоите ръце.

Въодушевен от този чуден обрат на съдбата, Константин понечи да проговори, когато Дмитрий Заколев обгърна с ръка рамото му.

Сергей видя как проблясва острието, точно когато Заколев сграбчи главата на младежа, сложи ножа на гърлото на Константин и преряза...

В следващия миг, като по някаква магия, Сергей се бе пренесъл три метра напред — той натисна ръката, държаща ножа, надолу към гърдите на младежа, одрасквайки ги, после счупи ръката на Заколев и го обезоръжи. С другата си ръка Сергей сграбчи косата на Заколев и дръпна рязко главата му толкова назад, че едва не му прекърши врата; после, избутвайки Константин на безопасно разстояние, зашемети Заколев с един удар на лакътя си, повалайки го на земята, където остана да лежи в несвяст.

Полина пристигна, изпаднала в пълно недоумение. Току-що бе видяла — или ѝ се стори, че видя — как Татко Дмитрий се опитва да пререже гърлото на нейния Контин. А белокосият мъж го бе спасил.

Заколев дойде на себе си и видя Полина.

— Убий го! Убий чудовището! — изкрещя той на девойката, заповядвайки ѝ с цялата тежест на своя авторитет.

— Не! — извика Константин — Полина, не! Не можеш да го направиш! Той е моят баща!

Полина не виждаше смисъл в тези думи. Не виждаше смисъл в нищо. Но тялото ѝ реагира съгласно годините, прекарани в тренировки, и се подчини на волята на човека, който я бе отгледал. Забравила за болката в крака си, Полина скъси дистанцията, и скачайки с унищожителен ритник, се нахвърли върху белокосото чудовище, убило нейната майка, преследвало я в сънищата ѝ...

Приземи се с плисък в реката над водопада и рязко завъртя глава — беловласият мъж бе изчезнал от мястото си. Тя се претърколи, усука, завъртя, видя го зад себе си и замахна с крак, но никак не улучи.

Без да се колебае, тя скочи, сипейки бързи като светкавица удари, но Сергей Иванов се изплъзваше на всеки един от тях.

Нещо не беше наред. Нищо през всичките години на бойното ѝ обучение не я бе подготвило за това. Не можеше да проумее — чудовището не я бе нападнало нито веднъж. Дали наистина бе магьосник, или просто си играеше с нея?

Тя отново се спусна към него — а мъжът отново отклони атаката, но не отвърна даже с един-единствен удар. Дишайки тежко, докато двамата стояха нагазили в плитчините над водопада, Полина спря за миг, за да събере мислите си.

Точно тогава облаците се разтвориха и пропуснаха последните лъчи на залязващото слънце. И когато сноп светлина огря лицето ѝ, Сергей за първи път ясно видя този изумителен нападател: беше лицето на момиче — не на кое да е момиче, а лицето на Аня. В мига, в който я разпозна, светлината се отрази, проблясвайки в медальона на шията ѝ. За него вече нямаше никакво съмнение.

Търсенето му най-сетне бе приключило. Заколев отново изкрещя:

— Убий го! Сега е твоят шанс! — Но авторитетът вече се оттегляше от гласа му.

Константин пак извика:

— Полина, моля те, спри! Той е моят баща!

— Не — каза Сергей на момчето, без да сваля очи от момичето, наречено Полина. — Ще ми се да бях твой баща — но аз нямам син. Имам дъщеря, и сега тя стои пред мен.

Полина стоеше застинала, без да знае какво да прави.

Заколев все още лежеше неподвижно, със счупена ръка, а очите му очакваха, наблюдаваха. После я изкомандва за последен път:

— Убий го, Полина! — провикна се той с писклив и отчаян глас. — Довърши мисията си! Той уби майка ти!

Тя се приведе, обикаляйки около белокосия мъж. Той само стоеше отпуснато; лицето му бе ведро и спокойно. И плачеше.

Смутена, без да знае какво да мисли, как да се чувства, тя посочи Заколев и каза на човека с бялата коса:

— Но... той е моят баща... — Не!

Полина се обърна и видя към нея да приближава Константин, а ризата му бе напоена с кръвта от раната на гърдите му.

— Не, Полина. Съжалявам, че така и не ти казах... Бях едва малко момче, но си спомням как те донесоха...

Тогава Заколев скочи на крака с друг нож в лявата си ръка, обезумял, а лудостта движеше краката му напред през реката; изпаднал в ярост, той се спусна...

Сергей погледна над рамото на Полина и видя как Заколев се носи към двама им — ала не можеше да разбере кого възнамерява да убие. Движейки се по-бързо, отколкото Полина бе в състояние да види, Сергей я изтласка встрани...

Тя падна и се претърколи, мислейки това за атака. Но когато се изправи, видя Татко Дмитрий Заколев, вдигнал ножа в лявата си ръка, да се нахвърля върху Сергей Иванов.

Сергей наблюдаваше на забавен каданс как Заколев се навежда към него. Светът бе притихнал. Не се чуваше никакъв звук, докато той изчакваше, релаксираше, дишаше с отпуснати край тялото ръце. Това бе мигът, за който се бе подготвял.

Докато Заколев връхлиташе, а ножът замахваше надолу, Сергей се отмести в последната минута, подобно на призрак — точно когато върхът на острието щеше да прониге дрехата и плътта му, Сергей вече бе изчезнал оттам. Той някак се бе отдръпнал от пътя на атаката, завъртайки малко тялото си, и с леко вълнообразно движение на ръцете си бе запратил Заколев във въздуха, към реката близо до ръба на водопада.

Но докато озадаченият нападател прелиташе край врага си, инстинктивно се протегна и сграбчи палтото на Сергей...

Инерцията на Заколев, съчетана с нестабилната почва под краката на Сергей, както и с мощното течение, внезапно го събориха.

Ужасени, Полина и Константин гледаха как водопадът поглъща Дмитрий Заколев и Сергей Иванов и как двамата изчезват в пропастта.

Полумрак. Небето тъмнееше над сечището в здрача. Изтерзаната Полина, подкрепяна от Константин, изкуцука покрай брега към върха на водопада и надзърна долу, към скалите далеч под тях, където двамата съзряха изметнатото, разбито, безжизнено тяло на Дмитрий Заколев.

Сергей Иванов бе изчезнал.

Тя все още не можеше да осъзнае истината, нито да проумее всичко, което се бе случило. Но въпреки объркването и скръбта ѝ по повод на преломните събития, разиграли се пред очите ѝ, магията бе развалена. Животът, който бе познавала, и лъжите, на които бе вярвала, лежаха разбити в подножието на водопада. Не можеше да си представи какво още я очаква, но сега, с Константин до себе си, за първи път почувства, че светът може да бъде съвсем различен.

Тя не се отделяше от него, докато двамата бавно слязоха по виещата се пътека към долния край на водопада. Атаманът Дмитрий Заколев — човекът, когото бе наричала свой баща — беше мъртъв. Тялото на Сергей Иванов — човекът, който беше спасил Константин — бе отнесено от течението. Но ако все още беше жив, би могъл да ѝ помогне да разбере света наново.

Изненадан от това, че е оцелял, изпълнен с дълбока благодарност, Сергей изпълзя нагоре по брега на реката, на около двадесет метра след водопада, откривайки Паездка, която спокойно си пасеше наблизко, равнодушна към драмите в света на хората.

Сергей бе охлузен и му бе студено, но нямаше никакво сериозно нараняване. Върна се обратно до подножието на водопада, намери Заколев, издърпа го изпод стремително падащата вода и го остави в храсталака. За миг видя образи от съвместното им детство като кадети съученици, тренировката им по оцеляване и техните битки. После Сергей извади малката лопатка от дисагите, и докато копаяше,

образите избледняха. Положи Дмитрий Заколев във вечното му жилище и го покри с влажна пръст.

— Нямах намерение да те убивам — рече Сергей, — но се радвам, че си отиде...

Нямаше камък, с който да отбележи гроба, нито други думи, които да изрече, но докато се вираше надолу към могилката, Сергей прие факта, че най-върлият му враг бе извадил дъщеря му на бял свят, бе я закрилял и обучил, и по неговия странен и объркан начин я бе отгледал като баща. Сведе глава и благодари, че дъщеря му е жива. После си помисли за Аня и за това колко щеше да се радва...

Полина и Константин застанаха до него, загледани надолу към гроба, казвайки мълчаливо своето сбогом.

Докато хората от лагера на Заколев се занимаваха със своите дела, в неведение относно тези промени, тримата отново се заизкачваха по извитата пътека — Сергей водеше Паездка, а Полина и Константин се държаха здраво за ръце.

По пътя Сергей разказа на Полина историята на медальона — какъв е произходът му и как се е озовал в нейните ръце. Без подробностите, но достатъчно, за да започне да разбира.

Сергей бе довършил историята си, когато стигнаха върха на водопада. Пурпурна светлина все още изпълваше небето. Изведнъж откъм лагера се чува викове на тревога и смутиха покоя на вечерта.

— Корольов е мъртъв! — извика някой.

— Атаманът го няма! — изкрещя друг. — Нападат ни!

Няколко минути по-късно Томоров и още петима мъже, въоръжени със саби, ножове и пистолети, забелязаха тримата, застанали там, и се втурнаха към тях, за да убият белокосия нашественик.

Сергей стоеше тих и спокоен. Без да очаква нищо, готов на всичко...

Ала щом мъжете приближиха, Полина застана пред Сергей и се изправи срещу тях.

— Спрете всички! — каза тя, а тихият ѝ глас отекна властно. После вдигна ръка, а мъжете спряха и зачакаха.

— Всичко свърши! — каза Полина. — Атаманът Дмитрий Заколев е мъртъв — водопадът го повлече. И повярвайте на думите ми:

нямате никакво желание да се биете с този човек. Ако поискате, ще се изправите и срещу мен!

Мъжете, останали без водач, замърмориха недоволно, гледаха втренчено и пристъпваха от крак на крак. Те не приемаха заповеди от жена — даже и от Полина. Но у този мъж имаше нещо познато...

Разузнавачът Томоров притежаваше добра памет. Той разпозна мъжа с бялата коса — онзи, подир когото бе тръгнал, след като го бяха пребили и погубили съпругата и детето му. Томоров си спомни достатъчно.

— Хайде! — каза той на мъжете — Нямаме повече работа тук.

Те отстъпиха, отдалечиха се и се запрепъваха като слепци из лагера, за да си съберат нещата и оседлаят конете. Това място вонеше на смърт и им беше дошло до гуша.

Сергей погледна раната на гърдите на Константин.

— Не е дълбока и ще зарасне добре — рече той.

— По-добре гърдите ми, отколкото... благодаря ти, че ми спаси живота — каза Константин. — Аз... съжалявам, че не си и мой баща. Ще ми се да беше...

Сергей погледна дъщеря си, и виждайки колко плътно бе прегърнала Полина този младеж, се усмихна и каза:

— Може би все пак ще намерим начин да удовлетворим това желание.

Събитията от деня — смъртта на Корольов, Контин, който едва не й бе отнет, и смъртта на човека, когото познаваше като свой баща — дойдоха твърде много на Полина. Тя започна да диша тежко и конвулсивно. Константин я прегърна, докато се успокои.

По-късно, когато отново бе в състояние да говори, Полина вдигна очи към Сергей Иванов:

— Бях се научила да те мразя... през целия си живот... Как е възможно да си мой баща? Как да съм сигурна, че това е истина?

Сергей не можеше да й предложи никакво доказателство. Затова каза само:

— Преживя тежък ден, Полина. Както и всички ние. Хайде да се махнем оттук, да построим бивак в гората. А на сутринта всички може би ще виждаме нещата по-ясно.

Имаше смисъл в думите му. Добро начало.

Сергей, Полина и Константин напуснаха заедно лагера на коне. Никой не им попречи, нито им обърна внимание. Някой бе подпалил плевнята. Поглеждайки назад, Полина се обърна към Константин и каза с уморен глас:

— Днес, преди да дойда при водопада, Корольов се опита да ме... нападне. Вкопчихме се в схватка... и аз го убих.

Сепнат, Сергей попита:

— Да не би да каза, че си убила едноръкия гигант, мъжа на име Корольов?

Тя кимна, прехапвайки устни. — Познаваш ли го? Той се поколеба, но после реши, че тя би трябвало да узнае цялата истина:

— Корольов беше човекът, който уби майка ти.

Полина извърна глава, за да не види сълзите ѝ. Значи, в крайна сметка, тя бе изпълнила своята мисия — да убие чудовището, погубило майка ѝ. Годините, прекарани в тренировки, не бяха пропилены напразно.

Същата нощ Сергей полежа буден известно време, чудейки се как би могъл да спечели доверието ѝ.

На следващата сутрин, когато Константин се събуди, а после и Полина, той вече беше станал и наглеждаше огъня. В началото не разговаряха, но Сергей знаеше какво мисли тя — за търсенето от нея доказателство. Още в мига, в който се събуди, му дойде една идея. Трябваше да поеме този риск...

Подавайки на двамата малко дребни горски плодове, които бе открил наблизко, Сергей каза на Полина:

— Забелязваш ли приликата между мен и дядо ти... на снимката в медальона?

Не ѝ беше необходимо да поглежда; бе запомнила лицата им.

— Да — каза тя. — Но много хора имат прилика помежду си.

— Има и друго — каза той, — ако все още е там. Виждаш ли, когато двамата с майка ти се оженихме, взех пет кичура от нейната коса и ги навих на малко колелце — косата ѝ бе същият цвят като твоята, — и ги сложих зад фотографията на родителите си — твоите баба и дядо.

Очите на Полина се отвориха широко. Никога не ѝ беше хрумвало да погледне зад снимката. Отвори бързо медальона,

внимателно надигна овалното парче фотографска хартия и надникна, а Сергей затаи дъх...

Там нямаше никакви кичури коса. Нищо. Когато Полина вдигна очи, погледът ѝ отново бе станал предпазлив.

— Почакай! — каза Константин. — На гърба на снимката е залепнало нещо.

Полина обърна фотографията. И там, притиснат към избелялата хартия, лежеше малкият стегнат кръг — пет кичура от косата на майка ѝ.

Сергей се усмихна:

— Името ѝ беше Аня и бе прекрасна като теб.

Скоро след това вдигнаха лагера и яхнаха конете си.

Полина беше взела със себе си само медальона и малко лични вещи. Константин бе оставил всичко зад гърба си, освен няколко свои рисунки, сгънати и поставени в корицата на една книга.

— Твоята книга — попита Сергей, докато язدهа на север, — за какво се разказва в нея?

— За едно пътуване до Америка, от един автор на име Аврам Чудомински — отвърна той.

Сергей кимна, запомняйки книгата и автора:

— Америка е мястото, където възнамерявам да отида — рече той. — И се надявам, че вие двамата ще дойдете с мен...

Полина каза само:

— Накъде пътуваме сега?

Да се срещнем с баба ти и вуйчо ти, които много ще се радват да се запознаят с теб.

Тримата яздиха мълчаливо известно време след това — не защото нямаха какво да си кажат, а точно обратното — и беше трудно да преценят откъде да започнат. Сергей намери за най-добре да изчака, докато Полина стане готова.

Към пладне тя започна да задава въпросите си един след друг. Сергей отговаряше на всеки от тях, разказвайки историята на живота си и на нейното потекло. Полина изглеждаше удовлетворена от неговите отговори.

Тя започна да говори чак на втория ден от пътуването им на север — в началото бавно, а после по-бързо, сякаш за да се увери отново в спомените си и да ги чуе изречени на глас, чувствайки се вече на сигурно място в компанията на Константин. Полина разказа на Сергей Иванов всичко, което си спомняше. Константин украсяваше разказа, където бе възможно, и споделяше своята гледна точка.

Сергей изслуша всичко и мълчаливо изстрада своята скръб заради странното ѝ детство и всичките пропуснати години.

Дните отминаваха и когато историите им бяха разказани, паузите между разговорите станаха по-дълги, докато в един момент Сергей и Полина вече говореха съвсем по малко. Но сега в мълчанието помежду им започваше да се усеща слабо разведряване, а когато Полина хвърляше несигурни погледи към Сергей, в тях определено имаше някакво уважение. Или може би беше само благодарност, че е извършил такова дълго пътуване, за да стигне до нея.

Вечерта на пристигането и възторженото им посрещане в Санкт Петербург, след запознаването и поздравите, Полина и Константин споделиха първото си хранене на Шабат със Сергей, Валерия, Андреас, Катя и техните деца, Аврам и Лея. В тази изключителна вечер баба Валерия Панова произнесе специална благодарствена молитва и плака от щастие.

Животът на Сергей още веднъж заприлича на вълшебна приказка — той обиколи масата с поглед, попивайки чертите на лицата, които щеше да помни цял живот. Съзнавайки, че този миг няма да продължи дълго, той бе за него още по-скъп.

Сергей още веднъж погледна скришом своята дъщеря и се удиви на приликата ѝ с Аня — очите, косата, формата на скулите и на устните — толкова подобни и все пак тъй различни.

Полина едва сега започваше да опознава широкия свят. През последните няколко дни Валерия и Андреас развеждаха двамата с Константин на обиколка из града. Константин любопитстваше за всичко и задаваше стотици въпроси относно обичаите и обноските в обществото, банките, търговията и пътуването. Полина говореше по-малко, но гледаше и слушаше.

Тогава, на втората вечер от този Шабат, по време на една пауза в разговора, Сергей тихо обяви, че има подарък за Полина. Той постави на масата пред нея три скъпоценни камъка.

— Тези кристали — рече той, — идват от твоя пралядо Хешел Рабиновиц, а преди това от неговия баща. Сега ги предавам на теб. Много са ценни и ще ви осигурят средства да започнете новия си съвместен живот.

Полина сведе очи към кристалите, които искряха като очите ѝ, осветени от пламъка на свещта. Тя се обърна, за да погледне Константин, а после отново към Сергей.

— Аз... благодаря ти,... Сергей. — Тя все още изпитваше затруднение да го нарича „татко“ — звучеше ѝ странно.

През остатъка от вечерта Полина бе мълчалива, потънала в мислите си. Умът ѝ бе приел, че по някакъв начин всички хора, насядали край масата, са нейни роднини: баща, баба, вуйчо, вуйна и малки братовчеди. И все пак те бяха чужди за нея — дори смелият и щедър Сергей Иванов, когото познаваше едва от няколко седмици.

След вечерята Сергей заговори въодушевено за Америка, накъдето той, Полина и Константин щяха скоро да отпътуват. За последен път отправи молба към Валерия, Андреас и Катя да се присъединят към тях, но безуспешно.

Докато Сергей говореше за тяхното бъдеще, Полина бе взела решение относно своето минало: щеше да го загърби и никога вече да не го споменава. Дори тази вечер беше част от нейното минало. Бъдещето ѝ още не бе започнало.

А предната нощ Полина и Константин бяха взели още едно трудно решение...

Следващата седмица Сергей донесе у дома всички необходими свидетелства и документи за Полина и Константин. „Малко пари в дясната ръка могат да направят чудеса“ — обясни Сергей с усмивка. Освен това беше им запазил билети за втора класа на огромния презокеански параход „Кьониг Фридрих“, който потегляше от Германия.

Пет дни по-късно, след твърде сантиментално сбогуване и обещания да пишат, Сергей, Полина и Константин отпътуваха за Финландия, за да намерят превоз през Балтийско море към пристанищния град Хамбург.

През първите дни на пътуването разговорите като че ли бяха напрегнати и неловки, и понякога угасваха почти в самото начало. Сергей осъзна, че докато с ума си Полина го бе приела за свой баща, както и жената на име Аня за своя майка, то единствено Константин бе намерил място в сърцето ѝ.

През по-голямата част от презокеанското им пътешествие Полина и Константин гледаха да останат насаме. Но близо две седмици след началото на пътуването, когато огромният кораб

приближаваше американския бряг, Полина неочаквано се опита да включи Сергей в разговора по време на вечеря. В един момент изглеждаше, че се кани да каже още нещо, но после се смълча, сякаш не бе сигурна как да продължи. Погледна към Константин, който ѝ отвърна с поглед и кимване, последвани от думите:

— Няма да има по-подходящ момент от този. Полина се обърна към Сергей:

— Сергей,... татко, може ли да се качим горе на палубата?

На палубата към кърмата, на завет, Полина дръпна настрана Сергей, пое дълбоко дъх и каза:

— Аз... първо искам да ти благодаря за всичко... за това, че спаси живота на Константин... и за всичко, което си понесъл, за да ме откриеш... за цялата ти добрина и щедрост...

Сергей понечи да говори — да ѝ каже, че разбира, но думите ѝ го изпревариха:

— Радвам се, че ти, един добър човек, си мой баща... може би и в мен има някаква доброта...

Тя се поколеба, но после го погледна в очите, преди да добави:

— А сега доведе до успешен край онова, с което се бе захванал, а... а Константин и аз трябва да поемем по своя път. Само ние двамата...

После гласът ѝ стана по-решителен:

— Трябва да заминем и да устроим живота си, а ти — твоя. Желая ти всичко най-хубаво в живота, Сергей Иванов, където и да идеш... Ще те помня с обич и топлина, но... има и много неща, които искам да забравя.

Появи се и Константин, прегръщайки с една ръка Полина. С другата се протегна да стисне ръката на Сергей и каза:

— Когато се установим на едно място и ни се съберат новини за разказване, ще пишем на адреса, даден ни от бабата на Полина.

След тези думи той се извини и се оттегли. Полина понечи да го последва, но се обърна отново към Сергей и добави:

— Вярвам, че майка ми... ще се гордее с теб за онова, което си сторил.

Тогава, за първи и последен път, Полина се приближи, надигна се на пръсти и целуна Сергей по бузата — целувка на дъщеря, толкова лека и нежна, че сърцето на Сергей за малко да изхвъркне. Дори не

успя да възрази, когато тя свали медальона от врата си, сложи го в дланта му и я затвори.

Сергей стоеше сам и се взираше в океана, мислейки си как Серафим преди много години го бе учил да не очаква нищо, но да бъде готов на всичко. Бе предвидил тази раздяла — знаеше, че ще се случи. Само че не толкова скоро...

През него преминаха като вълна толкова много емоции, че бе невъзможно да ги различи една от друга. Остави чувствата и бъдещето си в ръцете на Бога. Когато стигнеха до бреговете на Америка, Полина и Константин щяха да изчезнат от живота му така внезапно, както се бяха появили.

И все пак, погледнати като цяло, нещата се бяха развили в добра посока. Сергей бе намерил своята дъщеря жива и здрава и беше ѝ помогнал да започне нов живот. Тя просто му бе отвърнала със същото. Беше изрекла своята истина и тази истина го бе направила свободен.

След като бреговете на Америка изникнаха пред погледа им, докато носът на големия кораб пореше океанските вълни, Сергей се полюбува на новата си родина. Очите му попиваха всяка подробност — блясъка на слънцето, линиите на океана и небето, изобилния живот. Един ден, помисли си той, дори хората да пътуват до звездите на летящи кораби, такива приключения няма да са по-велики от това тук, на Земята.

В следващия миг океанският бриз спря да духа, а светът потъна в тишина и покой, и тогава пред Сергей се явиха три лица едно след друго, толкова живи, че сякаш плуваха във въздуха. Първо видя баща си — не строг като на снимката, но с мек поглед и усмивка, която разтвори сърцето на Сергей; после ликът на Серафим предизвика сълзи на благодарност, а миг по-късно Сергей бе вперил поглед в недодяланото лице и дълбоките очи на древногръцкия Сократ — такъв, какъвто изглеждаше във видението от детството му преди толкова много години... и щом тези три образа се сляха в един, вътре в мислите и спомените на Сергей, тогава чу следните думи, звучащи като някаква древна песен: *Тъй, както умираме за един живот и се раждаме за друг, така можем да умрем и да се преродим в рамките на един-единствен човешки живот... а историята, пътуването, продължава напред и все напред...*

Сергей остана така неподвижен още няколко минути, преди отново да почувства как вятърът развява снежнобялата му коса. Като влезе на едно закътано място, където не духаше, той бръкна в джоба на ризата си и извади оттам медальона, който Полина му бе върнала за съхранение. Като отвори внимателно закопчалката, Сергей се полюбува на фотографията на майка си и баща си, а после надникна зад нея, очаквайки да открие там кичурите от косата на Аня.

За няколко мига Сергей забрави света около себе си, а вкусът на сълзите му се смеси с уханието на океана. Защото бе открил не едно, а две отделни колелца от кичури коса, които щеше да пази свято до края на дните си.

Сергей произнесе наум молитва за своята дъщеря и тогава от север лъхна повей на вятъра, и като че ли чу гласа на Аня, както веднъж му бе проговорила в най-тежкия му час: „Имай вяра, мили мой. Нашето дете е в безопасност в Божиите ръце.“

Да, нашата дъщеря е в ръцете на Бога, помисли си той. Както и всички ние.

Когато бях млад, вярвах, че животът би трябвало да се разгърне в определен ред, съгласно моите надежди и очаквания.

Но сега разбирам, че Пътят се вие като река — постоянно се мени, винаги тече напред, следвайки гравитацията на Бога към Великия Океан на Битието.

Моите пътувания разкриха, че самият Път създава война, че всяка пътека води към мира, а всеки избор — към мъдростта.

И че животът винаги е бил и винаги ще бъде възкръсващ в Тайнството.

Из дневника на Сократ

РАЗКРИТИЯ ОТ ПОСЛЕДВАЛИТЕ ГОДИНИ

Всичките ми баби и дядовци, общо четирима души, произхождат от Украйна, но бях особено близък с родителите на майка си. Когато бях момче, дядо Аби ми разказваше истории, докато чупехме орехи от дървото в задния им двор. Подобно на много емигранти от тази държава, той не говореше много за Украйна или за Русия, но разказваше за по-незначителни, по-лични събития, които можеха да са се случили навсякъде — за някакъв кон, който много е искал да язди, за любимата си река, в която се е научил да плува, скачайки от гребна лодка в хладните, прозрачни води. Той будеше въображението ми с фолклорни приказки, като онази за птицата с цветовете на дъгата, която никой не можел да хване, освен умно и търпеливо момче като мен...

Дядо Аби почина, когато бях на четири години.

Баба ми, която наричахме Бабу, не разказваше истории. Но правеше най-хубавите сандвичи с фъстъчено масло и конфитюр и беше експерт по почистването на сгъвките зад петгодишните ми уши. Спомням си Бабу с обич и топлота — белокоса старица, която носеше рокли на цветя.

Щом пораснах и отидох в колеж, не виждах често Бабу чак до началото на 70-те, когато се върнах в южна Калифорния за известно време. Тогава беше на около осемдесет години и през повечето време беше на легло, а зрението ѝ бе силно отслабнало, затова ѝ четях от една от многобройните си творби, които подготвях.

Един неделен ден реших да ѝ почета от една ранна чернова на тази книга, която беше отчасти съставена по дневника, даден ми от Сократ, съдържащ някои подробности за неговия живот. Тъй като сюжетът се разгръщаше в Русия, нейната стара родина, си помислих, че на Бабу това ще ѝ достави радост. Започвайки, изобщо не бях сигурен, че слуша особено внимателно — не и преди да спомена за първи път името *Сергей Иванов*. Чувайки това име, Бабу се наведе напред, а замъглените ѝ очи се отвориха широко.

— Добре ли си, Бабу? — попитах аз.

— Да, да — продължавай нататък — каза тя, вперила поглед в празното пространство.

Името Сергей Иванов не е чак толкова рядко срещано в Русия, затова реших, че вероятно е познавала някого с това име.

Чак когато заговорих за момчето, Константин, Бабу вдигна ръка и ме прекъсна:

— Спри веднага! — каза тя.

Никога преди не я бях чувал да говори с толкова категоричен тон. Ала вниманието ми не бе привлечено само от нейния глас — старите ѝ очи бяха пълни със сълзи. Бършейки ги внимателно с кърпичка, Бабу започна да ми разказва за своето детство и за живота си...

Нейната история разкри повече, отколкото можех да се надявам или въобразявам относно семейните тайни и наследството ми.

Още на борда на парахода за Америка Константин срещнал един добре облечен политически емигрант от френска Канада. Този човек, мосю Гоге, притежавал компания за моден дизайн. След като разгледал внимателно и подробно няколко от скиците на Константин, Гоге още на момента му предложил работа — да рисува илюстрациите във фирмения му каталог.

И тъй, веднага след пристигането си в Ню Йорк, Константин и Полина емигрирали в Торонто, където наели малък апартамент.

По-късно Полина родила две дъщери. През 1916 година семейството им пропътувало през Канада до Ванкувър, Британска Колумбия. Оттам в края на краищата се преместили на западното крайбрежие на Съединените щати.

Колкото до Сергей, той пътувал пеш, на кон и с влака в продължение на няколко години, а върху редките му писма до Валерия и Андреас имало пощенски марки от различни краища на Америка. По-късно се свързал с един от учителите, които срещнал в Памир, и бил извикан на спешна мисия обратно отвъд океана. Цялата кореспонденция секнала за един продължителен период от време.

През 1918 година, след като Валерия се споминала, Андреас успял да прехвърли семейството си извън комунистическа Русия точно

преди да се спусне желязната завеса. После, както се случило с много други емигрантски семейства, всички загубили връзка с останалите.

В края на краищата Сергей се върнал в Америка и се установил в Оуклънд, Калифорния, едва на петстотин мили от дъщеря си, въпреки че никой от двамата не знаел за местонахождението на другия.

Понякога му се струвало, че мярка Полина сред тълпата на пазарището и едва не извиквал името и. Често се чудел къде ли е тя и как върви животът им с Константин. Би се радвал да научи, че Полина и нейният съпруг се справят добре, отдадени на семейството и на бъдещето си. Но дъщерите им никога не научили нещо повече от някакви бегли детайли за тяхното минало. Полина не искала да говори за това, а Константин уважавал желанията на съпругата си.

Историята обаче не свършва тук.

Години преди това, когато Полина и Константин тъкмо били емигрирали, Константин трябвало да заяви името си. Тъй като нямал фамилия, решил да приеме ново име за новата си родина. Единственото, което му хрумнало, било името на Аврам Чудомински, авторът на неговата първа и любима книга. На влизане в новата родина, чиновникът в имиграционната служба го записал като Ейбрахам Чудом. Стореното — сторено, а Полина взела фамилията му и променила личното си име на Полин.

Полин и Ейбрахам кръстили двете си дъщери Вивиан и Едит. И двете момичета израсли в южна Калифорния. Една от дъщерите, Вивиан, се омъжила за добър човек на име Херман Милман, от когото родила две деца — дъщеря на име Даян и син, наречен Даниел...

Едва когато баба ми Бабу, чието официално име бе Полин Чудом, ми разказа своята история — от времето, когато израснала в стана на Дмитрий Заколев, до майчинството ѝ в новата родина, — чак тогава осъзнах трудностите, терзанията и последвалия ги триумф, формирали живота на моята баба.

Следователно именно прадядо ми, Сергей Иванов, когото майка ми никога не бе познавала, стана мой наставник, когато след време, през 1967 година, се срещнахме в Бъркли, Калифорния.

Сега разбирам защо той се усмихна онази нощ, когато импулсивно избрах да го наричам Сократ, на името на гръцкия мъдрец, така почитан от моя пра-пра-пра-дядо Хешел Рабиновиц и красивата му дъщеря Наталия.

Моят працядо Сергей Иванов, познат ми като Сократ, беше находчив човек — повече, отколкото съм си мислел. Онези от вас, които са чели *Пътят на мирния войн*, може би си спомнят, че през 1968-ма Сократ ми каза: „Наблюдавам те от години“. Няколко години след това, когато за първи път отворих дневника му, забелязах, че началната бележка в него е от 22 Февруари 1946 година — точната дата на моя рожден ден, двадесет и две години преди да се срещнем за първи път.

През времето, което прекарахме заедно, Сократ никога не разкри роднинската ни връзка — може би по същата причина, поради която бе избрал да не се натрапва в живота на Полина (моята баба) или в този на семейството ѝ. Дори бележките в дневника му не намекваха за тази връзка. Трябваше да науча истината от самата Бабу, която ми каза, че преди много години веднъж е писала на Валерия, за да ѝ съобщи за новите им имена и местонахождение, а също и за децата им.

Бабу се беше срещнала за кратко и разменила няколко думи със Сергей само още веднъж — на погребението на дядо ми Ейбрахам (Константин). По-късно, като претърсвах най-ранните си спомени, пред мен се появи един образ: тогава бях само на четири години, стоях до майка си и не ме свърташе на едно място в тъмния ми костюм. Щом започнаха да спускат ковчег с тялото на дядо Аби, майка ми заплака.

Вдигнах очи, огледах лицата на събраните наоколо хора и забелязах един белокоп мъж, който гледаше право към мен. Изглеждаше някак различно от другите хора наоколо. Той ме погледна в очите и кимна, преди да се слее с останалите лица и да изчезне.

Сега разбирам, че Сократ е знаел за раждането ми и е избрал да започне дневника в същия ден, за да може някога да го сподели с мене. Същият този дневник, заедно с разказа за живота на Бабу, ми дадоха възможност да споделя неговата история, тяхната история, с вас.

Вярвам, че моят працядо Сергей Иванов е бдял над мен като ангел-хранител през всичките тези години, изчаквайки подходящия момент. Сократ умееше да чака. Беше се научил на търпение преди много години, по време на многобройните си одисеи, на дългите си пътувания към светлината.

Една вечер, късно през нощта, в часовете преди зазоряване, белокоос мъж на неопределена възраст седи тихо пред една стара бензиностанция на „Тексако“, облегал стола си на стената.

*Той е собственик на бензиностанцията и поема нощните смени.
Името му е Сергей Иванов.*

Дан Милман, млад колежански атлет, спира на път към дома, и подтикнат от внезапен порив, приближава офиса на бензиностанцията. Не е съвсем сигурен защо го прави — може би за да си купи безалкохолно или среднощна закуска...

Сократ се усмихва на себе си през полузатворените си клепачи.

Той е тук.

Започва се.

Последната глава на книгата.

Историята продължава в
ПЪТЯТ НА МИРНИЯ ВОЙН

БЛАГОДАРНОСТИ

Никой не е по-умен от всички нас, взети заедно. Много хора от миналото и настоящето ми помогнаха да вдъхна живот на тази книга. Много писатели, философи и наставници послужиха като спирки в моята одисея.

Кандис Фърман, литературният ми посредник, първа ме посъветва да напиша „книгата за Сократ“ и бе ръководител на проекта от самото начало.

В началния етап от написването на книгата, Сиера Прасада Милман, Джой Милман и Нанси Гримли Карлтън, всички те ми помогнаха с неоченимото си мнение и редакторски поглед, от първата до последната чернова. Редакторският анализ на първата чернова от страна на моите дъщери ми даде възможност да видя тази история с нови очи, да дам друга форма на повествованието и да извърша този литературен скок към следващото ниво.

Издателят Стивън Ханселман пое книгата, проявявайки своята вяра, щедрост, сърцатост и необичайно добър вкус. Гидеон Уийл, моят способен редактор, допринасяше със своите умения и подкрепа на всеки етап от процеса на публикуване. Чрез останалата част от изтъкнатия екип на Харпър-Сан-Франциско, състояща се от Джеф Хобс, Сам Вари, Аинда Уолънбъргър, Клаудия Бутот, Марджъри Бюканън, Тери Леонард, Присила Стъки, Мики Модлин, Марк Тобър, Джим Уорнър, Ан Конъли и Джули Рей Мичъл, Гидеон доведе книгата от ръкопис до завършен вид, за да излезе накрая на бял свят.

Специални благодарности на Тери Лем за неговото художествено майсторство, вложено в красивата корица.

Джон Гидък, основател на Тренировъчния център по руски бойни изкуства в Голдън, Колорадо, сподели щедро времето и познанията си, като ми помогна при проучванията за книгата и ми даде безценни предложения както по отношение на руската култура, така и на бойните изкуства.

Пътеводителят към руската система, написан от Владимир Василиев, един от най-изтъкнатите учители по руски бойни изкуства в света, послужи като изобилен източник. И специални благодарности на Валъри Василиев, която, докато се грижеше за семейството си и изпълняваше безброй други задачи, отговори на много въпроси, помагайки да се постигне автентичност по отношение на руските традиции.

Други експерти в своите области ми помогнаха да съхраним достоверността на фактите. Сред тях са: Роуън Бийч, Елиса Бемпорад, доктор по философия, Дейвид Е. Фишмън, професор по еврейска история в Американската еврейска теоложка семинария, Аоурънс Х. Офисър, професор по икономика в Илинойския университет в Чикаго; професор Харлан Стелмах и Мери К. Аеспир, хуманитарен отдел на Доминиканския университет в Калифорния, Четирите стрели (Дон Трент Джейкъбс), професор в университета в Северна Аризона и Института за следдипломна специализация „Фийлдинг“ в Санта Барбара, Калифорния; Уилям Харис, доктор по медицина; Дейвид Галънд, доктор по медицина; отец Владимир от Руската православна църква „Света Троица“ в Торонто, Канада; и Джо Кохрейн от Кооперативната библиотекарска система на Северния залив. Всички грешки във фактите са мои, а не техни.

Благодарности отправям също и към читателите на ранния ми ръкопис Дъглас Чайлдърс, Аинда и Хол Крамър, и Шарън и Чарлз Руут, за тяхното проникновение и прямота, както и за куража, който ми вдъхнаха.

Всяка от дъщерите ми (по реда, в който са родени) — Холи, Сиера и Чайна — е допринесла, както практически, така и по тайнствен начин, за творческите ми търсения, и ми е напомняла за важните неща.

Моята съпруга и ангел-хранител, Джой, в продължение на три десетилетия обновява и обогатява живота ми с любящата си подкрепа и житейска мъдрост. Винаги мой пръв и последен читател, тя е извор на проникателни и дълбоки съвети, които ми помагат да подобря както писането, така и живота си.

В заключение искам да изкажа благодарност за любящата самоотверженост и великодушие, оказани ми от моите покойни родители, Херман и Вивиан Милман, направили възможни всички

последвали събития, като и от моите баба и дядо, Полин и Ейбрахам Чудом, а също и от Роуз и Хари Милман, всички политически емигранти от Украйна, на чийто кураж разчитаха семействата им, от чийто труд зависехме всички ние и на чиито рамене се облягаме сега.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.